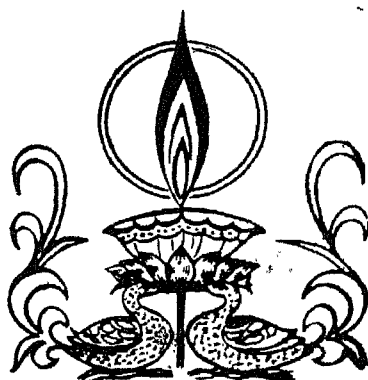

ఆంధ్ర నలకథా సర్వస్వం

శ్రీ లక్ష్మీ ప్రవరణలు
తవనమ్మగా రచయిత
పనపాకం (పోస్ట్) చంద్రగిరి (పాఠశాల)
చిత్తూరు (జిల్లా)
రచయిత

వి. దొరస్వామి నాయుడు

ఎం. ఏ., పి.హెచ్. డి.,

ANDHRANALAKATHA SARVASWAM

By

Dr. V. Doraswami Naidu

Copies 1000

First Edition: 1984

Copies can be had from:

V. LAKSHMAMMA

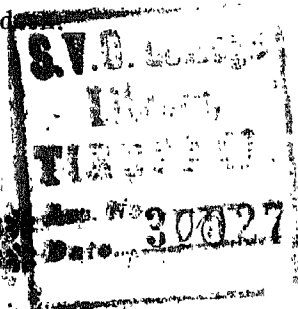
Ravanappagaripalle

Panapakam (P.)

Chandragiri Tq.

Chittoor Dist. Andhra Pradesh

Price : Rs. 40-00

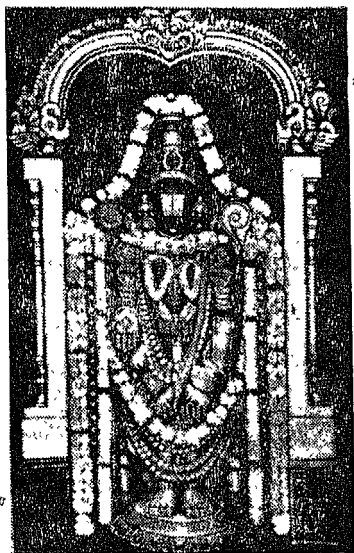
Printed at:

Phone: 10

Sri Lakshmi Printers & Binders

L. B. S. Road, PILER-517214

Chittoor Dt, (A. P.)

THIS BOOK IS
PUBLISHED WITH THE
FINANCIAL ASSISTANCE OF
TIRUMALA TIRUPATI DEVASTHANAMS
UNDER THEIR SCHEME
“AID TO PUBLISH RELIGIOUS BOOKS”

కృతజ్ఞతలు

నా పరిశోధనకు అవకాశము కల్పించుటయేగాక అడిగిన వెంటనే ఈ గ్రంథమునకు 'ఆశీస్సులు' వ్రాసియిచ్చిన గురువర్ములు ఆచార్య జి.యన్. రెడ్డి గారికి,

ఈ పరిశోధనా వ్యాసానికి పర్యవేక్షకులుగా వ్యవహరించి, అమూల్య సలహాల నివ్వడమేగాక. వాత్సల్యంతో అడిగిన వెంటనే 'అభినందన' వ్రాసియిచ్చిన గురువర్ములు ఆచార్య జి. నాగయ్యగారికి.

ఈ సిద్ధాంత వ్యాసానికి న్యాయనిర్ణేతలుగా వ్యవహరించి, నా కృషిని ప్రశంసించి, తమ అమూల్య అభిప్రాయాలు తెలిపిన ఆచార్య బిరుదురాజు రామరాజుగారికి, ఆచార్య తూమాటి దోణప్పగారికి, డా॥ జి.వి. సుబ్రహ్మణ్యం గారికి,

విషయసేకరణలో తోడ్పడిన గురుజనులు ఆచార్య మద్దూరు సుబ్బారెడ్డిగారికి, డా॥ కె. సర్వోత్తమన్ గారికి, అప్రమితులు డా॥ ఎం. గోవిందస్వామి నాయుడుగారికి, ఈ సిద్ధాంత వ్యాస ప్రచురణకు ఆర్థిక సహాయం అందజేసిన తిరుమల తిరుపతిదేవస్థానం కార్యనిర్వహణాధికారులు శ్రీ జి. కుమారస్వామి రెడ్డి, ఐ.ఎ.యన్. గారికి.

ముచ్చటగా ముద్రించిన శ్రీ లక్ష్మి ప్రింటర్స్ అధినేతలు శ్రీ జి. ఆర్. పురుషోత్తం యం. యన్ సి. గారికి.

నా హృదయపూర్వక కృతజ్ఞతాభి వందనములు.

డా॥ వి. దొరస్వామి నాయుడు

అశీస్సులు

జి. యన్. రెడ్డి

వైస్ చాన్సలర్

యస్. వి. యూనివర్సిటీ, తిరువతి

భారతీయ పురావేది స్మృతాలు, కథలు చారిత్రక సత్యాలని నిరూపించలేము. కాని భారతీయ సంస్కృతికి, సాంఘికసమైక్యత మానవప్రవృత్తికి మరి గ్రాచీనస్వరూపా - వర్తాగొమ్మలు; మన పురాణపాత్రలు మానవ ప్రవృత్తి, వైవిధ్యానికి ఉత్తమ మానవ ధర్మ నిరీతికి, భారతీయ చింతనకు సామాజిక పిలువలకు, బహిష్కరముద్ముక ధృక్పథాలకు సజీవ మూర్తులు. నలహరిశ్చంద్రాది పురాణపాత్రలు భగవదవతారమూర్తులుగా ఆలయాల్లో ఆరాధ్యదేవతలుగా ప్రతిష్ఠాపన పొందక పోయినా, యుగయుగముగా భారతీయుల హృదయాల్లో ఆసు భూతుల్లో స్థిరమూర్తులుగా నిలిచినారు. భారతీయభాషా సాహిత్యాలలో బహువిధ పక్రియల్లో, బహువిధాల కీర్తిచెప్పబడినాయి. సంసార సాగరంలో మహావిభ్రాంతులై అశాంతి చిత్తులైన మానవమాతృలకు నలహరిశ్చంద్రుల వంటి దివ్య పురుషుల జీవితాలు దిక్సూచి పోయాయి. కాబట్టి పురాణపురుషుల కథలు కావ్య ప్రబంధనాటకాది రచనలకు ఇతి వృత్తాలైనాయి.

వెయ్యేండ్ల తెలుగు సాహిత్య చరిత్రలో నలకథ గల రచనలన్నింటినీ సమగ్రంగా సమీక్షించి, నిశితమైన పరిశోధనకు నిర్వహించి డాక్టరేట్ పట్టాన్ని పొందిన చిరంజీవి దొరస్వామి నాయుడు సాహిత్య ప్రియులందరికీ అభినందనీయుడు. "ఆంధ్ర సలకథా సర్వస్వం" అనే పేరుతో వెలువడిన ఈ గ్రంథం విషయ విశేషణలో శులనాత్మక పరిశీలనలో ఉచితానుచిత నిర్ణయంలో ప్రశంసనీయమైంది. దీనిని చదివిన తర్వాత నలకథను వర్ణించిన తెలుగు కవులు ఇందరు

న్నారా? నలకథ గల రచనలు ఇన్ని వున్నాయా? అని ఆశ్చర్యం కలుగుతుంది. సంస్కృతతరమైన భారతీయభాషా సాహిత్యాలలో తెలుగుసాహిత్యంలోనే నలకథకు అత్యధికప్రాధాన్యం వున్నదేమో అని పిస్తుంది ఈ చక్కటి పాఠానిక గ్రంథాన్ని ముద్రించి ప్రచురించి నందుకు కూడా చి॥ దొరస్వామినాయుడు ప్రశంసపాత్రుడు. తన సాహిత్య కృషి నిరవధికంగా సాగాలని అభినందన పూర్వకంగా ఆశీర్వాదిస్తున్నాను.

తిరుపతి

జి, యస్, రెడ్డి

12-1-85

అభినందన

ఆచార్య జి. నాగయ్య, ఎం.ఏ.పి.హెచ్.డి.

తెలుగుభాషాధ్యక్షులు.

శ్రీ పేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం.

తీరుపతి 17502.

హరిశ్చంద్రుడు, నలుడు పట్టాకరవర్తుల్లో ప్రసిద్దులు. పుణ్యశ్లోకులు, గుణోత్తరులు. మహామహులయిన అట్టి వారికి కూడా విధి వైపరీత్యంవల్ల కష్టాలు తప్పలేవు. ఎన్ని కష్టాలు వచ్చినా, ఎన్ని బాధలు ఏర్పడినా ఎన్ని అవమానాలు కల్గినా వారు క్రుంగి కృశించి పోకుండా ఉత్సాహంతో ఆత్మనిగ్రహంతో వాటిని భరించి జనారాధ్యులైనారు. వారిచరిత్రలు పరమపావనంగా పండితులనుండి పామరుల వరకు అందరికి ఆదర్శ ప్రాయమైనాయి. కష్టాల్లో ఉన్నవాళ్లకు కావలసిన మనసైర్వాన్ని చేకూర్చినాయి.

నలకథాశ్రవణం వల్ల కలినాశన మవుతుందనే నమ్మకం లోకవిదితం. నలదమంతుల ఆదర్శజీవితం. ఆకలంక ప్రవర్తనం, పవిత్రప్రేమ పలువురి కవులను ఆకర్షించినాయి. మహాభారతారణ్య పర్వంలో నలోపాఖ్యానం విపులంగావుంది. ఇది మొత్తం భారతకథకు ప్రతిబింబం అని చెప్పదగింది. సంస్కృత ప్రాకృత సాహిత్యంలోనే కాకుండా తమిళ, కన్నడ, మలయాళాదిదాక్షిణాత్య భాషాసాహిత్యాల్లోను నలకథ వివిధసాహిత్య ప్రక్రియల్లో వెలువడింది. ఆయాసాహిత్యాల్లోని నలకథావిశేషాలను సమీక్షాత్మకంగా, సోదాహరణంగా, స్వయం సమగ్రంగా, తులనాత్మకంగా వివరించే విమర్శగ్రంథం ఈ ఆంధ్ర నలకథా సర్వస్వం.

ద్వీపదలుగా, కావ్యప్రబంధాలుగా, చంపువులుగా చిత్ర
కావ్యాలుగా, పంచనాలుగా, నాటకాలుగా, యక్షగానాలుగా, జంగ
కథలుగా హరికథలుగా గేయకావ్యాలుగా తెలుగులో పలురీతుల
వెలువడిన ముద్రితాముద్రిత నలకథా కావ్యాలను ఏబైకి పైగా
పరిశోధించి డాక్టరు దొరస్వామినాయుడు గారు ఈ గ్రంథాన్ని
రచించారు. విషయ సేకరణలోను, విమర్శనాత్మక పరిశీలనలోను
విషయవ్యక్తికరణలోను రచయితకుగల పావీణ్యం ప్రతిఫుటలోను
వ్యక్తమౌతుంది. శైలిలోని సరళత, సంక్షిప్తత నిర్ణయాల్లో నిర్భరం ఈ
గ్రంథంలో మెచ్చదగిన గుణాలు. పి.హెచ్.డి. పట్టంకోసం రచింప
బడిన గ్రంథమైనా తెలుగు సాహిత్య ప్రియులందరు ప్రశంసింప దగిన
సద్విమర్శ గ్రంథమిది. అందుకు నా ఆభినందనలు. సహృదయ పాఠక
లోకం దీన్ని ఆదరిస్తుందని నా ఆశ. డాక్టరు దొరస్వామినాయుడు ఇట్టి
పరిశోధనాత్మక గ్రంథాలను మరికొన్నిటిని వెలువరించాలని నాకోరిక

జి. నాగయ్య

1. వివిధ భాషా సాహిత్యములలో నలకథ

సూర్యవంశ పుణ్యదంపతులగు సీతారాముల చరిత్ర వలె, చంద్రవంశ ప్రసిద్ధ దంపతులగు నలదమయంతుల చరిత్ర పరమ పావనముగ భారతదేశమున నాబాలగోపాల మన్నితెగల వారికి సుపరిచితమైనది. ఆ పురాణదంపతుల అదర్శ జీవితము, అకళంక ప్రవర్తనము, పవిత్ర ప్రేమ మున్నగు పరమోదారగుణము లందులకు కారణములు గావచ్చును.

నలకథాశ్రవణము వలన కలి నాశనము కలుగునని మహా భారతములో ఇట్లు తెలుపబడినది.

“కర్కటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్య చ
ఋతువర్ణస్య రాజర్షేః కీర్తనం కలినాశనమ్”

నలోపాఖ్యానము ఫలశ్రుతిని నన్నయ తన భారతమున ఇట్లు చెప్పినాడు.

“ఇన్నలోపాఖ్యాన మెప్పుడు దత్తావ
 ధానులై వినువారు దవిలి సభల
 జదివెడు వారును జగతీశ! కలిదోష
 నిర్ముక్తు లగుదురు నిఖిల పుణ్య
 ఫలభాగు లగుదురు బహుపుత్ర పౌత్రాయు
 రాలోగ్య ధన యుక్తు లగుదు రెల్ల
 విషములకును, దుష్టవిషయంబులకు దూరు
 లగుదురు; ధర్మాత్ము లగుదు రుర్విః-

గడు బ్రసిద్ధి యిదియు గర్వోటకుని, దమ
 యంతి ఋణ్యమూరి యైన నలుని
 ఋజు చరిత్రుడై న ఋతుపరు గీర్తింప
 గలి భయంబురెల్ల గ్రాగు నధిప”

అ ర ణ్య ప ర్వ ము 3-231

నలక ధాన్మరణ మాత్రమున జగత్తు రనంతాళనమునంది పవిత్రత నందగలదని శ్రీహర్షుడు ఇట్లు నుడివినాడు.

“పవిత్రమత్రాతనుతే జగద్యుగే
 సృతారసక్షణ ఏవ తత్కథా
 కథం స సా మద్గిరమావిలామపి
 స్వనేపినీయేవ పవిత్రయిష్యతి”

నై ష థీ య చ రి త మ్ 1-3

నలదమయంతుల కీర్తనము కలినాశనము, పాపనాశనము, సుఖ

ప్రదము, సంతోషప్రదము. నలుని కీర్తించిన వారికి కలిదోషము లంటదని కలి పరమిచ్చినట్లు భారతమున తెల్పబడినది.

నలుడు షట్పత్తకృషర్తులలో నొకడు. పుణ్యశ్లోకుడు, లోకోత్తరుడు నగు నలుని ధర్మపరిపాలనమును, దమయంతి పాతివ్రత్యమహిమను కొవియాడుచు సంస్కృతమున కొందరు ప్రత్యేక కావ్యములను రచించినారు. సంస్కృత సాహిత్యము నందేకాక వివిధ భారతీయ భాషా సాహిత్యములందును నలకథకు వివిధరూపములైన అనువాదములు, అనుసరణలు, నలకథావస్తుకములైన స్వతంత్రగ్రంథములును వెలువడినవి.

*“The theme Nala captivated the Indian mind so much so that poets and dramatists adopted the story again and again in their compositions. Now there is a vast literature on the theme in the several regional languages. There is a considerable literature on the theme in Sanskrit itself besides numerous works in Prakrit including Jaina literature. Among the various forms of literature Kāvya and Nataka take premier position”*¹.

మొదట వివిధ భాషాసాహిత్యములందలి నలకథాప్రశస్తిని పేర్కొని తరువాత తెలుగు సాహిత్యములోని నలకథను సషగ్రముగ చర్చించుట ప్రస్తుత విషయము.

1.1 సంస్కృత సాహిత్యములో నలకథ:

శుక్లయజుర్వేదమనదగిన వాజసనేయసంహితలో 13వ ఖండమున తూర్పు, మధ్యహిందూస్తానీయులను గూర్చి వివరించు సంవర్షమున దక్షిణ దేశపు ప్రజలను నిషధులని, నిషధదేశమునకు రాజు నలుడనియు చెప్పబడినది.² దీనినిబట్టి వేదకాలము నాటికే నిషధాధిపతియైన నలుడు ప్రఖ్యాతి చెందియున్నట్లు విదితమగుచున్నది. వేదకాలమునాటి నలకథా వివరములేవియు తెలియరావు.

1.1.1 సంస్కృత పురాణేతిహాసములలో నలకథ:

రాక్షస స్త్రీలు రావణుని పరాక్రమాదులను సీతకు వివరించి, అతనిని వరింపుమని ఆమెకు నచ్చచెప్పబోగా వారి మాటలను త్రోసి పుచ్చి అదర్శపుణ్యదంపతులను పలువురిని పేర్కొనుచు దమయంతి నలుని ననుసరించి సద్గతిపొందినట్లు, తాను రామునిపొంది సత్కీర్తిని పొందగలనని సీత వారికి బదులుచెప్పినట్లు వాల్మీకి రామాయణము సుందర కాండములో ఇట్లున్నది.

“దీనో వా రాజ్యహీనోవా యో మే భర్తానమే గురుః
తం నిత్య మనురక్తాస్మి యథాసూర్యం సువర్చలా॥

యథా శచీమహాధాగా శక్రం సముపతిష్ఠతి
అరుంధతీ వశిష్ఠంచ రోహిణీ శశినంయథా॥

రోపాముద్రాయథాగస్త్యం సుకన్యాచ్యవనం యథా
సావిత్రినత్యవంతం చ కపిలం శ్రీమదీ యథా॥

సౌధానం మదయస్తీప కేశసి నగరం యథా
నైషధం దమయస్తీప భైషిపతి మనువ్రతా॥

తథాహ మిక్ష్వాకు చరం రామం పతిమనువ్రతా॥

చతుర్వింశసర్గ 2-13

రామాయణములోని నలదమయంతుల ప్రస్తావననుబట్టి నలకథ రామకథకంటె ప్రాచీనమైనదని చెప్పవచ్చును. విశ్వకర్మ పుత్రుడైన నలుడను ఒక వానరుడు రామాయణమునందు పేర్కొనబడినాడు. అతడు సుగ్రీవుని సేనలో నుండెడివాడు. సముద్రమునకు వారధి కట్టుట కితడే ప్రారంభించెను. సముద్రము దాటి రామునితో కలిసి రావణునితో పోరాడెను. ఈ నలునకు నిషధాధీశుడైన

నలునకు సంబంధము లేదు. ఇరువురు ఒకరు కారు.భిన్నవ్యక్తులు.

నలదమయంతుల పూర్వజన్మవృత్తాంతము దెల్పుకథ ఒకటి శివపురాణము లీలాఖండము³ నందిట్లున్నది. శివభక్తులైన ఆహుకులను భిల్లదంపతులు అర్బుద పర్వతము నందొక గుడిసెయందు నివసించుచుండిరి. ఒకనాడు భిల్లుడు వేటనిమిత్తమై అడవికి వెళ్లెను. భిల్లసతి ఒంటరిగా గుడిసెయందుండెను.భిల్లదంపతులను పరీక్షించుటకు శివుడు మునివేషమున గుడిసెను సమీపించెను. వచ్చిన మహర్షిని భిల్లసతి అతిథిమర్యాదలతో సత్కరించినది. వేటనుండి తిరిగివచ్చి భిల్లుడు కూడ మునిరూపమునందున్న శివుని పూజించి, రాత్రి తన గుడిసె యందుండుమని కోరెను. వీరి గుడిసెయందు ఇద్దరికంటె ఎక్కువ మంది యుండుటకు వీలుపడదు. ఇద్దరు గుడిసెయందు, ఒకరు వెలుపల పరుండవలయును. పైగా అది క్యూరమృగములు తిరుగుచుండు భీకరారణ్యము అతిథిని వెలుపల పరుండబెట్టిన క్యూరమృగముల వాతబడును. తత్ఫలితముగ ఆ దంపతులకు పాపము వచ్చును. దంపతులలో నెవరైన ఒకరు గుడిసె వెలుపల పరుండిన వారికి వియోగము సంభవించును. తత్ఫలితముగ మునికి పాపము వచ్చును. ఇక్కడ ధర్మసందిగ్ధత ఏర్పడినది. ఆ మువ్వురు బయటపరుండుటకు సన్నద్ధులగుచుండిరి. చివరకు భిల్లుడు బయట పరుండెను. గుడిసెలో భిల్లసతి, యతినా భుడు పరుండిరి. ఒకవైపు భార్యను పోషించుభారము, మరొకవైపు అతిథిని సత్కరించు భారము భిల్లునిపై నున్నది.అందువలన వెలుపల పరుండుట భిల్లునకు కర్తవ్యమైనది. ఆరాత్రి భిల్లుడు క్యూరమృగములకు బలియయ్యెను. ఉదయమున లేచి చూచి యతినాభుడు జరిగిన సంఘటనకు ఆశ్చర్యపడెను. ఆహుకి దుఃఖమునకు అంతు లేదు. అమె భర్తతో సహగమనమునకు సంసిద్ధమయ్యెను. అప్పుడు

మాయాముని వేషధారియైన శివుడు నిజరూపము పొంది వచ్చే జన్మమునందు ఆ భిల్లదంపతులు నలదమయంతులై జన్మింతురని, తాను హంసగ జన్మించి వారికి దౌత్యము చేయుదునని ఆహుతితో చెప్పినట్లు శివపురాణము లీలాఖండమునందు కలదు.

“చందురు పంగడంబున బ్రశక్తి వహించిన పీఠసేన రా
జేందునికిన్ దనూజుడయి యీ శబరుండు నలుండ నా గఁబు
డ్డొందు జతుస్సముద్రదశనోన్నత దీప్యదిలాధినాథ సం
క్రందసుడై సిరిన్ దనరు గాధయశంబును జెందు నెంతయున్”

“సీవు విదర్భ నేలు సరనేతకు భీమునకున్ గుమార్తెవై
యావటిలంగ బేర్చి దమయంతియనన్ బడు పేర్చితో నన
న్యావహ రూపకాంతి సుగుణాకరవై యమరేంద్రముఖ్యులన్
బోవడి యన్నలన్ నృపతి పూజ్య వరించి సుఖింతు వెంతయున్”

“ఏను యతీంద్ర రూపమున నెంతయు మీపరిచర్యలొందుటన్
మానిని, రాజహంసనయి మంచిగ సీతును నై షడావసీ
జానికి మొక్కలంబయిన చక్కని కూరిమి గూర్చి పెండిలిన్
మానుగ గూర్తు నిర్వురు నమంచిత భోగము లొందుదు ర్భువిన్”

(శివపురాణము లీలాఖండము 8-286, 287, 288)

“The Satarudrasamhita of the Sivapurana maintains that Nala and Damayanti were foresters in their previous birth. Billa was born as the son of Virasena in the City of Naishadha. He was the great king Nala. Ahuka was born as the daughter of king Bhima in the City of Vidarbha. She became famous as damayanti. Siva in the form of Yatinatha was born as a swan and managed the marriage of Damayanti with Nala. The narration of the story of the incarnation of Yatinatha hamsa is held as auspicious according to the Purana”⁴.

శివుని వర ప్రభావము వలన బిల్లుడు నలుడుగ, అహుకి దమయంతిగ, యతినాథుడు హంసగ జన్మించినట్లు చెప్పిన ఈ శివపురాణాంతర్గతమైన విషయము వ్యాసభారతమునగాని, శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరితమునందుగాని, శ్రీనాథుని శృంగారనైషధమునగాని కానరాదు. తెలుగులో ప్రత్యేకముగా నలకథాకావ్యములను రచించిన కవులు కూడ దీనిని గ్రంథస్థము చేయలేదు. శివపురాణాంతర్గత నలకథను స్మరించి నన్నయ నలోపాఖ్యానమును ఒక రసవత్ప్రబంధముగ చిత్రించినట్లు విదితమగును. మల్లంపల్లి వీరేశ్వర శర్మ తన ఉత్తర నైషధములో శివపురాణాంతర్గతమైన నలకథను కొలదిమార్పులతో అనుకరించియున్న విషయము ముందుప్రకరణలో వివరించుట జరిగినది.

గణేశపురాణమునందు కూడ నలదమయంతుల పూర్వజన్మ వృత్తాంతము గల కథ ఒకటి కన్పట్టుచున్నది. గణేశపురాణము ప్రకారము నలుడు పూర్వజన్మమున గౌడదేశమున “పిప్పల” పట్టణమున వైశ్యుడుగ జన్మించినట్లు, అతడు అరణ్యమునందు ప్రవేశించి నియమముతో ఉపవాసవ్రతము, తపము లాచరించినట్లు, ఒక ముని అతనికి ప్రత్యక్షమై గణేశుని పూజింపుమని సలహాయించినట్లు, గణేశుని అనుగ్రహమున వైశ్యుడు రానున్న జన్మమున నలుడుగ జన్మించినట్లున్నది¹. ఈ గణేశపురాణాంతర్గత నలకథను సంస్కృత కవులుగాని, తెలుగు కవులుగాని తమ నలకథా కావ్యములందు స్మరింపలేదు.

సంస్కృత మహాభారతమున అరణ్యపర్వమునందు నలోపాఖ్యానము విపులముగ స్వయంసంపూర్ణముగ వివరింపబడినది. జానపదులలో విపులవ్యాప్తి చెందియున్న నలకథను గ్రహించి వ్యాసుడు విపులీకరించి తన భారతమునందు రచించియుండును. వివిధ

భారతీయ భాషాసాహిత్యములలో వివిధ ప్రక్రియలందు వ్యాప్తి చెందిన నలకథలన్నింటికి మహాభారతారణ్య పర్వములోని నలోపాఖ్యానమే మూలము. భారత నలోపాఖ్యాన విశేషాంశములు ప్రత్యేక ప్రకరణమునందు పరామర్శింపబడినవి.

మార్కండేయపురాణములో ప్రస్తావింపబడిన ధూమ్రాశ్వని కుమారుడైన నలునికి, నిషధాధిపతియైన నలచక్రవర్తికి సంబంధము లేదు.

ఇట్లు వాజసనేయసంహితలోను, సంస్కృత పురాణోత్తిహాసములలోను నలకథ సూచింపబడియున్నను సంస్కృత మహాభారతారణ్య పర్వమునందు మాత్రమే విపులముగ వివరింపబడినట్లు విదితమగుచున్నది.

1.1.2 నలకథాపరమైన సంస్కృత కావ్యములు:

సంస్కృత కవులు పలువురు నలకథను రసదృష్టితో వివిధ కావ్యప్రక్రియలలో వెలయించినారు.

కుశుని పాత్రుడు, నిషధుని కుమారుడగు నలుడొకడున్నట్లు రఘువంశమునుబట్టి తెలియుచున్నది. రఘువంశమునందలి నలుడు తనకుమారుడైన నభునకు ఉత్తరకోసలరాజ్యమునిచ్చినట్లు కలదు. రఘువంశమునందు పేర్కొనబడిన నలుడు నిషధాధీశుడైన నలుడు భిన్నవ్యక్తులు.

సంస్కృతములోని నలోదయము:

నాల్గొశ్వాసముల యమక కావ్యము. ఇందు 217 ఆర్వా వృత్తములున్నవి. కొందరు దీనిని కాళిదాసు రచనగాను, మరికొందరు రవిదేవుని రచనగాను భావించిరి. కాని కేరళదేశమునకు చెందిన

వాసుదేవుడే (10వ శతాబ్ది) నవోదయ కర్తయని పలువురి అభిప్రాయము. ఇందు కవికి కథాదృష్టి కన్న రచనాదృష్టిమీదనే మక్కువ ఎక్కువగా కనిపించును.

నైషధీయ చరితమే:

సంస్కృత పంచమహాకావ్యములలో నొకటి. దీనికర్త శ్రీహర్షుడు (12వ శతాబ్ది) శ్రీహర్షుని తండ్రి శ్రీహీరుడు, తల్లి మామల్లదేవి. నైషధీయ చరితమే ప్రతినర్గాంత శ్లోకములందును శ్రీహర్షుడు తన తలిదండ్రులను పేర్కొని స్మరించినాడు. ఇందు 22 సర్గాలున్నవి. నలకథలోని పూర్వభాగము మాత్రమే ఇందు వర్ణితము. కథకంటె వర్ణనలే ఎక్కువ. “నైషధం విద్వదౌషధం” అను నానుడిని బట్టి దీని ప్రాశస్త్యము గమనింపవచ్చును. దీనికి సంస్కృతములో సుమారు 30 వ్యాఖ్యానములున్నవి. నైషధకావ్యమును శ్రీనాథుడు నిండు జవ్వనములో శృంగారనైషధమనుపేర ఆంధ్రభాషలో సంతరించినాడు. శ్రీహర్ష, శ్రీనాథుల కావ్యములలోని కథావిశేషములను మూడవ ప్రకరణమున చర్చించుట జరిగినది.

నలాయణము:

దీనికి కుబేరపురాణమని నామాంతరము. ఇందు 100 సర్గాలలో నలకథ వివరింపబడినది. ఇది అముద్రితము. దీనికర్త మాణిక్య చంద్రుడు (1600) జైన సంప్రదాయానుగుణముగ కుబేరుని అవతారమే నలుడని కవి ఈ గ్రంథమునందు నిరూపించినాడు.

నలక్ష్మి కౌముది:

దీని కృతికర్త అగస్త్యభట్టు (14వ శతాబ్ది). ఇతడు ఓరుగల్లును పాలించిన ద్వితీయ ప్రతాపరుద్రుని (1294-1325) అస్థాన కవి

గంగాదేవి తన “మధురాపిజయము” ను చారిత్రక కావ్యములో అగస్త్యుడు 74 కావ్యములను రచించినట్లు పేర్కొని కీర్తించినది. నలకీర్తికౌముది రెండవసర్గలో 79 శ్లోకములు, నాల్గవ సర్గలో 103. శ్లోకములు మాత్రమే లభించుచున్నవి. లభ్యమైన ఈ రెండు సర్గలు సాహిత్య పరిషత్తు పత్రిక కాకినాడ (1920-30) యందు ముద్రితమైనవి.

దేవతల పనుపున నలుడు దమయంతి యంతఃపురమును ప్రవేశించుట, నలదమయంతుల సంభాషణము, దమయంతి నిర్ణయమును నలుడు దేవతలతో చెప్పట అను కథాంశములు నలకీర్తికౌముది రెండవ సర్గయందు వర్ణింపబడినవి. శ్రీహర్షుని వలెనే అగస్త్యుడు కూడ దమయంతికి స్వయంవరాగతులను జూపుటకు సరస్వతిని ప్రవేశపెట్టినాడు. త్రిమూర్తుల పనుపున తాను దమయంతి స్వయంవరమునకు వచ్చినట్లు సరస్వతీదేవి భీమరాజుకు వివరించు విషయము అగస్త్యకవి కల్పనమే. ఇది భారతనలకథయందుగాని, హర్షనైషధమునందుగాని లేదు. దేవతలు నలదమయంతులకు దివ్యవరములిచ్చి దీవించు సందర్భమున “దమయంతి సాక్షాత్తు అదిశక్తి స్వరూపిణీ యగు పార్వతీదేవి అపరావతారమని, నలుడు సాక్షాత్తు పరమేశ్వర స్వరూపుడని సరస్వతీదేవి చెప్పిన విషయము అగస్త్యుడు కల్పించినదే. ఈ విషయము భారతనలకథయందుగాని, హర్షనైషధమునగాని, మరి యేయితర సంస్కృతనలకథాకావ్యములలోగాని లేదు.

నలకీర్తికౌముది నాల్గవ సర్గలో నలదమయంతుల వియోగము నలుడు తన రాజధానియగు కల్యాణపురిచేరువరకు గల కథ వివరింపబడినది. కల్యాణపురిని నలుడు చేరినట్లు తెల్పుట అగస్త్యుని కల్పనమే. భారత నలకథలో నలుడు ఆయోధ్యాపురిని చేరినట్లున్నది

కథాసంవిధానములో శ్రీహర్షనైషధమునకు నలకీర్తి కౌముదికి పెక్కు పోలికలున్నవి. ఇందలి నాసికావర్ణనకు సంబంధించిన శ్లోకభావమును రామరాజభూషణుడు తన వసుచరిత్రయందు ఇట్లు ఆంధ్రీక రించి యున్నాడు.

"నానాసూన వితాన వాసనల నానందించు సారంగ మే
లా నన్నోల్ల దటంచు గంధఫలి బిచ్చానం దపంది యో
షానాసాకృతి యూని సర్వసుచునస్సౌరభ్యసంవాసియై
పూనెం బ్రేక్షణమా లిచామధుకరీపుంజంబు లిర్వంకలన్ "

వసుచరిత్ర 2-47

దీనినిబట్టి వసుచరిత్ర రచనాకాలము నాటికి (క్రీ. శ 16వ శతాబ్ది) నలకీర్తికౌముదికి విపుల వ్యాప్తి యుండినట్లు గమనింపవచ్చును.

సహృదయానందము:

కృతికర్త కృష్ణానందుడు. ఇందు 15 సర్గాలు, 943 శ్లోకములలో నలకథ వివరింపబడినది. సహృదయానందములోని ఒక శ్లోకమును విశ్వనాథుడు తన సాహిత్య దర్పణములో ఉదాహరించినాడు. సహృదయానంద కర్త శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరితమును అనుకరించి యుండుటవలన కృష్ణానందుడు 13వ శతాబ్దము వాడని భావింప వచ్చును.

సహృదయానందము 3వ సర్గలో దమయంతీ సౌందర్యమును గూర్చి కాముడు ఇంద్రునితో చెప్పిన విషయమును హంస నలునితో చెప్పినట్లు తెలుపబడినది.

8వ సర్గలో సన్యాసి వేషమున కలిపుష్కరుని సమీపించి

జూదమున నలుని రాజ్యము పరిగ్రహింపు మని పురికొల్పినట్లు అందులకు పుష్కరుడు నిరాకరింపగ కలి పుష్కరునకు అక్షరాధ్యయనమును మంత్రముపదేశించినట్లు వర్ణింపబడినది.

13వ సర్గలో అరణ్యమున సర్పమును జూచి భయకంపితురాలయిన దమయంతికి ఒక ముని కన్పించి, ఆమెకు ఆత్మవిశ్వాసమును కల్పింపనెంచి, తన ఆశ్రమమునకు వచ్చి విశ్రాంతి తీసికొమ్మని ఆమెను కోరినట్లు, అందులకు దమయంతి నిరాకరింపగా త్వరలోనే తన భర్తను కలిసికొనగలదని ముని ఆమెను ఆశీర్వదించినట్లు కల్పింపబడినది.

14వ సర్గలో నలు డయోధ్యాపురమును చేరి ఋతుపర్వుని యొద్ద అశ్వ, గజశిక్షకుడుగ కుదురుకొనినట్లు అతనితో నలుడనగ పాపహరుడని ఆర్థము చెప్పినట్లు తెలుపబడినది.

సహృదయానందము వైదర్భీరీతిలో వ్రాయబడిన కావ్యము. దీనికి స్వయముగా కృష్ణానందుడు వ్యాఖ్యానమును వ్రాసినట్లు తెలియుచున్నది. కాని నేడది అలభ్యము.

నలాభ్యుదయము:

వామనభట్టబాణుడు దీనిని రచించెను. ఇతడు కొండవీడును పరిపాలించిన పెదకోమటి వేమారెడ్డి (1403-1420) ఆస్థానకవి. విద్యారణ్యుని శిష్యుడు. వేమభూపాల చరితమును గద్యకావ్యమును సంస్కృతమున రచించుటను బట్టి ఇతనికి అభినవ భట్టబాణుడను బిరుదు లభించినది. శృంగారభూషణము, పార్వతీపరిణయమును గ్రంథములను కూడ సంస్కృతమున రచించినాడు. వామనభట్టబాణుని నలాభ్యుదయములో కొంత భాగము మాత్రమే లభించుచున్నది. నలాభ్యుదయము 9వ సర్గలో 3వ శ్లోకముతో ముగియు

చున్నది. మొత్తము 508 శ్లోకములు గల నలాభ్యుదయము వివిధ వృత్తములతో నున్నది. కథాగతిలో శ్రీహర్షుని నైషధీయచరితమునను సరించియున్నను వామనభట్టబాణునిపై కాళిదాసుని కవితాప్రభావము కొంతగోచరించును.

నలాభ్యుదయము 5వ సర్గలోని దమయంతీ స్వయంవర ఘట్టము కాళిదాసు రఘువంశములోని ౨౦దుమతీ స్వయంవరము నకు ప్రతిబింబముగా కన్పించుచున్నది.

పెదకోమటి వేమారెడ్డి ఆస్థానముననే విద్యాధికారిగానుండిన తెలుగుకవి శ్రీనాథుడు. వామనభట్టబాణుని నలాభ్యుదయ ప్రభావముచేత కాబోలు శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరితమును శ్రీనాథుడు శృంగారనైషధమనుపేర ఆంధ్రీకరించియున్నాడు.

విద్యాధర, లక్ష్మణులను జంటకవులు “ప్రతినిషధ” కావ్యమును రచించినారు. ఇది షాజహాను కాలము 1708లో రచింపబడినది. విద్యాధరుడు శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరితమునకు వ్యాఖ్యానుకూడ వ్రాసినాడు.

ఆర్యనైషధము:

ఆర్యనైషధమును ఆధునిక కవియగు ఎ. వి. నరసింహచారి రచించినాడు. విశేషించి ఇందలి కథలో మార్పేమియులేదు.

నలకథాపరములగు కల్యాణకావ్యములు కూడ కొన్ని సంస్కృతమున గలవు. చక్రకవి (17వ శతాబ్ది) రచించిన దమయంతీ పరిణయకావ్యము, వాసుదేవన్ సంబూద్రి రచించిన కల్యాణనైషధము కల్యాణకావ్యములలో పేర్కొనదగినది.

సంస్కృతములోని నలకథా పరములగు శేషకావ్యములలో ముఖ్యమైనవి- కృష్ణకవి నైషధపారిజాతీయము, హరిదత్తాసూరి (18వ శతాబ్ది) రాఘవనైషధము అనునవి. నలహరిశ్చంద్రీయమును శ్లేష కావ్యకర్త పేరు తెలియరాదు. ఘనశ్యాముని (18వ శతాబ్ది) అబోధ కరము, త్ర్యర్థికావ్యము, ఇందు నలకథ, కృష్ణుని కథ, హరిశ్చంద్ర కథలు జోడింపబడినవి. నలయాదవరాఘవపాండవీయమును చతు రర్థకావ్యము కూడ సంస్కృతమున కలదు.

సంస్కృతమున నలకథను చంపువుగా రచించిన వారిలో పేర్కొనదగినవాడు త్రివిక్రమభట్టు (A. D. 914-916). అతని నలచంపూకావ్యమునందు ఏడుచ్ఛాసములున్నవి. దీనికి దమయంతీ కథ అని కూడ పేరున్నది. దేవతల పనుపున నలుడు దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించి, వారి సందేశమును ఆమెకు దెలుపుట ఇందలి కథాంశము. ఇందు నూతనముగ 33 పురుష పాత్రలు, 29 స్త్రీ పాత్రలు కల్పింపబడినవి. కథలో మార్పు కూర్పులు లేక పోయినను రచనా విషయమున సంస్కృతకావ్యమున కొక విశిష్ట స్థాన మున్నది.

త్రివిక్రమభట్టు రచించిన మరొక చంపువు దమయంతీ చంపూ కావ్యము. ఇందు హైమంతక, వసంతక అను రెండు హాసలు పేర్కొనబడినవి. ఒకటి నలుని సందేశమును దమయంతికి, మరొకటి దమయంతి సందేశమును నలునకు వినిపించి నలదమయంతులకు పరస్పర ప్రణయ భావమును నెరపినవి.

1.1.3 సంస్కృత నలనాటకములు:

నలకథ సంస్కృత నాటక కర్తలను ఎక్కువగా ఆకర్షించినది. సంస్కృతములో శాకుంతల కథకు కూడ ఇన్ని నాటకములావిర్భవ

వింపలేదు. సంస్కృతములో నలకథా పదములైన నాటకములు 72 ఈన్నవి.

“ Some episodes like those of Nala and Damayanti have attracted many dramatists while others have attracted only a few. Even the famous Sākuntala episode has not attracted many dramatists, possibly because of the phenomenal success of Kalidāsa's Abhijñana Sākuntala. None of his followers dared to emulate him and to base his drama on the same theme. But in the case of the Nala theme a drama of equal footing with Kalidāsa's work was absent and hence many a dramatists tried his hand at it, A perusal of Sanskrit dramatic literature will show that among the episodes of Mahabharata the Nala story occupies an important position”⁶.

నలవిలాస నాటకమును రచించిన రామచంద్ర సూరి (12వ శతాబ్ది) నలచరిత్ర నాటక కర్తయగు నీలకంఠదీక్షితుడు, దమయంతీ కల్యాణకర్తయగు నల్లానచక్రవర్తి శతగోపాలాచార్యుడు. దమయంతీ కల్యాణమును రచించిన రఘునాథుడు, భైమీపరిణయ కర్తయగు శ్రీనివాస దీక్షితుడు. నలవిజయ నాటకమును రచించిన రామశాస్త్రి, నలదమయంతీ నాటకకర్తయగు కాలిపాదతర్కాచార్యుడు (20వ శతాబ్ది) మొదలగువారు రూపక ప్రక్రియానుగుణముగ నలకథను మలచి సంస్కృతములో రచించినారు.

నలవిజయనాటకము, కలికేళి ప్రహసనము, నలవిక్రమనాటకము, విధివిలాసిత నాటకము, నలభూమిపాలరూపక నాటకము, కలితాండవ నాటకము. అనర్థనలచరిత్రము ఇత్యాది నలకథాపరములగు నాటకములు సంస్కృతములో రచింపబడినట్లు సంస్కృతాలంకార గ్రంథములను బట్టి తెలియుచున్నవి. ఇవి నేడలభ్యములు.

రామచంద్రసూరి జైనమత గ్రంథములందలి విషయములను అధారముగా చేసికొని నలకథలో మార్పుకూర్పులు చేసి “నలవిలా

నమ" ను వీడంకముల నాటకమును సంస్కృతములో రచించినాడు. రామచంద్రసూరి ను ప్రసిద్ధ సంస్కృత పండితుడైన హేమచంద్రుని శిష్యుడు. అతడు నలవిలాస నాటకమున ప్రదర్శనకు యోగ్యమైన సన్నివేశములను మాత్రమే గ్రహించెను. నలుని తండ్రి పాము రూపమున పచ్చి నలుని కాటువేసిన సన్నివేశము తప్ప నలవిలాస మునందలి మిగిలిన అంశములన్నియు వాస్తవికతా దృక్పథము కలిగి నట్టివే.

నలవిలాస నాటకమునందు మహాభారతమునగాని, ఇతర నల్ల కథాకావ్యము లందుగాని లేని పాత్రలు 27 కల్పింపబడినవి. నల విలాసము ప్రకారము కింపురుషుడు నలుని మంత్రి, కూబరుడు నలుని సోదరుడు, పుష్పావతి దమయంతి తల్లి, కలహంసుడు నలుని స్నేహితుడు, ఖరముఖ విదూషకుడు, కోరకుడు నలుని కోశాధికారి. సింహలకుడు మరియు మకరందులు నలుని సేవకులు, చిత్రసేనుడు చేదీదేశపు రాజు. మేఘముఖుడు కాపాలికుడు, లంబస్తాని కాపాలకుని భార్య, విజయవర్మ మధురారాజు, దధిపర్ణుడు అయోధ్యారాజు. ఋతుపర్ణుడు ఆలకాపురి రాజు. వీరి మంత్రిల వివరములు కూడ నలవిలాసమునందు తెలుపబడినవి.

పాత్రల పేర్ల విషయమునందేగాక కథావిషయమునందు కూడ రామచంద్రసూరి పెక్కు మార్పులు చేసినాడు.

మహాభారతారణ్యపర్వమందలి నలోపాఖ్యానమును బట్టి నలునితండ్రి వీరసేనుడు; తమ్ముడు పుష్కరుడు. నలవిలాస నాటకము ప్రకారము నలుని తండ్రి నిషధుడు; సోదరుడు యువరాజకూబరుడు.

దమయంతి తల్లి మహాభారతమున నలోపాఖ్యానమున పేరులేని

పేరంటాలు. నలవిలాస నాటకమున ఆమెపేరు పుష్పావతి.

హంస దౌత్యమునకు బదులుగా నలుని వేడుక చెలికాడగు “కలహంసుడు” నలదమయంతులకు పరస్పరానురాగము కలిగించి నట్లు నలవిలాస నాటకకర్త కల్పించినాడు.

ఇంద్రాగ్ని యమవరుణుల ప్రసక్తియే లేకుండు నలవిలాస నాటకమున స్వయంవర సంవిధానము వడిచినది. దేవతలు మాన వాంగనను గోరుట అనుచితమని భాపించి కాబోలు నాటకకర్త యిట్టి మార్పుచేసియుండును. ధీరోదాత్తుడైన నలునిచేత దౌత్యము నెరపుట అనౌచిత్యమని తలచియే నాటకకర్త నలదౌత్యమును కూడ పరిహరిం చినాడు. దానికి బదులుగా కథానుగుణమగు కొన్ని సన్నివేశములు కల్పించి రామచంద్రసూరి నాటకీయతను పొటించినాడు.

స్వయంవరాగతుల వృత్తాంతము వ్యాసభారత నలకథయందు కానరాదు. శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరితములో సరస్వతీదేవి దమ యంతికి స్వయంవరాగతులను జూపినట్లున్నది. భీమరాజు మంత్రి యగు మాధవసేనుడు దమయంతికి స్వయంవరాగతులను జూపి నట్లు నలవిలాస నాటకకర్త కల్పించినాడు.

దమయంతిని గోరి విఫలమనోరథుడైన కలిపురుషుని ప్రేరణచే పుష్కరుడు కపట ద్యూతమున నలుని రాజ్యభ్రష్టునిచేసి దమయంతి తోకూడ అతని నడవులపాలొనర్చుట మహాభారతాంతర్గతమైన నల కథలోని విషయము. నలవిలాసనాటకమున దమయంతిని వివాహ మాడగోరి విఫలుడైన చేదిరాజగు చిత్రసేనుడునూ, అతని మిత్రుడగు కూబరుడును, కాపాలికుడును నలుని అడవులపాలు చేయుటకు కారకులుగా నిరూపింపబడినారు.

నలరూప వికృతికి కర్కటకుడను సర్పము కారణమని

భారతనలోపాఖ్యానమున కలదు. తపశ్శక్తిచే దైవత్వము నందిన నలుని తండ్రియే కుమారునకు మేలుకలిగింపనెంచి భుజగరూపమున వచ్చి నలుని వికృతరూపమును చేసి అవసరమైనపుడు తన్ను స్మరించినచో నిజరూపమందగలడనియు ద్వాదశవర్షానంతరము మరల నలునికి దమయంతి సమాగమము గల్గుననియు సూచించినట్లు నలవిలాస నాటకమున కల్పింపబడినది. ఇది జైనమతానుగుణముగ చేసిన కల్పనమే.

నలుడు బాహుక నామమున వంటలవాడై ఋతుపర్వునొద్ద గడిపినట్లు భారతనలకథలో ఉండగా దధిపర్వుని యొద్ద గడిపినట్లు నలవిలాసమున చెప్పబడినది. “ధర్మనేనగణీ” అను జైన కవి తన నలచరిత్రమున కూడ ఈవిధముగనే తెలిపినాడు. దమయంతి అలకా పురములో రిపుశాత్రుని యింట గడిపినట్లు, ఋతుపర్వుని భార్యయైన చంద్రయాశ దమయంతి వినతల్లి అని నలవిలాస నాటకమున పేర్కొనబడినది.

జీవలుడు ఋతుపర్వుని రథసారథిగ భారతాంతర్గత నలకథలో చెప్పియుండగా నలవిలాసములో దధిపర్వుడు రాజపురుషుడుగా పేర్కొనబడినాడు. ఈ జీవలునినే జైనకవులు కొందరు మంగళునిగా పేర్కొనినారు.

నలదమయంతుల పునస్సమాగమమునకు నాలుగు సంవత్సరములు పట్టినట్లు మహాభారత నలకథలో వర్ణింపబడగా నలవిలాసమున ద్వాదశవత్సరములని చెప్పబడినది.

నలుడశ్వ విద్యావిచక్షుడగుటచే శతయోజన మార్గ మొక్క రాత్రిలో రథము నడిపినట్లు భారతనలకథలో చెప్పగా దివ్యతేజస్వియగు జనక నిషధు డావేశించుటచేత నశ్వములు పవనాధిక జవము

గలవైనట్లు నలవిలాసములో వర్ణితము.

నలఋతుపర్వుల కుండిన నగరప్రవేశము సాయంసమయమున జరిగినట్లు భారతనలకథలో కలదు. నలదధిపర్వులు పాత్రః కాలము ననే నగరమున చేరినట్లు నలవిలాసమున చెప్పబడినది.

బాహుకరూపములోనున్న నలుడు వండిన వంటకమును ఋతుపర్వుడు దమయంతికి పంపగా నలపాక రుచినెఱిగి తన భర్త ఋతుపర్వునొద్దనున్నట్లు ఆమె గ్రహించినట్లు భారత నలకథలో పేర్కొనబడినది. దధిపర్వుని వంటలవాడైన బాహుకుడు సూర్యపాకమున సిద్ధపాస్తుడని విని యాతని పరీక్షింపగోరి దమయంతి కలహంసాదులను దధిపర్వుని కడకు పంపుట, వారు దధిపర్వుని యాస్థానములో బాహుకవేషముననున్న నలుడు తిలకించినట్లు “నలాన్వేషణ” మను నాటకమును ప్రదర్శించుట, తరువాత దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమునకు దమయంతి తండ్రి దధిపర్వుని ఆహ్వానించుట, నలుడు రాలేదనుకొని దమయంతి యగ్నిప్రవేశము చేయనెంచుట, దధిపర్వుని రథము తోలుకొని నలుడు కుండిన నగర సమీపమున కేతెంచి వృత్తాంతమంతయు నెఱిగి, దమయంతియొద్దకేగి జనక స్మరణముచే బాహుకరూపము వీడి నిజరూపమునంది దమయంతిని పరిగ్రహించుట అనునంశములు నలవిలాస నాటక కర్త కల్పించినవే.

ఇతివృత్త నిర్వహణము, రసపోషణము మున్నగు నాటక ప్రయోజనములను బట్టి చిత్రపటవృత్తాంతము, అంతర్నాటక ప్రదర్శనము, కాపాలికాది పాత్ర ప్రవేశము మున్నగువానిని నలవిలాస నాటకకర్త కల్పించెను.

నీలకంఠ దీక్షితుని నలచరిత్ర పదంకముల నాటకము.

దమయంతి నలుని వివాహమాడుట బ్రహ్మసంకల్పమైనట్లు దమయంతికి కలవచ్చుట, కలలో దమయంతి నలుని వివాహమాడుట, సువర్ణహంస నలదమయంతుల సంగమమునకు దూతగ వ్యవహరించుట, దమయంతి స్వయంవరమునకు వెళ్లుమని బ్రహ్మ సరస్వతిని ఆజ్ఞాపించుట, గౌరీదేవాలయమున నలదమయంతులను కలిసికొనునట్లు సరస్వతీదేవి ఏర్పాటు గావించుట, ఇత్యాది కల్పనలు నలచరిత్ర నాటకమునందున్నవి. నలచరిత్ర నాటకమునందు దైవకల్పితమైన కొన్ని శక్తులు (Supernatural elements) ప్రవేశపెట్టబడినవి. ఇందు నలుని శత్రువుగా నిందు చిత్రింపబడినాడు.

రామశాస్త్రి (20వ శతాబ్ది) రచించిన నలవిజయనాటకములో 10 అంకములున్నవి. నలుడు దమయంతిని గూర్చి కలలు కనుట, దమయంతి యరణ్యమునందు కాళికాదేవి సుపాసించి ఆ దేవి పరప్రభావమువలన తన ఆకారము మారి వచ్చుచుండగ కిరాతుడు జూచి పారిపోయినట్లు చెప్పట కలికిబదులు పుష్కరుడే నలునకు కష్టములు కలిగించుటకు ప్రయత్నించునట్లు తెల్పుట మొదలైనవి నలవిజయ నాటకకర్త కల్పించిన భారతనలకథలో లేని కొన్ని కల్పనలు.

కాలిపాద తర్కాచార్యుని (20వ శతాబ్ది) నలదమయంతి నాటకమునందు విడంకములున్నవి. ఇది సంస్కృత సాహిత్య పరిషత్తు పత్రికలో (కలకత్తా 1926) క్రమముగా ప్రచురింపబడినది. నాటకకర్త విదూషక, వనపాల, వనపాలిక, దమయంతి చెలికత్తెల వివరముల నిందు పొందుపరచినాడు. కామ, మోహ గుణములు కలికి సహాయము చేసినట్లు, ధర్మ, వివేకములు నలునకు సహాయపడినట్లు ఈనాటకమున చిత్రింపబడినవి. నలునకు ప్రధాన శత్రువు కలి. ఇందు పుష్కరుడు కలిచేతిలో కీలుబొమ్మగా చిత్రింపబడెను.

దేవతల పనుపున నలుడు దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించి తనపేరు చెప్పకుండా దౌత్యము చేసినట్లు హర్షనైషధములో వలెనే నలదమయంతి నాటకమున కలదు. నలుడు మొదట తన పేరు చెప్పి తరువాత దౌత్యము చేసినట్లు భారతాంతర్గత నలకథలో కలదు. అయితే నలదమయంతి నాటకమున దమయంతి నేరుగా మాట్లాడినట్లు లేదు, దమయంతి యంతఃపుర రాజకన్య. పురుషులతో రాజకన్యలు మాట్లాడుట అపచారమని భావించి, నాటకకర్త చెలికత్తెల ద్వారా దమయంతి తన సందేశమును నలునికి వినిపించినట్లు నిందు కల్పించెను. దమయంతి నాటక కర్త నైషధకథను ఎక్కువగా అనుసరించినట్లనిపించును.

దమయంతి బోయవానిచేత పీడింపబడుటకు బదులు అతనిచే దక్షింపబడి తనబంధువుల యిల్లు చేరినట్లు నలదమయంతి నాటకమున కల్పింపబడినది. కిరాతుని శీలమునకు మెరుగుపెట్టిన కల్పనయిది.

నలదమయంతి నాటకమున నలుడు తనకుమారుడగు ఇంద్రసేనుని కలిసినప్పటి దృశ్యము దుష్కంతుడు సర్వదమనవనమందు భరతుని కలిసినప్పటి దృశ్యమును తలపించుచున్నది. ఇంద్రసేనుడు దున్నపోతుతో అటలాడుకొనుచుండెను. అది అతనిపైకి విజృంభించుచుండెను. ఆ సమయమున బాహుకరూపమునందున్న నలుడు ఇంద్రసేనుని కాపాడెను. ఇంద్రసేనుడు కోపగించుకొని నలునితో యుద్ధము చేయుటకు సన్నద్ధుడయ్యెను. ఇంద్రసేనుడు తనకుమారుడని తెలిసి నలుడు అతనిపై కోపగించుకొనలేదు. కాలిపాదతర్కచారులు ఈ సన్నివేశమును కాళిదాసుని ఆభిజ్ఞాన శాకుంతలమును దృష్టిలో పెట్టుకొని రచించినట్లు తెలియుచున్నది.

మహాభారతకథలో పుష్కరుడు నలునకు జ్ఞాతి సోదరుడు.

నలదమయంతీ నాటకమున ప్రేమ సోదరుడు. పుష్కరుడు నిష్కళంకుడు. నలునకు కలిగిన బాధలను దలచుకొని దుఃఖించెడివాడు. పుష్కరుడు నలుని రప్పించి అతనికి రాజ్యమీయదలచినపుడు కలి అందులకు అంగీకరించలేదని నలదమయంతీనాటకమున కల్పింపబడినది. భారత నలోపాఖ్యానములో కలి విముక్తుడైన నలుడు పుష్కరునితో పునర్ద్యాతమాడి రాజ్యము పొందినట్లున్నది. పుష్కరుడు తానే విదర్భకు పోయి నలుని ఆహ్వానించి అతని రాజ్య మతనికిచ్చినట్లు నిందు తెలుపబడినది, పుష్కరుని ఉదారగుణము నలదమయంతీనాటకమున వ్యక్తిమగుచున్నది.

జైన సంప్రదాయ నలకథలో జైనకవులు తమమత ధోరణుల ప్రకారము కొన్ని మార్పులను చేసినారు. నలుడు నిషధదేశాధీశుడని భారతనలకథయందుండగా జైనకవులు నలుని కోసలదేశపు రాజుగ పెర్కొనినారు. దమయంతి తల్లిపేరు పుష్పదంతి అని, దమయంతిని దమదంతి అనియు, దవదంతి అనియు, నలదమయంతుల సంతానమును పుష్కర పుష్కలులని, బాహుక రూపమునందున్న నలుని హుండికుడని, జీవలకుని మంగళకుడని మార్చి జైనకవులు తమ కావ్యనాటకములందు తెల్పియున్నారు.

పైన పేర్కొనిన సంస్కృత కావ్య, నాటకములలో నలకథా పాత్రములు వినూత్న కల్పనలను సంతరించుకొనినవి.

1.2. ప్రాకృత భాషలలో జైనసంప్రదాయ సాహిత్యలో నలకథ

ప్రాకృత భాషలలో ముఖ్యముగ జైన సంప్రదాయ సాహిత్యంలోని నలకథలో ప్రధాన కథాసూత్రము తప్ప తక్కిన ప్రతి ఘట్టము, ప్రతి సన్నివేశము, ప్రతి పాత్రము సరిక్రొత్తవిగా వ్యాసభారతాతిరిక్తముగ

కన్నట్టును. హేమచంద్రుడను జైనుడు త్రిషష్టికలాక (శ్లోక) “పురుష చరితమను పేరుతో రచించిన గ్రంథమునందలి నలచరిత్ర, సుఖ శీలగణి విరచితమైన భరతేశ్వర బాహు బలివృత్తి” అను గ్రంథము నందలి దమయంతి కథ వచనము, సోమ ప్రభాచార్యుని “కుమార పాలప్రతిభోధ” అను గ్రంథమునందలి దవదంతిచరితము, జినసాగర సూరి కర్పూర ప్రకార టీకాయందలి దవదంతి కథ, దేవవిజయగణి రచించిన గద్యనేమినాథ చరితములోని నలచరిత్రమను వచనము, దేవ ప్రభాసూరి పాండవచరితములోని నలోపాఖ్యానము, ధర్మసేన గణివాసుదేవ హిందీలోని న ల చ రి త్ర వచనము మొదలగునవి ప్రాకృతభాషలో ప్రముఖములైన నలచరిత్రలు. అవియేగాక జైన గ్రంథావళిలో సోమతిలకసూరి రచించిన శిలోపాదేశ మాలావృత్త మను గ్రంథములోని దవదంతికథ, దమయంతి ప్రబంధము, జిన నైషధీయచరితమను ప్రబంధమును, దమయంతి ప్రబంధమను వచనముకూడ పేర్కొనదగినవి. వినయచంద్రగణి రచించిన మల్లినాథ మహాకావ్యములోకూడ దవదంతి చరితమను పద్యకావ్యము పేర్కొనబడినది.

మాణిక్యచంద్రుని నలాయణకావ్యము, రామచంద్రసూరి నల విలాసమను నాటకము జైనసాంప్రదాయానుగుణముగ సంస్కృతములో విరచితములైన గ్రంథములు. రామచంద్రసూరి మొదలైన జైనకవులు నలకథలో చేసిన మార్పులను కూర్పులను గూర్చి చర్చించియున్నాము.

1.3. పైశాచీ భాషలో నలకథ:-

బృహత్కథను పైశాచీభాషలో గుణాధ్యుడు రచించెనందురు. కాని అగ్రంథము నేడు లభించుటలేదు. కాశ్మీరమును పరిపాలించు

హర్షదేవుని (క్రి. శ. 1100) ఆస్థానమందుండిన సోమదేవనూరి
 దీనిని సంస్కృతములో “కథాసరిత్సాగరము” అనుపేరుతో రచించి
 నాడు. మూలమైన పైశాచీ బృహత్కథకిది యథానువాదమని సోమ
 దేవుడు గ్రంథారంభమున పేర్కొని యుండుటచే, కథాసరిత్సాగరము
 నందలి నలకథాసారమును బట్టి బృహత్కథాకాలము(క్రి.పూ. 200)
 న వ్యాప్తినొందిన నలకథను గ్రహింపవచ్చును. బృహత్కథలోని నల
 కథ సంస్కృత మహాభారతానుసారియైనను స్వల్పమైన కొన్ని
 మార్పులుకూడ లేకపోలేదు.

భర్తృవియోగురాలయిన బంధుమతికి దుఃఖనివారణార్థము
 సుమానుడను బ్రాహ్మణుడు ఇందు నలకథను చెప్పినట్లున్నది.
 నారదుని ప్రబోధము వలన దమయంతి స్వయంవరమునకు
 ఇంద్రాగ్ని యమవరుణులు మాత్రమే వచ్చినట్లు భారతనలకథలో
 నుండగా, ఆ నల్వరితోపాటు వాయుదేవుడుకూడ వెళ్లినట్లు నిందు
 నూతనముగ కల్పింపబడినది.

నలుడు మామగారి యింటివద్ద ఏడు దినములు గడిపి, తరు
 వాత నిషధకు వెళ్లినట్లు చెప్పినవిషయము కూడ భారత నలకథ
 యందు లేని కల్పనమే.

నిషధ చేరిన తర్వాత నలదమయంతులు పార్వతీపరమేశ్వరు
 లవలె పరస్పరానురాగులై యుండిరని, దమయంతి నలుని యర్థనారీ
 శ్వరియని కథాసరిత్సాగరము నందలి నలకథలో తెలుపబడినది.

కలి నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించుటకు చిరకాలము నిరీ
 ఁచి, ఒకనాడు నలుడు కాళ్ళకడుగక, సాయంకాలపు పూజాది
 కార్యక్రమము నెరవేర్చక నిద్రించియుండగా సమయమును కనిపెట్టి

కలి నలుని ప్రవేశించెనని యిందు కల్పింపబడినది. కలి నలుని శరీరమునందు ప్రవేశింపగ, ద్వాపరుడు పుష్కరుని శరీరమునందు ప్రవేశించినట్లు ఇందు కల్పింపబడినది. నల, పుష్కరుల జూదము, జూదములో కలిప్రభావము వలన నలుడు క్రమేణా తన వస్తువులను కోల్పోవుట, పుష్కరుడు దమయంతిని పందెమునకు పెట్టుమని నలుని కోరుట, అందులకు నలుడు నిరాకరించుట వంటి విషయములు ఇందు కల్పింపబడినవి.

నలధమయంతులు రాత్రివేళ అరణ్యములందు గడ్డిపరకల మీద నిద్రించినట్లు తెల్పుట, దమయంతి సుబాహుపురము చేరినట్లు చెప్పట, దమయంతిని సువేణుడను బ్రాహ్మణుడు కనుగొనినట్లు వర్ణించుట కర్కటక విషదగ్గుడై హృశ్యబాహుక రూపమున కోసలాధిపతి ఋతుపర్ణుని సేవించినట్లు తెల్పుట. సువేణుడను బ్రాహ్మణుడు ఋతుపర్ణుని సభలో భర్తలేని భార్య జీవింపగలదా? అని ప్రశ్నించి నపుడు హృశ్యబాహుకరూపమునందున్న నలుడు సమాధానమిచ్చినట్లు వర్ణించుట - అనునవికథాసరిత్సాగరమునందలి నలకథతో చెప్పుకొనదగిన అమూల్యమైన కల్పనలు.

1. 4. ఉత్తర భారత భారతీయేతర భాషలో నలకథ:-

సంస్కృత, ప్రాకృత సాహిత్యములందేగాక గుజరాతీ, బెంగాలీ, సింధీ, ఒరియా, హిందీ మొదలైన సాహిత్యములలో కూడ నలకథ రచింపబడినది. భాలణకవి నలాఖ్యానము, మహిరాజుని నలదవదంతి రాస, అనుకావ్యములు గుజరాతీభాషలో పేర్కొనదగిన నలచరిత్రలు. పీతాంబరుని నలదమయంతీచరితము వంగభాషలో ప్రసిద్ధమైనది. ఇది ప్రధానముగ మహాభారత నలోపాఖ్యానముననుసరించి రచింపబడినది. గుమాన్ మిక్రా నైషధీయచరితము, (శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరితమున కనువాదమిది) పురోహిత ప్రతాప్ నారాయన్ నలనారేన్ హిందీభాషలో ముఖ్యమైన నలచరిత్ర కావ్యములు. మాస్టర్ జేతానంద్

(క్రి.శ. 1894) మహాభారత నలకథననుసరించి సింధీభాషలో నల దమయంతి నాటకమును రచించినాడు. నైషధీయచరితము ఒరియా భాషలోనికి కూడ అనువదింపబడినది,

భారతీయ భాషలందేగాక నలకథ భారతీయేతర భాషలలోనికి కూడ పరివర్తనము చెందినది. అంగ్లము, జర్మన్, ఇటాలియన్, ఫ్రెంచి, గ్రీకు, డచ్చి, హంగేరియన్, రష్యన్ మొదలగు భాషలలోనికి కూడ నలకథ అనువదింపబడినది. వివిధదేశములందు వివిధ రీతుల ప్రచారము నందిన నలకథను ఆయా దేశ ప్రజలు కల్పించినారని చెప్పటకు వీలులేదు. ఈకథ భారతదేశమునుండియే ఆయా దేశము లలోనికి వ్యాపించినది.

1. 5. తమిళ సాహిత్యములో నలకథ:

ప్రాచీన తమిళసాహిత్యమందు పలుచోట్ల నలదమయంతుల పృసక్తి కన్పట్టుచున్నది.

తమిళ పంచమహాకావ్యములలో ప్రసిద్ధమైనది శిలప్పదిగారము, దీని కృతికర్త ఇళంగో అడిగల్ (క్రి.శ. 2వ శతాబ్ది) శిలప్పదిగారమున కౌంతి కోవలుని ఓదార్చుచు నలమహారాజు సంతటివానికే భార్యా వియోగము తప్పలేదని చెప్పి సందర్భమున నలకథ ప్రస్తావించబడినది. ఇందు ఇళంగో అడిగల్ నలుని కష్టపరంపరకు విధియే కారణమని నుడివినాడు. శిలప్పదిగారములో ప్రస్తావించబడిన నలకథ జైన సంప్రదాయ సాహిత్యంలోని నలకథ ననుసరించినట్టిది.

తేవారములోని తిరుజ్ఞాన సంబంధర్ గీతమునందు నలుడు తిరునాళ్లారు దేవాలయములోని శివుని ప్రతినిత్యము పూజించెడి విషయము పేర్కొనబడినది. శైవభక్తులగు నాయన్మారుల భక్తిగీతములందును నలకథ ప్రసక్తియుండుట గమనింపదగిన విశేషము.

కొట్టక్కూత్తన్ రచించిన రామాయణ సంబంధియగు “ఉత్తర కాండిత్తిల్” లో నలదమయంతుల కష్టములకు విధియే కారణమని పేర్కొనబడినది.

అది వీరరామ పాండియర్ (16వ శతాబ్ది) రచించిన “నైడదము” హర్షనైషధమున కనువాదము. నైడదము 26 పటములలో 1173 పద్యములున్నవి. కాని కొన్ని పట్టుల ఇది నలవెణ్ణాకథను గూడ అనుసరించినట్లు కన్పట్టును.

నల్లాన్ పిళ్లై వ్రాసిన భారతమునందలి నలకథ శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరితము, నలవెణ్ణాలను అనుసరించి రచింపబడినది.

ముత్తప్ప వ్రాసిన జయంగొండార్ శతకములోని నాలుగు పద్యములలో నలునిగూర్చి వివరణ కలదు. కర్కటక సర్పృతాంతము ఇంద్రుడు నలుని దూతగా పంపుట, నలచరిత్ర పవిత్రగాథ అని తెల్పుట, పుష్కరుడు నలుని జూదమునకు పిలిపించుట అనువిన శతకమునందు పేర్కొనబడిన ముఖ్యాంశములు.

స్వామినాథదేశికర్ వ్రాసిన విలకణకొత్తురై యందు నలుని ప్రశంస స్థూలముగ కలదు.

మహావిద్వాన్ మీనాక్షి నుందరం పిళ్లై రచించిన మధూన్ వనం అని నామాంతరముగల మణ్ణిప్పడికరై యందు నలుడు బ్రహ్మ తీర్థములో స్నానముచేసి కలి విముక్తుడయ్యెనని రోమశుడు ధర్మరాజు నకు చెప్పినట్లు వృత్తాంతము వివరింపబడినది.

సుబ్రహ్మణ్య క వి రాయర్ రచించిన తమిళపురాణములో నలుడు ఆలుబిడ్డలతో తిరునాళ్లార్ దేవాలయమును సందర్శించి నపుడు కలి విముక్తుడయ్యెనని తెలుపబడినది.

జూదవ్యసనాభిలాష వలన నల్లుడు ఇడుములు పడెనని కనుక జూదమును పరిత్యజించ వలయునని వెణ్ణుణి నారాయణ భారతి తన తిరువెంకట శతకములో తెల్పుచున్నాడు.

ఇట్లు తమిళసాహిత్యమున నలకథా వస్తుకమగు ప్రాసంగిక ముల్లు కొన్ని అటనట పెక్కినబడినవి.

తమిళసాహిత్యములో పూర్వోత్తర కథాంశములు కలిగిన మొట్ట మొదటి నలకథాకావ్యము పుగళేంది (12వ శతాబ్ది) రచితమైన నల వెణ్ణుకావ్యము. నలునిగురించి నాలుగువందల “వెణ్ణా” పద్యము లందు రచింపబడిన కావ్యమిది. పుగళేంది తమిళ కవిత్రయములో ప్రసిద్ధుడు. తన ఆశ్రయ దాతయగు చంద్రిన్ స్వర్గి కోరికపై పుగళేంది “నలవెణ్ణా” కావ్యమును వ్రాసినట్లు అవతారికలో చెప్ప కొన్నాడు. మానవుని సుఖదుఃఖములు విధిప్రేరితములని, విధి అతి జలీయమైనదని, దానిని దాటుటకు బ్రహ్మకు కూడ సాధ్యము కాదని నలుని క్షథ ద్వారా పుగళేంది లోకమునకు చాటినాడు.

నలవెణ్ణాకు మూలము వ్యాసభారతములోని నలోపాఖ్యానము. నలవెణ్ణాలో స్వయంవర కాండం, కలితొడర్ కాండం, కలిసింగు కాండం అను మూడుకాండము లున్నవి. స్వయంవరకాండంలో దమయంతి స్వయంవర వృత్తాంతమున్నది. కలితొడర్ కాండంలో కలి ఎత్తుగడలు కలిఅవేశము, కలి నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించుట అను అంశ ములు వర్ణింపబడినవి. కలిసింగు కాండంలో కలి నలుని వీడిన సన్నివేశచిత్రణ మున్నది.

వ్యాసభారతమునందున్నట్లే అరణ్యవాసమనుభవించుచున్న ధర్మజునకు బృహదశ్వుడు నలకథను వివరించినట్లు నలవెణ్ణా కావ్యారంభమునందు కలదు. దుర్యోధనాదులచే రాజ్యబహిష్కృతు

లయిన పాండవులు అరణ్యమునందున్నపుడు జరుగబోవు భారత యుద్ధములో పాండవ పక్షములో పాల్గొనగోరువారందరు వచ్చి ధర్మజుని జూచినట్లు నలవెణ్ణానందు మూలములో లేని విషయము తెలుపబడినది. ధర్మరాజు ధర్మపరుడు. దుర్యోధనుడధర్మ వర్తకుడు ఇది లోకమునకు తెలిసిన విషయము. యుద్ధము అనివార్యమైనపుడు ప్రజలు ధర్మపరుడైన ధర్మజునికి అండగా నుందురను విషయమును ఈ కల్పన ద్వారా కవి సూచించినాడు. దుర్యోధనుని కుటిల నీతిని ప్రజలు సహింపరని యిందు కవి తెల్పినాడు. బృహదశ్వమహర్షి ధర్మజునకు నలకథతోపాటు హరిశ్చంద్ర కథను కూడ చెప్పి దుఃఖోపశమనము కలిగించినట్లు నలవెణ్ణాయందు కల్పింపబడినది. ఇది వ్యాసభారతములో లేని నూతనాంశము. బృహదశ్వమహర్షి ధర్మజునకు జూదరహస్యమును తెలిపి జూదములో అతడు సులభముగ గెలుపొందుటకు “అక్షహృదయం” మంత్రమును కూడ అతనికి ఉపదేశించినట్లు నలవెణ్ణాలో కల్పింపబడినది. కలి వలననే నలకథ జరిగినదని పుగళేంది భావించుటచే నలవెణ్ణా కావ్యములో కలి పాత్రకు ఎక్కువ ప్రాధాన్యము కల్పింపబడినది.

వ్యాసభారతములోని నల్పాఖ్యానమును ప్రధానముగ అనుసరించినను పుగళేంది తన కాలమునాటి తమిళప్రజల ఆచారవ్యవహారములకు సన్నిహితముగ మహాభారతనలకథలో లేని కొన్ని నూతనాంశములను నలవెణ్ణా కావ్యమునందు చేర్చినాడు. నలచక్రవర్తి తండ్రిపేరు వీరసేనుడని వ్యాసభారతముననుండగా ఇందు నిషధుడని మార్చి చెప్పినాడు.

పరివార సమేతముగ నలచక్రవర్తి ఉద్యానవన ప్రవేశము చేసి

నట్లు చెప్పట, హంసను చెలికత్తెలు పట్టితెచ్చి రాజునకిచ్చినట్లు చెప్పట. తనబంధువులను తలచుకొని దుఃఖించు హంసను ఓదార్చి నలచక్రవర్తి అభయమిచ్చుట అనునంశములు నలుని రాజరీవి ప్రదర్శన కనుగుణముగా పుగళేంది నలవెణ్ణా కావ్యమునందు నూతనముగా చేర్చిన కల్పనలు.

కథాగమనమున కనుగుణమగు ప్రధానపాత్రలచే గ్రహించి మిగిలిన అప్రధానపాత్రలను పుగళేంది పరిత్యజించెను. నలుని తండ్రియైన వీరసేనుని నలదమయంతుల సంతానమైన ఇంద్రసేన, ఇంద్రసేనులను దమయంతి సోదరులైన దమ, దాంత, దమనులను పుగళేంది తన కావ్యమునందు పరిహరించినాడు.

నలుని రూపగుణసౌందర్యములకు ముగ్ధురాలైన దమయంతి చెలికత్తెలకు తెల్పకుండగనే తనకు తానై నలుని కీర్తించినదని తమిళ సంప్రదాయానుగుణముగ పుగళేంది తెలిపినాడు.

భారతనలోపాఖ్యానములో దమయంతి విరహముగూర్చి చెలికత్తెలు భీమునకు చెప్పినట్లు కలదు. తమిళములోని అగం శాఖకు ఇది విరుద్ధము “ఏకమనస్కులైన నాయికా నాయకులు సంతోష పురస్కరముగ వ్యక్తికరించు మధురానుభూతియే “అగం” అనబడును. ప్రేయసీప్రియుల వివాహత్పూర్వప్రణయము, వివాహసంతర ప్రణయము, తరువాత వారికి కలిగిన వియోగము, అప్పుడు సఖులు నాయికను అనునయించుట మొదలగు విషయములు ఈ ప్రణయ గీతికా సంపుటములో వర్ణింపబడును”. అగం సంప్రదాయము ప్రకారము నాయికకు సంబంధించిన విషయమునుముందు చెలికత్తె తన

సొంత అమ్మకు చెప్పను. తర్వాత చెడికత్తె అమ్మ నాయిక అమ్మకు ఆ విషయమును చెప్పను. నాయిక అమ్మ పోయి తనభర్తతో కుమార్తె విషయము చెప్పను. అగంశాఖలోని ఈ సంప్రదాయమునే నల వెణ్ణాలో దమయంతి విషయమున పాటింపబడినది.

పుర ప్రజల, పురోహితుల, మంత్రుల తోడ్పాటుతో దమయంతి వార్షేయునిచే తమ బిడ్డలను విదర్భకు పంపినట్లు వ్యాసభారత నలో పాఖ్యానమునందున్నది. జూదములో రాజ్యము ఓడినతర్వాత నలుడు తన ఆబుబిడ్డలతో కలసి అరణ్యమునకు వెళ్ళినట్లు, బిడ్డల బాధను చూడలేక నలుడు వారిని అరణ్యమునుండి విదర్భకు పొమ్మనినట్లు దమయంతి తన బిడ్డలను బ్రాహ్మణుల ద్వారా విదర్భకు పంపి, తాను మాత్రము నలునితో అరణ్యమునకు వెళ్ళినట్లు నలవెణ్ణాయందు కల్పింపబడినది.

ఆహారనిమిత్తమై నలుడు పక్షులను పట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించి విగతవస్తుడైనట్లు భారతనలోపాఖ్యానములో వర్ణింపబడినది. నల వెణ్ణాలో నలదమయంతులకు ఒక బంగారుపక్షి కన్పించినట్లు, దానిని దమయంతి కోరినట్లు, దానిని పట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించు సందర్భమున నలుడు వస్త్రములను పోగొట్టుకొనినట్లు తెలుపబడినది కేవలము ఆహారనిమిత్తమైగాక దమయంతి కోరిక నెరవేర్చుటకు నలుడు బంగారుపక్షిని పట్టినట్లు పుగళేంది కల్పించి, కావ్యోచిత్యమును పెంపొందించెను. ఇది రామాయణములో బంగారులేడిని పట్టి తెమ్మని సీత రాముని కోరిన సన్నివేశమును తలంపించుచున్నది.

నలదమయంతులకు వారి వివాహసందర్భమునందు దేవతలు దివ్యవరములిచ్చినట్లు భారతనలకథలో నుండగా నలదూత్యకార్యమును అదృశ్యాకారములతో తెలకించి, అతని నిష్పక్షపాతవైఖరికి,

నిష్కల్మషహృదయమునకు సంతోషించి, స్వయంవరమునకు ముందే దేవతలు దివ్యవరములిచ్చినట్లు నలవెణ్ణాకర్త కల్పించెను.

నలదమయంతులకు దౌత్యముచేసిన హంస ఒండెరుల రూప గుణములను వివరించి పరస్పరానురాగయుక్తులను చేయుటయేగాక స్వయంవర విషయమును కూడ నలునకు తెల్పి కార్యసన్నాహములకు పురికొల్పినట్లు నలవెణ్ణాలో చిత్రితమైనది.

దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమునకు వెళ్లు ఋతుపర్ణునికి నలుడు రథసారథ్యముచేయు సందర్భమున ఋతుపర్ణుడుపదేశించిన అక్షహృదయవిద్యవలన నలుడు కలివిముక్తుడైనట్లు భారత నల కథలో తెలుపబడినది. నలవెణ్ణాలో నలదమయంతుల పునస్సమాగమసందర్భమున నలుడు కలి విముక్తుడైనట్లు వర్ణింపబడినది.

వ్యాసభారతనలోపాఖ్యానమున నున్నట్లు దమయంతి కేశిని అనుదాసిని నలుని దగ్గరకు రెండుసార్లు పంపి అతని వృత్తాంతమును తెలిసికొనినట్లు నలవెణ్ణాకర్త చెప్పినాడు. విల్లి భారతమందలి నల కథలో కేశిని నలుని దగ్గరకు ఆరుసార్లు వెళ్లినట్లున్నది. నల్లాపిళ్లై రచించిన భారత నలోపాఖ్యానములో కేశిని ప్రశంసయే కానరాదు.

నలవెణ్ణాలో తమిళ దేశాధీశుడగు చోళరాజునాండి సింధు రాజు వరకు 15 పద్యములలో స్వయంవరాగతుల వృత్తాంతము చెప్పబడినది. అది వీరరామపాండియర్ నైడదములో 42 పద్యములందు స్వయంవరాగతుల వృత్తాంతమున్నది. నలవెణ్ణాలో స్వయంవరాగతులను గురించి పరిచయము చేసిన వారి విషయము లేదు. నల్లాపిళ్లై భారత నలకథలో శారదాదేవి దమయంతికి స్వయంవరా

గతులను గూర్చి చెప్పినట్లున్నది. నైడదములో బ్రహ్మదేవుని యాజ్ఞతో సరస్వతీదేవి దమయంతి స్వయంవరమునకు విచ్చేసిన రాజుల కులవ్యవస్థలను గూర్చి చెప్పినట్లు కల్పింపబడినది. వ్యాసభారత నల కథలో స్వయంవరాగతుల వృత్తాంత వివరములేవియు కానరావు.

నలదమయంతులు కుండిన పురమునుండి నిషధదేశమునకు (మావిందం) వెళ్లునపుడు మార్గమధ్యమున గంగానదిలో స్నానము చేసినట్లు వర్ణించుట, నల దమయంతులు ఏకవస్త్రధారులై అడవిలో తిరుగుచున్నపుడు దమయంతి కలినుద్దేశించి “పరస్మి వ్యామోహము తో నీవు మాకు కష్టములు కలిగించినావు కావున నీకు నరక ప్రాప్తియ గునని” కలిని దమయంతి శపించినట్లు చెప్పుట అనునవి నలవెణ్ణా కర్త కల్పించిన అమూలకములే.

ఇట్లు ప్రాచీనకాలమునుండి నలకథ తమిళ వాఙ్మయమున ప్రఖ్యాతమైనట్లు గుర్తింపవచ్చును. నలవెణ్ణావంటి కావ్యములవల నను నలకథ తమిళ సాహిత్యములో విపుల ప్రచారము నందుటయే గాక శాశ్వతస్థితిని కూడ పొందినదని చెప్పవచ్చును.

1. 6. కన్నడ సాహిత్యములో నలకథ

తమిళ సాహిత్యమందువలెనే కన్నడ సాహిత్యమునందును నలకథ విశేషవ్యాప్తి చెందినది. కన్నడములో నలకథావస్తుకములైన కావ్యములు సుమారు పది ఉన్నవి.

1.6.1. చౌండరసకృత నలచంపూకావ్యము:

కన్నడ సాహిత్యములో పూర్వోత్తర కథాంశములు కలిగిన

ప్రథమ నలకథా కావ్యము “చౌండరస కృత నలచంపువుకావము”. చౌండరసకవి దశకుమారచరిత్ర బాణాసుర విజయములను కూడ వ్రాసినట్లు నలచంపుకావ్యములో చెప్పికొన్నాడు. చౌండరసకృత దశకుమారచరిత్ర దండిదశకుమారచరిత్ర ననుసరించినది. ఇది అసంపూర్ణముగ నున్నది. బాణాసుర చరిత్ర అలభ్యము. కవి కాలము గురించి స్పష్టముగా తెలియదు. ఇతర కన్నడ కవులుకూడ ఇతనిని ప్రశంసించి యుండలేదు. చౌండరసు మాత్రము పంపపొన్న కవులను స్తుతించియున్నాడు. రుద్రభట్టుకు సమకాలికుడని భావించుటనుబట్టి చౌండరసు క్రీ. శ. 1180-1300ల మధ్యకాలము నందుండునని విమర్శకుల అభిప్రాయము. వ్యాసభారత నలకథకు నలచంపుకావ్యకథకు కథానిర్వహణమున పెక్కు పోలికలున్నవి. కావున ఈ కవి వ్యాసభారత నలకథ ననుసరించియుండవచ్చును. నలచంపుకావ్యమునందు పద్యము లెక్కువ. గద్యములు తక్కువ.

చౌండరసు త్రివిక్రమ భట్టు (914-916)నలచంపువునుకూడ అనుసరించి నలచంపువును రచించినట్లు తెలియుచున్నది. త్రివిక్రముని నలచంపు అసమగ్రమైనది. ఇరువురి నలచంపు కావ్యములకు మూలము వ్యాసభారత నలోపాఖ్యానమే. చౌండరసు నలచంపులో శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరితములోని శ్లోకములను కూడ అనువదించియున్నాడు.

చౌండరసు భారత నలకథలో లేని కొన్ని నూతనాంశములను కూడ కల్పించియుండుట గమనింపవచ్చును. భారత నలకథలో దమయంతి దమన మహర్షి అనుగ్రహమువలన భీమునకు పుట్టిన విషయము. ఆమె జననాది విషయములు విస్తృతముగ వివరింపబడి

నవి. చౌండరసు నలచంపువులో దమయంతి భీమన్మపాలపుత్రి అని మాత్రమే తెలుపబడినది. కాని తక్కిన వివరములు లేవు.

నలుని జననము, విజయయాత్ర, వేటవిశోదయాత్ర విస్తృతముగ చౌండరసు వర్ణించినాడు. దమయంతి సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడైన నలుడు ఉపవనమందున్న సువర్ణహంసను పట్టుకొనినట్లు భారతనలకథలోని విషయము. వన్యమృగములను వేటాడుటకు నలుని వేటగాండ్రు పిలిచినట్లు, అడవిలో నలుడు వేటాడునపుడు హంస కన్పింపగ దాని సువర్ణత్వమునకు ముగ్ధుడై పట్టుకొనినట్లు నలచంపూకావ్యమునందు తెలుపబడినది. కేవలము నాయకమీది విరహవేదనచే నలుడుద్యానవనమునకు వచ్చెననుట నాయకుని పాత్రకు కళంకమేర్పడునని, కార్యార్థియై వచ్చి అడవిలో హంస కన్పింపగ పట్టుకొనెనని చౌండరసు ఇట్లు కల్పించియుండును. విధి ప్రేరణవలన హంస నలునకు కనిపించినదని చెప్పటలో ఔచిత్యమున్నది. విధిబలీయమైనది. దానిని అధిగమించుటకు వీలులేదనుటకే కవి ఈ కల్పన చేసినాడు. నలుని చేజిక్కిన హంస దమయంతి వృత్తాంతము చెప్పట భారత కథలో నున్నట్టిదే.

నారదపర్వతులిరువురు ఇంద్రసభలో దమయంతి స్వయంవర వార్తను వినిపించుట, దేవతలు దమయంతిస్వయంవరమునకు సన్నద్ధులగుట, మార్గమధ్యములో దేవతలు నలుని జూచి దూత కార్యము అప్పగించుట, నలుడు దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించి తనపేరు నలుడని చెప్పి, యింద్రాదులు స్వయంవరమునకు వచ్చినారని చెప్పట, నలుడు దేవతల కార్యము విఘ్నమైనదని చింతించుట, తిరిగి వచ్చి నలుడు దమయంతి యభిప్రాయమును

దేవతలకు తెల్పుట, అనునవి వ్యాసభారత నలకథలోనున్న అంశములే. వీనిని కొంత వ్యత్యాసముతో నలచంపు కర్త గ్రహించి యున్నాడు. పర్వతుని వలన కథకు ప్రయోజనములేదు. కాబట్టి ఆ పాత్రను తొలగించి నారదుడొక్కడే ఇంద్రసభకు పోయినట్లు, ఇంద్రునితో స్వయంవర వార్త చెప్పుచు దమయంతి నలుని తప్ప ఇతరులను వివాహమాడదని కూడ చెప్పినట్లు నిందు కల్పింపబడినది. నారదుడు త్రిలోకసంచారి. నలదమయంతుల అనురాగము నారదునకు తెలియును. అందువలన నారదుడు దమయంతికి నలునిపై గల ప్రేమనుగూడ ఇంద్రునితో చెప్పటలో ఎంతేని ఔచిత్యమున్నది. భారత నలకథలో నారదుడు ఇంద్రునితో దమయంతి స్వయంవర వైభవమును వివరించెనేగాని నలుని ప్రసక్తి చేయడు. దమయంతి ఉత్తమ పతివ్రత. నలుడు సత్త్వగుణోపేతుడు. నలదమయంతుల గుణశీలములను లోకమునకు తెలియచేయుటకే ఇంద్రాదులు దమయంతి స్వయంవరమునకు వచ్చిరి.

నలుడు దమయంతి స్వయంవరమునకు ముందు వినాయక స్తుతి చేసినట్లు నలచంపువులో కల్పింపబడినది మార్గమధ్యములో ఇంద్రాదులు నలుని జూచిరి. దమయంతి నలుని వివాహమాడునని వారికి తెలియును. నలుని. పరీక్షింపగోరి దమయంతిని తమకు భార్యగా చేయుటకు వారు నలుని కోరిరి. “దమయంతి లోకరత్నము. ఆ రత్నమునిచ్చుటకు నేనెవరిని? వివాహమనునది దైవ సంకల్పితమైనది. అమె ఎవరికి భార్యకాగలదో దైవమునకు మాత్రము తెలియును” అని నలుడు వారికి సమాధానమిచ్చెను. ఇంద్రాదులు తమ కొక శుభకార్యము చేయమని కోరినారేతప్ప నలుని దూతకార్యము

నకు నియోగించినట్లు నలచంపువులో లేదు. దమయంతి యంతఃపుర మునకు నలుడు వెళ్ళునపుడు దేవతలు ఒక మానినిని సూక్ష్మకృతిలో అతనికి తెలియకుండ అతని వెంట పంపించినట్లు ఇందు కల్పింప బడినది. దీనివలన నలుని సత్యసంధత నిరూపిత మగుచున్నది. దమయంతి నేరుగా మాట్లాడక ఆమె తరపున ఒక చెలికత్తె నలునితో మాట్లాడినట్లు నలచంపూ కర్త వర్ణించినాడు. మూల కథలో మాత్రము దమయంతి నేరుగా నలునితో మాట్లాడినట్లున్నది. అంతఃపుర స్త్రీలుగాని కులస్త్రీలుగాని పరపురుషునితో మాట్లాడుట అపచారమని భావించి దమయంతి యభిప్రాయమును చెలికత్తె ముఖముగ కవి యిట్లు వెల్లడించియుండును. తన పేరు చెప్పకుండ దేవతల కార్యము నేరవేర్చుటకు వచ్చిన నలునితో దమయంతి, 'నలుడే తనకు ప్రావేశ్యుడని చెప్పినట్లు', 'పేరేమి' యని వచ్చిన దూతను దమయంతి యడుగగ 'నీవు చెప్పే నామమే మూలంనకు నామమే' అని నలుడు చెప్పినట్లు నలచంపూకర్త కల్పించినాడు. దమయంతి కోరుకొనుచున్నవాడను తానేనని నలుడెప్పుకొనినట్లందు చెప్పబడినది. ఈ సన్నివేశము వలన నలుని సత్య సంధత, కార్యనైపుణ్యము, సువ్యక్తమగును. అదృశ్యాకారమునందున్న మానిని తిరిగివచ్చి ఇంద్రాదులతో నలుని సత్యసంధతను తెలిపెను. నలుడు సత్యవ్రతుడని లోకమునకు తెలియజేయుటకే నలచంపూకర్త మానిని వృత్తాంతమును కల్పించినాడు.

నలుని కార్యావస్థకి మెచ్చి అతనికి ఇంద్రుడు అశ్వహృదయ జ్ఞానమును, అగ్ని, అగ్నిసిద్ధిని, యముయుద్ధజయలబ్ధిని, వరుణుడు జలసిద్ధిని ప్రసాదించిరి. దమయంతి చిత్త స్తైర్యమునకు మెచ్చి అగ్ని

దేవుడామె కిచ్చిన వరప్రభావమువలననే దమయంతి బోయవానిని భస్మము చేసినదని యిందు తెలుపబడినది. ఇది చౌండరసు కల్పనమే. భారత నలకథలో ఈ విషయములేదు. నలదమయంతుల వివాహనంతరము వర్ణించిన ఓకుళి (నీళ్లు ఒకరిపై నొకరు చల్లుకొనుట) చౌండరసు కల్పితమే. కన్నడములోని ఓకుళిని తెలుగు ప్రజలు వసంతోత్సవమందురు. వివాహనంతరము వధూవరు లిరువురు పరస్పరము తమలో సిగ్గును పోగొట్టుకొనుటకు ఒండెదులపై వసంతము చల్లుకొనుచుండుట నేటికిని కలదు.

జూదమునందు తన భర్త సర్వస్వము కోల్పోవునపుడు దమయంతి రానున్న ప్రమాదము గ్రహించి తమ పిల్లలను తన పుట్టింటికి పంపించును. ఈ సందర్భమున దమయంతి తెలివితేటలను ప్రశంసించుచు “రమణియళుల్ బుద్ధి నాళ్ళుమడి” (స్త్రీకి బుద్ధి నాలుగు వంతు లధికముగా నుండును) అని కవి పేర్కొనినాడు.

సుబాహుని పట్టణమైన చేదిపురమును అనంతనిధి పట్టణమని చౌండరసు వ్యవహరించినాడు. అనంతనిధి రాజమాతకు దమయంతి తన అక్కకూతురని ముందుగానే తెలిసినట్లు నలచంపుకర్త కల్పించినాడు. వ్యాస భారతములోని నలకథ ప్రకారము సుబేవుడను బ్రాహ్మణుడు చెప్పవరకు దమయంతి తన అక్కకూతురని రాజమాతకు తెలియదు. కనుకనే దమయంతి రాజమాతకడ సైరంధ్రీ వృత్తితో నున్నట్లు చౌండరసు వర్ణించియుండలేదు. బ్రాహ్మణుడు తనతో పుట్టింటికి రమ్మని పిలిచినపుడు దమయంతి పతిచేత పరిహరింపబడి యుండుటచే నిరాకరించినట్లు నలచంపువులో కల్పింపబడినది.

భారత నలకథ ప్రకారము ఋతుపర్వుని ఆస్థానములో నలుడు అశ్వశాలాధ్యక్షుడు, పాకశాసన నిపుణుడు కూడ. నలచంపువులో నలుడు వాజీసేవాజీవి అతని పాకశాసన నిపుణత్వము నిందు చెప్పలేదు. దమయంతిని దలచుకొని నిరంతరము నలుడు గుర్రపుశాలలో దుఃఖించినట్లు మూలములో నున్నను “చౌండరసు” ఆ విషయమును తన కావ్యములో స్వీకరించలేదు. నలునితోపాటు వార్షేయుడు ఋతుపర్వుని గుర్రపుశాలలో నున్నట్లు ఉన్న మూల విషయమును కూడ చంపువు కావ్యకర్త గ్రహించలేదు. తనకన్న తక్కువ స్థానములో నుండి తన్ను సేవించిన వార్షేయుడు తనకన్న అగ్రస్థానములో ఋతుపర్వుని ఆస్థానము నందుండినట్లు వర్ణించుట సబబుకాదని భావించి చౌండరసు వార్షేయు పాత్రను పరిహరించి యుండును.

వ్యాసభారత నలోపాఖ్యానములోని పర్వాదునకు బదులు చౌండరసు తన నలచంపూ కావ్యములో బ్రాహ్మణ వేషధారియైన ఒక చోరుని ప్రవేశపెట్టినాడు. ఆ చోరుడు ఋతుపర్వుని పంటశాల యందు కూర్చుండినట్లును, అక్కడికి బాహుకుడు వచ్చి చోరుని ప్రశ్నించినట్లు, నలమహారాజు దమయంతిని వదలిరాగా అతని యన్వేషణకు తిరుగుచున్నానని అతడు జవాబు చెప్పినట్లు. నలచంపూ కావ్యమునందు వర్ణింపబడినది. బాహుక రూపమునందున్న నలుడు ‘భర్తను వెదకుచు పోవు స్వాతంత్ర్యము స్త్రీకి కలదా?’ అని చోరునితో బదులు పల్కినట్లు ఇందుకలదు. బాహుకుడే నలుడని చోరుని మూలముగ తెలిసికొని, దమయంతి అటు తరువాత ఒక బ్రాహ్మణుని ఋతుపర్వుని ఆస్థానమునకు పంపి అతనితో దమయం

తికి పునస్స్వయంవరముని చెప్పమనెను. దమయంతి పంపిన బ్రాహ్మణునిపేరు ఇందు చెప్పబడలేదు. బ్రాహ్మణు చోరుడు బాహుకుని వృత్తాంతముచెప్పినపుడు బాహుకుడ తన అల్లుడు కాడని భీముడు సందేహించినట్లును, దమయంతి మాత్రము బాహుకుడే తన భర్తయని గుర్తించినట్లు నిందు కల్పింపబడినది. “సతి బుద్ధి చతురుణవల్లే బావినల్” (స్త్రీ బుద్ధి నాలుగు గుణములతో కూడినది) అను నానుడినిబట్టి తన బుద్ధి విశేషముచేత దమయంతి ఈ విషయము తెలిసికొనినది.

దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవర వార్త విని ఋతుపర్ణుడు వేయి యోజనముల దూరముగల తుండినపురము చేరుట దుర్లభమని చింతించినట్లు రాజవాహుకుడు అశ్వశాలకు వచ్చి బాహుకునితో రాజునకు కలిగిన దుఃఖము తెల్పినట్లు, అందులకు రథము నడుపుటకు బాహుకుడు సంసిద్ధుడయినట్లు నిందు కల్పింపబడినవి. నలుడు ఋతుపర్ణుని నుండి అక్షహృదయ విద్య నేర్చుకొనినట్లు తెలుపబడినది కాని ఋతుపర్ణుడు మాత్రము అశ్వహృదయ విద్యను నలనినుండి గ్రహించినట్లు ఇందు తెలుపబడలేదు. దమయంతి దాదితో తనకు పంటపదార్థములు కావలయునని బాహుకునితో చెప్పమనినట్లు నలచంపువులో కలదు. భారత నలకథలో దమయంతి దాదితో బాహుకుని పంట పాతములను తీసికొని రమ్మని ఆజ్ఞాపించినట్లున్నది.

నలచంపువులో భారత నలకథయందు పల్లెగాక దమయంతి తల్లిఅనుమతి లేకుండా బాహుకుని సమీపించి ఆతని కాళ్ళపై పడినట్లు

వర్ణింపబడినది. బాహుక రూపమున నున్నవాడే తన భర్తయని దమయంతి దృఢవిశ్వాసము. అందువలన దమయంతి స్వతంత్రించి నలుని సమీపించినట్లు చంపూ కవి కల్పించెను.

చౌండరస కవి నలచంపూ కావ్యరచనకు ప్రధానముగ వ్యాస భారతారణ్యపర్వ నలోపాఖ్యానము నాధారముగ చేసికొన్నను శ్రీ హర్ష నైషధము నందలి భావములను కూడ కొన్నిచోట్ల అనుసరించెను. ఉద్యానవనములో నలుడు హంసను చూచుట, హంస దుఃఖ వర్ణన, నలుడు బంగారు ఈకలు వచ్చుటకు కారణమడుగుట, మేరు గిరింద్రములలో సంచరించు కతమున తన ఈకలకు సువర్ణత్వ మబ్బినట్లు హంస చెప్పట, అనునవి నలచంపూ కావ్యకర్త నైషధీయ చరితము ననుసరించి చెప్పిన అంశములు. నైషధమునందు వలెనే ప్రత్యుపకారము లేకుండగనే నలుడు హంసను వదలిన విషయమును నలచంపూకర్త తెలిపినాడు. విరహవేదనలోనున్న దమయంతికి చెలులు నలకషాయము ఇచ్చి నైత్యోపచారములు చేసినట్లు నైషధమునందున్నట్లే యిందును కలదు. నల్లెరు వైద్యమువలన ఆరోగ్యము చక్కబడునని కన్నడికులనమ్మకము. నల్లెరుతో వైద్యము చేయుట ఇప్పటికి తెలుగుదేశమందలి పల్లెటూరులందు కలదు.

“స్వదస్య నలదం.....దేవా కర్ణ యశ్రుత”

—నైషధీయ చరితము (4-16)

“నలద” అను పదము నైషధములోను, నలచంపువులోను ఉన్నది.

ఇట్లు చౌండరస కవి ప్రధానముగా వ్యాసభారత నలకథను కొన్నిచోట్ల హర్ష నైషధమును అనుసరించి కన్నడ ప్రజల అభిరుచి కనుగుణముగ నలచంపూ కావ్యమును రచించినట్లు విదితమగుచున్నది.

1.6.2. కనకదాసుని నలచరిత్ర :

కన్నడ సాహిత్యములో నలచంపూ కావ్యము తరువాత మరికొన్ని నలకథా కావ్యములు వ్యాప్తికి వచ్చినవి. అట్టివానిలో కనకదాసుని నలచరిత్ర విశిష్టమైనది. ఇందు పూర్వోత్తర కథాంశములున్నవి. కనకదాసు శ్రీ కృష్ణదేవరాయలకు సమకాలికుడు. కన్నడ సాహిత్యములో దాసకూట పరంపర యొకటి యున్నది. దాసకూటమియందలి కవులందరు భక్తి తత్పరులని స్థూలముగా చెప్పవచ్చును. కనకదాసు కృతులు-కనకదాసుని కీర్తనలు, హరిభక్త సారము, మోహనతరంగిణి రామధ్యాన చరిత్ర, నళచరిత్ర, నరసింహస్తోత్రము అను సవి. రామధాన చరిత్ర, నళచరిత్ర, హరిభక్తిసార అనునవి భామిని షట్పదిలో వున్నవి. కనకదాసు వ్రాసిన మోహన తరంగిణి సాహిత్యము అను ఛందస్సులో నున్నది. ఇవి అన్నియు దైవాంకితములే. “కాగి నిలయాది కేశవా” అను మకుటము అన్ని కావ్యములందును గోచరించును. భాగవతమందలి భావములు కనకదాసుని ప్రతి కావ్యములోను కన్పించును. “కనకదాసు కావ్యాలలో నళచరిత్ర” ప్రసిద్ధమైనది. భామిని షట్పదిలో వ్రాసిన ఈ గ్రంథములో కనకదాసు మితిమీరిన వర్ణనలను చేయలేదు. సజీవమైన పాత్ర చిత్రణ,

హృదయాలను కదిలించే సన్నివేశములు కలిగిన నలచరిత్రకు కన్నడ సాహిత్యములో విశిష్టమైన స్థానమున్నది.*

కనకదాసుని నలచరిత్రకు మూలము సంస్కృత భారతారణ్య పర్వ సలోపాఖ్యానమే. నలచరిత్రలోని మార్పు కూర్పులు కథకు సంబంధించినవి కావు. కన్నడ ప్రజల ఆచార వ్యవహారములకు సంబంధించినవి. నియమనిష్ఠలు కలవాడు; కలినుండి విముక్తి పొందగలడని, దైవభక్తి కలిగిన వారికి కలివలన భయములేదని. కష్టము తెన్ని వచ్చినను నమ్మిన దేవుని వదలకుండినచో అవి ఏమియు చేయజాలవని కనకదాసు నలచరిత్రలో నూచించినాడు.

ఇందు తొమ్మిది భాగములున్నవి. ఈ భాగములను సంధి అని అందురు. కథారంభమున భారత నలకథలో నున్నట్లుగాక ధర్మజు నకు రోమశ మహర్షి చెప్పినట్లున్నది. రోమశ మహర్షి ధర్మజునకు నలకథతోపాటు హరిశ్చంద్ర, రామకథలను కూడ నూచించి అతనికి చిత్తశాంతి చేకూర్చినట్లు కనకదాసు ఇందు చెప్పినాడు, సంస్కృత భారత నలకథలో బృహదశ్వుడను ముని కేవలము నలకథను మాత్రమే చెప్పినట్లున్నది. నల, ధర్మజులు చంద్రవంశపు రాజులు. హరిశ్చంద్ర, శ్రీరాములు సూర్యవంశపు రాజులు. చంద్రవంశపు రాజులకేగాక, సూర్యవంశపు రాజులకు కూడ కష్టములు తప్పలేదని చెప్పటకే ధర్మజునకు రోమశ మహర్షి హరిశ్చంద్ర, శ్రీరాముల కథలను కూడ చెప్పియుండునని కనకదాసు భావించి యుండును. రోమశ మహర్షి ధర్మరాజుకు చెప్పిన ఈ నలచరిత్ర సూతుడు శౌనకాది మునులకు, అగస్త్యుడు శ్రీరామునకు చెప్పెరట. కథారంభములోని ఈ వివరములు వ్యాసభారత నలకథలో లేవు.

దమయంతి భీమునకు యాగఫలశ్రుతిగ జన్మించినట్లు నల దమయంతులు బనుల పొగడ్తల వలన పరస్పరము ప్రేమాభిమాను లయినట్లు, భీమరాజు సభలో నలుని సౌందర్యమును గూర్చి ఒక బ్రాహ్మణుడు అపారముగ పొగడగ దమయంతి విని నలుని తప్ప అన్యుని వివాహమాడుటకు నిరాకరించినట్లు కనకదాసు తన చరిత్రలో కల్పించినాడు.

నలుని ఆస్థానములో ఒక బ్రాహ్మణుడు దమయంతి రూపగుణ సౌందర్యములను వివరించుట, నలుడు దమయంతి గుణబద్ధ చేతస్కుడగుట, వేటకాండ్రువచ్చి నలుని వేటకు పురికొల్పుట, వేటకాండ్ర వివిధ చేష్టల వర్ణన, వేటాడునపుడు నలునకు హంస పట్టుబడుట, దమయంతి వృత్తాంతమును తెలిపిన హంసను నలుడు వదలుట అను సంశయముల వ్యాసభారత నలకథలో లేవు. ఇవి కనక దాసుని స్వకపోల కల్పితములే.

దేవతల పనుషున రాయబారిగ వచ్చిన నలుని దమయంతి పేరడిగినట్లు. అందులకు నలుడు దూతగా వచ్చినవారి కులగోత్రములు తమయోటి రాజకన్యలడుగరాదని, చెప్పటకు నిరాకరించి నట్లు, దమయంతి నలకిర్తనము చేయుచుండగా తానే నలుడని బయటపడుట, దేవతలు పన్నిన మాయగా దమయంతి అనుమానింతుచు దమయంతి సందేహనివృత్తికి నలుడు హంస వృత్తాంతము చెప్పట ఇత్యాద్యంశములు ఇందు కల్పింపబడినవి. భారత నలకథయందు వికాసరావు.

స్వయంవరమండపములో నలకారమునందున్న దేవతలను జూచి దమయంతి తన అంతఃపురమువెళ్ళి ఇదంతయు ఇంద్ర

జాలముగా తన తండ్రితో చెప్పట. అప్పుడు భీముడు సరస్వతీదేవిని ప్రార్థించుట, సరస్వతీదేవి ప్రత్యక్షమై దమయంతి వారిని ప్రార్థించినచో కరుణించి యథారూపము పొందగలరని చెప్పినట్లు నిందు వర్ణింపబడినది. నలదమయంతుల వివాహమైన అయిదవనాడు వధూవరు లిరువురు ఒండెరులపై వసంతపు నీళ్ళు చల్లుకొనినట్లు నిందుగలదు. దీనిని కన్నడ ప్రజల వివాహాది వినోదములను దృష్టిలో పెట్టుకొని చేసిన కల్పనము.

పాత్ర చిత్రీకరణములో కనకదాసు శ్రద్ధవహించినట్లు తెలియుచున్నది. కలి మనసేకాదు. అతని శరీరముకూడ కలిషితమైనదిగా కనకదాసు నలచరిత్రలో చిత్రించెను. వంగిపోయిన మెడకల్గి, ఎర్రని కళ్ళతో మలిన వస్త్రధారియైన కలిని సౌందర్యహీనముగా కనకదాసు తెల్పినాడు. నలుడు సామాన్యుడు కాడని, త్యాగశీలుడని భగవంతుని అపరావతారమని కవి వర్ణించెను. ఇంద్రాదుల దూత కార్యమునకు నలుడు ఒప్పుకొనుటచే అతని త్యాగశీలత ప్రస్ఫుటమగునని కవి భావించినాడు. కలిని, పుష్కరుని, మన్నించుటలో నలునికిగల కారుణ్యభావమును రసవత్తరముగ చిత్రించి కనకదాసు నలుని లోకోత్తరునిగా, గుణోత్తరునిగ నిరూపించెను. సీతా చంద్ర మతులవలె దమయంతి సాధ్వీలలామయని లోకమానిని యని, సత్యజ్ఞానియని, ఎన్ని కష్టములు వచ్చినను. పతిభక్తిని వదలని పతివ్రతయని కనకదాసు దమయంతిని కీర్తించినాడు.

కనకదాసు నలచరిత్ర కథా సంవిధానములోను, పాత్ర చిత్రీకరణములోను, ప్రత్యేక ప్రతిపత్తిని సంతరించుకొనినది.

1.6.3 బసవప్పశాస్త్రి - దమయంతి స్వయంవరము:

అధునికుడగు బసవప్పశాస్త్రి (1843-1891) దమయంతి స్వయంవరమును చంపుకావ్యమును రచించినాడు. దమయంతి

స్వయంపరములో నలదమయంతుల వివాహమువరకుగల కథ ఉన్నది. బసవప్పశాస్త్రి శివభక్తుడు. కనుకనే కావ్యారంభమున శివుని స్తుతించినాడు. ఇతడు శాకుంతలము, రత్నావళి, విక్రమోర్వశీయము మాలతీ మాధవము అనునాటకములను, శృంగార శతకములను సంస్కృతమునుండి కన్నడములోని కనువదించినాడు. 'షెక్స్పియర్ 'ఒథెల్లో' (Othello) నాటకమును కూడా కన్నడికరించి నాడు. శివభక్త తరంగిణి, అష్టా, శివాష్టక, సహస్రాష్టకములను సంస్కృత భాషలో వ్రాసినాడు. బసవప్పశాస్త్రి బహుభాషావేత్తయని యిందు మూలమున స్పష్టమగుచున్నది.

బసవప్పశాస్త్రి దమయంతి స్వయంపర చంపూకావ్యమందు కథకు సంబంధించి మార్పులు చేయలేదు. అతడు శ్రీహర్షుని నైషధ కథను ఆదరించినట్లు తెలియుచున్నది. శృంగార ప్రధానమైన ఈ చంపూ కావ్యములో బసవప్పశాస్త్రి నలుని గుణగణములను కీర్తి ప్రతాపములను విపులముగ వర్ణించియున్నాడు.

1.6.4 పరిశిష్టములు :

అయ్యాశాస్త్రి సోసలె (1854-1934) రచించిన దమయంతి చరిత్ర అను పద్యకావ్యము, పి. ఆర్. కరి బసవప్పశాస్త్రి (1848-1931) కృతమగు నలచరిత్ర అను పద్యకావ్యము, శంకరభట్టు మహాబలేశ్వరశర్మ అను జంటకవులు రచించిన "నలదమయంతి" అను గద్యకావ్యము, శివశంకరశాస్త్రి రచితమగు నలోపాఖ్యానము నలకథా పరములగు కన్నడ కావ్యములలో గణుతింపదగినవి.

కన్నడమున నలకథా పరములగు నాటకములు కూడ కొన్ని వెలసియుండుట వెప్పకోదగిన విశేషము. బాలకృష్ణభటుని (1844-

1914) దమయంతీ స్వయంవరము అయ్యాశాస్త్రి కృతమగు నలచరిత్ర నాటకము, వాసుదేవాచార్య (1866-1921) రచితమగు నలదమయంతీయ నాటకములు కన్నడ నాటకములలో పేర్కొనదగి వి).

పైని పేర్కొనిన వానిని బట్టి నలకథ కన్నడములో ఆధునిక రచయితలను కూడ ఎక్కువ ఆకర్షించినదని చెప్పకోవచ్చును.

1.7 మలయాళ సాహిత్యములో నలకథ:

తమిళ, కన్నడములందువలె మలయాళ సాహిత్యమునందును నలచరిత్ర ప్రాచీన కాలమునుండి విశేషవ్యాప్తి గాంచినది. మలయాళ సాహిత్యమున వ్యాస భారతమందలి నలకథేగాక, శ్రీహర్ష నైషధము నకుకూడ అనువాదములు, అనుసరణలు వెలసినవి. నిరణంకపులు ఎళుత్తచ్చన్, చెరుశ్శేరి కవులు తమ భారతానువాదములలో నల్లకథను పరామర్శించి యున్నారు. నిరణం కవులలో ఒకడైన శంకరభణికర్ రచించిన 'భారతమాల'లో 32 ద్విపదల్లో సంపూర్ణమైన నలచరిత్ర ఉన్నది.

1.7.1 పాట్టు సాహిత్యములో నలకథ :

మలయాళ సాహిత్యమునందు నలకథ శిష్టసాహిత్యములో కంటే జానపద సాహిత్యముననే విపుల ప్రచారము పొందినది. నలకథా పరములైన స్త్రీల పాట్టులనేకములు మలయాళములో నున్నవి. పాట్టు ప్రాచీన మలయాళ సాహిత్యములో విశిష్టమైనది. అందు నలకథకొక విశిష్ట స్థానమున్నది.

1. ఊంజాల్ పాట్టు : (ఊణ్ణాళ పాట్టు)

ఇందు పది పద్యములలో నలదమయంతుల వివాహమువరకు

గల కథ వర్ణింపబడినది. “ఓణమ్” పండుగ సందర్భములో స్త్రీలు ఊయల లూగుచు ఆనందించుట కొరకు ఈ కృతి వ్రాయబడినట్లు ఇందు పేర్కొనబడినది. దేవతల పనుపున నలుడు దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించినపుడు నలుని కాంతి ప్రసరము చూచి దమయంతి సందేహించుట, నలుడామెను అశ్వానించుట అను విషయములు ఉంజాల్ పాపట్టునందు తెలుపబడినవి.

2. నలచరితం కిళిప్పాట్టు :

చిలుకగాని హంసలుగాని కథ నడిపే కావ్యమునకు మలయాళమున కిళిప్పాట్టు (చిలుకపాట) అనిపేరు. ఈ కిళిప్పాట్టులను మలయాళభాషలో మొదట ప్రవేశపెట్టినవాడు ఎళుత్తచ్చన్ (16వ శతాబ్ది). నలచరితమ్ కిళిప్పాట్టులో ఇంద్రకలి సంభాషణము నల పుష్కర సంవాదము సరసముగ నిర్వహింపబడినది. శారదాదేవి స్వయంవరాగతులను దమయంతికి జూపినట్లు ఇందు శ్రీహర్షుని నైషధము ననుసరించి తెలుపబడినది. ఇట్టి నలకథా పరములైన కిళిప్పాట్టులలో కొచ్చెన్ నంబియార్ నలచరితమ్ విశిష్టమైనది.

3. నలచరితం కురత్తిపాట్టు :

దీనిని కుట్టికుళ్లా తంగచ్చి రచించినాడు. పార్వతి ఎరుకత (కురత్తి) వేషములో వచ్చి దమయంతి చేయిచూచి ఫలము చెప్పినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. మలయాళమున ఎరికలవారు బుట్టలు అల్లుచు ఈ నలకథను పాటలుగా పాడుచుందురు. దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమువరకుగల కథను ఎరికలది చెప్పినట్లు ఈ నలచరితం కురత్తిపాట్టునందు కలదు. ఇది కాక కవిపేరు తెలియని

మరొక నలచరితం తురత్తిప్పాట్టు మలయాళమున ఉన్నట్లు తెలియుచున్నది, దీనిని 1923లో ఎస్. టి. రెడ్డియార్ ముద్రించెను.

4. తిరువాదిరప్పాట్టులు:

కేరళ దేశములో అర్ధ శతాబ్ద ప్రవేశమపుడు జరుగు పండుగ నాడు స్త్రీలు గుంపుగ కలిసి నాట్యము చేయుచు పాడు పాటలను తిరువాదిరప్పాట్టు అందురు. లక్ష్మీబాయి దమయంతి స్వయంవరము (తిరువాతిరప్పాట్టు), దమయంతి స్వయంవరము (తిరువాతిరప్పాట్టు-పద్యకావ్యము) మలయాళ సాహిత్యములో తిరువాతిరప్పాట్టులలో పేర్కొనదగినవి.

5. అమ్మనప్పాట్టు:

స్త్రీలు అచ్చన గాయలాడుచు పాడుపాటలను మలయాళమున అమ్మనప్పాట్టు అని పిలుతురు. ఈ పాటలలో కూడ నలకథ చోటు చేసికొన్నది.

6. పత్తు వృత్తమ్ పాట్టు:

ఇది పది విధములైన ద్రావిడ వృత్తములతో కూడిన పాట్టు. ఇందు పది పద్యములందు నలకథ సంగ్రహముగ వివరింపబడినది.

7. కైకొట్టిక్కళి పాట్టు:

జానపద స్త్రీలు గుంపుగ గూడి చేతులు తట్టుచు పాడేపాటయిది. ఇది ఒక విధముగ గొబ్బిపాట వంటిది. కైకొట్టిక్కళి పాట్టులలో సి. ఎం. నారాయణ అమ్మ నలచరిత్రమ్ కొత్తుణ్ణల్లార్ విద్వాన్ ఇలయతమ్ పురాన్ కృతమగు నలచరిత్రమ్, ఉణ్ణిరిక్కుట్టి వైద్యన్ రచించిన నలచరిత్రములు విశిష్టమైనవి.

8. వాతిల్తురప్పాట్టు:

వివాహనంతరము వరుడు శోభనపు గది ముందు నిలబడి

లోపలున్న పదుపును తలుపు తీయుమనుచు పాడేపాట ఇది. తలుపు దగ్గరపాడే శృంగారపాటలలో కూడ నలకథ చోటు చేసికొనినది.

9. వంజిప్పాట్టు:

పండుగ సందర్భములందు కేరళలో మగవారు పడవ నడుపుచు పాడేపాట యిది. ఈ వంజిప్పాట్టులలో వెన్నెనికృతమగు నలచరితము విశిష్టమైనది

10. కోల్కాలి ప్పాట్టు:

పురుషులు ఆడుచు పాడే పాట యిది. ఇది కోల్కాటము పాట వంటిది. ఈ పాటలలోకూడ నలకథ వున్నది.

పైన పేర్కొనబడిన పాట్టులందేగాక పాన (సర్పిణీ వృత్తములో కూర్చిన జానపద గేయములు), పత్తిన్నాలు వృత్తమ్ (పదునాల్గు రకముల ఛందస్సులలో కూర్చిన కావ్యము), రెండువృత్తమ్ (రెండు రకముల ఛందస్సులతో కూర్చిన కావ్యము), వానియందు కూడ నలకథ పేర్కొనబడినది.

పైన పేర్కొనిన అంశములనుబట్టి మలయాళ జానపద వాఙ్మయమునకు నలకథ దోహదకారియైనదని చెప్పవచ్చును.

1.7.2 మణిప్రవాళ సాహిత్యములో నలకథ:

మలయాళ భాషలో అతి ప్రాచీన గ్రంథములుగా పరిగణింప బడుచున్నవన్నియు మణి ప్రవాళసాహిత్యశాఖకు చెందినట్టివే. మలయాళము (మణులు) సంస్కృతము (ప్రవాళము) చేర్చి కావ్యములు రచించుట మణిప్రవాళ పద్ధతి. మణిప్రవాళ కావ్యములలో శృంగార

రమునకే ప్రాధాన్యమొక్కవ. మానందేరి మరంలోని చందు నంబియార్ రచించిన “మరాళ సందేశం” మణి ప్రవాళ పద్ధతిలో రచితమైన నలచరిత్రలలో విశిష్టమైనది.

1.7.3. ఫలకథా వస్తుకములైన మలయాళ కావ్యములు:

మలయాళ కవులు పలువురు నలకథను రసదృష్టితో వివిధ కావ్యములుగ వెలయించినారు. పులియూర్ పురుషోత్తమన్, సంపూతిరి కృతమగు ‘భాషా నైషధము’ పి. జి. నాయర్ రచించిన “బాల నైషధము” ఎన్. సదాశివశాస్త్రికల్ రచితమగు “భాషా నైషధీయ చరితం”, పి. కేశవన్ ఉణ్ణితాన్ కృతమగు “దమయంతి శాప శతకము” ఎన్. క్రిష్ణపిత్తై రచించిన లఘునైషధము, కె. పద్మనాభపిత్తై విరచితమగు నైషధ గానమాలిక, తైక్కాట్టు నారాయణన్ మూస్సతు కృతమగు నలచరితమ్, మాటవిమాండన్ గురుక్కల్ రచితమగు నలచరితమ్, కె. ఎం. ననుపనిక్కర్ విరచితమగు నలచరితమ్, నీలకంఠన్ తంపి కృతమగు నలచరితమ్ మొదలగునవి నలకథా వస్తుకములైన మలయాళ కావ్యములలో పేర్కొనదగినవి.

కేవలము గద్యపద్య కావ్యములేగాక నలచంపూ కావ్యములు కూడా కొన్ని మలయాళమునందున్నవి. మలమంగళం నారాయణన్ సంపూతిరి కృతమగు భాషానైషధము, రామన్ ఆశాన్ రచితమగు నైషధమ్ చంపూ, నలచంపూ (కవిపేరు తెలియదు) 1967 లో ముద్రితమైనది. ఇవి నలకథాపరములగు చంపూ కావ్యములు.

1.7.4. అట్టకథా సాహిత్యములో నలకథ:

ఉణ్ణాయివారియర్ (17వ శతాబ్ది చివరి భాగము) వ్యాస భారతారణ్య పర్వమందలి నలకథను గ్రహించి, పూర్వోత్తర కథాంశ

ములలో ప్రత్యేకమైన నలకథా కావ్యమును మలయాళ భాషలో రచించెను. ఉణ్ణాయివారియర్ నలచరిత్ర, “కథకళి” రూపమున నాల్గు ఏకాంకికలందున్నది. పూర్తి కథను నాల్గు రాత్రులందు ప్రదర్శింపవచ్చును. ఉణ్ణాయివారియర్ రచించిన నలచరిత్ర మలయాళములోని అట్టకథలలో పేర్కొనదగినది. అట్లక్కథా ప్రకారములను రంగస్థలముపై ప్రదర్శించుటను ‘కథకళి’ యందురు.

“కలిశమన ఔషధ రస మయ చరితన్, కలి శతరోపమవీధిన్
శాంఘి, పినాకి, వరార్థశీలన్, వాఙ్మోనసశాలిని”

అని ఉణ్ణాయివారియర్ నలుని లోకోత్తరునిగ చిత్రించినాడు.

ఉణ్ణాయివారియర్ నలకథానుగుణముగ మూలకథలో కొన్ని మార్పులు చేసినాడు.

దమయంతి స్వయంవరమునకు ఇంద్రాది దేవతలేగాక గంధర్వ, రాక్షస, యక్ష కిన్నరులుకూడ అరుదెంచినట్లు ఉణ్ణాయి వారియర్ తన నలచరిత్రలో కల్పించినాడు. స్వయంవరమునకు వచ్చిన వారిని దమయంతికి పరిచయము చేయుటకు ఇందు సరస్వతిని నియోగించుట హర్షనైషధము నాధారముగా చేసిన కల్పనమే.

దేవతల పనుపున దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించిన నలుని అట్టక్కథలో దమయంతి సరిగా గుర్తించినట్లు లేదు.

దమయంతి స్వయంవరానంతరము వర్ణింపబడిన సురాసురుల సంవాదము వారియర్ స్వకపోల కల్పితమే. కథకళిలో ప్రేక్షకులను తృప్తిపరచుటకే వారియర్ ఈ సన్నివేశమును కల్పించియుండవచ్చును.

ఉణ్ణాయి వారియర్ ఆట్టక్కథ ఆద్యంతములందు కథా వస్తువుకు ఒక నిర్వాహకుని సంపాదించుటకై నారదుని ప్రవేశ పెట్టినాడు. తాను విష్ణువు దగ్గరనుండి నేరుగా వచ్చినట్లు నారదుడు నలునితో చెప్పట, నారదుని మాటలు వినిన తరువాతనే నలునికి దమయంతిమీద కోరిక కలుగుట, కలహములు లేకుండ దమయంతి స్వయంవరమును నిర్వహించుట కొరకే నారదుడు ఇంద్రాది దేవతలను ప్రేరేపించుట ఇందు కల్పింపబడిన వానిలో ముఖ్యమైనవి. ఈ ఆట్టక్కథలో నారదుడు కేవలము కలహభోజుడుగా గాక ఒక కార్యార్థిగా చిత్రింపబడుట గమనింపదగిన విశేషము. ఇది అద్భుతావహమైన విషయము. మూలములో నారదుడు ఇంద్రాది దేవతలతో దమయంతి స్వయంవర వృత్తాంతమును తెల్పినట్లు మాత్రమే తలదు.

మూలములో నలదమయంతులు పరస్పరము ఆకర్షితులగుటకు కథా ప్రారంభములో హంస ప్రవేశము తోడ్పడినట్లు తెలుపబడినది. వారియర్ తన ఆట్టక్కథ నలచరిత్రలో స్వర్ణహంసను కథాంతములోకూడ ప్రవేశపెట్టినాడు. కథాంతములో హంస ప్రవేశించి “పుష్కరుని చంపరాదు” అని బ్రహ్మ సందేశమును వినిపించినట్లు వారియర్ కల్పించెను.

స్వయంవరమును జూచి తిరిగి పోవుచున్న సమయములో దేవతలు ‘కలి’ని ఏకాంతముగ చూచినట్లు, ఆట్టక్కథలో చెప్పబడియున్నది. ఇంద్రాదులు తెలుపక పూర్వమే కలికి దమయంతి స్వయంవరము విషయము తెలిపినట్లు ఆట్టక్కథలో కల్పింపబడినది.

నలుని దేహమునందు ప్రవేశించుటకొరకు కలి పండ్రెండు సంవత్సరములు ఎదురు చూచెనని, ఒక పర్యాయము నలుడు సంధ్యాసమయములో కాళ్ళు కడుగకుండా అశుచిగా వున్న సమయము చూచి కలి అతని శరీరమునందు ప్రవేశించినాడని, మూలకథలో తెలుపబడినది. అభినయ సౌకర్యముకొరకు తన కృతిని నాటక

కళతో ఏకీకరించుట కొరకు ఉజ్జాయి వారియర్ ఈ భాగమును వచిపెట్టి యుండవచ్చును.

1.7.5 నలకథాపరములైన నాటకములు :

నలకథ మలయాళమున నాటక రూపమునందు కూడ ఆవిర్భవించినది. బైమిపరిణయనాటక కర్తయుగు ఒరవంకరుడు, భాషా బైమి పరిణయ నాటకమును రచించిన కె. పి కరుప్పన్, భాషా నైషధము (1893 ముద్రితము)ను రచించిన బెత్తుణ్ణివైద్యర్, దమయంతీ నాటక (1913 లో ముద్రితము) కర్తయుగు రామకృష్ణ భాగవతార్, నలచరితమ్ నాటకమును రచించిన కంటియార్ కంజుణ్ణి వారియర్, సంగీత నైషధ (సంగీత నాటకము 1913లో ముద్రితము) నాటక కర్తయుగు అచ్యుతమీనన్ మొదలగువారు రూపక ప్రక్రియాను గుణముగ నలకథను మలచి మలయాళములో రచించినారు.

1.7.6 నలకథాపరములయిన కథలు:

మలయాళ కవులు నలకథకు గల ప్రాధాన్యమును గుర్తించి కథలు కూడా వ్రాసిరి. అట్టివానిలో కుంజు కృష్ణమీనన్ వ్రాసిన “దమయంతీ కథ” (1919 లో ముద్రితము) కె. శంకరపిళ్లై విరచితమైన “దమయంతీ కథ” (1921, త్రివేండ్రమ్ లో ముద్రితము) పరమేశ్వరశాస్త్రి కృతమగు “నలాన్” శంకరపిళ్లై వ్రాసిన “నలాన్” కథలు విశిష్టమైనవి.

పై విధముగ మలయాళ సాహిత్యములో నలకథ బహువిధ రంగములలో బహు విధములుగా విస్తరించినది. మలయాళ కవులు తక్కిన భాషాకవులవలె నలకథలో మార్పులు కూర్పులు ఎక్కువగా చేయలేదు. సంప్రదాయ సిద్ధమైన నలకథనే వర్ణించి దాని పవిత్రతను భద్రపరచినారు.

2. నలోపాఖ్యానము--

నన్నయ సారస్యములు

భారతారణ్య పర్వమందలి నలోపాఖ్యానమునకొక విశిష్ట ప్రయోజనమున్నది. ప్రధాన కథకు ప్రతిబింబమనదగిన ఈ నలోపాఖ్యానమును ఉభయభాషా కావ్యరచనా శోభితుడగు నన్నయ కథాకథన శిల్పముతో ఒక స్వతంత్ర కావ్యమట్లు రచించి యున్నాడు. సంస్కృత భారతమున నలోపాఖ్యానము 976 శ్లోకములందున్నది. దీనిని నన్నయ 226 గద్యపద్యములలో రచించినాడు. మూలములోని నలోపాఖ్యానమును నన్నయ ఇంచుమించు నాల్గవవంతునకు సంగ్రహించినాడు.

మాయాద్యూతమున దుర్యోధనునితో నోడిపోయి ధర్మరాజు అనుజులతో పాంచాలిలో, విప్రులతో, రథాళితో వచ్చి ధర్మనిష్ఠితబుద్ధితో అరణ్యవాసము చేయుచున్నాడు. ధర్మరాజు పడు ఇడుముల

కంటే కూడ నలమహారాజు తన భార్యతోపాటు అడవులలో అనుభవించిన కష్టములు అనంతములని బృహదశ్వడు ధర్మరాజుకు నలకథను వివరించినాడు.

ఎన్నికషములు వచ్చినను, ఎన్ని బాధలేర్పడినను, ఎన్ని అవమానములు కలిగినను మానవుడు క్రుంగి కృశించి పోకూడదని, ఇనుమడించిన ఉత్సాహముతో ఆత్మ నిగ్రహముతో సాగి పోయినపుడే విజయము చేకూరునని తెలుపుటకే బృహదశ్వడు ధర్మరాజునకు నలవక్రవర్తి కథను చెప్పినాడు. నలుడు కూడ ధర్మరాజువలె చంద్రవంశోచ్ఛవుడే. తన వంశమువాడు, తనకంటే మహిమోపేతుడు అయిన నలుడు తనకంటే ఎక్కువ బాధలననుభవించినాడను విషయము ధర్మరాజుకు వివరించినచో అతనికి చిత్తశాంతి కొంత చేకూరవచ్చును. పైగా నలచరిత్ర పాండవుల చరిత్రను పోలియుండుటవలన కూడ ధర్మరాజును అది అధికముగా ఆకర్షించునని బృహదశ్వడు భావించి యుండును.

ధర్మరాజు తన తమ్ములతో కలిసి కష్టతరమైన అజ్ఞాత వాసమును గడుపుటకు కావలసిన మనస్తైర్యము నలచరిత్ర వినుట మూలమున చేకూరగలదని, ఈర్ష్యానూయలు గల కలివలె దుర్యోధనుడుకూడ చివరకు నశించునను ధైర్యమును కలుగజేయుటకు బృహదశ్వడు ధర్మరాజుకు నలోపాఖ్యానమును వివరించినాడు.

1.2 నలకథకు భారత కథకు సంబంధము :

నలకథకు భారతకథకు గల సామ్య వైషమ్యములను క్రింద పరిశీలింతము.

అహుక భిల్ల దంపతులు నలదమయంతులుగ జన్మించగా, యతినాథుడు హంసరూపమున జన్మించి, నలదమయంతులను దంపతులుగ చేసెనని శివపురాణాంతర్గత నలకథనుబట్టి తెలియుచున్నది.

పూర్వజన్మమున ద్రౌపదికి ఇంద్ర, యమ, వాయు, అశ్వినీ దేవతలిచ్చిన వరప్రభావము వలననే ఆమె పంచభర్తృకయైనదని మహాభారతమందలి పంచేంద్రియోపాఖ్యానము వలన విదిత మగుచున్నది.

వీనినిబట్టి నలపాండవుల కథల రెండింటియందును దాంపత్యములు పూర్వ జన్మనియతములే ననుట స్పష్టమగుచున్నది.

దమయంతికి నలునిపైగల విరహమును చెలికత్తెల మూలమున తెలిసికొని భీమరాజు నలుని యుద్దేశించి దమయంతి స్వయంవరమును చాటించినట్లు నలచరిత్రనుబట్టి తెలియును.

ద్రౌపదిని అర్జునునకిచ్చుటకే ద్రుపదుడుకూడ స్వయంవరమును జరిపినట్లు భారత కథనుబట్టి విదితము. రెండింటియందును వ్యాజ స్వయంవరములే వివరింపబడినవి.

కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యములగు అరిషడ్వర్గములకు కలి అధిదేవత. దమయంతి తనను వరింపకుండ నలుని వరించినందులకు కలి నలునిపై వైరమును పూనిఅతనికి వివిధ కష్టములు కల్పించెను.

దుర్యోధనుడు కలియంశమునందు జన్మించినట్లు క్రింది పద్యమునుబట్టి తెలిసికొనవచ్చును.

“అనిలజు పుట్టిన దివనము

ననయట దుర్యోధనుండు నరనుత ధృతరా

ష్ట్రునకున్ గాంధారికిన

గ్రనందను డు ఘను డు పుష్టై గలియంశమునన్”

—అదిపర్వము (5-105)

పాండవుల మయసభా సౌందర్యమును జూచి ఈర్ష్యానూయ పరుడైన దుర్యోధనుడు ధర్మరాజుపై పగబూని వివిధ కష్టముల పాలొనర్చినాడు. కీడుచేయదలచిన కలి చివరకు నశించినట్లు దుర్యోధనుడుకూడ నశించునని తెల్పుటకై బృహదశ్వుడు ధర్మరాజునకు కలివృత్తాంతమును విపులముగ చెప్పినాడు.

మహాభారత కథలోను నలకథలోను జూదమునకు ప్రాధాన్యమున్నది. పుష్కరుడు నలుని జూదమాడుటకు పిలిచినపుడు తిరస్కరించుట ధర్మసమ్మతముగాదని నలుడందుకు అంగీకరించినాడట.

“ద్యూతార్థము తత్కితవా

హూతుడనై జూదమాడకుండుట ధర్మా

వేతంబని యభిముఖుడై

యాతనితో నలుడు జూదమాడ దొడంగెన్”

—అరణ్య (2-60)

నలకథలో కలి ద్వాపరుని సహాయమున అక్షములు నలునకు ప్రతికూలమగునట్లు చేసినాడు.

భారతకథలో దుర్యోధనుడు జూదమాడుటకు ధర్మజుని అహ్వానించిన తీరును జూడుడు,

“అనఘ, సుహృద్భూతం బిం

దౌనరింతము ప్రొద్దువోకయును నగు జూదం

బు నకుం బ్రియుడవు దక్షుడ

వన విందుము నిన్ను బ్రీతి నక్షజ్జులచేన్”

—సభా (2-164)

ద్యూతమున కాహ్వనింపబడిన యుధిష్ఠిరుడు తొలుత జూదము వలన కలుగు అనర్థములు వివరించియు తుదకు దుర్యోధనునితో జూదమాడినాడు.

“బలవద్భూతార్థముగా

బిలువంబడి మగుడనగు నె పెక్కులు పలుకుల్

పలుకంగ నేలయనియ

త్యలఘుడు ధర్మజు డు జూదమాడ గడంగెన్”

— సభాపర్వము (2-172)

దుర్యోధనుడు శకుని సహాయమున ధర్మజుని మోసగించి జూదములో ఆతనిని ఓడించినాడు.

జూదమాడుట క్షత్రియ ధర్మమని మానసోల్లాస సూక్తి;

నల, ధర్మజులిరువురు క్షత్రియ ధర్మమును పాటించియే జూదమాడినారు.

ద్యూత క్రిడ క్షత్రియ ధర్మముగా పరిగణింపబడినను వేదములు జూదమాడరాదనియే శాసించుచున్నవి. ఋగ్వేదమున 10వ మండలములోని 34వ సూక్తిమందు జూదమాడుటవలన కలుగు అనర్థములిట్లు నుగ్గడింపబడినవి:

“జాయా తవ్యతే కివతస్య హీనా మాతాపుత్రస్య చరతః క్వక్వసిత్”

(ఋగ్వేదము-34వ-10-10)

(జూదరి యిల్లాలు దీనత్వముతో పరితపించును, తలదాచు
కొనుటకు ఇల్లులేక అల్లాడు కొడుకును దలచి దురపిల్లును)

“అత్తైర్మా దీవ్యః కృషిమితృష స్వవిత్రేరమస్వ బహుమాన్యమానః;
తత్రగావః; కితవ తత్రజాయాత్మనే విచష్టేనవితాయపర్యః”

(ఋగ్వేదము-34వ సూ-10-13)

(పాచికలాడకుము. నీ పంట పొలము దున్నుకొనుము. ఉన్న
సొత్తును వాడుకొని చాలునని తనియుము. నీగొడ్డెక్కడ? నీ యిల్లా
లెక్కడ? జూదరీ! ఉన్నదానితో తృప్తి పొందుము)

జూదమునకు పిలుచు విరాటరాజును మందలించుచు కంకు
భట్టు చెప్పిన తీరు పరికింపుడు :

“కింతే ద్యూతేన రాజేంద్ర బహుదోషేన మానద

దేవనే బహవో దోషాస్త స్మాత్తత్పరి వర్జయేత్”

(వ్యాసభారతము-విరాటపర్వము)

జూదములో తాను ఓడిపోయిన విషయమును ధర్మజుడు
విరాటునితో నిగూఢార్థముగ సూచించినాడు. కావున క్షత్రియ ధర్మమే
అయినను జూదమును పరిత్యజింప వలయునని ప్రభు సమ్మితము
లయిన వేదములు ఘోషించుచున్నవి.

కష్టకాలము వచ్చినపుడు అబలలను బిడ్డలను బంధు గృహము
లందుంచుట పరిపాటి. నలదమయంతులు అడవులకు వెళ్లుటకు
పూర్వము వార్ణియునిచే తమ పుత్రీ పుత్రులను దమయంతి పుట్టి
నింటికి పంపించినది. అరణ్యవాసమునకు వెళ్లినపుడు ధర్మజుడు
ధృష్టద్యుమ్నునిచే ప్రతివింధ్యాదులను, ద్రౌపదీయులను పాంచాలము
నకు పంపించినట్లు భారత కథలో కలదు.

నలకథలోను. భారత కథలోను వస్త్రాపహరణము కలదు. కలిప్రేరణవలన అక్షములు పక్షుల రూపమున వచ్చి నలువి వస్త్రము నపహరించినవి. నలుడు దమయంతి ధరించిన వస్త్రము సగమునకు చింపుకొని తాను ధరించి మానమును సంరక్షించుకొనెను. భారత కథలో దుశ్శాసనుడు నిండు సభలో ద్రౌపది వలువలూడ్చినాడు. కృష్ణుని యనుగ్రహమువలన ద్రౌపది వివస్త్ర కాలేదు.

దమయంతి. ద్రౌపదులిరువురు అరణ్య మార్గ సంచారమున బాధపడినవారే. కాని దమయంతి భర్తరహితయై బాధపడినది. ద్రౌపది భర్తృసహితముగా బాధలనుభవించినది. అడవిలో “అలయుచు బులులుల యెలుగుల కులుకుచు ఏచిన పొదల బొరల్పడ దోచుచు” (అరణ్య 2-85, 86) దమయంతి వెళ్ళినది. ఈ దయ నీయ స్థితి ద్రౌపది విషయమునకూడ ద్యోతకమగుచున్నది చూడుడు.

“తడిసిన యేక వస్త్రపరిధానముతోడ విముక్తకేయై
తొడరుచు దుఃఖభావమున ద్రోవదివోయె మహాసహంబునం
బడిన నిజేశ మిత్తసుత బంధుజనంబుల కోకజేదనం
గడుకొని యిట్లయేగుదురు కౌరవభామినులన్విధంబునన్”

—సభా (2-309)

దమయంతి సార్థవాహుకులతో కలిసి చేదిపురికి పోయినపుడు రాజమాత ఆమెను పిలిపించినది. “ఏను సైరంధ్రినయి యుండియు నుచ్చిష్టంబు ముట్టను. పదధావనంబు సేయను, బరపురుషులతో పలుకనోపను; పతినన్వేషించు బ్రాహ్మణులతో బలుకుదు” (అరణ్య 2-121) నని దమయంతి రాజమాతతో చెప్పినది. మలినార్థ వస్త్రముతో విడివడిన కేశములతో సైరంధ్రీ వృత్తిలో దమయంతి చేదిరాజపత్నిని

సేవించినట్లు ద్రౌపదికూడ సైరంద్రీ రూపమున నుదేష్టుకు పరిచర్యలు చేసినది.

దమయంతి పడు క ములు చూడలేక అడవిలో నిద్రించు చున్న ఆమెను నలుడు కలిప్రితుడై వదిలిపోయెను. నలుని నన్వేషించుచు ఒంటరిగా పోవుచున్న దమయంతిని పాముబారి నుండి ఒక బోయవాడు రక్షించెను. ఆమె రూపలావణ్యమును జూచి వాడు మోహించెను. దమయంతి శాపముచే వాడు దగ్గుడయ్యెను.

భారతకథలో అరణ్యవాస సమయమున ద్రౌపది ఒంటరిగా ఆశ్రమమునందుండగా సైంధవుడు ఆమెను కామించి బలాత్కరించెను. ఇంతలో పాండవులు వచ్చి సైంధవుని శిక్షించినారు. అజ్ఞాత వాస సమయమున సైరంద్రీ వేషమునందున్న ద్రౌపదిని కీచకుడు కామించెను. ద్రౌపది తన పతుల పరాక్రమమును వివరించి కీచకుని భయపెట్ట జూచినది. దమయంతికి తన పతిరక్షణ లేదు. దమయంతిని కిరాతకుడు కామించినట్లు ద్రౌపదిని సైంధవ, కీచకులు బలాత్కరింతురు. నిరాశ్రయమైన దమయంతికి శపించగల శక్తి యున్నది. పతుల రక్షణయందున్న ద్రౌపదికి శపించుశక్తి లేదు.

కర్కటక విషదగ్ధుడై నలుడు బాహుక రూపమున ఋతుపర్షుని సమీపించి “ఏను బాహుకుండనువాడ, నశ్వశిక్షయందు గుళలుండ, నన్న సంస్కారంబుల శిల్పంబు బెక్కు విధంబు లరదీయిలంపనేర్తు భవత్స్నేహార్థినై వచ్చితి” ననెను. (అరణ్య2-130) నలుడు ఋతుపర్షునితో తన పేరు స్పష్టముగా చెప్పక పోయినను, మాత్రము సూటి తన గుణములనుగానే తెలిపినాడు. నలునివలెనే కంకుభట్టు రూపము నందున్న ధర్మజుడు కూడ విరాటునితో సత్యమునే పలికినాడు.

అజ్ఞాతవాసమునకు భంగము కలుగనిరీతిని సత్యసంధుడైన ధర్మ
జుడు ఎంత ఉక్తి వైచిత్రితో మాటలాడినాడో గమనింపుడు—

“ద్విజుడ గురు విషయజాతుడ
సుజన ప్రయుడైన ధర్మసుతు సముడ బలి
ప్రజనాశ్రయ కలితుండను
మజవల్లభయోగ్య బహువివోధ కరుండన్

ద్యూత క్రీడకు గొందొక
నేతుంగ పటమున నొవ్వని జనంబులునా
చేతి ధనమెల్ల గొని పరి
ఘాతి యొనర్చిన విరక్తి పుట్టి వెడలితిన్”

(విరాటపర్వము 1-195, 196)

ఇక్కడ ద్విజుడనగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్రులను
నాలుగు వర్ణములలో రెండవ వర్ణమగు క్షత్రియవర్ణమునకు చెందిన
వాడని అర్థము. ఈ గూఢార్థములను గ్రహింపలేక విరాటుడు
‘ద్విజున’ న్నంతనే కంకుభట్టుని ఆకారమునుబట్టి అతనిని బ్రాహ్మణు
డనియనుకొనెను. నల, ధర్మజులు సత్యమునే వచించినను వారి
ఆకారములనుబట్టి స్వస్వరూపములను గుర్తించుటకు వీలుగాక
పోయినది.

నలుడు బాహుక వేషమున ఋతుపర్ణుని యొద్ద అజ్ఞాత
వాసము చేసినట్లు పాండవులు ప్రచ్ఛన్న వేషములతో విరాటుని
యొద్ద అజ్ఞాతవాసము గడిపినారు. నలుడు బాహుక రూపమున
ఋతుపర్ణుని యింట పలు వంటపాకములు చేసెను. భీముడు
వలలుడను పేరుదాల్చి విరాటునితో తన పాకరీతినిట్లు వివరించినాడు.

కా॥ “దేవా నాల్గవ జాతివాడ, నిను నర్థింగొల్వగా వచ్చితిన్
 సేవాదక్షత నొందుమై నెఱుగ, నీ చిత్తంబు ననోమెప్పు న
 ధేవండంగడునేర్తు, దానసమునందిచ్చోటనే కాదున
 న్నే వీటన్ మిగులంగ నెవ్వ డును తే డెబ్బంగులం జూచినన్”

-(విరాట 1-218)

శ్రీమపాకముచే విరాటుడును, నలపాకముచే ఋతుపర్ణుడు
 సంతృప్తు లయినట్లు, వారి పాకశాస్త్ర పాండిత్యమును బట్టి తెలియు
 చున్నది. పాకములలో నలపాకము విశిష్టమైనది. ఈ సందర్భమున
 నలపాకమునుగూర్చి భాస్కరశతకములోని పద్యమును గమనింపుడు.

“చదువదియెంత గల్గిన రసజ్ఞత యించుక చాలకున్ననా
 చదువు నిర్లక్ష్యంబు గుణసంయుతులెవ్వరు మెచ్చరెచ్చటం
 బదనుగ మంచికూర “నలపాకము” చేసిననై న నందు నిం
 పొడవెడు నుప్పులేక రుచి పుట్టగ నేర్చునటయ్య భాస్కరా”

-మారన-భాస్కర శతకము 42వ పద్యము.

కర్కొటక విషసర్పముచే నుందరాకారుడైన నలుడు వికృత
 రూపము నొందెను. “ఇట్టి రూపమువలన నీకు మేలు కలుగును.
 నీ నుందరాకారముతో పరుని సేవించుట కష్టము, ఋతుపర్ణుని
 సేవింపుము” అని కర్కొటకుడు నలునికి తర్తవ్యోపదేశమును
 దెలిపెను. జయంతుడు, నలకూబరుడు. మన్మధుడు, నలుడు సహ
 దేవుడు, నుందరాకారులుగా ప్రసిద్ధి పొందినవారు. నలుడు, రూప,
 గుణవంతుడని వ్యాస భగవానుడు నలోపాఖ్యానమున కథారంభ
 మున ఇట్లు కీర్తించినాడు.

"ఆసిద్ రాజా నలోనామ వీరనేన సుతో బరీ
ఉపపన్నో గుణై రిష్టై రూపవానశ్వకోవిదః"

—వ్యాస భారతారణ్య పర్వము (5 2-1)

చేమకూర వేంకటకవి విజయ విలాసావతారికయందు కృతిపతి
గుయ రఘునాథ భూపాలుని రూపమును గుర్రపుస్వారిని నలునితో
పోల్చియున్నాడు చూడుడు.

"ఆకారంబున నలుడంత వా దొనెకా
హయ సమ్యుగా రూఢినంత వాడె"

భారత కథలో అర్జునుడుకూడ నలునివంటి అందగాడే. తన
ప్రేమను నిరాకరించినపుడు ఊర్వశి అతనికి పేడితనము కలుగునట్లు
శపించును. సుందరుడగు నలుడు వికృత రూపమున బాహుకుడను
పేరుతో ఋతుపర్ణుని సేవించినట్లు రూపవంతుడగు అర్జునుడు పేడి
రూపమున బృహన్నల నామధేయమున విరాటుని కొల్చి అజ్ఞాత
వాసమును గడపినాడు.

దమయంతి మాటలను పర్వదుడు ఋతుపర్ణుని సభలో వినిపిం
పగ, బాహుక రూపముననున్న నలుడు బాధపడుచు అతనితో
నిట్లనెను—

"పురుషునందు దోష పుంజంబు గలిగిన
నెఱిగియెద సహించునేని భార్య
పురుషునందభీష్ట భోగంబు దేహంత
రంబునందు ధర్మరతియు బడయు"

(అరణ్య 2-160)

కీచకుడు తనను కామించి తరుముకొనిరాగా ద్రౌపది విరాటుని
కొలుపు కూటమునకు వచ్చినపుడామెను మందలించుచు కంకుభట్టు
రూపమునందున్న ధర్మరాజు క్రింది విధముగా చెప్పినాడు.

“గాననాథుల దూఱంగ గాదు వినుము
సతికి దానెంత వడియును సభలలోన
దడవుగా నిల్చి యిట్లు దగ్రస్తృతి
శంకసెడి ధిక్కరింపంగ జనునె చెప్పుచు.

పలుపోకల బోవుచు ని
చ్చలవిడి నాట్యంబు సూపు చాడ్చున నివటం
గతుల సతుల గణువ చందము
దొల గగనిట్లునికి దగునె తోయజ వదనా

(విరాట పర్వము. 2-148, 150)

భర్తయందు దోషమున్నను అత్మయందు సహించి, ఓర్పు
వహించునదియే ఉత్తమ స్త్రీయని, బాహుటముగ నిల్చి సభలందు
భర్తను ద్వేషించుట పతివ్రత లక్షణము కాదనిచెప్పట భారత కథ
యందును కలకథ యందును కలదు.

నలకథలో విజయ సాధనముగ ఋతుపర్వుని నుండి నలుడు
అక్షహృదయ విద్యను సంపాదించెను. భారత కథలో అర్జునుడు
పరమేశ్వరుని జయించి మెప్పించి పాశుపతమును సంపాదించెను.

దమయంతి ద్వితీయస్వయంవరమునకువెడలు ఋతుపర్వునకు
నలుడు రథసారథ్యము చేసెను. ఉత్తరగోగ్రహణ సందర్భమున
అర్జునుడు ఉత్తరునకు సారథ్యము చేసినట్లు భారతములో కలదు.

స్వయంవరమునకు వెళ్ళిన రాజగు ఋతుపర్ణునికి కాకుండ అతని సారథియైన నలుని దమయంతి దక్కినది. అట్లే ఉత్తర గోగ్రహణ విజము ఉత్తరునకు కాక అతని సారథియైన బృహన్నలకు చేకూరినది.

నలచరిత్రలో కథాంతమున విజయుడైన నలుడు పుష్కరుని క్షమించును. అట్లే భారతకథలోకూడ అంత్యమున విజయముసాధించిన ధర్మజుడు దుర్యోధనుని క్షమించును. పుష్కరుడు నలునకు జ్ఞాతి సోదరుడు. తన కష్టములకు కళిపురుషుడు కారకుడని, అక్షహృదయ విద్య పరిగ్రహణ సందర్భమున కలివలన నలునకు తెలిసినది. తన తమ్ముడు క్షంతవ్వుడు. కానిశిక్షార్థుడుకాడని నలుడు పుష్కరుని క్షమించి వదలిపెట్టెను. ఇది నలుని ధీరోదాత్త గుణమునకు ప్రబల నిదర్శనము. అట్లే ధర్మజునకు దుర్యోధనుడు జ్ఞాతిసోదరుడు. తన కష్టములకు విధి కారణమని ధర్మరాజు ఉదార గుణముతో సుయోధనుని క్షమించును.

నలకథ, భారత కథలందు సామ్యములేకాదు వైషమ్యములు కూడ కల్పించుచున్నవి. పాండవులు గడపవలసిన అరణ్య. తజ్ఞాత వాస కాలము సమయబద్ధము. నలుని అజ్ఞాతవాసము ఐచ్ఛికము. పాండవులు అరణ్య, అజ్ఞాతవాసములను ద్రౌపదీ సహితులై గడిపిరి. నలదమయంతులు నియుక్తులై గడిపిరి. సైంధవ, కీచకులచే పరాభవింపబడిన ద్రౌపదికి పతుల రక్షణగలదు. కాని దమయంతి నిరాశ్రయ. దుర్కార్గులను శపించి తనను తాను రక్షించుకోగల శక్తి దమయంతి కున్నది. ద్రౌపదికి ఆ శక్తిలేదు. పాండవుల అజ్ఞాతవాస మొక్కయేడే, నలునిది మూడేండ్లు. పాండవుల కష్టములకు పద

మూడే ధ్వని అవధి కలదు. నలదమ ముంతుల కష్టమునే అట్టి అవధి లేదు.

2.2 సలోపాఖ్యానము - నన్నయ అనువాద విధానము:

నన్నయకు రాజరాజు ఇచ్చిన ఆదేశము “మహాభారత” బద్ధ నిరూపితార్థ మేర్పడ తెలుగున “అధికధీయుక్తి మెయిన్ రచింపు మనుటయే. అనువాదము చేయమనలేదు కనుకనే నన్నయ ప్రధానముగా వ్యాస భారతమునందలి కథనే యనుసరించినను ఎడనెడద నకు ఖూర్వముండిన సంస్కృత కర్నాటక కవుల కావ్యములనుండి కూడ కొన్ని భావములు గ్రహించియు, ననుచితములని తోనిన యంశములు పరిహరించియు గొన్ని వర్ణనలు పెంచియు, గొన్ని తగ్గించియు ఆంధ్ర భారతమును సర్వాంగ సుందరముగా వెలయించెను. అందుచేతనే. యనువాదమను పెరున్నను అతి స్వతంత్ర గ్రంథము వలెనే శోభిల్లుచు నన్నయ ప్రతిభా విశేషమును వేయి విధముల చెల్లడి చేయుచున్నది” అని ఆచార్య దివాకర్ల వెంకటావధానిగారు సుదీర్ఘ పరిశోధన, కూలంకష పరిశీలన చేసిన పిమ్మట నన్నయ భారతమను గ్రంథములో చెప్పిన మాటలు ఆక్షరముల నిజము. సలోపాఖ్యానమున నన్నయ అనువాద విధానమును క్రింద పరిశీలింతము.

2.2.1 సంగ్రహించిన విషయములు :

నన్నయ ప్రధానకథ కడ్డుతగులు వర్ణనలను, సంభాషణములను, ప్రశ్నోత్తరములను చాలవరకు సంగ్రహించెను.

మూలమున దమయంతి రూపము ఐదు శ్లోకములందు వర్ణింపబడినది.

“దమయన్తీతు రూపేణలే జసాయశసాశ్రయా
సౌభాగ్యేనన బోకేషు యశః ప్రాపను మధ్యమా

.....

.....

చిత్తప్రమాధినీ జాలోదేనానామపి సుందరీ.

-అరణ్య (52-10-14)

ఈ శ్లోకములందలి యతిశయోక్తులను, అనౌచిత్యములను తొల
గించి. నన్నయ దమయంతి రూపముతోపాటు గుణసమ్పత్తిని కూడ
వర్ణించుచు ఇట్లు సంగ్రహించినాడు.

“దమయంతి యత్యంత తాంతిరూపాభిజాత్య
విమలగుణ సమ్పత్తి వెలుగుచు సురసిద్ధసాధ్య కన్యకలట్టి సఖులునూర్వు
రొలవితన్ను గొలుచు మండంగ మహినొప్పుచుండె
నధిక విభవయుక్తి జేసి”

-అరణ్య (2-9)

నలుడు దమయంతి కడకరిగి ధౌత్యము నెరపి వచ్చిన తరు
వాత దేవతలతో తాను అంతఃపురము ప్రవేశించుటాదిగాగల వృత్తాం
తమునంతయు చెప్పినట్లు మూలమునందున్నది. ఈ అనుచిత
ప్రసంగమంతయు విడిచి “ఇంద్రాదులు నా స్వయంవరంబునకు
వచ్చెదరేని వారి సన్నిధి నన్ని వరియించెద నట్లయిన నీకు నిర్దో
షంబగు”⁴నని దమయంతి చెప్పిన మాటలను మాత్రము నన్నయ
తెలిపినాడు.

“సుదేవుడను బ్రాహ్మణుడు సుబాహు పురమునకు చని “పుణ్యా

హంబు సేమింపంబోవు విప్రులతో రాజగృహము సొచ్చి దమయం
తని చూచినపుడు అమె వర్ణన మూలమున విస్తృతముగా నున్నది.

(3-65, 10-17) అందు

“పూర్ణచంద్రాననాం శ్యామాం చారువృత్త పయోధరమ్

కుర్వంతీ ప్రభయా దేవీం సర్వాపితిమిరా దిశ

చారు పద్మపలాశాపీం మన్మథస్య రతీమివ

ఉష్ణాం సర్వస్య జగతః పూర్ణచంద్ర ప్రభామివ”

మొదలైన శ్లోకము లప్పటియామె స్థితికి తగినట్లులేవు నన్నయ
వాని నన్నిటిని పరిహరించుటయేగాక తరువాత మూలమున వాడ
బడిన ఉపమానముల పెక్కింటిని జెచితి పరిపోషకముగ సంగ్ర
హించి యిట్లు చెప్పినాడు.

“ధ్యూమజాలనిబద్ధంబైన యగ్ని ప్రభయునుంబోలె నీలాభ్ర
సంవృతంబైన చంద్ర రేఖయుంబోలె బహుపంక నిమగ్నంబైన
మృణాళియుంబోలె నేర్పడకున్ననుం దదీయ భూయుగ మధ్య
గతంబైన సూక్ష్మ లక్షణంబిమ్ముగా నిరీక్షించి దాని దమయంతిగా
నెఱింగి యాత్మగతంబున నిదిపతి విముక్తయై శుష్క ప్రవాహమైన
నదియునుంబోలె శూన్య కమలయైన నళినియుంబోలె నపేత చూతం
బైన పనంబునుంబోలె నొప్పుకుండియుదన పతిప్రతాను గుణంబున
నొప్పుచున్నది” —అరణ్య (2-142).

ఇట్లు నన్నయ పెక్కుచోట్ల మూలభావములను సంగ్రహించెను
ఈ సంక్షిప్తములవలన ప్రధాన కథాగమనమున కెచ్చటను భంగము
కలుగలేదు. అప్రసక్త విషయ విస్తరణము తగ్గి కథకు ప్రసన్నత
యేర్పడినది.

2.2.2 పరిహరించిన విషయములు :

నన్నయ ప్రధాన కథతోసంతగా సంబంధములేని అనవసరములు, అనౌచిత్యములు నగు కథాంశములను పరిహరించి కథను నిరాటంకముగ సాగించినాడు.

“కలి సమావేశ పరవళుండైన” నలుడు చలమున పుష్కరునితో జూదమాడుచుండగా పారులతని వారింపనేగిరి. సూతుడా విషయమును దమయంతితో చెప్పినాడు. దమయంతి పౌరాగమనమును నలుని కెరింగించినది. కలి సమావిష్టుడై యుండుటచే నలుడు ఆమెతో మాట్లాడలేదు. నలుడట్లే జూదమాడి యోడుచుండెను. దమయంతి బృహత్సేనయను దాడిని పంపి మంత్రులను రప్పించును. మంత్రులు వచ్చి ధనమేదియు లేదని దమయంతి కెరిగించిరి. ప్రకృతులు మరల వచ్చిరని దమయంతి నలునికి నివేదించెను. నలుడదియు వినిపించుకొనలేదు. ఈ విషయము మూలమున 56, 57 అధ్యాయములలో వివరింపబడినది. పౌరజన ప్రియుడగు నలుడు వారు వచ్చిరని దమయంతి రెండుసారులు చెప్పినను వినిపించుకొనకుండుట ఉచితముగాలేదని కాబోలు నన్నయ ఈ విషయమును పూర్తిగా పరిహరించినాడు.

నలుడు సర్వస్వము నోడిన పిమ్మట పుష్కరుడు దమయంతిని కూడ నోడుమని పల్కినట్లు దానికి మనసులో క్రుంగియు నలుడు మారు మాటాడలేదని మూలములో 58వ అధ్యాయమునందు చెప్పబడినది. నన్నయ తన అనువాదమున ఈ విషయమును కూడ పరిహరించెను.

2.2.3 విస్తరించిన విషయములు:

నన్నయ తన అనువాదమున అచ్చటచ్చట మూలమునకు పెంపు కలిగించిన సందర్భములు కూడ కొన్ని కలవు.

2.2.2.3 మూలమునలేని వర్ణనములను చెప్పించుట :

దమయంతి మదనతాప విపర్ణవదనయై బాధపడుచున్నపుడు చెలికత్తెలు భీతలై ఆమె వృత్తాంతమునెల్ల భీమున కెరిగించుచు చెప్పిన క్రింది పద్యము చాలివరకు నన్నయ కల్పించినదే.

“కలహంస పలికిన పలుకులు గణియిందు

వడిదాని పోయిన వలను చూచు

బలుకదు సఖులతో లలితాంగి మిన్నక

యలయుదునుండు దానను దినంబు

జారు విధూషణా హార విహార శ

య్యాసన భోగంబు లందు విముఖి

యయిరేయు బగలు నిద్రయు నోర్పు నెఱుగగ

దమయంతి నలు డను ధరణీనాథు

నందబుద్ధి నిలిపి కందర్పబాధిత

యగుచు నున్న యదిధరాధినాథ

ధరణీ పతుల నొరుల నురుగుజాఘ్యుల విన

నొల్ల దొంతవిభవ యుక్తులయిన”

ఆరణ్య (2-26)

ఈ పద్యము సరళసుందరమై స్త్రీల విరహావస్థను వర్ణించు పట్ల తరువాతి కావ్యకవుల కెందరికో ఒజ్జ బంతియైనది.

2.2.3.2 బావ కల్పనము :

నన్నయ వెల్లడించిన అమూలకములైన భావములు సమయోచితముగ, ధనవత్తరముగ నుండి అతని స్వతంత్ర కవితా పాటవమును వ్యక్తముచేయును.

హంస వలన నన్యోవ్య గుణదూషము లెరిగి మనః ప్రభవానల జాధ్యమానులైన నలదమయంతులను వర్ణించు క్రింది పద్యము నన్నయ కల్పించివదే.

“నలదమయంతు లిద్దరు మనః ప్రభవానల జాధ్యమానులై
సలిపిరి దీర్ఘానరనిశత్ విలసన్నప నందినంబులన్
నలిన దళంబులన్ మృదు మృణాళములన్ ఘనసార పాంసులన్
దలిరుల శయ్యలన్ సలిలధారల చందనచారు చర్పలన్”

అరణ్య (2-24)

మూలమున ఈ సందర్భమున

“దమయంతీకు తమ్రత్వా వచోహంసస్య భారత
తదాప్రభృతి నన్వస్థానలం ప్రతి బహువపా”

(3-51-1)

అని మాత్రమున్నది. నన్నయ పద్యమునందలి భావములనే అనుకరించి విరహావస్థను వర్ణించు సందర్భమున తరువాతి ప్రబంధ కవులు విచిత్రములైన కల్పనలతో వర్ణించి యుండుట గమనింపవచ్చును.

2.2.3.3 మూలముననున్న ఒక పదమునో పదసమూహ

మునో యాధారముగా గ్రహించి నన్నయ తన అనువాదమునందలి భావమునె విపులీకరించును.

నలుడు ఋతుపర్ణుని నగరమున వార్ణ్యేయ జీవలులతో నివసించుచు ప్రతి సాయంకాల సమయమున—

“కృసు సాక్షత్పి పాసార్తా శ్రాంతాశేతే తపస్విసీ
స్మరన్తీ తస్యపందస్యకం వాసాద్యోప తిష్ఠతి”

(3-64-10)

అను శ్లోకమును పఠించుచుండెనని మూలమునందున్నది. నన్నయ అందలి భావమును విపులీకరించి ఈ క్రింది పద్యమును రచించినాడు.

“ఇభిరాజగమన నీడెందుల కరిగి; త
త్యురుకుచా భోగ యెందున్నదాన;
వబల యెవ్వరిచేత నడవులలో బట్టు
వడి; తశనాపేక్ష బుచ్చుచున్న
యుగ్ర మృగంబుల యుదరంబులోనున్న
దానవే; నీ తల్లిదండ్రులొద్ద
ధృతి నున్నదానవె; దేశాంతరంబుల
నున్నదానవె యంచు నుడిత మదన

హతి విమోహితాత్ము డై హృదయేశ్వరి
దలచి రాత్రులెల్ల దాపమునను
నిద్రలేక వండినిట్టార్పులార్పుచు
నుండె నలుడు శోకముత్కంఠముగ”

(అరణ్య 2-133)

ఋతుపర్వుడు దమయంతీ స్వయంవరము మాటవిని బాహుక
 చోదితమైన రథమెక్కి విదర్భకరిగిన సందర్భమున మూలముందు
 “రాజానం రాజపుత్రం వానస్థపశ్యతి కంచన”

(3-71-22)

అని తెలుపబడినది. ఋతుపర్వునికచట రాజుగాని రాజ
 పుత్రుడుగాని కనిపించలేదట. నన్నయ ఈ సందర్భమున.

“ధరణీ గలరాజా లిఖయె

వ్వరు వచ్చిన వారు లేరు వైదర్భి యెరున్

వరియింపనంత ధర్మే

తర చరితయె యనుచు నుండె దద్దయులజ్జన్”

(అరణ్య 2-185)

అని మూలభావమును పెంచి వ్రాసినాడు.

మూలములో ఇంద్రునితో నారదుడు దమయంతీ స్వయంవర
 ప్రస్తావనము చేయుచు “రూపసి” అని మాత్రమే అన్నాడు. నన్నయ
 “దేవతాధికమైన సౌందర్యవతి” అని విస్తరించినాడు. “రూపసి”
 అన్న పదము సామాన్య రూపవతియని మాత్రమే గోచరించును.
 నారదుడు ప్రస్తావించు చున్నది దేవతలతో కనుక “దేవతాధికమైన
 సౌందర్యవతి” యని చెప్పటవలసిన దేవతా స్త్రీలుకూడ దమయంతీ
 సౌందర్యమునకు సరి రారని నన్నయ మూలభావమును విస్తరించెను.

2.2.3.4 ఆలంకారికమైన పెంపు :

మూలమున గొన్నిచోట్ల నిరలంకారములును శుష్కములును
 నై కనుపట్టు భాగములకు నన్నయ తెలుగున నాలంకారికమైన

పెంపు కలిగించి యెంతో వన్నెచేకూర్చుచుండును. ఇట్టి యలంకారి కమైన రచన పారాణికమైన సరళశైలికించుక ప్రాధిమ్య చేకూర్చి యుదాత్తమైన కావ్యశోభ నుపరించుచున్నది.

అర్ధరాత్రి సమయమున గజయాధములు వచ్చి నిద్రాసక్తులైన “చనుప”లోని వారిని పెక్కు తెరగుల హింసించెను. ఈ సందర్భమున నన్నయ “చనుప యిట్టి పాట బెనుపతో యవినీతు సిరియు బోలె నడగి విరిసిచనియె” (అరణ్య 2-111) అని వాడిన ఉపమానము అమూలకమైనది. ఈ సందర్భముననే దమయంతి విధివశమున మరణమునకు తప్పి,

“ఇచ్చన్నతో జన యవ్వన క్లేశంబు
దలుగుదునని బుద్ధి దలచియున్న
నురుతర సార్థవయోరాశిహస్తీయా
తా గస్త్యచే ధీతఃప్రయ్యెనదియె”

అరణ్య (2-14)

అని విచారించినట్లు నన్నయ రచించినాడు. ఇందలి రూపకాలంకారము నన్నయ కల్పనయే.

ఇందలి ఉపమానము సార్థము యొక్క విస్తృతిని, అది పొందిన ధ్వంసమును చక్కగా సూచించుచున్నది.

నలుడు ఉద్యానవనమున విహరించుచు హంసలనుగాంచెను, అవి జాతరూప పరిచ్ఛదములని మూలములో ఇట్లు చెప్పబడినవి.

“నదదర్శితతో హంసాన్ జాతరూప పరిష్కృతాన్

వనే వి చరతాం తేషామేకం జగ్రాహ పక్షిణామ్”

అరణ్య (52-19)

సన్నయ ఈ సందర్భమున

“అంతరిక్ష శ్రీకాంతాహారావలియుండోలె హంసావళి యవసీ
తలంబున కవతరించిన” (అరణ్య 2-11), అని సరూపకమైన
చక్కని ఉపమానమును కల్పించినాడు. ఈ సందర్భముననే నలుడు
హంసలతో నొకదానిని పట్టుకొనెననియు అప్పుడది నలునితో—

“దమయంతీ సకాశేత్వాం కథయిష్యామి నైషధ”

అరణ్య (52-21)

“దమయంతీ సకాశమున నిన్ను వర్ణించెద”నని చెప్పెననియు
మూలమునందున్నది. నలుడు హంసను పట్టుకొన్న విధమును అప్పు
డితర హంసలు దానిని విడువజాలక అంతరిక్షమున తిరుగుచుండిన
విధమును సన్నయ సహజముగ సాలంకారముగ ఇట్లు వర్ణించెను.

“వీరసేననుతుడు వీరుండు హంసల

నడెదెడంగు జూచి నగుచు వాని

నెగచి యెగచి యందు నెగయ కుండగ నొక్క

హంసబట్టుకొనియె నతిరయమున”

“దాని విడిచిపోవగా నోప కఱచుచు

సంతరిక్షమునను హంసలెల్ల

బిందుగట్టి తిరుగుచుండె వాతోద్భూత

కారదాభ్రక కలచయము బోలె”

—అరణ్య (2-12-13)

పై పద్యములందు సన్నయ అంతరిక్షమున తిరుగుచున్న
హంసల యాకృతినేగాక వాని సంఘభావమును మనస్తత్త్వమును
మనోహరముగా వెల్లడించినాడు.

నన్నయ మూలముందు లేకున్నను పెక్కు పద్యములందు అర్థాంతర న్యాసాలంకారమును కల్పించినాడు. విశేషమును సామాన్యముచే కాని సామాన్యమును విశేషముచేగాని సమర్థించుట అర్థాంతరన్యాస లక్షణము.

“ఎట్లయేని గూర్తురింతలు మాకని
నిశ్చయించువారు వెడగులెందు”

అరణ్య (2-165)

పై పద్యమునందు అంతమున సామాన్యాంశమును కల్పించి నన్నయ అర్థాంతర న్యాసాలంకారమునకు తావొసంగినాడు.

2.2.4 అమలములైన కల్పనలు:

నన్నయ మూలమునకు మెరుగుదెచ్చు జౌచితీ పరిపాషకము లగు కథాంశములను కొన్నిటిని కల్పించెను.

దమయంతి నలుని వరించిన పిమ్మట ఇంద్రాగ్నియమ వరుణులు నలుగురు ప్రసన్నులై నలునకు ఒక్కొక్కరు రెండేసి వరములిచ్చినట్లు (57వ అధ్యాయము 35-38) మూలము నందున్నది. “ప్రహృష్టమనస్సర్వే నలాయష్టావరాన్తదుః” వారు నలుగురు వరములే యిచ్చినట్లు నన్నయ వర్ణించినాడు.

“వివాహంబైన యానలునకు నింద్రుడు వాని యజ్ఞంబుల యందు నిజరూపము జూపను, నగ్నియు వరుణుండును వాని వలచిన చోటనే యన్ని జలంబులుత్పాదించను, ధర్ముండు ధర్మపునందు వాని బుద్ధి వర్ధిల్లను వరంబులిచ్చిరి.”

(అరణ్య 2-57)

2.2.5 మూలమునకు మెరుగుదెచ్చువార్పిచేర్పులు:

నన్నయ మూలమునందలి అనౌచిత్యములను తొలగించి

మూర్చి వ్రాసిన భాగము లనేకములున్నవి. మూలమునకు వన్నె చేకూర్చు ఈ మార్పులు నన్నయ కావ్య కళాదృష్టికి ప్రతిభా విశేష మునకు ప్రబల నిదర్శనములు.

దమయంతి ఒరుల నెవరిని మెచ్చక నలుని వరించెనని దేవతల వలన నెరిగి కలి కుపితుడై నిషధ కేతెంచి నలునియందు ప్రవేశించుట కంతరముగానక పండ్రెండేండ్లు వేచియుండెనని మూలమున తెల్పబడినది (3-56-3). కలి నలుని యందు ప్రవేశించుటకు హేతువు మూలమునందు కానరాదు. తెలుగున “నలుండు చేయు చున్న యశ్వమేధాదికానేక భూరి దక్షణ మహాక్రతువులయు జప హోమ దానాది వివిధ పుణ్యకర్మలయు కారణంబున జూచిన వసరంబుగానక” (అరణ్య-2-59) అని నన్నయ దానికి చక్కని హేతువు సూచించినాడు.

ద్యూత పరాజితుడగు నలుడు దమయంతితో నడవిలో నిద్రితురాలయిన దమయంతిని విడిచిపోవు సన్నివేశము మూలము నందు 62వ అధ్యాయమున 12 శ్లోకములందున్నది.

దైవఘటనచే దమయంతికి ఈ విధమైన కష్టములు వచ్చినవని నన్నయ మూలభావమును సంగ్రహించి, నలుడు దమయంతిని వదలుటకు గల కారణమును గూడ ఇట్లు సూచించినాడు.

“బాల నొక్కర్తు నిక్కాన పాలుసేసి
నిష్ఠురుండ నైయేనెట్లు నేర్తు బోవ
ననక కలిచేత నా కృష్ణుడైన నలు డు
విగత కరణుడై దమయంతి విడిచి చనియె”

అరణ్య (2-80)

ఇది మూలమునకు మొరుగుదెచ్చు బొచ్చిటి పరిపాషకమగు
సన్నివేశము.

మూలమున దమయంతి తన పాతివ్రత్య మహిమచే కిరాతుని
భస్మము గావించి అరణ్యమున తిరుగుచు శార్దూలమును. పర్వత
మును, నలుని గూర్చి ప్రశ్నించినట్లున్నది. ఆ పర్వతము “కింశు
కాశోక వకుళ వున్నాగోప శోభిత” మైనట్టిది. ఈ విశేషణమును
పురస్కరించుకొని కాబోలు నన్నయ -

“సహచార । మత్స్రీయ సహారు బున్నాగ ।

పున్నాగు దిలక । ధూభవనతిలక

జందన । బుధహరిచంద ను బుష్పితా

శోక । సుహృష్టజనన శోకదమను,

వకుళ । కులై క దీపకు, విభీతక భయో

శతార్తి హరునలు బ్రీతితోడ

గానరే కానలలోన లోకోత్తరు

ననిమ్రావి మ్రానికి నరిగి యరిగి”

అరణ్య (2-95)

అని అడిగినట్లు వర్ణించినాడు. సంబదములైన వృక్షములవేర్లే
చివర వచ్చునట్లుగా ఇందు నలునకు వాడబడిన విశేషణము లభి
ప్రాయ గర్భితములై ఆమె ఆయా వృక్షములనేల యడిగెనో లెస్సగా
వృక్షము చేయుచున్నవి. ఇవి కరుణాపూరితములై తరువాత పలువురు
కవులచే అనుకరింపబడినవి.

సార్థము హస్తియాధములచే నిహతమైన తరువాత దమయంతి
హతశేమలైనవారితో చేదిపురము ప్రవేశించెను. అప్పుడామెను గాంచి
రాజమాత “భానివిద్యుద్దివాభ్రేమ శంమేసక్వాసికస్యవా”(3-62-23)

అని అడిగినట్లు మూలమునందున్నది. నన్నయ దమయంతి యప్పుడు “దినకర ప్రభాపటల దూసరిత ప్రభాత చంద్రరేఖయుం బోలే దీప్తివిహీనమై డస్సియు రమ్యాకృతియైయుండె”నని వర్ణించెను. (అరణ్య 2-115). ఈ స్థితిలో నన్నయ దమయంతికి వాడిన ఉపమానము ఎంతో ఉచితమై యున్నది.

నలుడు దమయంతిని కలిసికొనిన పిమ్మట “ఒక్కరథంబును బదియాటేనుంగులును నేబదిగుఱ్ఱములును నాఱునూఱు కాల్పులంబులు దనకు దోడయిరా” (అరణ్య. 2-221) భూమిని కంపింప జేయుచు నిషధ నగరమున కరిగెనని మూలమునందున్నది. మూలములో “నకంపయన్నివ మహిమ్”న అని ఉన్నది. కాని ఇచ్చట నలునికి తోడైన సేనభూమిని కంపింపజేయునంతటి పెద్దది కాక పోవుటచే నన్నయ ఆ మాటను తొలగించినాడు.

కలి నలుని జూదమాడుటకు పుష్కరుని ప్రేరేపించి, తాను పుష్కరునితో కలిసి వృషభ రూపమున నిషధ దేశమునకు వచ్చినట్లు మూలమునందున్నది. కలి విప్రవేషమున నిషధదేశమునకు వచ్చినట్లు నన్నయ అనువాదములో నున్నది. కలి వృషభ రూపము దాల్చిన దానివలన కథకు ప్రయోజనములేదు. కావున కలి విప్రవేషమున నలుని దగ్గరకు వచ్చి అతనితో జూదమాడుటకు పుష్కరుడు వచ్చినాడని చెప్పటలో ఎంతేని ఔచిత్యమున్నది. ఇది నన్నయ కథానిర్మాణ కౌశలమునకు నిదర్శనము.

2.2.6 వ్యాసభారతములో ఆయా వ్యక్తుల

గుణగణములను తెలుపు విశేషములు:

ఆయా స్థలములందచ్చటచ్చట చెదరియుండును. నన్నయ

వాని నన్నిటని పరిశీలించి స్థలాంతరములందున్న వానిని ఆయా పాత్రలనుగాని వస్తువులనుగాని ప్రవేశపెట్టుటకు పూర్వమే చెప్పను. ఈ పద్ధతివలన ఆయా పాత్రల లేదా వస్తువుల స్వరూప స్వభావములు పాఠకులకు ముందుగనే సుపరిచితములగును. నన్నయ తరువాత ఎక్కడో తాను వివరించబోవు కథాంశములను కూడ సందర్భానుసారముగ మొదటనే సూచించుచుండెను. ఇట్టి సూచన మూలమందు కానరాదు.

సుదేవుడను విప్రుడు చేదిపురమున కరిగి పుణ్యాహము చేయించు బ్రాహ్మణులతో రాజగృహము చొచ్చి దమయంతిని చూచెను. ఆ సమయమున దమయంతి వియోగ భారకృశయై గుర్తింప వీలులేని స్థితిలోనుండెను. సుదేవుడామెను తానెట్లు గుర్తింప గలిగినది తరువాత రాజమాత కెరిగించినట్లు మూలమందున్నది. (3-66-5) నన్నయ “తదీయా భూయుగ మధ్యగతంబయిన సూక్ష్మ లక్షణంబిమ్ముగా నిరీక్షించి దాని దమయంతిగా నెఱింగె”నని ముందుగానే సూచించి యున్నాడు. (చూ. ఆరణ్య. 2-142).

ఇట్లు నన్నయ రచన ఉదాత్తముగ, రసవంతముగ, ఔచిత్య శోభితముగ నొప్పుచున్నది.

2.2.7 ప్రాచీన సంస్కృతకావ్యములలోనిభావచ్ఛాయలు:

సంస్కృతమున మహాకవులు పలువురు వ్యాస భారతము నుండియే కథావస్తువును గ్రహించి వృశ్య శ్రవ్య కావ్యములను రచించియున్నారు. కాళిదాసుని అభిజ్ఞాన శాకుంతలము, మాఘుని శిశుపాలవధ, హర్షుని నైషధము, భారవి కిరాతార్జునీయము, భారతము నాథారముగా వెలసిన సంస్కృత కావ్యములలో ముఖ్యములైనవి.

వీనికి సంబంధించిన కథాభాగములన్నియు నన్నయ రచించిన భాగములో నున్నట్టివే. ఈ కవులలో పలువురు నన్నయకు పూర్వులే నన్నయ రచించిన భారత భాగమునకు వ్యాసభారతమే ప్రధానాధారమైనను పైన పేర్కొనబడిన సంస్కృత కావ్యములందలి భావములు కూడ అందు కొన్నిచోట్ల గోచరించుచున్నవి. నన్నయకు ఆ సంస్కృత కావ్యము లన్నిటతో పరిచయమున్నది. నన్నయ నలోపాఖ్యానమునందు ప్రాచీన సంస్కృత కావ్యములందలి భావములు కొన్నిచోట చేసుకొనినవి. వానిని క్రింద పరిశీలింతము:

ఋతుపర్ణుడు బాహుక వార్ణేయ సహితుడై రథమెక్కి యమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమున కరుగునపుడు—

“ఎదురను దవ్వల జూచిన పొడవులెల్ల దక్షిణమ

కదియ గా నవ్వియెంతయును ధవ్వయికన బడ బిటు ద

అరణ్య (2-170)

విస్మితుడయ్యెనని నన్నయ రథగమనవేగమును వర్ణించినాడు. ఇది కాళిదాసుని అభిజ్ఞాన శాకుంతలములోని క్రింది శ్లోకమును బోలియున్నది.

“యదాలోకే సూక్ష్మం వ్రజతి సహసాతద్విపులతాం

యదర్థే విచ్ఛిన్నం భవతికృత్ సంధానమివతత్”

-అభి (1-9)

నలుడు ‘అవనీతలంబున కవతరించిన’ హంసలతో నొకదానిని పట్టుకొన్నపుడు దానిని విడిచి పోవనోపక ఇతర హంసలు అటుచుచు ఆకసమున పిండుగట్టి తిరుగుచుండెనని నన్నయ వర్ణించినాడు. “స్వయూధభ్రంశే కూజనం పక్షిణాం స్వభావః” అని మల్లినాథుడు

చెప్పినట్లుగా స్వయూధమునందలి పక్షులు కొన్ని తప్పిపోయినచో ఇతర పక్షులు కూతపెట్టుట సహజము. ఈ భావము వ్యాసభారతమున కానరాదు. నైషధములో ఈ సందర్భమున ఈ క్రింది శ్లోకమున్నది:

“పతత్రిణా తద్రుచిరేణ వందితం

క్రియః ప్రయాంత్యాః స్రవిహాయ పల్వలమ్

చల త్వదాంభోరుహ నూపురోపమా

చు కూజకూలే కలహంస మండలీ”

హర్ష నైషధ. (1-127)

ఇట్లు నన్నయ ప్రధానముగా వ్యాసభారతమునందలి నలకథనే అనుసరించినను అక్కడక్కడ తనకు పూర్వముండిన సంస్కృత కవుల కావ్యములనుండి కూడ కొన్ని భావములు గ్రహించి, కొన్ని చోట్ల సందర్భానుగుణముగా నూతన కల్పనలు కావించి, అనుచితము లని తోచిన అంశముల నుపహరించి, కొన్ని వర్ణనలను పెంచి కొన్ని సంగ్రహించి నలోపాఖ్యామును సర్వాంగ సుందరముగ స్వతంత్ర కావ్యముగా తీర్చిదిద్ది అనువదించినాడు.

2.3 నన్నయ కథాప్రసన్నత:

ప్రధానముగ నన్నయ దృష్టి ప్రసన్న కథాకలితార్థయుక్తిపై నున్నది. “కలితార్థ యుక్తి” అనగా కథలో కూడుకొని యొక మహర్థము ప్రవేశించుట. “ఇదియొక మహాశిల్పము. ఇది నన్నయ గారి యుపజ్ఞ” అని విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు విస్తరించి చెప్పినారు.

నలోపాఖ్యానములో హంస దౌత్యము, నలదౌత్యము, స్వయం పరము, నలపుష్కరుల ద్యూతము, పనగమనము, పునస్స మాగ

మము, రాజ్య సంపాదనము—అనునవి ముఖ్య విషయములు. దమయంతి బద్ధచేతస్కుడై యుండిన నలమహారాజుతో కథ ప్రారంభ మగుచున్నది. నలుడు దమయంతి పునస్సమాగమము నొంది తిరిగి రాజ్యము సంపాదించుటతో కథ ముగియుచున్నది. మధ్యలో వన గమనము, వియోగ దశలో నలదమయంతులు పొందిన ఇడుములు వర్ణింపబడినవి. కథారంభ విస్తరణోప సంహరణములు చక్కగా నిర్వహింపబడినవి. వస్త్రైక్యముతో, వివిధ సంధులతో కూడి నలో పాఖ్యానము నన్నయ కథా నిర్మాణ శిల్పమును వ్యక్తము చేయు చున్నది.

2.3.1 మూలమున గూఢముగానున్న కథా రహస్యములను సముచిత వ్యాఖ్యానముచే నువ్విక్త మొనరించి నన్నయ కథకు ప్రసన్నత చేకూర్చును.

ఒకనాడు నలుడు దమయంతి బద్ధచేతస్కుడై మదనానలము సహింపనోపక ప్రమదవనమున తిరుగుచుండెను. అప్పుడు “హంసావళి అవనీతలంబున కవతరించె”ను. నలుడు అందొక హంసను పట్టుకొనెను. నలుడు దానిని పట్టుకొనుటకు కారణమేమి? హంసల నడబెడంగులాతని అకర్షించినవి. ఆ నడబెడంగున అతనికి దమయంతి గమన సౌందర్యము స్ఫురించెను కాబోలు. అప్పడాతనికి నవ్వు వచ్చినది.

“నీ హృదయేశ్వరియైన దమయంతి పాలికింబోయి నీ గుణంబులు దానికి వర్ణించి యక్కన్య నన్యులనపేక్షింపక నీయందబద్ధాను రాగయగునట్లుగా జేసెద” (అరణ్య 2-14), నని హంస పలికినది. దమయంతి నలుని హృదయేశ్వరియని యాహంసకెట్లు తెలియును? అవి సామాన్యమైన హంసకాదు” దమయంతికి నలునకు సంగమ

కారణదూతయైన కలహంస" శివుడే ఆ హంసయని శివపురాణము చెప్పుచున్నది. ఆ హంకులను భిల్ల దంపతులు యుగాంతరములందు తపస్సు చేయగా శివుడనుగ్రహించి "మీరిద్దరు నలదమయంతులయి జన్మింతురు. మీకు నేను దౌత్యము చేయుదు"నని వరమిచ్చెను. కనుకనే అది మనుష్య వాక్యములతో పలుక జాలినది. దానిమాటలు నలుని హృదయమునకు అమృత ధారాపాతమువలె హాయి కలిగించెను. అతడనురక్తుడై దానిని విడిచెను.

ఆ హంస ఇతర హంసలతో కలిసి విదర్భకరిగి అందు ఉపవన మున సఖీజనపరివృతయై యున్న దమయంతి యంతికమున వ్రాలెను. అచటి యువతులెల్ల నొండొరుల గడచి పఱచుచు నొక్కొక్క హంసను పట్టుకొనిరి. అప్పుడు నలునిచేత విడువంగ బడిన హంస దమయంతి చేత పట్టుబడెను. ఈ పట్టుబడుటలో దమయంతి కర్తృత్వము కాక హంస కర్తృత్వమే కనిపించుచున్నది. అందుచేతనే అదిపోయి ఆమె అంతికమున విహరింప మొదలిడినది. హంస దౌత్యమునకు నన్నయ చేసిన వ్యాఖ్యానమిది.

2.3 2 నన్నయ కథలో వీలైనప్పుడెల్ల మూలమున లేకపోయినను రసాను గుణములైన విభావానుభావాదులను వర్ణించుచు ఆ రసములకు పుష్టికలిగించుచుండును.

భీమరాజు ననుమతంబున జాహుకుడు దమయంతి కడకు రావింపబడెను. అప్పుడు వికృతాంగుడగు నలుడు చూచిన దమయంతి యిట్లన్నది.

"దీనానన నవిరళ పంకమలిననతగాత్ర దపస్విని నతికృశ దమయంతింగనియె నలుండుచితబాష్ప కణకలితముఖిన్ "

(ఆరణ్య 2-205)

పై పద్యమునందు పతివ్రతయైన దమయంతి విరహాణీ మూర్తి ప్రత్యక్షమగుచున్నది. తనకొరకు అట్లు కృశించిపోయిన దమయంతిని చూడగానే నలుని హృదయము కరుణ శృంగారము లకు తావలమైనది. తనకై ఆమె పొందిన కార్యమునకు కరుణము, తనయెడ ఆమె ప్రదర్శించిన పాతివ్రత్యముతో కూడిన ప్రణయము నకు శృంగారము.

“దమయంతి నలుని వికృతాంగము జూచియు నతని నన్యూగావ గవక నెయ్యమునను లజ్జను నతిసంభ్రమమున వివశాత్మ” యగు చుండెను (అరణ్య. 2-206) ఇచ్చటి నెయ్యము. లజ్జ సంభ్రమము అనునవి చిరకాల విరహానంతరము ప్రియునిమాచి ఆమె పొందిన శృంగార భావమును వెల్లడించుచున్నవి

2.3.3 నలుడు కలిసమావిష్టుడై నిద్రించుచున్న దమయం తిని విడిచి వెడలిపోయెను. తరువాత దమయంతి మేల్కొని నలుగడల పరికించి పతింగానక భయశోకవ్యాకులిత చిత్తయై “హా మహారాజ మహామహీ రక్షణ దక్ష దక్షిణ బాహుదండ దండి తారాతి నిషధారాజా గ్రణినన్నిట్లు ఏతదయుండవై విడిచి చనగ దగునె” — (అరణ్య. 2-82) ఇత్యాదిగా విచారించెను.

నలుడు ఋతుపర్ణునొద్ద అశ్వాధ్యక్షుడై ప్రచ్ఛన్నముగా కాలము గడుపుచూ—

“ఇభిరాజగమన నీవెందులకరిగి? త

త్యురుకుచాభోగ యెందున్నదాన?

వబల యెవ్వరిచేత నడవులలో బట్టు

వడి? తశనాపేక్ష బఱచుచున్న

యుగ్ర మృగంబుల యుదరంబుతోనున్న
 దానపే? నీ తల్లిదండ్రులొద్ద
 ధృతినున్న దానపే? దేశాంతరంబుల
 నున్నదానపెయంచు నుదితమదన
 “హతి విమోహితాత్ముడై హృదయేశ్వరి
 దల చి రాత్రులెల్ల దాపమునను
 నిద్రలేక వంది నిట్టూర్పులూర్పును
 నుండె నలు డు శోకము తక్కుముగ”

(అరణ్య 2-133)

పై రెండు పద్యములలో సంబోధనలందు దమయంతియు నలుడును పొందిన దుఃఖాతిశయము వ్యక్తమగుచున్నది. మొదటి దానిలో భయముతో కూడిన శోకము, రెండవదానిలో శృంగారముతో కూడిన కరుణము వర్ణింపబడి యున్నవి. ఇచ్చట విస్తరించి భావములను చెప్పటచేతనేకాక ‘శబ్ద సంయోజన శక్తి’ చేతనే ఆ రసము వ్యక్తమగుచున్నది.

2.3.4 మూల కథా భాగములందు అస్ఫుటస్ఫురితముగా నున్న పరమార్థములను తద్వివరణమును నన్నయ స్ఫుటమొనరించి పాఠకులను ప్రసన్నమగునట్లు కథా రచన సాగించును.

నలుడు నిద్రించుచున్న దమయంతిని విడిచి వెడలిపోయెను. ఆమె మేల్కొని నలుని గానక విషణ్ణయై పలుపాట్లు పడి చివరకు చేది దేశమున కరిగెను. సుదేవుడను బ్రాహ్మణుడామెను గుర్తించి విదర్భకు కొనివచ్చెను. అప్పటినుండియు ఆమె దేహసౌఖ్యములు వీడి సువ్రతయై జీవితస్వామియైన నలుని చూచు దినములకెదురు

చూచు చుండెను. తల్లిచే భీమరాజునకు చెప్పించి నలుని వెద
కుటకై అతడు బ్రాహ్మణుల నియోగించునట్లొనరించెను. పద్మాదుడు
దమయంతి చెప్పమనిన పల్కలు పల్కగా పిని అయోధ్యయందు
బాహుకుడు దీర్ఘ నిశ్వాస పురస్సరుడై—

“పురుషునందు దోషభంజంబు గలిగిన

నెటిగి యెదనహింతునేని భార్య

పురుషునందభీష్ట భోగంబు దేహాంత

రంబునందు ధర్మరతియు బడయు”

—అరణ్య (2-160)

అని ప్రతివచన మిచ్చెనని యెరింగించెను. నలుడు కానివాడు ప్రతి
వచనమేల యిచ్చునని నిశ్చయించి దమయంతి ఋతుపర్వనికి
ద్వితీయ స్వయంవర వార్త తెలిపి రమ్మని సుదేవుని పంపెను.
సుదేవుడావార్తను అయోధ్యలో తెలిపెను. ఋతుపర్వనితో నలుడు
కూడ విదర్భకరుడెంచెను. పిమ్మట దమయంతి బాహుకుని కడకు
కేళిని. అనుదానిని పంపి అతడు నలుడేయని దృఢపరచుకొని
అతనిని అంతిపురికి రప్పించెను. ఈ విధముగా పుట్టినిల్లు చేరినది
మొదలు దమయంతి నలుని కలిసికొనుటకు ఎంతో ప్రయత్నము
చేసినది. నలుడు దమయంతి విషయమున అట్టి ప్రయత్నమేదియు
చేయలేదు.

దమయంతి నలునితో అపదలందున్న వానికి భార్య వివిధముగ
సహాయపడుచుండునో ఇట్లు వివరించినది:

“అధిక దుఃఖరోగార్తున కౌశధంబు

సురుచిరంబుగ భార్యయ చూపెయెందు

నౌనర భార్య సమేతుడై యున్నవాని
 కెంతలయ్యను నాపదలెలుక పడవు
 అలినెడ, డస్సినెడ, నా
 కలి దప్పియున్నెన యెడల, గడుకొని ధరచీ
 తలనాథ పురుషునకు ని
 మ్ముల భార్యయు పాప జిత్తమున దుఃఖముర్ "

(అరణ్య 2-74, 75)

ఇందలి యభిప్రాయమే యీ కథయందు నన్నయ వెల్లడి చేయ
 నెంచిన పరమార్థము. దుఃఖార్తుడైన నలునికి దమయంతి యట్లొపధమై
 ఆతని చిత్తమున గల దుఃఖములనెల్ల బాపెనో నన్నయ యీ కథ
 యందు చక్కగ వర్ణించినాడు. పురుషునందు దోషపుంజంబు
 నెఱిగియు దమయంతి యెడ సహించిన కతమున కాలాంతరమున
 అభీష్టభోగము లందజాలినది.

దమయంతికి నలునిపైగల విరహమును చెలికత్తెలు భీమునకు
 తెలిపిరి. దమయంతికి భీముడు స్వయంవరమును ఏర్పరచెను.
 దమయంతి స్వయంవరమును విని ఇంద్రాగ్ని యమ వరుణులు
 వచ్చిరి. వీరు వచ్చినది దమయంతిని వివాహమాడుటకు కాదు.
 దమయంతికిగల పతిభక్తి పరీక్షించుటకొరకు. దమయంతి ఇంతకు
 పూర్వమే నలుని భర్తగా ఎన్నుకొన్నదని దేవతలకు తెలియును.
 అదియునుగాక పరపురుషుని ప్రేమించిన స్త్రీని వివాహమాడినచో
 వారి దాంపత్యము సక్రమముగ జరుగదు. దీనివలన ప్రయోజనము
 కూడ నుండదు. ఇది దేవతలకు తెలియును. అట్లయినచో దేవతలు
 ఎందుకు వచ్చిరను ప్రశ్న ఏర్పడును. నలదమయంతుల ప్రేమ

ఎంత గొప్పదో లోకమునకు తెలియజేయుటయే వీరి ప్రధానోద్దేశము. అట్లు కానిచో “మాలో ఎవరినైన నొక్కని వివాహమాడునట్లు” చేయుమని నలుని కోరుదురా? నలాకారమునందున్న దేవతలను ప్రార్థించి దమయంతి నలుని వివాహమాడినది. వారు నిజముగ దమయంతినే వివాహమాడుటకే వచ్చినచో నలదమయంతులకు దివ్యవరము లిత్తురా? ఇదియంతయు దేవతలు దమయంతి పతిభక్తిని లోకమునకు చూపుటకు చేసిన ప్రయత్నమని నన్నయ సూచించెను.

2.3.5 నన్నయ ఆయా ఘట్టములు జరిగిన ప్రదేశములను బట్టి కథనంతను కొన్ని ముఖ్యభాగములుగా విభజించును. ఈ పద్ధతి నాటకములందలి రంగవిభజనమును బోలియుండును. కథ ఒక రంగమునుండి ఇంకొక రంగమునకు మారుటను నన్నయ “అట, ఇట, అంతనిక్కడ” అను పదములతో సూచించుచుండును.

నలుడు నిద్రించుచున్న దమయంతిని విడిచి వెళ్ళెను. తరువాత దమయంతి మేల్కొని నలునిగానక దుఃఖించి పెక్కు ఇడుములుపడి చేదిపురమునకు చేరుకొనెను. ఇంతవరకు దమయంతి చరిత్ర చెప్పబడినది, ఇంక నలుని చరిత్ర చెప్పనారంభించుచు నన్నయ “అట నలుండు దమయంతింబాసి దారుణారణ్యంబులో నరుగువాడు ముందట” (అరణ్య 2-123) అని రంగము మార్పు సూచించెను.

నలుడయోధ్యాపురి కరిగి అట అశ్వశిక్షకుడై ప్రచ్ఛన్నముగా కాలము గడుపుచుండెను. మరల కథ దమయంతియున్న యెడకు మారి నది. “ఇట్లయోధ్యాపురంబున బాహుకనామంబుతో నలుండుండె

నంతనట విదర్భేశ్వరుండు” ఇత్యాదిగా నన్నయ ఈ మార్పును సూచించెను. (అరణ్య 2-138)

2.3.6 నన్నయ కథను వివరించుచు అచ్చటచ్చట ధ్వని పూర్వకముగా భావికథాంశసూచన యొనరించుచుండును. మొదట చదువునప్పుడు ఆ సూచన సాధారణముగానే గోచరించును. కాని సూక్ష్మముగా పరిశీలించినపుడు అంచలి ధ్వని సువ్యక్తమై పాఠకుల కానందము కలిగించును.

నలుడు దమయంతీ సహితుడై అడవి కరిగెను. వారు ఏక పస్త్రలై అందు తిరుగుచుండిరి. అప్పుడు నలుడు దమయంతిని చూచి-

“ఇది దక్షిణాపథంబున

కిదియు విదర్భాపురమున కిది కోసల కి

య్యది యుజ్జయినికి దెరువులు

మది నన్నిటిలోన నరుగ మనకెదియగున్”

(అరణ్య 2-70)

అని ఆయాదేశముల కరుగుమార్గములు తెలిపెను. ముందు దమయంతిని నలుడు విడిచి వెళ్లబోవుచున్నాడు. అప్పుడావనమున ఆమె దారి తెన్ను తెలియక క్లేశపడవలసి వచ్చును. అందుచే నామెకు ఆయాపట్టణములకు బోవు మార్గములు తెలియుట మంచిది. ఆమె తరువాత విదర్భాపురమున కేగి పుట్టినింట సుఖముగా నుండవలయునని అతని ఊహ. ఆ ఊహచే నలుడామెకు మార్గములన్నియు తెలిపియుండెను.

ఇట్లు నలోపాఖ్యానమునందు నన్నయ కథాకథన శిల్పము వెల్ల

వెల్లడియగుచున్నది.

2.4 నన్నయ అక్షర రమ్యత:

“పదమైత్రియేశయ్య” అని విద్యానాథుడు చెప్పినాడు. “యా పదానాం పరాన్వేన్యమైత్రిశయ్యేతి కథ్యతే” Words Worth అను ఆంగ్లకవి కపిత్వమును నిర్వచించుచు “The choice of best words in best Place” అని చెప్పిన మాట. పింగళి సూరన “పోసగ ముత్తైపు సరుల్ పోహళించిన రీతి దమలోన దొరయు శబ్దములు గూర్చి” అని చెప్పినది ఈ శయ్యను పురస్కరించుకొనియే పరివృత్త్యసహిష్టువుగా గుణములను సంకలనము చేయుటయే శయ్య యగును. దీనినే నన్నయ “అక్షర రమ్యత” యని చెప్పినాడు.

ఈ క్రింది పద్యమున ఓజఃప్రసాద సామ్యము కలదు.

“అలయక పుణ్యవ్రతములు

నలుపుడు నైరంధ్రియన గ జైద్యేకుపురిన్

నలుదేవి యుండె నెద బతి

దలచుచు దుస్సహ వియోగ తాపార్థితయై”

(అరణ్య 2-122)

కేవల మృదు సరళాక్షర ఘటితములైన పదములచే మాత్రమే అక్షర రమ్యత ఏర్పడునని భావింపరాదు. అది పదములందలి అక్షరముల సరళతా పారుష్యములపై కంటె రసానుగుణత్వముపై ఎక్కువగా ఆధారపడియుండును.

ఈ క్రింది పద్యపాదములందు అక్షరరమ్యత ఉన్నది.

“నలదమయంతులిద్దరు మనః ప్రభవానల దాధ్యమానల్లై

నలిపిది దీర్ఘవాసర నిశల్ విలసన్నవ నందనంబులన్”

2.5 నన్నయ సూక్తుల రుచిరార్థము :

కావ్యమునకు రసానంద సంధానమే ప్రధాన ప్రయోజనమైనను ధర్మోపదేశముకూడ నుండుట మేలని లాక్షణికులంగీకరించినారు. కవులు వ్యంగ్యముగనే కాక వాచ్యముగ కూడ నీతి ధర్మముల నుపదేశించుచుందురు. సూక్తులనగా సుఖాపితములు. నన్నయ భారతమున నిట్టి సూక్తులెన్నియో కలవు.

కొన్నిచోట్ల మూలమందు బీజప్రాయముగానున్న భాగములను గ్రహించి నన్నయసూక్తిగా పెంపొందించినాడు. నీతి ధర్మములకు నిలయములైన సూక్తులను నన్నయ కథాసందర్భముతో కూడిన పద్యములందు కాక ప్రత్యేక పద్యములందే వ్రాయుచుండును. ఇవి అర్థభావములందు స్వయం సంపూర్ణములైనవి. సందర్భానుగుణముగ ఎక్కడైనను ఉపయోగించుటకు వీలయినవి.

మూలమున బీజప్రాయముగానున్న భాగమును నన్నయసూక్తిగా పెంపొందించి క్రింది పద్యమును రచించినాడు. చూడుడు -

“అలసినెడ డస్సినెడ నా

కలి తృష్ణయు నై నయెడల గడుకొని ధరణీ

తలనాధ పురుషునకు ని

మ్ముల ధార్యయపాచు జిత్తమువ దుఃఖముల్”

(అరణ్య 2-75)

నన్నయ సూక్తులందు ఒక్కొక్కచోట కథకు సంబంధించిన ఎంతో అర్థమును ధ్వనింపజేయుచుండును. నలుడు దమయంతిని విడిచి వెళ్ళిపోయిన తరువాత అమె అతనికై చుట్టుపట్ల వెదకెను. నలుడెచ్చటను కానరాలేదు. అప్పుడు దమయంతి దుఃఖించుచు—

“వగవగ సాంగోపాంగము

లగు నాలుగు వేదములయు నధ్యయనము పొ

ల్చుగ నొక సత్యముతోనెన

యగునే? యెవ్వయును బోలవటె సత్యంబున్”

(అరణ్య 2-83)

అని పలికినది. ఇది పైకి సత్యముయొక్క మహాత్మ్యమును తెల్పు నూక్తిగా గోచరించుచున్నది. కాని నిశితముగ పరిశీలించినచో ఇందు నలునికిగల విద్యావైదుష్యములు చక్కగా ధ్వనితములగుచున్నవి. షడంగములు. వేదములు, మీమాంసా, న్యాయపురాణ ధర్మశాస్త్రములు—అనువానికి చతుర్దశ విద్యలని పేరు. నలుడు సాంగోపాంగముగా నాలుగు వేదములను అధ్యయనము చేసినవాడు. చతుర్దశ విద్యలందు ఆరితేరిన వాడాతడు.

శ్రీహర్షుడు నైషధమున అధీతి బోధాచరణ ప్రచారములచే నలుడు విద్యలకు చతుర్దశత్వము కలిగించెనని చమత్కరించి యున్నాడు. నన్నయ కథారంభమున నలుని వైదంష్యమును గూర్చి “ఏమియు చెప్పియుండలేదు” విపినంబులలో గడుకొని మాయట్టిడు మలబడిన నరులం గలరె, యొరులు పరమమునీంద్రా” అని ధర్మజుడడిగిన దానికి సమాధానముగా బృహదశ్వడు నలోపాఖ్యానమును చెప్పినాడు. ఇచ్చట నలుడుపడిన ఇడుములకే ప్రాధాన్యము. నన్నయ వానినే నలోపాఖ్యానమున వివరింపనెంచినాడు. అందుచే మొదట నలుని గుణగణములను కాని, విద్యావైదుష్యమునుగాని వాచ్యముగా చెప్పలేదు. వేరొక కవియైనచో అట్లు చేసియుండును. పై సూక్తిని చెప్పచు నన్నయ నలుని పాండిత్య విశేషమును వ్యంగ్య

ముగా వెల్లడించెను. నన్నయ సూక్తుల రుచిరార్థమున కిదియొక చక్కని దృష్టాంతము.

2.6 నన్నయ వర్ణనలు :

నన్నయ వర్ణనలు మితములయ్యు ఈదాత్తములై వర్ణ్య వస్తువులను పాఠకులకు సాక్షాత్కరింపజేయును. నన్నయ వర్ణనా వైఖరి పెక్కుచోట్ల చిత్రకారుని చిత్ర రచనా పద్ధతిని బోలియుండును. చిత్రకారుడు ఒక చిత్రమున ఒక విన్యాసమును (Pose) మాత్రమే ఒక సారి వర్ణింపజాలును కాని విన్యాస వైవిధ్యమును ప్రదర్శింప జాలడు. బహువిన్యాసములను చిత్రింపదలచినచో నతడు బహుచిత్రములను చిత్రింపవలయును. కవి వాక్సాహాయ్యమున ప్రతిక్షణ చాంచల్య మానయగు దశావిపర్యము ఒకే పద్యమున వర్ణింపజాలును. తిక్కన వర్ణనలు పెక్కు ఈ విధముగనే యుండును. నన్నయ మాత్రము చిత్రకారునివలెనే వర్ణ్యముయొక్క ఏకైక విన్యాసమును మాత్రమే (Static Pose) వర్ణించును.

“పాంసు జాలములుపై బ్రాకిన గరము రూ

క్షములగు సూర్యాలకములదాని

నతి మలినంబయిన యర్ధవస్త్రంబుచే

నావృతంబగు దేహ యష్టి దాని

నా కలిత తృష నిద్రలను వీని నెఱు గక

యున్నాదినియు బోలెనున్నదాని

దమయంతి జూచి..... ”

(అరణ్య 2-103)

“హంస చేదనవిని నంతకంఠెను రూప

విభవాతి శయమున వెలయుదాని

సురకన్యకల యట్టి సురుచిర శతకన్య

కాళిచే పరివృతయైన దాని

హృదయేకు డైన తన్నెప్పుడు వినుచున్కి

నలయకాశ్వాసితయైన దాని

దమయంతి జూచి.....“

(అరణ్య 2-39)

పై పద్యములందలి భావములను గ్రహించి ఒక్కొక్కదానికి ఒక్కొక్క చక్కని చిత్రమును రచింపవచ్చును. వానియందలి “దాని, దాని” అను సర్వ నామములతో ముగియు విశేషణములు ఒకే స్థితియొక్క వివిధ భంగిమలను సూచించుచున్నవి.

2.7 పాత్ర పోషణము :

నన్నయ పాత్రపోషణమున కృతహస్తుడు. గాంధీర్యము, ఉదాత్తత, అతని పాత్రలందలి సామాన్య లక్షణములు. స్త్రీపాత్రలను సృష్టించుటలో నన్నయ అందెవేసినచేయి. దమయంతి పతిప్రేమ, లోకజ్ఞత నన్నయ రచనలో సమగ్రస్ఫూర్తితో వర్తింపబడినది.

దమయంతికి అడవిలో మునులు దర్శనమిచ్చినపుడు తాను నలుని భార్యనని చెప్పి, అతడు జూదములో పరాజితుడైన సంగతి వారితో చెప్పినట్లు మూలములో నున్నది. పుణ్యశ్లోకుడగు నలుని భార్యనని చెప్పినట్లు నన్నయ తన అనువాదములో వర్ణించినాడు. కాని ద్యూత విషయము చెప్పినట్లు తెల్పలేదు. దమయంతి ఉత్తమ పతివ్రత. ఆమె నోటినుండి భర్తచేసిన దుష్కార్యములను చెప్పిం

చుట అనౌచిత్యమని భావించి నన్నయ నలుని ద్యూత విషయమును పరిత్యజించెను.

చేది నగరమునుండి దమయంతి విదర్భకు వచ్చినపుడు తన తల్లిదండ్రులు సంతోషించినారని, తల్లిదండ్రులు, తన బిడ్డలు సుఖముగా నుండుట చూచి దమయంతికూడ ప్రహృష్ట అయినదని దమయంతి దేవబ్రాహ్మణులను పూజించినదని, భీష్ముడు కూతురును లెచ్చిన సుదేవునకు గౌరవప్రసము దానము చేసినాడని సంస్కృత భారతములో కలదు. తెలుగులో ఈ విషయము పరిహరింపబడినది. ఇల్లు వదిలిపోయిన కూతురు తిరిగి వచ్చుటవలన తల్లిదండ్రులు సంతోషించుట, ఆ విధముగనే తల్లిదండ్రులను జూచి కూతురు సంతోషించుట లోక సహజమే. ఆ వచ్చిన కూతురు భర్తను పోగొట్టుకొని వచ్చినపుడు తల్లిదండ్రులకు దుఃఖమే కలుగునుకాని సంతోషమునకు తావులేదు. కూతురును జూచి తల్లిదండ్రులు సంతోషింప వచ్చునుగాని దమయంతి సంతోషించుటలో బేచిత్యములేదు. కావున నన్నయ దమయంతి పాత్రపోషణాదృష్టితో ఈ సంతోషమును తెలుగు చేయకుండ పరిహరించినాడు.

దమయంతి నలునితో అడవికేగి అతనితో పెక్కు ఇడుములు గడుచుట ఆమె పతిప్రేమకు తార్కాణము. నలుని గుర్తించుటకై ఆమె కావించిన యత్నములు, బాహుకుడే నలుడని నిర్ణయించుపట్ల ఆమె చూపిన నేర్పు అనన్య సామాన్యమైన లోకజ్ఞతను వెల్లడి చేయుచున్నవి.

నన్నయ సాధారణముగా ఆయా పాత్రలను మొదట ప్రవేశ పెట్టినపుడే వారి శీలములందలి ముఖ్యాంశముల విశేషములచే సూచించుచుండెను.

“నలుండను వా డనేకా క్షాహిణీపతి యినవరతాక్షప్రియుండు”

(అరణ్య 2-7)

పాతల వనస్తత్వ నిరూపణము:

నలుడు నిద్రించున్న దమయంతిని విడిచిపోవునపుడు నన్నయ కావించిన అతని మనః పరిస్థితి వర్ణన మిక్కిలి నిసర్జమై అద్భుతముగా నున్నది.

“కలిదమయంతి దావనమకట్టు నతింబతి వాయనోప దా
లలన సుదీర్ఘసౌహృద బలంబున నిట్టలు రెంట జేసి య
న్నలుడు విమోహ రజ్జుల బెనంగి గతాగతకారియైనయు
య్యెలయును బోలె సూర్యక యెంతయు బ్రొద్దువినిశ్చితాత్ము డై”

(అరణ్య 2-79)

గతాగతకారియైన ఉయ్యెలయును బోలె అను ఉపమాన మిచట నలుని మానవ స్థితిని సువ్యక్తమొనర్చుచున్నది. ప్రియురాలిని బలవంతముగా విడిచి పోవలసివచ్చినపుడు ప్రియుడు పొందు వ్యధ ఇందు చక్కగా నిరూపింపబడినది.

నలుడు ద్యానవనమున విహరించుచు ఒక హంసను పట్టుకొనెను. అప్పుడు -

“దాని విడిచి పోవగా నోప కఱచుదు
నంతరిక్షమునను హంసలెల్ల
బిండు గట్టి తిరుగుచుండె వాతోడ్డూత
శారదాశ్రవకల వయము భోలె”

(అరణ్య 2-13)

తమ గుంపులోని ఒక పక్షికి అపద తటస్థించినపుడు ఇతర

పక్షులిట్టే చేయును. నన్నయ ఈ పద్యమున పక్షిస్వభావమును ఎంతో సహజముగా ప్రదర్శించియున్నాడు.

2.8 నన్నయ ఔచిత్య పరిపోషణము :

“అనౌచిత్యాదృశౌ నాన్యద్రస భంగస్యతారణమ్
ప్రసిద్ధాచిత్య బంధస్తు రసస్యోప నిషత్పరా”

అని అనందవర్ధనుడు తెల్పినాడు. నన్నయ ఔచిత్యపోషణ విషయమున శ్రద్ధచూపి తన రచనను ఉదాత్తముగా సాగించినాడు.

దమయంతి అడవులలో ఇడుములు పడిపడి చివరకు పుట్టినిల్లు చేరెను. అప్పటినుండి అమె భర్త మార్గణమునకై ప్రయత్నముచేయమొదలు పెట్టెను. అమె వీడి చేయనెంచినను తల్లితోడనే చెప్పి అమె అనుమతి నందియే చేయుచుండెను. అమె తండ్రితో సేమియు మాటాడలేదు. తల్లియే అమె కోరికను భర్తకెరిగించి దానిని సఫలమొనరించు చుండెను. ఇది రాజగృహమందలి మర్యాద. వయస్సు వచ్చిన స్త్రీలు ఏ విషయమునగాని తండ్రికెదురుపడి మాటాడరు. వారన్నియు తల్లి ముఖముగనే తండ్రికెరిగింతురు. సలోపాఖ్యానములో నన్నయ ఈ ఔచిత్యమును చక్కగా పాటించెను.

భీమరాజు భార్యవలన దమయంతి కోరిక నెరిగి బాహుకుని దమయంతి యొద్దకు రావించెను. నలుడవ్వడు నలుడుగాలేడు. వికృతాంగుడై యుండెను. దమయంతికి మాత్రము అతడు నలుడేయని నిశ్చయము. “సందియమేల సర్వగుణ సంపద జూడగ — బాహుకుండు భూపందితుడైన నైషధు డవశ్యము దానగు”నని అమె తన నిశ్చయము నంతకు ముందే తల్లికెరిగించెను. బాహుకుని ఆకృతి చూచిన వారి తరులెవ్వరు నట్లు తలపరు. అట్టి స్థితిలో

బాహుకుడు ఆమె చెంత కరుదెంచెను. అతడు నలుదేయని ఇతరులు కూడ నెరుగువరకు ఆమె అతనితో మాట్లాడరాదు. ఈ ఔచిత్యమును పాటించి ఇచట నన్నయ కథనంతో నైపుణ్యముతో సాగించినాడు.

“విజనంబయిన విపినంబునందు నలసి నిద్రవోయిన దాని నబల నతి సాధ్యనను వ్రత నగ్నిసన్నిధి బాణిగ్రహణ విధిలబడెను. దానింబాసి నలునట్లారులు నిర్దయులై యరిగిన వారు లేరు.”

“సురవరుల దొంగి తన్నున్

వరియించితి నన్ను బుత్రవతినేలొకా చె

చ్చెర విడిచె నాతనికి ని

ష్కరుణున కేనేమి యెగు గావించితిన్

నిన్ను విడిచ నోడకుండుమని పలికిన యప్పలుకులేల చూచెన్”

(అరణ్య 2-207, 208, 209)

అని దమయంతి బాహుకుడు వినునట్లుగా వ్రథమ పురుషుల పలికినది. అప్పుడు శోకాకులుడై నలుడు తన్నెరిగించెను. పై సందర్భమున నన్నయ అవలంబించిన పద్ధతి మిక్కిలి ఔచిత్యమైనది.

ధర్మేతరములు, అసభ్యములు నగు విషయములను చెప్పవలసి వచ్చినపుడు నన్నయ వానిని వాచ్యముగా చెప్పక వేరు మాటలచే ధ్వనింప జేయుచుండును. నన్నయ అట్లు చేయుటకు ఔచిత్య దృష్టియే కారణము.

కిరాతుడు దమయంతిని చూచి మోహపరవశుడయ్యెను. అతడనాగరికుడగుటచే ఎట్టి అల్ప ప్రసంగములైన కావింపవచ్చును. అట్టి సందర్భమునందు కూడ నన్నయ ఔచిత్యమును పరిహరించు

టక్రై “నిజహృదయం బె టిగించె లతాంగి కనింద్య చరిత్రకు వేడుకతో”
అని వ్రాసినాడు. (అరణ్య 2-90)

2.9 నన్నయ లోకజ్ఞత :

కావ్యము లోకవృత్తమునకు ప్రతిబింబము. లోకజ్ఞుడు కాని వాడు మహాకవి కానేరడు. నన్నయ రచనలో పెక్కుచోట్ల అతని లోకజ్ఞత బహుముఖముల వెల్లడియగుచున్నది.

దమయంతిని అడవిలో ఒక అజగరము (కొండ చిలువ) పట్టుకొనెను. ఇతర సర్పములయితే కరచినపుడు దాని విషము రక్తమున చొచ్చి గుండెను స్తంభింపజేయును. కొండచిలువ మ్రింగును. మ్రింగిన వెంటనే ఏ చెట్టునో చుట్టుకొని రాపిడిచేయును. అప్పుడు కాని మ్రింగబడిన జంతువు చావదు. ఈలోగా ఎవరైనను ఆ కొండ చిలువ పొట్ట చీల్చినచో ఆ జంతువు బ్రతుకవచ్చును. దమయంతిని మ్రింగిన ఆ కొండచిలువ వదనమును ఒక కిరాతుడు వ్రయ్యదరిగెను. దమయంతి సజీవయై దాని ముఖమునుండి వెలువడినది. అప్పుడా కిరాతుడు ఆమె నాశ్వానించి సమీప సరోవరస్నాతము గావించెను. కొండ చిలువ మ్రింగినపుడు దమయంతి శరీరమును దానిలాగా ఆవరించి యుండును. స్నాతమైనపిమ్మట ఆయావరణముతోలగి ఆమెద్విగుణిత సౌందర్యముతో ప్రకాశించి యుండును. ఆ సౌందర్యము కిరాతుని మదన పరవశు నొనరించినది. ఆ సందర్భమున నన్నయ కావించిన దమయంతి వర్ణన ఆమె సరోవరమునుండి స్నానముచేసి వచ్చు చుండగా చూచి చేసినట్లున్నది. ముందు దమయంతి ముఖమును (రజని కరానన) తరువాత పయోధరమును (పీనపయోధర), పిమ్మట నడకను (విలసద్గజపతి గామిని), అనంతరమామె శరీర సౌరభ్య

మును (చందనగంధి). నన్నయ వరుసగా అందు వర్ణించినాడు.

చదువ (బేహారుల గుంపు) తెల్లతారుజామున ప్రయాణ మారంభించి ఎండ ఎక్కువనంతవరకు నడక సాగించి, అప్పుడు జల సమీపమున చెట్లనీడ విశ్రమించుట లోకమున స్వభావమే. నన్నయ ఈ క్రమమునే నలోపాఖ్యానమున వర్ణించెను. (అరణ్య 2-109)

దమయంతి నలునివిదర్భాపురమునకు రప్పించుట యందును. రథఘోషమును విని అది నలునిదే అని గుర్తించుటయందును ఆమె లోకజ్ఞత అపారముగా వెల్లడియగుచున్నది. ఇది నన్నయ లోకజ్ఞతయే.

ఇట్లు నన్నయ లోకజ్ఞత ప్రదర్శించిన సందర్భములందు అతని లోక ప్రవృత్తి పరిశీలనము సువ్యక్తమగును.

2.10 నన్నయ రచన :

నన్నయ అలంకారములన్నియు రచనలో ధారాళముగ అప్రయత్నముగ సమకూడినట్టివే. ఉపమ, రూపకము, అర్ధాంతరన్యాసము స్వభావోక్తి అను నలంకారములు అతని రచనలో ఎక్కువ. సమయోచితములు, భావస్ఫూరకములు, అమూలకములునగు ఉపమానములను నన్నయ చాలాచోట్ల వాడుచుండును.

“అగ్నిశిఖియు బోలెనంటను డాయను జూడరానియట్టి శుభచరిత్ర”

(అరణ్య 2-91)

ఇచట పతివ్రతామ తల్లియగుటచే ఇతరులకంటెను, డాయను చూడరానియట్టి దమయంతిని అగ్నిశిఖితో పోల్చుట ఎంతయు ఔచిత్యభాసురమై యొప్పుచున్నది.

“అర్హరాత్రమునప్పడందులకేతెంచె గజయూధములు జల
కాంక్షింపజేసి యంబుధి విమలతోయంబు లాస్వాదింప జనుదెంచు
జలధర సమితియట్ల” (అరణ్య 2-111)

పై పద్యములోని ఉపమానము నుందరమైనది.

“చనుప యట్టిపాట వెనుపరి యవినీతు । సిరియుబోలె నడగి విరిసి వనియె”

(అరణ్య 2-111) అనుచోట ఉపమానము మిక్కిలి సాభిప్రాయ
మైనది.

“నలునెచ్చటనైన కాంచితిరా” అని దమయంతి అడుగగా
సార్థవాహకుడు “నలు గాన మివ్వనంబున । గలమెప్పుడు గాంతు
మగ్రకరులను, సింహం । బుల ఋక్షంబుల” (అరణ్య 2-107)
అని సమాధానమిచ్చెను. ఇందు కొంత అపహాస్యమున్నది. దమ
యంతిని చూచి చనుపలోని వారు కొందరు భయపడిరి. కొందరధిక
హాస్యము చేసిరి. ఇట్లు ఆ చనుపలో కొందరవినీతిపడులుండిరి. ఈ
అవినీతికి ఫలితముగా వారు గజముల పాదహతిచే మర్దితులయిరి.
కొందరు దంతహతి చేత భిన్నాంగులైరి. అవినీతి సిరిని తొలగించు
నని నన్నయ నిశ్చితాభిప్రాయముగా తోచును.

నన్నయ రచనమునందు శబ్దాలంకారములుకూడ గోచరించును.
ఇందు వృత్త్యనుప్రాసముల సంఖ్య హెచ్చు. అవి యన్నియు అప్ర
యత్నముగా నిర్దిష్టించినవే.

‘అటపొడకుటువ చేతులు

నొటవ శరీరంబు గలిగి యెరులకు జూడం

గొఱగాకుండియు మన్నడు

నొటపుల బడియెడు నితండు యువతీ ప్రియుడై ”

(అరణ్య 2-135)

ఇందలి ఆ కార పునరావృత్తి వర్ణితుడైన వ్యక్తి వికృతాకార మును లెస్సగా సూచించుచున్నది.

శబ్దములకు గల రెండర్థములను పురస్కరించుకొని నన్నయ చక్కని చమత్కారమును కల్పించినాడు.

“అన్నలుండు విమోహరజ్జుల బెనంగి గతాగత కారియైన యుయ్యెలయును బోలె” (ఆరణ్య 2-79), నలుడు విమోహరజ్జుల బెనంగి “గతాగతకారియైన యుయ్యెలవలె ముందు వెనుకల కేగు చుండును. విమోహమనగా విశేషమైన మోహమని సామాన్యమైన అర్థము. ఈ అర్థమునే గ్రహించినచో నలుడు వెనుదిరిగి వచ్చుటయే చేయవలెను. కాని ముందుకు పోవుటకు ఏలులేదు. అందుచే దీనికి మోహరాహిత్యమును నర్థముకూడ చెప్పికోనవలయును. అపుడాతడు దమయంతిని వీడిపోజూలును. వి = విగత, విశేష, అను రెండర్థము లున్నవి. ఈ రెండర్థములను గ్రహించినపుడే అచ్చటి ఔపమ్యము సార్థకమగుట సంభవించును.

నన్నయ పెక్కుచోట్ల పదములను సాభిప్రాయముగా ప్రయోగించుచుండెను. ఆ శబ్దములను అచటనుండి తొలగించి వానికి పర్యాయములైన ఇతర పదములను వాడినచో చమత్కారమునకు భంగము వాటిల్లును.

“ఇభ రాజగమన, నీవెందుల కరిగితి....

అబల యెవ్వరి చేత నడవులలో బట్టవడితి”

(ఆరణ్య 2-133)

“అరిగితివి” అని ప్రశ్నించునపుడు ‘ఇభరాజ గమన’ అనియు “పట్టువడితి” వనినపుడు ‘అబల’ అని సంబోధించుట రమణీయముగా నున్నది.

“నిత్యసత్యవ్రత | నిషదేశనీవు మాకమరంగదూతవై యభి
మతంబు సేయుము” (అరణ్య 2-34) ‘నిత్యసత్యవ్రత’ శబ్దమిచట
సాభిప్రాయముగా నున్నది.

పద్య గద్యములను వాడు సందర్భమున కూడ నన్నయ ఔచిత్య
మును పాటించును. నీరసములును విషయ ప్రధానములును నగు
అంశములను ఆతడు వచనముననే చెప్పచుండును. వీదైన కథ
నారంభించునపుడు అందలి పాత్రలకు వారికి అందుగల ప్రాధాన్య
మునుబట్టి గద్యమో పద్యమో వ్రాయుచుండును. నలోపాఖ్యాన
మును పేరున్నను అందు నలునికంటె దమయంతికే ఎక్కువ
ప్రాధాన్యమని, అందుచేతనే నలుని గూర్చి మొదట చెప్పనపుడు
వచనమును (అరణ్య 2-7), దమయంతిని గూర్చి చెప్పనపుడు
పద్యమును (అరణ్య 2-8), నన్నయ వ్రాసియుండెనని శ్రీ విశ్వనాథ
సత్యనారాయణగారు ‘నన్నయగారి ప్రసన్న కథాకలితార్థయుక్తి’లో
వ్రాసినాడు. కాని ఇట్లు నన్నయ రచనలో అంతటనూ సమన్వయము
చేయుట కష్టసాధ్యమైన విషయము. పద్యగద్యముల ప్రయోగ విషయ
మున నన్నయ విచక్షణత చూపు ననుమాట మాత్రము నిజము.

భారతారణ్య పర్వమందలి నలోపాఖ్యాన వైశిష్ట్యమును అందు
నన్నయ కావించిన సారస్యములను తారతమ్య దృష్టితో ఈ ప్రకరణ
మున చర్చించితిమి. శ్రీ హర్షుని నైషధీయ చరితము, శ్రీనాథుని
శృంగార నైషధములను గురించిన ప్రత్యేక పరిశీలనము మూడవ
ప్రకరణములో చర్చించుట జరిగినది.

3. భారత నలకథకు నైషధకథకు గల

తారతమ్యము

వ్యాసవిరచితమైన మహాభారతారణ్య పర్వమున పూర్వోత్తర కథాంశములు కలిగిన నలోపాఖ్యాన మున్నది. నలోపాఖ్యానములోని పూర్వభాగమును మాత్రము గ్రహించి శ్రీహర్షుడు (12వ శతాబ్ది) 'నైషధీయచరితమ్'ను రచించినాడు. ఇది సంస్కృత పంచ మహా కావ్యములలో విశిష్టమైనది.

శ్రీ హర్షుడు భారత నలకథయందలి పూర్వ భాగమును మాత్రమే గ్రహించి కావ్యముగా రచించుటలోగల అంతర్యమును విమర్శకులు పలువిధములుగ భావించుచున్నారు.

శ్రీహర్షుడు వారణాసి రాజగు పృథ్వీ రాజాస్థాన కవి. శ్రీ హర్షుడు తన ప్రభువైన పృథ్వీరాజునకు అతనియల్లునికినికొంత స్నేహము

కుదుర్చునుద్దేశ్యముతో రాజు సుగుణములను దృష్టిలో పెట్టుకొని నైషధీయ చరితమును వ్రాసెను. నలుని యుత్కర్షను వర్ణించుటయే శ్రీహర్షుని ప్రధానాశయముగాని నలుని రాజ్యభ్రంశాదికములతో అతనికి పనిలేదు. అందువలన శ్రీహర్షుడు నలకథలోని ఉత్తరభాగము వదలి నాడని వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారి అభిప్రాయము. నలకథలోను పృథ్వీరాజు చరిత్రలోను పోలికలున్న కొన్ని సన్నివేశములనుకూడ వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు క్రింది విధముగా తెల్పినారు.

నలునివలె పృథ్వీరాజుకూడ తురగ నృత్యప్రియుడే. పృథ్వీరాజుకు 'నాట్యారంభ' అను గుర్రముండెడిది.

దేవతలిచ్చిన వరమువలన నలుడు అదృశ్యుడై దమయంతి శుద్ధాంతమును ప్రవేశించును. పృథ్వీరాజు మారువేషమున వచ్చి పొంచి యుండి సంయుక్తను స్వయంవర కాలమున హరించిన విషయమునిది తలపునకు తెచ్చును. దమయంతి స్వయంవర వర్ణన సంయుక్త స్వయంవర వర్ణనను బోలియున్నది.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి అభిప్రాయము ప్రకారము పృథ్వీరాజుకు నలునకు కొన్ని పోలికలుండవచ్చును. రాజాస్థాన కవి యగుటచే శ్రీహర్షుడు పృథ్వీరాజు ఔన్నత్యము వర్ణించు నుద్దేశ్యముతో నలుని గుణగణములను వివరించే పూర్వకథాభాగమును మాత్రము రచించెననుటకు వీలులేదు.

నలదమయంతుల వివాహానంతరము సరస్వతీదేవి నలునకు ఆశీస్సులిచ్చు సందర్భమున శ్రీనాథుడు చెప్పిన క్రింది పద్యమును బట్టి శ్రీహర్షునిది కాశ్మీర భూమియని తెలిసికొనవచ్చును

పే॥ “కలియుగంబున యందు గాశ్మీర ధూమివో

మత్స్యీరమున ధరామరుడు పుట్టు”

(శృం. నై. 6-25)

నైషధీయ చరితమ్ మొదటి అరువది సర్గలో లేక నూరు సర్గలో రచింపబడినదని శ్రీహర్షుడు తన గ్రంథమును పారవైవగా నాతని శిష్యులు పోయి మరల తెచ్చుకొనుసరికి అందు పూర్వభాగము మాత్రము మిగిలియుండి అనంతర కథ నష్టమై పోయినదనియు, అందువలన నలచరిత్ర సమగ్రముగా లభింపలేదని కొందరి అభిప్రాయము.

“నైషధీయ చరితమ్” అని తన కావ్యమునకు పేరుపెట్టిన శ్రీహర్షుడు నలుని చరిత్రయంతయు చెప్పక నలదమయంతుల వివాహమువరకే చెప్పి యూరకుండడు. అతడు సంయోగ శృంగార మును మాత్రమే కాక వియోగశృంగారమును కూడ చెప్పియే యుండునని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయము. వివాహము వరకే చెప్పదలచినచో “నలపరిణయ” మనిగాని “దమయంతీ స్వయం వర” మనిగాని పేరుపెట్టి యుండును. నలదమయంతుల వివాహ మైన తరువాత కలివచ్చి చింతించి ఈ దంపతులనెట్లయిన నెడ బాపక మాననని ప్రతిజ్ఞచేసి నలుని యుద్ధానవనమున నొక విభీతక వృక్షము నాశ్రయించి నలదమయంతుల నెడబాపుటకు రంధ్రాన్వేషణము చేయుచున్నట్లు శ్రీహర్షుడు చెప్పియున్నాడు. పూర్వకథా భాగమును మాత్రమే వ్రాయదలచినచో కలిని ప్రవేశపెట్టి యుండడని కనుక అతడు ఉత్తర కథాభాగమునుకూడ వ్రాసియుండునని వీరి అభిప్రాయము.

నైషధమని కావ్యమునకు పేరుపెట్టుటలో పూర్వోత్తర కథాంశ ములుకూడ వ్రాసియుండుననుటకు అధారములేవు. పైగా కావ్యము పేరు ననుసరించి కథాగతి నుండుననుటకు విలులేదు. నైషధ

కావ్యమునందు నలదమయంతుల సఁభోగ శృంగారము వివరింప బడినదిగదా! ఇట్టివారు జీవితాంతము సుఖసంతోషాదులతో నుండు రనుటకు వీలులేదు. మానవుడుగా జన్మించిన తర్వాత సుఖము, దుఃఖము ననుభవింపవలయును. ఇది లోకమెరిగిన సత్యము. నలదమయంతులుకూడ కష్టములనుభవింపక తప్పదను సూచనతో శ్రీహర్షుడు పూర్వకథాభాగములో కలిని ప్రవేశపెట్టి యుండవచ్చును. నైషధ కావ్యము సమగ్రమైన కథాకావ్యముగ కన్పించుచున్నదేగాని కథిలమైనదిగా కన్పించుటలేదు.

తన కావ్యనాయకుని లోకోత్తరునిగా, గుణోత్తరునిగా చిత్రింప దలచియే శ్రీహర్షుడు పూర్వకథాభాగమును గ్రహించి సంపూర్ణ కావ్యముగా రచించెనని పై పరిశీలనమునుబట్టి తెలియుచున్నది.

శ్రీహర్షుడు భారత నలకథనే గ్రహించి తన నైషధీయ చరితములో కొన్ని నూతనాంశములను కల్పించినాడు. నైషధీయ చరితమును శ్రీనాథుడు శృంగార నైషధమునుపేర నాంధ్రీకరించినాడు. భాతత కథలోను, నైషధ కథలోను శృంగార నైషధ కథలోను ఉన్న కొన్ని సామ్యవైషమ్యములను, తాగతమ్య దృష్టితో పరిశీలంతము.

3.1 నలమహారాజు వర్ణనము:

నైషధమున నాయకుడగు నలుడు లోకోత్తరుడు, గుణోత్తరుడు, ధీరోదాత్తుడును, సాహిత్య దర్పణకారుడు ధీరోదాత్తుని లక్షణములను ఇట్లు వివరించి యున్నాడు.

“అవికత్తనః క్షమావానతి గమ్భీరో మహాసత్త్వః

స్థేయాన్ని గూఢమానో ధీరోదాత్తో దృఢవ్రతః కథితః”

(3-37)

ప్రబంధములకు మహాపురుష వర్ణనము బంగారునకు దావి యబ్బినట్లగునని దండి, భోజుడు ఇత్యాది ఆలంకారికులు తెల్పు యున్నారు.

"ఆది రాజయశోబింబమాదర్శం ప్రాప్యవాఙ్మయం

తేషామ సన్నిధానేపిన స్వయంపశ్య నశ్యతి"

(కాహ్యదర్శనా 1-5)

"కవేరల్పాపి వాగ్మైత్తర్విద్యత్కర్తావతంసతి

నాయకోయది వర్ణేతలోకోత్తర గుహోత్తరః"

(శృంగార ప్రకాశము 5-8)

వీనినిబట్టి శ్రీహర్షుడు తాను రచింపబూనిన నైషధీయ చరిత
మను మహాప్రబంధమునకు లోకోత్తర గుహోత్తరుడగు నలుని
నాయకునిగా చేసినాడు. ప్రబంధములలో అష్టాదశవర్ణనములకు
ప్రాధాన్యమున్నది. ఈ అష్టాదశవర్ణనలలో నాయకవర్ణన కూడ ఒకటి.

"పుర, సింధు, నగ, ర్విస, శశి

సరసీ, వనమధు, రతి, ప్రసంగ, విరహముల్

పరిణయ, తనయోదయ, నయ

విరచన, యా, త్రాజి, దౌత్య, విభువర్ణనముల్"

అందువలన శ్రీహర్షుడు తాను వ్రాయబూనిన నైషధ మహా
కావ్యమునకు నలుని నాయకునిగా చేసియుండును. అదియునుగాక
నలుడు పుణ్యశ్లోకుడు.

"పుణ్యశ్లోకో నరోరాజా, పుణ్యశ్లోకో యుధిష్ఠిరః

పుణ్యశ్లోకాచవై దేహీ, పుణ్యశ్లోకో జనార్దనః"

అని అమరము. ఈ పరమార్థమును గ్రహించి శ్రీ హర్షుడు
నలుని తన కావ్యనాయకునిగా చేసికొని యుండును.

సామాన్యముగ మహాకావ్యములందు మొదట దేవతా నమ
స్కార రూపమంగళమును చెప్పి, పిమ్మట పట్టణాదులను వర్ణించుట
పరిపాటి. కాని శ్రీహర్షుడు కావ్యారంభమునందలి మంగళమును
నాయక విభూతి మంగళముగ మార్చి చెప్పినాడు.

స్తో॥ నివీయ | యస్యక్తి రక్షణః కథా
 స్తథాద్రియ నేన బుధాస్సుధామపి
 నలస్సితచ్చత్రిత క్తిరీమణ్ణల
 స్సరాణిరాసిస్మహసాం మహాజ్ఞులం

(హర్ష నైషధము 1-1)

ఇది గ్రంథమునకు మొదటి శ్లోకము. ఇందు క్తిరక్షణ, బుధ, సుధ, మహసాం, మహోజ్ఞుల ఇత్యాది శబ్దములచే నలస్మరణము విష్టువుయొక్కయు, దేవతలయొక్కయు ప్రసాదముచే నమృతత్వము లభింపజేసి, కీర్తిప్రకాశములతో వర్ధిల్లచేయునని, వ్యాపనశీలమును, జ్ఞానస్వరూపమును, అమృతస్వరూపమును, తేజోమయమును నగు పరబ్రహ్మస్వరూపమును సాక్షాత్కరింపజేయుననియు నైహికా ముష్మిక సుఖప్రాప్తి కలుగునని శ్రీహర్షుడు సూచించినాడు.

శ్రీహర్షుని నైషధీయ చరితమును శృంగార నైషధమును పేర ఆంధ్రీకరించిన శ్రీనాథుడు 26 పద్యగద్యములందు మిక్కుటముగ నలమహారాజు వర్ణన చేసినాడు. 'నిర్మల నిజకథానిమిష కల్లోలినీ షాకీతాఖిల జగత్కల్మషుండు' దేవనది మూడులోకములను పవిత్రీకరించినట్లు, నలకథ మూడు లోకములందు వ్యాపించి పవిత్రీకరించిన దని శ్రీనాథుడు శృంగార నైషధమున ఆభివర్ణించినాడు. నలుడు పదు నాలుగు విద్యలను కూలంకషముగ చదివి, తాను చదివిన విద్యలను ఇతరులకు నేర్పించినాడు.

"తా ద్రినేత్రుని యపరావతారమగుట
 దెలుపు దిక్పాలకాంశావతీర్ణు డతడు"

(శృం. నై 1-49)

సలుడీశ్వరాంశ సంభూతుడని, దిక్పాలవంశావతీర్ణుడని శ్రీనాథుడు వర్ణించినాడు.

“అష్టాభిర్లోక పాలనాం మాత్రాభిర్నిర్మితోనృపః” అని స్మృతి వాక్యము.

రాజు ఎనమండ్రు దిక్పాలుర యంశముచేత సృజింపబడును.

శ్రీహర్షుడు కూడ నలుని పరమేశ్వరునిగానే కీర్తించియున్నాడు.

శ్లో॥ దధతో బహుశైవలక్ష్మతాంధృత రుద్రాక్షమధువ్రతం ఖగః

ననలస్యయమౌకరం పునః సరసఃకోక నదభ్ర మాదివ”

(2-6)

ఏకోదేవో సర్వభూతేషు గూఢః అబోరణీయాన్మహామేవతద్య -
ఏక యేవయతో లోకాన్ విసృజామి - పరిత్రాణాయ సాధునాం -
ఇత్యాది సూక్తుల ననుసరించి ధర్మసంస్థాపన మొనర్చి లోకపాలనము
చేయుటకు రాజుగా పుట్టినను నలుడు కామాది వికారములు వీడి
దైవారాధనాదులచే జ్ఞానము సంపాదించిన వారికి సచ్చిదానంద
సంధాయకుడగు పరమేశ్వర స్వరూపుడేయని పై శ్లోకములందు
తెలుపబడినది. నలమహారాజు పరిపాలనలో ఈతిబాధలులేక ప్రజలు
సుఖక్షముగ నుండిరిని, కృతయుగమువలె ధర్మము నాలుగుపాదము
లందుండినదని శృంగార నైషధమునందు తెలుపబడినది.

“ధరనే కాంఘ్రి కనిష్ఠి కాంగుళ మయాధారంబుగా నిర్మింపి ని

ర్భర లీలంగృతచేళనెట్టన యధర్మంబుం దపస్విత్వముం

బొర సెందక్కిన వారలెవ్వరుతపంబున్ సేయరమ్మేదిన్

శ్వరు సామ్రాజ్యమునందు ధర్మమువతుష్పాదంబులంగ్రాలగన్”

(శృం. నై 1-55)

నలుని పరిపాలనలో ప్రతివాడు ధనవంతుడేగాని దురిద్రుడుగా
లేడు. అర్హులకొరకు దురిద్రు విచారకమగు ద్రవిణవర్షము వర్షించు
టలో నమోఘ మేఘవ్రతదీక్ష వహించి యర్థియని విన్నంతనే
రోమాంచము వహించెడి మహాదాతగ నలుడు పేరుగాంచినాడు దీనిని
బట్టి నలుడు ధర్మవేత్తగాను, మహా దాతగాను పేరుపొందెనని
తెలియుచున్నది.

నలుని రూపగుణ విశేషములకు, పతివ్రతలు సహితము పరవశ భావము నొందిరని శృంగార నైషధమునందిట్లు తెలుపబడినది.

“వాని గలలోన గానని వనజముఖియు
వానిమార్పున బెర్కోని మానవతియు
వాని గానాత్మభావించి వరుని గవయ
సప్సకింపని సతియు లేదయ్యెనెచట”

(శృం. నై. 1-62)

లోకములోని రాజకన్యలందరు నిగంతర నలభ్యాన పరవశలయి నలప్రతిబింబమునకు తమ ప్రతిబింబములకు తారతమ్యము చూచుకొని తాము సరిపోనందున నిగ్గుచెందిరి. దమయంతి మాత్రము తానతనికి తగుదునని సంతసించినది. (శృం. నై. 1-70) దీనినిబట్టి నలుడు మన్మదుని వంటి నుందరుడని, ఆ నుందరాకారమునకు స్త్రీలోకము పరవశమందినదని తెలియుచున్నది.

మహాభారత నలకథలో నలమహారాజు వర్ణన యింత విస్తృతముగ లేదు.

3.2 హంస దౌత్యము :

హంస దౌత్యము నలకథకు అముఖము వంటిది. అష్టాదశ వర్ణనలలో దౌత్యమొక అంశమగుటవలన శ్రీహర్షుడు తన నైషధ కావ్యమునందు హంస నలదౌత్యములను విస్తృతముగ వర్ణించినాడు. భారత నలకథలో హంస, నలదౌత్యములింత విస్తృతముగలేవు.

దమయంతి గుణబద్ధుడై నలుడు పవన విహారమునకు వచ్చి నప్పుడు ఆకాశమునందు సంచరించు హంసావళిని జూచి సంతసించి నట్లు, ఆ హంసలు నేలపై వ్రాలగ నలుడొక హంసను పట్టుకొనినట్లు

మిగిలిన హంసలు ఆ హంసకొరకై ఆకాశమున తిరుగుచుండినట్లు, నన్నయ భారతమున వర్ణింపబడినది. దీనినిబట్టి హంసల సంఘీ భావముకూడ వ్యక్తమగుచున్నది. నలుడుద్వానవనమున ఒక పెద్ద తటాకముచేంత ఒంటికాలుమీద నిద్రించు ఒక హంసను జూచినట్లు శృంగార నైషధమున కల్పింపబడినది. బ్రహ్మవాహనమైన హంసను దైవఘటన కనుకూలముగ నలుడు వంచింది పట్టుకొనినట్లు శృంగార నైషధమున తెలుపబడినది. భారతములో నెగచి యెగచి యందు నెగయకుండగ నొక హంసను పట్టుకొనినట్లు కలదు. నలుని చేజిక్కిన హంస ఎగిరిపోకుండుటకు అది నలదమయంతులకు సంగమ కారణదూతయయిన కలహంస యగుటయే అని భారతమున చిత్రింపబడినది. శృంగార నైషధమునందుకూడ బ్రహ్మసంకల్పము వలననే హంస నలునకు చిక్కినట్లు తెలుపబడినది.

నలునిచే పట్టుబడిన హంస తన్ను విడువమని ఇట్లు ప్రాధేయ పడినది.

“ఎఱుగనె నీవు ప్రాంతమున నింతట సంతటనున్కి యింతయే
మరుదునె । నిన్ను విశ్వజన మాన్యుడ వంచును విశ్వసించియ
త్తరి సుఖనిద్రబొందితి వృధామతి నెట్టినయాత్మ నమ్మినం
జెరుపదలంతురే ఘనులు జిత్తమునన్ బగవారినేనియున్”

(శృం. నై. 1-106)

శ్రీహర్షుని హంస—

“నకేవలం ప్రాణివధోవధోమమ
త్వదీక్షణా ద్విశ్వసితాంతరాత్మనః
విగర్హితం ధర్మధనైర్నిబర్హజం
విశేషవిశ్వాసజుషాంద్విషామపి”

(హర్ష నైషధము 1-131)

తనను చంపుట ఒక ప్రాణిని వధించుట క్రిందికి మాత్రమే రాదు. అదియొక విశ్వాస మాతుకత్వము క్రిందికి కూడ రాగలదు. విశ్వసించినవాడు శత్రువైనను వానిని హింసించుట తగనిపని యని ధర్మవేత్తలు భావించురని శ్రీహర్షుని హంస నలుని నిందించినది. పైగా శ్రీహర్షుని హంసమాటలలో నొకరకమైన పెంకెతనమున్నది. శ్రీనాథుని హంసకు సాత్వికతయున్నది. ఎట్లయినను నలుని యనుకూలవంతునిగ చేసికొనుటకు మెత్తగ వ్యవహరించుట యుచితమని భావించినది. మనిషి చేతికి దొరికిన హంసకు పెంకెతన ముండుట సహజము. శ్రీనాథుని హంసకొంత పెంకెతనముజూపి తరువాత సాత్వికత ప్రదర్శించినది. పూర్తిగ పెంకెతనము చూపలేదు. అట్లు చూపినచో ఆ హంస సామాన్య హంసగ గోచరించును. శ్రీనాథుని హంస సామాన్యమైనది కాదు. అది బ్రహ్మ వాహనకుల సంజాత. నలదమయంతులకు సంగమ కారణదూత. అందువలన నలుడు ద్యానవనమునకు వచ్చియుండుట తెలిసి నిద్రించినది. అందుచేత పెంకెతనము చూపక సాత్వికతను ప్రదర్శించినది. భారత నలకథలో హంస శ్రీహర్షుని హంసవలె పెంకెతనమునె జూపినది.

శృంగార నైషధమున నలుని చేజిక్కిన హంస తన తుటుంబ సభ్యుల దయసీయ పరిస్థితిని అతనికి వివరించి, తరుణ చూడుమని యిట్లు వేడుకొనినది.

సీ॥ “తల్లిమదేక పుత్రక, పెద్ద, కన్నులో

గానవిప్పుడు, మూడుకాళ్ళముసలి

యిల్లాలు గడుసాధిసి, యేమియు నెరుగదు,

పరమ పాతివ్రత్య ధవ్యపరిత

వెనుక ముందర లేరు నెవరై న చుట్టాలు,

లేవడి యెంతేని జీవనంబు

గానక కన్న సంతానంబు శిశువులు

జీవన నితీ కేనతావలంబు

తే॥ కృపదలంప గదయ్యయోన్మపవరేణ్య

యభయమీయవయ్య యోతుహీనాంకువంశ

కావ గదయ్య యర్థార్థి కల్పశాఖి,

నిగ్రహింపకువయ్యయోనిషధ రాజ

(శృం. నై. 1-109)

నలుని చేజిక్కిన హంస మగది. అడువారికంటె మగవారికి కుటుంబ పోషణాభార మధికముగ నుండును. ఈ విషయమును దృష్టిలో పెట్టుకొని శ్రీహర్షుడు మగ హంసను కల్పించినాడు. కరుణ రసస్ఫూరకములైన హంస మాటలు విని మనసుకరిగి నలుడు దానిని విడిచిపెట్టెను. అది సరోవరమునకు పోయి స్నాన మాచరించి కృతజ్ఞతాసూచకముగ దమయంతి వృత్తాంతము నలునకు తెలిపినది. నలునిచేజిక్కిన హంస ఉక్కిరి బిక్కిరయి తప్పించుకొనుటకు మార్గము కానరాక దమయంతి వృత్తాంతము చెప్పినట్లు భారత నలకథలో గలదు. హంస తన కుటుంబములోని వారిని గూర్చి దుఃఖించినట్లు భారతములోలేదు. ఇది నైషధకర్త కల్పనయే. భారత కథలో హృదయేశ్వరియైన దమయంతి మాట వినగానే నలుడు హంసను వదలిపెట్టెను. భారతములో నలుడు స్వలాభాపేక్షకుడుగ కనిపించును. నైషధములో నలుడు లోకోత్తరుడుగ మనముందు సాక్షాత్కరించును.

శృంగారనైషధమున హంస నలునికి దమయంతి దివ్య సౌందర్యమును తెలిపి, అతనికి దమయంతిపట్ల గాఢానురాగమును కలిగించుటకు ప్రయత్నించినది. దమయంతితో సఖ్యములేని నలుని సౌందర్యము నిజముగ నిష్ఫలమని హంస అతనితో నిట్లనినది—

“సౌరభములేని యట్టి పుష్పంబు వోలె,

గండు గోయల వెలియైన కానవోలె,

నధిపదమయంతితోడి సఖ్యంబులేని

సీదు సౌందర్యవిభవంబు నిష్ఫలంబు”

(శృం. నై. 2-24)

భారత నలకథలో నల, హంసల సంభాషణము నింత విస్తృతముగలేదు. కాని “నీ హృదయేశ్వరియైన దమయంతి పాలికింజని నీ గుణంబులు వివరించి యక్కన్య నన్యుల నపేక్షింపక నీయందు బద్ధానురాగయగునట్లు చేసెద” (అరణ్య 2-14)నని హంస నలునితో అన్నట్లు సంక్షిప్తముగ నున్నది.

నలుని హస్తమునుండి విడివడిన హంస విదర్భాపురము చేరినట్లు భారతములో నుండగా, కుండినపురమార్గముననుసరించినదని శృంగారనైషధమున చెప్పబడినది. కుండినుడనగ ఈశ్వరుడు. విదర్భను కుండినపురమని మార్చుటలో నైషధకర్తకుగల ఈశ్వరతత్త్వము గమనింపవచ్చును. దైవసంకల్పితమైన నలదమయంతుల వివాహము హంస వలన జరుగవలసియున్నది. కావున దైవఘటనచే దమయంతి హంసను పట్టుకొనుటకు సంకల్పించినది.

శృంగారనైషధమునందు హంస దమయంతికి తనపై గట్టి నమ్మకము కల్గించుటకు తన వృత్తాంతము నిట్లు వివరించినది.

సీ॥ నలిన సంభవుసాహిణము వారువంబులు

కులముసాములు మాకు గువలయాక్షి

చదలేటి బంగారు జలరుహంబుల తొండ్లు

భోజనంబులుమాకు బువ్వ బోణి,

సత్యపోకముదా క సకలలోకంబులు

నాటపట్టులు మాకు నబ్జవదన

మధురాక్షరములైన మామాటలు వినంగ

నమ్మతాంధసులె యోగ్యులనుపమాంగి;

తే॥ భారతీదేవిముంజేతి పలుక జిలుక

సమదగజయాన సబ్రహ్మచారిమాకు

వేదశాస్త్రపురాణాది విద్యలెల్ల,

ధరణి నీయానఘంటాపథంబు మాకు”

(శృం. నై. 2-49)

ఈ తేటగీతి పద్యములోని భావమును శ్రీనాథుడు కల్పించినాడు. ఇది హర్ష నైషధములో లేదు. సరస్వతీదేవి హస్తమందలి చిలుక తనకు సహపాఠచారియని, వేద, శాస్త్ర, పురాణాది విద్యలను నేర్పితినిని హంస దమయంతికి చెప్పినది. తనను సామాన్యమైన హంసగా భావింపవలదని చెప్పిన ఈ విషయము భారతములో లేదు.

భూలోకమునందు కొందరు రాజబృందారకులు కలరని, వారితో చెలికారము వాటించియుందునని విశేషించి నిషధవేశాధీశ్వరుడైన నలుడును రాజుమీద పక్షపాతము కలిగియుందునని హంస తన వృత్తాంతమును దమయంతికి తెల్పినది ఇచ్చట హంస రాజకీయ నైపుణ్యమును ప్రదర్శించినది. దమయంతికి నలునిపై గాఢానురాగ మేర్పడుటకు హంస ప్రయత్నించినది. దాని కనుగుణముగ నలమహారాజు గుణములు ప్రశంసించుచు రంభాద్యప్సరసలు నలుని సౌందర్యమును విని ముగ్ధులై నలుని పొందలేక నలనామ ధేయముగల నలకూబరునిపొంది తృప్తిపడిరని తెలిపినది. సాధారణముగ స్త్రీ ఒక పురుషుని ప్రేమించుచున్నపుడు అతనినే మరికొందరు స్త్రీలు కూడ ప్రేమించుచున్నారని తెలిసినచో ఆమెకు అతనిపై ప్రేమ అధికమగుట సహజము. ఈ విషయము భారతములో లేదు.

దమయంతికి నలుడు ప్రాణేశ్వరుడని చెప్పటయేగాక నల దమయంతుల వివాహము బ్రహ్మసంకల్పమని హంస దమయంతితో జట్టు వివరించినది.

“అడిగితి నొక్కనాడు కమలాసనుతేరికి వారువంబనై
 నడచుచు నుర్విలో నిషధనాధుని కెవ్వతె యొక్కొభార్యయ
 యెదురు? నని చక్రఘోషమున నిండుక యించుకగాని, యంతయే
 ర్బడ విననై తి నీవనుచు బల్కిన చందము దోచె మానినీ”

(శృం. నై. 2-58)

బ్రహ్మకు వాహనమై నడచుచున్నపుడు నలునికెవ్వరు భార్య
 యగుదురని, తాను బ్రహ్మను ప్రశ్నించినట్లు, చక్రఘోషమున
 బ్రహ్మపలుకులు సరిగా వినిపించలేదు కాని దమయంతినే పేర్కొ
 న్నట్లు తోచుచున్నదని హంస దమయంతికి చెప్పినది. ఇచ్చటకూడ
 హంస రాజకీయపు ఎత్తుగడ వేసినది. నలదమయంతుల వివాహము
 జరుగనున్నట్లు బ్రహ్మ తనతో చెప్పినాడని నేరుగా దమయంతితో
 అన్నచో అమెకు ఆ విషయముపై అభిరుచి తగ్గవచ్చును. బ్రహ్మ
 సంకల్పము కావున తమ వివాహము తప్పదను దృఢ విశ్వాసము
 దమయంతికి కలుగవచ్చును. దీనివలన దమయంతి యభిప్రాయము
 గ్రహించుట హంసకు కష్టమగును. ఇంతవరకు హంస దమయంతి
 యభిప్రాయమును గ్రహింపలేదు. దమయంతి యభిమతము తెలిసి
 కొనుటకు నలుని గుణములు, శారీ వివాహము గూర్చి చెప్పినది.
 దీనివలన దమయంతి తన మాటలను నమ్మినచో తన కార్యము
 నెరవేరును. లేనిచో మరొక పద్ధతి నవలంబింపవలసి యుండును.
 హంస వాక్చాతుర్యమునకిది యొక చక్కని నిదర్శనము. బ్రహ్మ
 సంకల్పమైన నల దమయంతుల వివాహ విషయము భారతములో
 లేదు. ఇది నైషధకర్త కల్పనయే.

హంస పన్నిన వలలో దమయంతి దగుల్కొనినది. నలుని
 భర్తగ చేయమని దమయంతి హంసను ప్రార్థించినది. హంసకు తన
 యందు నమ్మకము కలుగుటకు దమయంతి దానితో దృఢముగా
 నిట్లు పలికినది

తే॥ తండ్రి నిషధాధిపతి కీకతక్కియెరున
 కీ దలంచెనయే, విహగేంద్ర, వినుము.
 దేహమనలంబునకు నాహతిగ నొనర్చి,
 యతని బొందగ గండు జన్మాంతరమున”

(శృం. నై. 2-73)

కార్యాసక్తుడయిన వ్యక్తి ఎదుట వారి యభిప్రాయము గుర్తించుటకు ప్రయత్నించునుగాని తన భావమును ఎదుటివారికి చెప్పడు. హంస దమయంతి యభిప్రాయము గుర్తించుటకు వేచియుండెను. నలుడంతఃపురమునందున్నపుడు తన ప్రసంగము చెప్పరాదని, ఎందువలననగ అంతఃపురమందు స్త్రీల ముఖదాక్షిణ్యమందున్న వ్యక్తికి పరస్త్రీలు ఎంతటి రూపలావణ్యవంతులయినను వారిమాట రుచింపదని, అధిక రోషకషాయిత స్వాంతుడైన నలునకు తన విషయము చెప్పరాదని, ఏలన అధికమైన రోషమున్నపుడు మనిషి తన వ్యక్తిత్వమును కోల్పోవునని దమయంతి హంసకు కార్యనిర్వహణాది విషయమునను సూచించినది. ఈ విషయములు నైషధకర్త కల్పించినవే. భారతమునందీ విషయములు లేవు.

దమయంతి పలికిన ప్రాథవాక్యములవలన, ఆమె కేవలము మన్మథాజ్ఞలో నున్నదిగాని పితౄజ్ఞలోగూడ లేదని, తన మనస్సును నలునకర్పించినదని హంస తెలిసికొని నలుని ప్రేమను ఆమెకు వివరించినది. హంస తెలుత దమయంతి ప్రలోభనార్థము నలుని గుణములు మాత్రమే వివరించినది. ఆమె నలునియందు బద్ధానురాగయని తెలిసి నలుని యభిప్రాయము తెలిపినది. ఇది నలరాయ భారమునందు హంసకుగల నైపుణ్యమును తెలుపుచున్నది.

దమయంతి సందేశమును హంస నలునకు వినిపించి, సత్యలోకమున కేగినట్లు శ్రీనాథుడి గద్యము వ్రాసెను. “ఇవ్విధంబున

నానందరసమగున్నుండైన యన్నరేంద్రుంగనుంగొని విహంగ పుంగ
పుండు" కార్కంబు సంఘటితంబయ్యెనింక నాకుంబంక జాసనున
కుంబరిచర్యసేయంబోవలయు"నని యతనిచేత సముచిత ప్రకారం
బున వీడుకోలు వడసి, బ్రహ్మలోకంబునకుం జనియె
(శృ.నై. 2-106). ఈవిషయము హర్షనైషధములోలేదు. శ్రీహర్షుని
హంస నలుని వీడ్కొని యెక్కడికి వెళ్ళినదో తెలియదు అది ఒక
సామాన్య హంసగ మనకు గోచరించును. కాని శ్రీనాథుని హంస
అటువంటిదికాదు. బ్రహ్మకు సేవచేయవలయునని యిప్పటికే ఆల
స్యమైనదని సత్యలోకమునకు వెళ్ళినది. హంస సామాన్యమైన హంస
కాదని, సత్యలోకనివానియని, బ్రహ్మకు వాహనమైనదని తెలుపుటకై
శ్రీనాథుడిమార్పును కల్పించెను. ఈ విషయము హర్షనైషధమున
గాని భారతనలకథలోగాని లేదు.

దమయంతి నలునిపై ప్రేమ వహించి విరహావస్థను పొందినది.
ప్రబంధోచితముగ నైషధమునందు దమయంతి విరహసందర్భమున
చంద్రోపాలంభనము, మదనోపాలంభనములు కల్పింపబడినవి.
చెలులు దమయంతికి శిశిరోపచారములు చేసిరి. ఒక కోమలి వన్నీటిని
చల్లినది. మరొక వనిత విరహతాపము చల్లారుటకు విననకర్రను
వీచినది. మరొకతె చక్కని గంధములు తెచ్చి దేహమునందు పూసి
నది. మరొక వనిత చల్లని నీటితో స్నానము చేయించినది. భారత
కథలో దమయంతి విరహ వర్ణన ఉన్నదిగాని చెలులు చేసిన శిశిరోప
చారములు లేవు. రాజమర్యాదలు, రాజాంతఃపురమునందలి విషయ
ములు గుర్తెరిగిన నైషధకర్త చెలుల శిశిరోపచారములను ప్రబంధోచి
తముగ కల్పించియుండవచ్చును.

దమయంతి విరహమును చెడికత్తెలు భీమునకు తెలుపగా
“ఇదియేమి కోలాహలంబని భీమభూపాలుండు దేవీసహతుండై

యడుగ దద్వయస్యాజనంబులు దామెఱింగినతెఱంగెల్లను విన్నవింప
 నన్నరనాథుండు ముద్దుకూతురుమనోభిలాషంబునకు ననుకూలం
 బుగాజగంబునందెల్ల స్వయంవరంబ జాటెంపగన్" అని శ్రీనాథుడు
 వర్ణించెను (2-112). హర్షనైషధములో దమయంతి విరహనివార
 ణకు భీమరాజు అధికారులైన మంత్రులను తీసికొని యంతఃపురము
 నకు వచ్చినట్లున్నది. (4స-116) ఆడపడచులకు సంబంధించిన
 వ్యవహారములందు తండ్రికంటె తల్లికి ప్రాధాన్యమెక్కువ. అటు
 వంటి తల్లి వచ్చినట్లు హర్షనైషధములో లేదు. మంత్రులను వైద్యు
 లను పిలిచికొని భీముడు వచ్చుటలో ఔచిత్యములేదు. దమయంతికి
 వచ్చినజబ్బు దేహమునకు సంబంధించినది కాదు. మనసునకు
 సంబంధించినది. మనసునకు సంబంధించిన జబ్బును వైద్యులు
 బాగుచేయలేరు. ఆడపిల్లల మనోభావము తల్లికి తెలియును. అందు
 వలన తల్లివచ్చి దమయంతి వ్యధను నూనుపుటకు ప్రయత్నించినట్లు
 శ్రీనాథుడు మూలభావమునుమార్చెను.

దమయంతి విరహవస్థను చెలులద్వారా తెలిసికొని భీముడు
 స్వయంవరము చాటించెను. దమయంతి స్వయంవరవార్తను నాతడ
 పర్వతులింద్రునికి వినిపించిరి. ఈ విషయము భారతమునందును
 గలదు. నారదుని ప్రబోధముచే ఇంద్రునికి దమయంతిపై మరులు
 జనించినవి. ఇంద్రుని భూలోక ప్రయాణమునకు ఈర్ష్యచెందిన
 అప్సరసల విషయమును శ్రీనాథుడు ఇట్లు వివరించినాడు.

సీ॥ “రంభ విశ్రంభసంరంభంబు దిగనాడె

మానరోషముమానె మంజు ఘోష,

దళకొత్తై మది ది రోత్త మకునుత్త లపాటు,

ప్రహ్లాచప్రహ్లానభావమొందె,

సుర్వశిషాభాగ్యగర్వంబు వారివోయె

హరిణి సంతాపాగ్ని కరణీయయ్యె.
 వంత జానుపు మీద వై చెమేనుఘృతాచి
 మేనక సమ్మానమూనమయ్యె.

తే॥ నచ్చరలు దక్కు- గలవారలలసిసొలసి
 ప్రాణముక్తియ యుక్తిగాననుమతించి
 రాత్మవల్లభు డింద్రు డయ్యవనినాథ
 తనయ వరియింపధరకు బోదలచు "పెటిగి"

(శృం.నై. 3-36)

ఆత్మవల్లభుడు అన్యకాంతాసక్తుడైనాడని విన్నచో ఎట్టి సాధ్యుల
 లామకు కూడ ఈర్ష్య జనింపక తప్పదు. సాధారణముగ ఈయీర్ష్య
 సవతుల మధ్యకనిపించును. ఈసందర్భమున శ్రీకృష్ణుడు రుక్మిణీకి
 పారిజాతపుష్పమిచ్చెనని తెలిసి సత్యభామ చెలికత్తెతో అన్నమాటలు
 గమనింపదగినది.

కం॥ ధనమిచ్చిపుచ్చుకొన్నను
 మనమున నోర్వంగవచ్చు మగ డింతులకున్
 జనవిచ్చిపుచ్చుకొన్నను
 మనవచ్చునెయింక నేటిమాటలు "సెపుమా"

ధనమిచ్చి పుచ్చుకొన్నను సవతుల మధ్య ఈర్ష్య విర్పడక
 పోవచ్చునేమోగాని మననిచ్చినట్లు తెలిసినపుడు ఈర్ష్యకలుగుట
 సహజము. దమయంతి మీద మనసుకలిగి యింద్రుడు భూలోకము
 నకు పోవునపుడు రంభాద్యప్సరసలకు కూడ ఈర్ష్య కలుగుట సహ
 జము. స్త్రీల మాత్సర్యమును దృష్టిలో పెట్టుకొని దీనిని శ్రీహర్షుడు
 కల్పించియుండును. ఈవిషయము భారతనలకథలోలేదు.

3.3. నలదౌత్యము:

నలకథలో నలదౌత్యము ఇంద్రాగ్ని యమ, వరుణులు నలుని దమయంతి యంతఃపురమునకు పంపుటతో ప్రారంభమగును. శృంగారనైషధమునందు ఇంద్రుడు ప్రసాదించిన తిరస్కరణీ విద్యా ప్రభావమువలన నలుడు వెళ్ళినాడు.

ఐం హ్రీం శ్రీం ఐం-క్లిం సాః ఓం నమో భగవతీ తిరస్కరిణీ మహామాయే, మహానిద్రే, సకలపశు జనమనశ్చక్షుశోత్రతిరస్కరణం కురుకురుస్వాహసాః క్లిం ఐం శ్రీం హ్రీం ఐం-శ్రీ తిరస్కరిణ్యం బాశ్రీః ఇది తిరస్కరణీమంత్రము. ఇంద్రాగ్నియమ వరుణులను నల్పురిని మాత్రమే కథకు తీసికొనుటకు తిరస్కరణీ మంత్రమునకు సంబంధమున్నదని శ్రీ గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారిట్లు భావించిరి. వారి భావనకు ఆధారమిది -

“శ్రుతిప్రతిభటికృత్యాన్వితాఖ్యాపదాం, శుభ్రాద్వయావేశనాత్
ద్రవ్యాణాం. శితిపీతరోహితహరిన్నామాన్వయమ్”

ఇంద్రాగ్ని యమవరుణులకు శ్లోకమందలి శితి, పీత, రోహిత హరిద్వర్ణములకు సంబంధమున్నది. భారతనలకథలో అదృశ్యవిద్యా ప్రభావమువలన నలుడు దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించినట్లున్నది.

నలుడు దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించినపుడు స్త్రీల వివిధ శృంగార చేష్టలను శ్రీనాథుడు ఇట్లు వర్ణించినాడు.

“ప్రిదిని నీవి గేలసవరించుతరోదరి నోర్తు గాంచి, లో
గదిరిన పాపభీతిబడి గన్నులు మోడ్చి, నొకకొకక్కడై
యెదురుగ వచ్చివచ్చి యొకయిద్దరు ముద్దియలొత్తిరవ్వెభున్
మదగజరాజకుంభముల మచ్చరికించుకుచదవ్వయంబులన్”

(శృ. నై. 3-86)

వదలినపోక ముడిని బిగించుకొనుచున్న యౌవనవతిని జూచి నలుడు పాపభీతిచే మరలి మరొకవైపు జూచెను. ఇంతలో ఇద్దరు స్త్రీలు రెండువైపులనుండి వచ్చి రాజును ఢీకొనిరి. తత్ఫలితముగ వారు చకితలయిరి. ఇట నలుడు దృశ్యుడు. స్త్రీలు అదృశ్యులు. అంతః పుర స్త్రీలు నలునిజూడలేదు. కాని నలుడు మాత్రము వారిని చూచుచుండెను. పరిహాసముగ ఇద్దరు ఘటతులు ఒండొరులు మోహరించి బంతులతో కొట్టుకొనసాగిరి. అందొక బంతి రాజునకు తగిలి మిట్టి వడి మరలినది. రాజు కనిపించనందున దేనికిని తగులకయే మిట్టి వడి మరలినదని తలచి అచటి స్త్రీలందరు అశ్చర్యపడినట్లు శృంగార నైషధమునందు గలదు. ఈ విషయములు భారతమునందు లేవు.

నలుడు చూచుచుండగ వేడుకకై ఒకతె నలవేషముదాల్చి నలునివలె వ్యవహరించుచుండగ, ఇంకొకతె దమయంతివేషము దాల్చి నలవేషధారిణిమెడలో స్వయంవర మాలను వైచినది. ఇందు వలన దమయంతి నలునినే వరింపదలచికొన్నదనియు, అందులకు కాలవిలంబము, నోర్వకున్నదనియు నలునకు తెలిసెను. నలదమయంతులు పరస్పరాలింగనము చేసికొనియు ఆయాలింగనసత్యత్వము నెఱుగకయే యుండిరి. ఇంద్రదూతికలు దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించి మహేంద్రుని గుణములు వివరించి, అతని వివాహమాడుమని ప్రాధేయపడిరి. అందులకు దమయంతి దేవేంద్రుడన్నచో పూజ్య భావమే గాని నామనసు నలునకర్పించితి ననెను. ఆ వృత్తాంతము విని నలుడు దమయంతి దృఢనిశ్చయమునకు సంతోషించినాడు. దమయంతి నలునిపై ప్రేమ నిలిపినదని నలునకు తెలుపగోరి నైషధకర్త ఇంద్రదూతికః ప్రవేశపెట్టియుండవచ్చును. హర్షనైషధములో దిక్పాలురు తమ దూతికలను వేర్వేరుగ దమయంతి కడకు, భీమరాజువద్దకు కానుకలతో పంపినట్లున్నది. శృంగారనైషధములో దమయంతికడకు మాత్రము దూతికలు వచ్చినట్లున్నది. వేర్వేరుగ

దూతికలను పంపుటలో శ్రీహర్షుని యభిప్రాయమిట్లుండును. రహస్యముగ బాలిక యొక్కదానితోడనే వ్యవహారము నడుపుట యంత పెద్దమనిషి తరహాగా తోపకుండుట యొకటి. దేవేంద్రుడంతటివాడు తన కుమార్తెను కొరుచున్నాడనెడి ఘనభావమాతండ్రికి కలుగుట సహజము. ఆ ఘనభావము వలన తన కుమార్తెను ఇంద్రాదుల వైపుకు మరలింపవచ్చును. ఆ రకముగ తమ కనుకూలముచేకూర. గలదన్న యాలోచన దేవతలకుండును. ఇంద్రదూతికల ప్రశంస భారతకథలో లేదు.

నైషధములో నలుడు దమయంతీ సౌందర్యమును తిలకించిన విషయము 62 పద్యములలో విస్తృతముగ నున్నది. భారతములో దమయంతీసౌందర్య వర్ణన లేదుగాని నలుడు దమయంతీ యంతఃపురము ప్రవేశించినపుడు నలుని హృదయేశునిగా భావించుకొని చెలికత్తెలతో దమయంతి యుండినట్లున్నది. నైషధము మహాకావ్య మగుటవలన కావ్యదృష్టితో న్నాయికా సౌందర్యవర్ణన కల్పింపబడి యుండవచ్చును.

దమయంతి నలునకు హేమరత్నసింహాసనము చూపి కూర్చుండుమనినది. దమయంతి నలునకు చేసిన మర్యాద సంస్కృతాంధ్రములందు పెద్ద వ్యత్యాసమున్నది. “అనఘా! యిదిగో రత్నసింహాసనము. తమకిష్టమున్నచో వచ్చి కూర్చుండుడు. అట్లుకాక మరియొక చోటికి పనిమీదపోదలచితివేమో” (4-6) అని దమయంతి నలునితో అనినట్లు శృంగారనైషధమునందున్నది. హర్షనైషధములో “తాను కూర్చుండిన యాసనము అతని దర్శనమైనపుడే అర్పింపబడినది. ఈ యాసనము కొనియాడదగినంతటిది శాకపోవచ్చును. క్షణకాలమైనను సింహాసనమధిష్టింపుము” (8 స-3) అని దమయంతి

నలునకు గద్దె చూపినది. శృంగారనైషధపద్యభావమును ఐట్టి దమయంతి నలుని గౌరవించెడి రీతి భ్రంశమైనది. కూర్చుండుము లేనిచో పోవచ్చునను వ్యంగ్యపు మాటలు దమయంతి పలికినది. దీనినిఐట్టి దమయంతికి అతిథిమర్యాదక్రమము తెలియనట్లున్నది. ఆ వచ్చినవాడు నలుడని సూచనగ దమయంతికి నింతకుముందే తెలిసియున్నది. అటువంటి అతిథిని మర్యాదగ చూడక అమర్యాదగ తనకిష్టమున్నచో కూర్చుండుము, లేనిచో వెళ్ళిపోమ్మనుట సమంజసముకాదు మూలభావమును శ్రీనాథుడెందులకు మార్చినాడో తెలియకున్నది. “అయితే శ్రీహర్షుని దమయంతి పాత్రచిత్రణకు శ్రీనాథుని పాత్ర చిత్రణకు నెంతో వ్యత్యాసమున్నది. శ్రీహర్షుని చిత్రణమున దమయంతి సామాన్య. శ్రీనాథుని చిత్రణమున దమయంతి ధీరోదాత్త. ధీరోదాత్త గావున ఆ వచ్చినవాడు నలుడు కావచ్చును. మరొకడు కావచ్చును. ఆమె ధీరత్వముతో రాజరీవిని ప్రదర్శించినదనుకొనవచ్చును. హర్షనైషధములో దూతగా వచ్చిన నలుని జూచి యింత అందమైనవానిని రాయబారిగా పంపిన దేవతలకు తెలివిలేదని మనసులో తలపోసినది (9 స-22). సుందరమైన పురుషునిగాని, స్త్రీనిగాని దూతకార్యమునకు నియోగింపరాదని భరతుడు తన నాట్యశాస్త్రమునందీట్లు తెల్పినాడు.

“నజడమ్ రూప సంపన్నం నార్దవంతం చాతురమ్

దూతం వాక్యతనా దూతీం బుడః కుర్యాత్కదాచన”

(23-1½, 13)

ఈ విషయమును శ్రీనాథుడు పరిహరించినాడు.

శృంగారనైషధములో సింహాసనాధిష్టుడయిన నలుడు దిక్పతుల ఆస్థానమునుండి దూతకారణముగ వచ్చి దమయంతితో సంభాషించిన విషయము 50 పద్యములందు సుదీర్ఘముగ వర్ణింపబడినది

ఈ విషయము భారతనలకథలో ఇంత విపులముగ లేదు భారతము లో నలుడు దిక్పతులనుండి దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించి తాను దేవదూతనని, నలుడనుపేరు గలవాడనని చెప్పకొని తనదూత కార్యము నెరవేర్చుటకు ప్రయత్నించెను. కాని శృంగారనైషధములో నలుడు తనపేరు మొదట చెప్పకొనడు, దమయంతి తనను వివాహ మాడదలచినదని తెలిసి నలుడు తనపేరు చెప్పకొనుటలో ఔచిత్యము లేదు. తాను కోరుకొను పురుషుడు తనచేంత నున్నపుడు దమయంతి పరపురుషులను కోరుకొనక పోవచ్చును. దీనివలన భారతనలకథలో నలదూత్యమునకు ప్రయోజనములేదు. నైషధములో నలుడు తన పేరు చెప్పకుండుటయను నొక యంశముపైననే ఈ దౌత్యమంతయు నాధారపడియున్నది. పేరుచెప్పకుండుట దమయంతిని వంచించు టకు కాదు. పేరు చెప్పినచో నిరంతర నలధ్యానపరవశురాలైన దమయంతి దేవతలను నిరాకరింపవచ్చునను ఊహ నలునకున్నది. తన కార్యము విఘ్నమగునని తలచి నలుడు పేరు చెప్పకయే దౌత్య ముచేయనారంభించెను. ఇది నలుని ఉదాత్తగుణమునకు ప్రబల నిదర్శనము. నైషధకర్త తమ కావ్యనాయకుని లోకోత్తర గుణోత్తర నాయకునిగా చిత్రించుటకు ఈ మార్పును కల్పించెను.

నలుడు ఇంద్రాదులి మహిమలను దమయంతికి వివరించి, వారిని వివాహమాడుమని ప్రాధేయపడెను. దమయంతి నలునితో నిట్లన్నది.

తే॥ “అధికతరులైన గాని దిశాధిపతులు
కౌతుకము నాకు నీవంశకథలయందె
దప్పిగొన్నట్టి వారికాదప్పి దీటు
సలిలపూరంబు హితవౌయాజ్యంబుహితవౌ”

(శృం.నై. 4-52)

నేయి యుత్కృష్టమే అయినను దప్పికొన్నవారికి మంచినిశ్ల
 చేత దప్పిక తీరునుగాని నేతిచేత తీరదని దమయంతి చెప్పినది.
 మంచినిశ్లచేత దప్పిక తీరుట సహజము. నేయి నిశ్లకంటె అధిక
 మైన పదార్థమే కావచ్చును. నేతిచేత నిశ్లదప్పిక తీరదు. తీరకపోగా
 దప్పిక అధికమగును. ఇది శాస్త్రీయ విజ్ఞానముకూడ. తాను మానవ
 స్త్రీనని, ఇంద్రాదులగు దేవతలతో సఖ్యము కుదురుట దాహము
 కొరకు నిశ్లకు బదులు నేతిని పుచ్చుకొనుట వంటిదని దమయంతి
 నలునితో చెప్పినట్లు నైషధమందున్నది. హర్షనైషధములో “దప్పి
 గొన్నవారికి యుదక పానముచేత మాత్రమే శాంతికలుగును. అంతియే
 గాని యధిక పదార్థములైన పాలుగాని. తేనెగాని త్రాగినచో నాదప్పి
 శాంతింపనేరదని” (9-5) దమయంతి నలునకు చెప్పినట్లున్నది.
 ఈ సన్నివేశమున శ్రీనాథుడు మూలభావమునకు మెరుగుదీదెను.
 మాతృకలోని పాలు, తేనెలకు బదులు దప్పిగొన్నవారికి నేయి త్రాగి
 నచో దప్పి తీరదని శ్రీనాథుడు మార్చి వ్రాసెను. భారతకథయందీ
 విషయము లేదు.

దమయంతి నలుని పొందలేని స్థితియందు రజ్జు విషాగ్నిజల
 ములందు ప్రాణత్యాగము చేసికొందునని చెప్పినట్లు భారత, శృంగార
 నైషధములందును గలదు. కాని భారతములోలేని మరొక మార్పును
 నైషధకర్త కల్పించెను.

సీ॥ రజ్జువల్లరి మీద బ్రణయంబుగలదేని
 యంతరిక్షంబేలు హరివరించు
 నగ్నికాహుతిగా గ నాత్మ గోరెదపేని
 జాతపేదునియదృష్టముఫలించు
 సలిలప్రవేశంబు సమ్మతించెదపేని
 నంబుదీశ్వరుండు పుణ్యంబుసేయు
 నెబ్బంగి బ్రాణముపేక్షించి తేనియు
 వై వస్వతునికబ్బువాంఛితంబు

తే॥ ఘట్టికుటికాప్రభాతంబు క్రమమునంది
 దమసహోదరిసీకు నయ్యమరవరుల
 నొల్లననియును దుది బొందకుండరాదు
 సస్మృతింపుము నామాట చలముమాని”

(శృ నై. 4-75)

మానవుడు తన ప్రాణమును పోగొట్టుకొనుటకు నాలుగు మార్గములున్నవి. అవి ఉరివేసుకొనుట, అగ్నిలోదూకుట, జలములో ప్రవేశించుట. బలత్కారముగ మరొక ఉపాయముతో ప్రాణము విడుచుట. ఈ నాలుగు మార్గములకు అధిదేవతలు ఇంద్రాగ్నియమ వరుణులు. వీరు దమయంతిని కాంక్షించుచున్నారు. వీరినుండి తప్పించుకొనుట సాధ్యముకాదని, తనమాటనమ్మి దేవతలలో ఒకరిని వివాహమాడినచో దేవతలను పొంది సౌఖ్యము నందగలవు. అంతే కాదు తన దూతకార్యమునకు సహకరించినదానివగుదువని, దీని వలన రెండు కార్యములు నెరవేజగలవని నలుడు దమయంతికి చెప్పెను. దేవతలను నిరాకరించి తుదకు వారి సన్నిధినే చేరగలవు. అందులకు నిదర్శనముగ నలుడు ఘట్టికుటికాప్రభాత న్యాయమును కూడ చెప్పినాడు.

ఘట్టికుటికాప్రభాతన్యాయము :

“క్రీత్వాకశ్చిత్పణ్యవస్తూని పుర్వాం శుల్కం పృత్వాగను
 కామోని శాయామ్ తుర్యేయామే గచ్ఛదారాత్ కుమార్గాత్ గత్వా
 గత్వాఘట్ట కుట్యాం ప్రభాతమ్”

ఒక దొంగవ్యాపారి సుంకమియ్యక తప్పించుకొనుటకై రాత్రి పూట నేదో యొక మార్గమునుబట్టి పోవగా త్రోవవచ్చి రాత్రి యంతయు పయనించి పయనించి తెల్లవారుసరికా సుంకపుగృహము కడనే చేరుట. అనగ ఎవరికి భయపడి రాత్రియంతయు తిరిగి చివ

రకు తెల్లవారిసరికి వారియిల్లు చేరిన దొంగవ్యాపారివలె నీవు దేవత
లను వలదని చెప్పికూడ వారిని పొందగలవను నూచనను నలుడు
దమయంతికి తెలిపెను. ఈవిషయము హర్షనైషధమునగాని, భారత
నలకథలోగాని లేదు. దీనిని శ్రీనాథుడు నూతనముగ కల్పించినాడు.
చివరకు దమయంతి దుఃఖించినది. ఆ దుఃఖమునకోర్వలేక నలుడు
తనపేరును చెప్పినాడు. దమయంతి గద్దెమీద కూర్చుని నలునితో
వాదోపవాదములు చేసినది. నలుడని తెలియగనే ఆమెకు సిగ్గు
జనించి, తెరవెనుకకు పోయినది.

తే॥ “అనివివారించుచుండె దయ్యవ నినాథు
డంతకునుమున్ను నలుని గాన తనినెఱిగి
యెదురు గద్దియ దిగ్గి, పృథ్వీశతనయ
యవనికాంతరమున నోల మాసగొనియె”

(శృ. వై. 4-97)

చేమకూర వేంకటకవి తన విజయవిలాసములో అర్జునుడు
అలాచి సంవాదఘట్టములో ఈ విషయమును అనుకరించినాడు.

“చక్కెరబొమ్మ నావ్రతముచందము దెల్పితి, నింతె కాకనీ
చక్కదనంబు గన్న నిముసంబయినన్నిటా పోషకకృమే
యక్కున జేర్చ, కంచు దయ నానతియీ, దలవంచె, సంతలో
నెక్కడనుండి వచ్చె దరశేక్షణకున్ నునుసిగ్గుదొంతరల్”

ఇప్పుడు నలుడు తనపేరు చెప్పుకొనుటలో స్వార్థములేదు.
అతడు తనకు సాధ్యమైనంత వరకు దేవకార్యము నెరవేర్చుటకే
ప్రయత్నించెను. అది విఫలమయినది. విఫలమగుటయే గాక తన
దూతకార్యము దమయంతికి దుఃఖకారణమయినది. ఇక మార్గము
లేక నలుడు తనపేరు చెప్పుకొనినాడు. ఇందులో దోషములేదు. దేవ
కార్యము భంగమైనందులకు నలుడు అంజనేయాయులను పోలనైతి

నని వ్యధచెందెను. దమయంతి తాను తెలియక తన మనోవల్లభునితో మాటలాడినందులకు పశ్చాత్తాపము చెందెను. ఆ సమయమున నల దమయంతులకు సంగమ కారణదూతయైన కలహంసయంతః పురము ప్రవేశించి బ్రహ్మసంకల్పమైన వారి వివాహము తెల్పి దుఃఖోపశమనము చేసినట్లు శృంగారనైషధకర్త కల్పించెను. హర్ష నైషధమున దూత్యము విఫలమయినదని నలుడు చింతించు సంద ర్భమునందు హంస వచ్చినట్లున్నది. శ్రీనాథుడి సందర్భమునందు హంస వచ్చినట్లు అంధ్రీకరింపలేదు. నలదమయంతులిరువురు దుఃఖించునపుడు హంసను ప్రవేశపెట్టుటలో శ్రీనాథునకు గల కథా కౌశలము వ్యక్తమగుచున్నది. నలదమయంతుల పశ్చాత్తాపము హంస పునరాగమనము భారతకథలో లేవు. ధీరోదాత్తుడగు నలుడు దేవతల కార్యము నెరవేర్చలేకపోవుట, అంతఃపుర స్త్రీయగు దమయంతి యన్యపురుషునితో మాట్లాడుట. ఇవి రెండును ఒకవిధమగు దోష ములే. ఈ దోషపరిహరణకు నైషధకర్త హంసపునరాగమనమును కల్పించినాడు. దమయంతి నలునితో దేవతల సమక్షమున వివాహ మాడుదునని మాటయిచ్చినది. ఈ విషయము భారత, నైషధము లందును గలదు.

నైషధకథలో నలుని దూతకార్యమునకు అంతరిక్షమందు నిగూఢాకృతినందున్న దేవతలు నలుని మనశ్శుద్ధికి సంతోషించిరి. ఇది భారతనలకథలో లేదు. నలుని చిత్తశుద్ధిని లోకమునకు తెలియ జేయుటకై దేవతలు నలునకు దూతకార్యము వప్పగించిరి. తన స్వార్థము లేకుండ నలుడు దేవతల దూతకార్యమునకు సహక రించెను. కాని అది దమయంతి దృఢనిశ్చయముతో విఫలమయినది. నలుడు దేవతలను సమీపించి జరిగినవిషయమును పూసగుచ్చినట్లు చెప్పెను. దేవతలు దమయంతి స్వయంవరమునకు పోవనిశ్చయించు కొనిరి.

3.4. బారతీదేవి దమయంతికి స్వయంవరాగతులను గురించి తెలుపుట:

దమయంతి స్వయంవరమునకు వివిధదేశములనుండి రాజులు వచ్చిరి. ఆ వచ్చినవారిలో కొందరు దమయంతిని వివాహమాడుటకు, కొందరు తమ బలపరాక్రమములతో ఆమెను చేజిక్కించుకొనుటకు, కొందరు స్వయంవరోత్సవమును జూచుటకొరకు వచ్చిరి. వీరి సందడి తిలలు నెత్తిపై జల్లిన నేలపడలేదని శృంగారనైషధతర్త కల్పించెను. స్వయం వరమునకు కర్కటకుడను భుజంగపుంగవుడును, ఫణీంద్రుడైన వాసుకి కూడ వచ్చిరి. అష్టదిక్పతులలో ఇంద్రాగ్నియమ వరుణులు మాత్రమే దమయంతి స్వయంవరమునకు వచ్చిరి. తక్కినవారు రాకపోవుటకు గల కారణమిది.

సీ॥ రాజా నౌజ్వల మంత్రరజ్జబలంబున
రా బొందు గాదయెరాక్షసునకు
దమయంతి తోడినేత్రస్పర్థకతమున
నిజవాహనమురామినిలిచెగాలి
తనరూపుకైలాస దర్పణంబున జూచి
వ్రీడ గుబేరు డిల్యెడల డయ్యె,
నర్ధవారీశ్వరుండగుట నీకానుండు
సామేని యంకలి జాగ కుండె

తే॥ దానువహించు ధాత్రికెవ్వాని బెట్టి
వచ్చునటుగాన శేషుండువచ్చుటుడిగె,
ముదిసిముప్పున బెండ్లి కెఱుగమువేల్పు
దగవు గాదని రాడయ్యె దాతవేల్పు

(శృ.నై. 4-129)

రాజపురోహితుల మంత్రబలము, రక్షణబలము ఉండుట వలన నిర్మతి స్వయంవరమునకు రాలేదు. దమయంతి నేత్రస్పర్ధవలన తనవాహనమైన జింక రానందున వాయుదేవుడు నిలిచినాడు. గౌరీ శాపఫలితముగ కుబేరుడు వికృతాకారుడగుట వలన రాకుండెను. అర్థశరీరాంగుడగుటవలన పార్వతి పోనివ్వదని ఈశ్వరుడు నిలచెను. భూమిని మోయుభారమెవ్వరికిని నొసగుటకు వీలులేక అదిశేషుడు నిలచెను. బ్రహ్మకు నాలుగు మొగములుండుటవలన అందవిహీనుడనని రాకుండెను. భారతకథలో స్వయంవరాగతుల వృత్తాంతము గాని, ఇంద్రాగ్నియమవరుణులు మాత్రమే వచ్చి తక్కిన వారు రాక పోవుటకు గల హేతువుగాని లేదు. దిక్పతులలో ఇంద్రాగ్నియమవరుణులు మాత్రమే వచ్చి తక్కినవారు రాకుండుట అసమగ్రము; అసమంజసము. దీనిని తొలగించుటకొరకు నైషధకర్త ఈ మార్పును కల్పించెను. దిక్పాలకులందరు దమయంతిస్వయంవరమునకు రాక ఇంద్రాగ్నియమవరుణులు మాత్రమే వచ్చుటకు గల కారణమును గుంటూరు శేషేంద్రశర్మగారిట్లూహించిరి:- మంత్రశాస్త్రమున యం. రం. లం. వం, హం.-అనునవి పంచభూతములకు చెప్పిన బీజాక్షరములు. యం, లం, రం, వం వరుసగా యమ, అగ్ని, వరుణ, ఇంద్రులను చెప్పను. ఇంద్రాగ్నియమవరుణులనగా మూలాధారాది చక్ర పంచకము. ద్రవ్యాణాంశితివీతరోహిత హరిన్నామాన్వయం అనగా ఇంద్రాగ్నియమవరుణులు అధిష్టాన దేవతలు గాగల ధవళమేచక వీత రోహితహరిద్వర్ణసమన్వితములైన మూలాధారాది పాంచభౌతిక చక్రములయొక్క సమాహార రూపమైన శరీరము.

స్వయంవరాగతులైన రాజులను పరిచయము చేయుటకు భీమరాజు సరస్వతిని ప్రార్థించెను. భారతీదేవి సాక్షాత్కరించి దమయంతికి రాజుల వృత్తాంతములను తెలిపినది. హర్షనైషధములో

భీమరాజు దమయంతికి స్వయంవరాగతులను పరిచయము చేయుటకు విష్ణువును ప్రార్థించినట్లు విష్ణువు సరస్వతిని పంపినట్లున్నది. (10వ సర్గ. 67,73,) శ్రీనాథుని యనువాదములో భీమరాజు స్వయముగ సరస్వతీదేవిని ప్రార్థించినట్లు, అమె ప్రత్యక్షమైనట్లు మార్చెను. నైషధకర్త సరస్వతీదేవిని ప్రవేశపెట్టుటలోగల అంతర్యమును విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారిట్లాహించిరి". సరస్వతి యనగా నెవరు? జీవునియందు ప్రతిబింబించుచున్న వాగ్రూపమైన శివమూర్తి. శివుడు సర్వజీవమయస్వరూపుడు. జీవునకు మాటలకు నిత్యసంబంధమున్నది. శివునకు సగస్వతికినిదియే సంబంధము. శివుడే సరస్వతి సరస్వతియే శివుడు, శివుడు. తేజోమూర్తియైన జీవుడు. సరస్వతి వాఙ్మయమైన జీవశక్తి. నలుని కథలో శ్రీహర్షుడు సరస్వతిని తీసికొని వచ్చుటకు కారణమిది. భారతనలకథలో సరస్వతీదేవి సాక్షాత్కరించి దమయంతికి స్వయంవరాగతులను చూపిన విషయము లేదు. ఇది నైషధకర్త కల్పించినదే.

సరస్వతీదేవి దమయంతికి మొదట దేవతలను గూర్చి వివరించుచు వీరు ముప్పదిమూడు కోట్లున్నారని, వీరిని వర్ణింపవలెనన్నచో వేయేండ్లుపట్టుననెను. దేవతలను వివాహమాడుట దమయంతికి యిష్టములేదని తెలిసి, సరస్వతీదేవి ద్వీపాధిపతులను జూపినది. పుష్కర ద్వీపాధిపతిని, శాకద్వీపాధిపతిని, క్రౌంచద్వీపాధిపతిని, కుశద్వీపాధిపతిని, శ్మాలి ద్వీపాధిపతిని, ప్లక్షద్వీపాధిపతిని, జంబూద్వీపాధిపతిని, వేర్వేరుగ వర్ణించిచెప్పినది. వీరిని దమయంతి నిరాకరించినది. తరువాత సరస్వతీదేవి ఉజ్జయినీపతి, గౌడరాజు, మధురాధిపతి, కాశీరాజు, అయోధ్యాపతి పొందిడు. కాళింగుడు. నేపాళరాజు, కామరూపాధిపతి, ఉత్కలుడు, కీకటుడు వీరి బలపరాక్రమములను వివరించినది. వీరినికూడ దమయంతి నిరాకరించినది. నలుని

నలాకారములో కూర్చునియున్న ఇంద్రాగ్నియమవరుణులను దమ
యంతిసమీపించినది. పంచనలులను జూచి దమయంతికి సందే
హము కలిగినది సరస్వతిదేవి నలవరముగ అర్థమువచ్చునట్లు ఇంద్ర,
అగ్ని, యమ, వరుణుల పృథ్వింతమును వివరించినది. పంచనలులను
దమయంతి నిశితముగ పరిశీలించి మొదిటి నలుగురు దేవతలుగాను,
ఐదవవాడు నలునిగ భావించినది. కాని ఐదవవాడు నలుడని పూర్తిగ
తెలిసికొనుటకు శక్తురాలు కాలేకపోయినది. నురల నిశితముగ ఐదు
మందిని పరిశీలించినది. మానవులకు లేని కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణములు
దేవతలకున్నవి. అవి

“ధరణింబొందని కోమలాంఘ్రీ కమలద్వంద్వంబులన్, ఘర్మశీ
కరయుక్తంబులుగాని ఫాలములు, వక్షఃశ్శోణులంబత్తృకే
సరముల్ గందని పూపుదండలు, నిమేష వ్యాఖ్యగైకొని ధృ
క్స్పరసీజంబులు, నల్వురందు గనియెంగాంకాలరామంబొగిన్”

(శృ. నై. 5-182)

ఈ లక్షణాంతరములే భారతమునందిట్లు చెప్పబడియున్నవి.

సా పశ్యద్విబుధాన్సర్వా సన్వేదాన్స్తబ్ధలోచనాన్
హృషిత స్రగ్వణోహీనాన్ స్థితానప్సృశతః క్షితిమ్
ఛాయాద్వితీయోమ్లానసృగృజఃస్వేద సమన్వితః
ధూమిష్ఠోనైషధశ్చైవ నిమేషేణవసూచితః”

(వ్యాసభారతారణ్యపర్వ-నలోపాఖ్యానము)

నలుగురు దేవతలనుండి దమయంతి నలుని గుర్తించు విషయము
భారతములో చెప్పబడలేదు, ఇది నైషధకర్త కల్పనమే.

ఇంద్రాదులు నలదమయంతులకు వరములిచ్చుట భారత,
నైషధముల రెండింటియందును గలదు. హర్షనైషధమున అగ్ని

నలునకు పక్వముచేయబడిన యన్నము, మత్స్యములు మొదలగు
మాంసాదుల రసములును. సూపశాకాది సమస్తమైన వంటకము
గూడ నమృత రసమును మించి వండగలడని వరమిచ్చెను. (14వ
సర్గ-75). దీనికి ఆంధ్రానువాదములేదు. అగ్నిదేవుని వరప్రభావము
వలననే నలునకు పాకవిద్య యబ్బినదని, దీనిని బట్టి తెలిసికొన
వచ్చును. శ్రీనాథుడు తన నైషధాంధ్రీకరణమున వరములతోపాటు,
దేవతలు ఆశీర్వచనములను కూడ నిచ్చినట్లు కల్పించినాడు.

ఉ॥ ఆదిమశక్తియైన తుహినాచలరాజతనూజ వోలె ము
తైదువపై నిజేశ్వరుని యర్ధశరీరము పాలుగొమ్మునీ
పాదసరోరుహంబులతి భక్తి భజింతురుగాక యొప్పు బ్ర
హ్మాదిక దేవతాసదృశులైన మహామహిమండలేశ్వరుల్

(శృ. నై. 6-14)

వివాహ సమయమునందు ఆశీర్వచనమన్నది సుప్రసిద్ధము.
అందువలన దేవతల ముఖమున శ్రీనాథుడు నలదమయంతులకు
ఆశీర్వచనమును చెప్పించినాడు. సరస్వతీదేవి నలునకు చింతామణి
మంత్రము నిట్లుపదేశించినది.

“సకలంబై హిమరుక్మశాభరణమై సవ్యావసవ్యార్థయు
గృక రూపంబయి నైవమైగత కళంకంబై శివంబై యుపా
సక చింతామణియై ప్రసిద్ధభగవచ్చ ట్టాభిధేయార్థమై
యొక మంత్రంబు మదీయమొప్పు, నది సీకుర్నీశ, యేనిచ్చితిన్”

(శృ. నై. 6-18)

“నారదుడు ఇంద్రసభలో ప్రకటించిన రత్నమునే శారదాదేవి
మంత్రముగా నిర్ధారణ చేసినది. ఈ తాత్పర్యార్థనిర్ధారణము నందు
బుద్ధిని లగ్నముచేసినాడు గనుకనే శ్రీనాథుడు అక్కడ ఒకరత్నమని

రెండు డ్విగుపులనాద్యంతములయందుంచి రచించినాడు. ఈ రత్న, మంత్రము, విషయము భారతమునందు కానరాదు. ఇది నైషధకర్త కల్పనమే

3. 5. నలదమయంతుల వివాహము:

నలుడు వివాహ నేపథ్యమునకు వచ్చునపుడు పౌరాంగనలు నలుని సౌందర్యమును కీర్తించుట, పేరంటాండ్రు గంధపుష్పతాంబూలాదులతో నలుని యభిషేకించుట, నలుడు గృహప్రవేశమునకు వెళ్లునపుడు దమయంతీ ప్రియ సౌదరుడగు దమనుడు తోడుగవెళ్లుట ఇత్యాది యంశములు నైషధమున సాంప్రదాయ పద్ధతిలో విపులముగ వివరింపబడినవి. పెండ్లికుమారుని బావమరది గౌరవ సూచకముగ మామకు కాళ్లుకడుగుట, గృహమువెలుపలినుండి లోనికి గొనిపోవుట ఇప్పటికిని పాటించుచున్న ఆచారములే. భీమనృపతి యల్లునకు కత్తిని, మాణిక్యములదండను, కటారిని, కామగమనమగురథమును, తెల్లని గుర్రమును డివ్యాంబరములనూ, వీటికావేటిని, గారుత్మతభుక్తిపాత్రను కానుకలుగా నిచ్చెను. రామరాజురంగప్పరాజు సాంబోపాఖ్యానములో శృంగారనైషధము ననుసరించి కాబోలు తన యల్లుడైన కృష్ణునకు ఖడ్గము, హారము, గరుడాశ్మస్త్రగితపాత్రము, ఘుత్తైపుటద్ధము, చిలుక, గుర్రము భద్రేభము, దివ్యరథము, కవచము మొదలగునవి యొసంగినట్లు కల్పించెను. అరణముగ అల్లునకు కానుకలిచ్చు ఈ విషయము భారతములో కానరాదు.

నైషధములో నలదమయంతుల వివాహనంతరము ఏర్పాటు చేసిన బువ్వపుబంతిలో శృంగారవిశేషములు హాస్యధోరణిలో విరివిగా వర్ణింపబడినవి. ఒక నెరజాణ ఒక ముసలి ఊసరవెల్లిని తీసికొని వచ్చి నలునకు గాలివిసరుచున్న చెలికత్తె పదముల నడుమ పదలినది. ఊసరవెల్లి తొడమీదికి ప్రాకగానే అడిచేయునదిలేక తోటి

చెలులు కలకల నవ్వగా కట్టుపుట్టము గబగబ విప్పివైచినది. ఒక నుందరి ఒకనికి మొగము కడిగికొనుటకై దోసిట నీళ్లుపోయుచుండగా ఆతడు దాని చెక్కుటద్దములను ముద్దుపెట్టుటకై ప్రక్కల నున్నవారు విక్షణములో తమ్ము చూడకుండ ఏమరియుందురో యని నిరీక్షించుచుండెను. ఆయువతి యాతని యాశయమున తనుగుణముగ ప్రవర్తించినది. నలునకు విసనకర్ర వీచుచు ఒక యువతి తనివితీర నలుని సౌందర్యము తిలకించినదట. పెండ్లి బంతులలో వడ్డించు వివిధఫలహారములు వడ్డనలలో స్త్రీ, పురుషుల హాస్య సంభాషణలు విరివిగా నున్నవి.

“ఉష్ణశీతాన్న కబళంబులొకడు సూప
బవలొ రాత్రి మొగెడ గూడ నవసరమని
దాని కుత్తర మొకలతా తన్నియిచ్చె
నధర బింబు విరిచి సంద్యాగమమని”

(శృ.నై. 6-135)

సాధారణముగ పెండ్లికి వచ్చినవారు ఊరక కూర్చుండరు. వారు లోకములండలి జరుగు హాస్యపాషకములైన విషయములు చెప్పుకొని నవ్వుకొనుచుందురు. దీనిని గుర్తించి శ్రీహర్షుడు బువ్వపు బంతిని కల్పించి యుండవచ్చును. భారతకథలో హాస్యరసస్ఫోరకములైన విషయములుగాని, బువ్వపుబంతి ప్రశంసగాని లేదు.

భీమరాజుకు, దమయంతిని నత్తవారింటికి పంపునపుడు కలుగు దుఃఖముకంటె అల్లుడగు నలుని యెడబాటు వలన అధిక దుఃఖము కలిగినట్లు మూలములో లేకున్నను, శ్రీనాథుడు శృంగార నైషధమున చెప్పినాడు.

భీమరాజు దమయంతిని నత్తవారింటికి పంపునపుడు ఆమెకు

హితోక్తులిట్లు పలికినాడు,

సీ॥ "పాటించికొలుపుము భవనదైవతముల
సపతుల గొనియాడు సఖులబోలె
నారాధనము సేయుపత మ్మామలనెప్పు
బరిజనంబుల మీద గరుణగలుగు
ములుగకు కోపించినపుడు నాధునితోడ
మదిలోన నుబ్బకు మన్ననలకు,
దోడికోడండ్రతో గూడిమాడి చరింపు,
దాసీ జనము త్రోవు తల్లికరణి.

తే॥ బ్రాహ్మణులయందు గురులందుబంధులందు
భక్తివిశ్వాస సాహర్దవరతనెరవు
క్షవ్య, పతిదేవతాచారపరమపుణ్య
ధర్మమేమరకుండు మీతల్లికాన "

(శృం. నై. 17-9)

ఇవి అభిజ్ఞాన శాకుంతలమున కణ్వుడు అత్తవారింటికి పంపు
నపుడు చెప్పిన హితోక్తులను తలపించును. రామరాజు రంగప్పరాజు
కూడ సాంబోపాఖ్యానములో (3-61) బాంబవంతుడు తనకుమార్తెకు
బుద్ధులు గఱపినట్లు తెల్పియున్నాడు.

భీముడు దమయంతికి బుద్ధులుచెప్పిన విషయము భారత
ములో లేదు. ఇది నైషధకావ్యకర్త కల్పించినదే.

శృంగారనైషధమున దమయంతి సోదరులైన దమ, దమనులు
తండ్రియాజ్ఞా ప్రకారము దమయంతికి వస్తువు లిచ్చుటయేగాక,
"పసుపు కుంకుమ మాన్యములిచ్చినట్లు తెలుగుదేశమునందలి సంప్ర
దాయమును దృష్టిలో పెట్టుకొని శ్రీనాథుడు ఒక పద్యమును
సంతరించెను,

ఉ॥ “సంకుమదంబు గస్తురియు జాదు బటీరము గప్పురంబునుం
గుంకుమ పువ్వునుంబునుగు గొజ్జెగ నీరు ననేక భారముల్
కంకణ కంఠిణా కటకకాంచి ముఖభరణవ్రజంబుతో
గొంకక తోడ బుట్టువులు గూరిమి చెల్లెలి కిచ్చిరిద్దరున్”

(శృం. నై. 7-11)

ఈవిషయము హర్షనైషధమునగాని, వ్యాసభారతము నగాని,
నన్నయ నలకథలోగానిలేదు. ఇది శ్రీనాథుని స్వతంత్రకల్పనము.

3. 6. కలివృత్తాంతము :

ఆ రిషడ్వర్గములగు కామక్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్య
ములవలె కలి ఒకగుణముకాకపోయినను వాటికి అధిదేవతగ పేర్కొ
నవచ్చును.

భారత నలకథ ఉత్తర భాగములోవచ్చు కలిని పూర్వకథా
భాగములో ప్రవేశపెట్టుటలో శ్రీహర్షుని యభిప్రాయము నలునివంటి
మహాపురుషునికైనను కష్టములు తప్పవని సూచించుటకు కావచ్చును
కృష్ణమిశ్రుని ప్రబోధచంద్రోదయమును నాటకములో లోభ, మోహ,
క్రోధులకు రూపములు కల్పింపబడినవి. కలివృత్తాంతము భారతము
నందును గలదు. కాని నైషధములో కలివృత్తాంతమే కాక క్రోధుడు,
లోభుడు, మోహుడు, వీరుమువ్వురును ఇంద్రాదులకు కన్పించిన
విషయము కూడ తెలుపబడినది. వీరి సందర్శన వలన నల
దమయంతులకు కష్టములు కలుగనున్నవను భవిష్యత్కథ
సూచింపబడుటకై నైషధకర్త కల్పించియుండును.

శృంగారనైషధములో ఇంద్రాదులకు కనిపించిన కలి ఆర
మిట్లున్నది.

సీ॥ కలుకులై పెరిగిన కుటువెండ్రుకల తోడ
బట్టయౌదల గావి పాగయమర

నిగిడిపూతేకు బాగుగ గత్తిరించిన
 గడ్డంబు కొనరొమ్ము గమ్మిరింప
 బండి కందెన తోడ బ్రతివచ్చుమై వాయ
 నీలి పచ్చడముతో మేల వింప
 నవరక్తవందన ద్రవ కల్పితంబైన
 నూత్న త్రిపుండ్రంబు నొసల నొప్ప

తే॥ గోరమీనలు మిడిగ్రుడ్లు కులువ పొడవు
 డొప్ప చెవులును గొగ్గిపండులను గలిగి
 యున్న మద్గీవుడై వచ్చుచున్నవాని
 గలిమహారాజు గనిరి దిక్కాలవరులు”

(శృం. నై. 7.93)

ఏ విధముగ నైనను దమయంతిని పట్టితెత్తునని పాంచాలిని
 పాండవులు పొందినట్లు తామందరు కలిసి దమయంతిని పొంద
 వలయునని కలి యింద్రాదులతో పలికెను. దేవతలు పంతము వల
 దని కలిని నివారించిరి. తాను తలపెట్టబోవు కార్యమును కలి
 దేవతలతో నిట్లనెను.

“ వాని దుర్వృత్తి నెపముగా, వసుధయేలు
 నలునిపై బ్రత్యవాయంబు గొలుపు వాడ
 గొలిపి యతని బ్రవేశించి నిలుచువాడ
 నిలిచి యతని మనసీక యలచువాడ,

(శృం. నై. 7-117)

ఈ విషయము భారతనలకథలోలేదు. ఇంద్రాదులు కలిని
 వదలి పోవుటకుగల కారణము శృంగారనైషధమునందిట్లు చెప్ప
 ఁడినది. “కలియుత్సాహంబు దైవకల్పితంబు గావున నన్యధాకరింప
 నలవిగాక” దేవతలు వెల్లిపోయిరి. ఈ విషయము హర్షనైషధమున
 గాని, భారత నలకథలోగానిలేదు. కలిపురుషుడు కామ, క్రోధ,

లోభ, మోహములకు వేర్వేరు అధికారములు పంచిన విషయము శృంగార నైషధమునందున్నది. ఇది హర్షనైషధమునగాని, భారత నలకథలోగాని లేదు.

3. 7. నలదమయంతుల శృంగారము :

నవపదువైన దమయంతి లజ్జాభయములను పొగొట్టుటకు నలుడు వివిధ శృంగార విలాసములతో ఆమెను అనునయించిన చిధము శృంగార నైషధమునందినట్లున్నది.

సే॥ అధరంబు చవినూపు, చున్యమేమియు నొల్ల
ననిచెక్కుజేరి చుంతనము వలుకు,
దై న్యంబు దోప బ్రాధనసేసి, తుది బొంచి
బలిమి సొంపునన చుంబన మొనర్చు
' పదనార విందానవము పరిసాదము సేసి
ననునేలికొంటిగా ' యనుచు మెచ్చు.
'నను గు భృత్యునకు నీపనియర్హుగు, నంచు
నూరు సంవాహనంబొయ్య జేయు

తే॥ నేలకుసుమాస్త్రు కేలికినింత వెఱవ;
వెఱవకేనేమిసీ సఖీవితతి యేమి;
యనుచు దగబుజుగించి హస్తాంబుజమున
వలపు గీలు దెమల్చు ధూవల్లభుండు"

(శృం. నై. 7-176)

నూతన దంపతులైన నలదమయంతుల శృంగారమునకు ఆలంబన విశేషము తెన్నిటినో భారతమునందు లేకున్నను కావ్య వృత్తితో నైషధగ్రంథకర్త కల్పించినాడు. కులస్త్రీ ధర్మము రాజ శేఖరుడు కావ్యమీమాంసలో ఇట్లు తెల్పినాడు.

“ అధ్యుత్థానముపాగతే గృహపతౌ, తద్భాషణేనప్రతా,
 తత్పాదార్పిత దృష్టి, రాసనవిధి, స్తనోపవర్యాన్వయమ్,
 సుప్తేతత్రశయాత, తత్ప్రధమతోజహ్యచ్ఛయామితి,
 ప్రాచ్యైః పుత్త్రినిదేదితః కులవధూసిద్ధాన్త ధర్మాగమః”

(శృం. నై. 4-15)

దమయంతి కులస్త్రి ధర్మమును పాటించి పతిని నిత్యము
 సేవించినట్లు నైషధకర్త చెప్పినాడు. శృంగార నైషధమున ప్రాభాతిక
 వైతాళిక గీతములకు నలుడు లేచి మామయిచ్చిన ఈశ్వర వరదత్త
 మైన కామగమనరథము మీద మిన్నేటికేగి స్నానముచేసి వచ్చినట్లు
 శ్రీనాథుడు స్వతంత్రముగ కల్పించెను. రాజాస్థానకవి యగుట
 వలన శ్రీనాథుడు రాజమర్యాదలు గుర్తించి ఈ కల్పనలు చేసియుండ
 వచ్చును. ఈ విషయము హర్షనైషధమునగాని, భారతనలకథలో
 గాని లేదు.

శృంగార నైషధమునందు నలదమయంతుల గోష్ఠిసందర్శమున
 భార్యాభర్తల మధ్య సహజముగ కలుగు ప్రణయ కలహములున్నవి.
 దమయంతి చెలికత్తె నలుని సమీపించి “ప్రణయ కోపములు రతి
 దీపనౌషధములు పోలయలుక లేక మగవారికి మగువల బాత్రులు
 గారు దీర్ఘంబులయ్యెనేని యవియే ప్రేమభంగ కారణములు కావున
 కోపము మానుమని ప్రాధేయపడినది. ఈ మాటలు లోక ప్రసిద్ధములు
 కూడ. ఎందుకనగ భార్యాభర్తల మధ్య ప్రణయకలహములేర్పడును.
 ఆ తగవులే వారి ప్రేమకు అలంబనములగును. ఈ కలహము
 తాత్కాలికముగ నుండవలెను. ఎక్కువ కాలముండినట్లయినచో
 అది ప్రేమకు భంగకారణమగును. కావున కలహములను మానుడని
 చెలికత్తె నలుని యనుసరించినది. ఈ విషయమే భారతములోలేదు

శృంగారనైషధములో చెలికత్తెయగు కళావతి నలుని సమీపించి దమయంతి అతనిని మాయా నలునిగా భావించుచున్నదనెను. అందులకు నలుడు సందేహనివృత్తి కొరకు శయ్యారహస్యములను దెలిపినట్లు, శయ్యారహస్యములు చెప్పవలదని దమయంతి లజ్జచే అతనిని వారించినట్లు, చెలికత్తెను వినసీయక దమయంతి తన చేతులతో దాని చెవులను మూసినట్లు నైషధకర్త తెలిపెను. ఈ విషయము భారత నలకథలోలేదు.

నలుడు శివస్తోత్రములు చేసినట్లు విష్ణుని దశావతారములను కూడ కీర్తించినట్లు నైషధకర్త కల్పించినాడు. దీనినిబట్టి, నైషధకర్త హరిహరాభేదమును పాటించుటయే గాక భగవంతుని వివిధరూపము లందు సేవించెనని తెలియుచున్నది. అదియునుగాక నూతన దంపతులగు నలదమయంతులకు వివాహానంతరము తమ భవిష్యత్తు సుముఖముగ జరుగవలయుననెడి ఆశయముతో శ్రీహర్షుడు నలుని దైవారాధనమును చిత్రించినాడు. ఈ విషయము లేవియు భారత నలకథలోలేవు.

ఈ విధముగ సంస్కృత భాగవతారణ్యపర్వనలోపాఖ్యానమును గ్రహించి శ్రీహర్షుడు పలు మార్పులు కల్పించి “నైషధీయచరితమ్” ను రచించినాడు. దీనిని శృంగార నైషధమనుపేరుతో రసవత్ప్రబంధముగ శ్రీనాథుడు అంధీకరించినాడు.

4. ద్విపద నలకథా కావ్యములు

తెలుగులో ప్రత్యేక కావ్యములుగా రచితములైన నలచరిత్ర లన్నియు ద్విపద ఛందస్సునందే వెలువడినవి. తెలుగున ద్విపద వాఙ్మయము నిసర్గమాధుర్యము తోడి శిల్పమునకు, నిడారంబరత్వము తోడి విజ్ఞాన వికాసమునకు, సౌలభ్యసహితమైన శైలివైశిష్ట్యమునకు కూడలి అయినది గేయమును, పాఠ్యమును నయిన ద్విపద కవితకు జనసామాన్యమున విపుల స్రవార ప్రశస్తులేర్పడినవి, వస్తురచనా విధానములందు ద్విపద నలకథాకావ్యములకు గల పోలికలను డా॥ జి. నాగయ్య గారు తమ ద్విపద వాఙ్మయము (పుటలు 196-207) నందు వివరించియున్నారు. ద్విపద నలచరిత్ర వస్తురచనా వైశిష్ట్యదులను మరికొంత సమగ్రముగ క్రింద వివరించడమైనది.

నలచరిత్రను ద్విపదలో రచించిన కవులందరికి భారతారణ్య పర్వములోని సలోపాఖ్యానమే మూలము. తెలుగులో ముద్రితా ముద్రితములగు ద్విపద నలకథాకావ్యములు పందొమ్మిది యున్నట్లు తెలియుచున్నది.

1. నలచరిత్ర - చక్రపురి రాఘవాచార్యుడు (క్రీ.శ. 1545)
ముద్రితము.
2. " తిమ్మనకవి (16వ శతాబ్దము) అముద్రితము.
3. " రఘునాథనాయకుడు (క్రీ.శ. 1614-1633)
ముద్రితము.
4. " - పిళ్ళారిసెట్టి రాఘవయ్య - ముద్రితము.
5. " - కాకర్లపూడి రాఘవాచార్యుడు - ముద్రితము.
6. " - వరకవి రాఘవకవి, ముద్రితము.

7. కలి నివారణము.

(వ్రత విధాన నలచరిత్ర) - అల్లకొండ కృష్ణమూర్తి (20వ శతాబ్దము) ముద్రితము.

ఇవిగాక పేరు తెలియని అముద్రిత నలచరిత్ర ద్విపద గ్రంథములు కొన్ని మద్రాసు ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారము నందు కలవు. వాని ప్రతుల వివరణముకీవి :

8. ఆర్. నెం. 145 - అసమగ్రము.
9. " 769 - అసమగ్రము.
10. " 972 - అసమగ్రము.
11. " 1065 "
12. " 1066 "
13. " 1067 "
14. " 1068 "
15. " 1069 "
16. " 1072 "
17. " 1073 "
18. " 1075 "
19. డి. నెం. 301 సమగ్రము.

4.1. చక్రపురి రాఘవాచార్యుని నలచరిత్ర:

చక్రపురి రాఘవాచార్యుని కాలనిర్ణయమును గురించి భిన్నాభిప్రాయములున్నవి. రాఘవాచార్యుని నలచరిత్ర రచనము క్రీ. శ. 1620 అయియుండునని బ్రౌన్ దొరగారి అభిప్రాయము. రాఘవాచార్యుని గురువు దొడ్డయాచార్యులు. దొడ్డయాచార్యులు క్రీ.శ. 1545 లో నున్నట్లు ఆచార్య యస్వీ. జోగారావు అభిప్రాయపడినారు. రాఘవాచార్యుడు ద్విపద నలచరిత్రనేగాక విప్రనారాయణ చరిత్ర అను యక్షగానమును కూడ వ్రాసెను. ఈ రెండింటియందును గ్రంథాంతమున దొడ్డయాచార్యుల ప్రశంసగల ద్విపద పంక్తు లొక్కతీరుగా నున్నవి. చూడుడు—

“అనుచు వాఘాల గోత్రాబ్ధి చంద్రుండు
చిరకీర్తి మంతుడాశ్రిత హితోదయుడు
కరుణాపయోనిధి కందాళ దొడ్డ
యాచార్యులకు శిష్యుడై నట్టి వైష్ణ
వాచార తత్పరు డతి దయాపరుడు”

(నలచరిత్ర)

“అలర వాఘాల గోత్రాబ్ధి చంద్రుండు
చిరకీర్తి పెలసి యాశ్రిత హితోదయుడు
కరుణాపయోనిధి కందాళ దొడ్డ
యాచార్యులకు శిష్యుడై నట్టి వైష్ణ
వాచార తత్పరు”

(విప్రనారాయణ చరిత్ర)

రచనా విషయమున కూడ నలచరిత్రకు, విప్రనారాయణ చరిత్రకు పెక్కు పోలికలున్నవి. కందాళ దొడ్డయాచార్యులు వైష్ణవ మత గురువు. క్రీ. శ. 16వ శతాబ్దమునకు చెందినవాడు. అతని శిష్యుడైన రాఘవాచార్యుడు 1545 శాలమునందుండి యుండునని జోగారావు తెల్పినాడు. వీరి ఆభిప్రాయమును కేతవరకు రామకోటి శాస్త్రి కూడ అంగీకరించినాడు. చక్రపురి రాఘవాచార్యుడు కందు కూరి రుద్రకవికి సమకాలికుడో లేదా కొంచెము తరువాతివాడో కావచ్చునని, ఎడ్ల బాలక్రిష్ణారెడ్డి ఆభిప్రాయపడినాడు కందుకూరి రుద్రకవి కృష్ణదేవరాయల అప్పదిగ్గజములలో నొకడు. అతడు భువనవిజయములో ఈశాన్యపీఠము నలంకరించెడివాడని ప్రతీతి. బాలక్రిష్ణారెడ్డి ఆభిప్రాయము ప్రకారము కూడ రాఘవాచార్యుడు క్రీ.శ. 1545 వాడని తెలియుచున్నది. వీనినిబట్టి రాఘవాచార్యుని కాలము క్రీ శ. 1545 అయి యుండుననుటలో విప్రతిపత్తి లేదు.

ద్విపద నలచరిత్రలో చక్రపురి రాఘవాచార్యుని నలచరిత్రయే మొట్టమొదటిది. రాఘవాచార్యుని నలచరిత్ర పూర్వోత్తర కథాభాగ ములుగల ఐదాశ్వాసముల ద్విపదకావ్యము. ఇది ఘటికాద్రి నర సింహున కంకితమీయబడినది. రాఘవాచార్యుని తరువాత తెలుగు లో మరికొన్ని సంపూర్ణ నలచరిత్ర కావ్యములు వెలసినప్పటికి అతని నలచరిత్రకు వచ్చిన ప్రాశస్త్యము మిగిలిన వాటికి లభింపలేదు రాఘ వాచార్యుని నలచరిత్రలో ప్రాతిప్రత్నమహిమ. పరదారాసక్తి వలన కలుగు అరిష్టములు, వ్యసనాభిలాష వలన కలుగు కీడులు, మున్నగు కథాంశములు పండిత పామర జనాకర్షణీయముగ కరుణరసాత్మకముగ వర్ణింపబడినవి.

చక్రపురి రాఘవాచార్యుని ద్విపద నలచరిత్ర ఆంధ్రలోకమున

పండిత పామరులలో విపుల ప్రచారము పొందినది.

“కొంకొక యీ కథ కోరిక సభల
వెలయ బృహ్మతిగా పేడ్చెన్నొంద
సలలిత సారాంధ్ర శబ్దసంగతుల
దెలిపెద నీకథ ద్విపద శావ్యముగ
వలనొప్ప నలచక్కవర్తి చరిత్ర
విరచింతు నానేర్పు విధమెల్ల దెలియ”

(58-63)

అని గ్రంథావతారికలో రాఘవాచార్యుడు తెల్పినాడు. తెలుగు నాట పల్లెలలో ఆపత్నమయములందు రాత్రివేళ దీనిని అసక్తితో చదువుట నేటికిని గలదు.

రాఘవాచార్యుడు వైష్ణవ బ్రాహ్మణోత్తముడు. తిరువేంగడా చార్యుని తనయుడు. ఇతడు వైష్ణవుడయ్యి శివకేశవులకు భేదము పాటించక నలచరిత్రలో మొదట గణేశుని, హరుని, పార్వతిని స్తుతించి పిమ్మట విష్ణ్వది దేవతలను కీర్తించియున్నాడు. ఇష్టదేవతా స్తుతియందు గణపతిని, త్రిమూర్తులనిట్లు స్తుతించినాడు.

శ్రీ గణపతిని మహాత్ముని
నాగమ సంపేద్యులైన హరుని భవానిన్
భోగీశ శయుని గమలను
బాగుగ బద్మజుని వాణి బ్రస్తుతి సేతున్

ఇష్టదేవతా స్తుత్యానంతరము రాఘవాచార్యుడు వ్యాసవాల్మీక్యదులను స్తుతించినాడు. దీనినిబట్టి యాతనికి పూర్వకవుల మీద గల గౌరవ భావము వ్యక్తమగుచున్నది.

రాఘవాచార్యుని నలచరిత్రలో కథాప్రారంభము భారత
 నలోపాఖ్యానము నందున్నట్లేయున్నది. ధర్మజుడడిగిన ప్రశ్నకు
 బృహదశ్వడి నలకథను చెలిపెను. నలకథేతివృత్తమును భారతము
 నుండి గ్రహించినను రాఘవాచార్యుడు తన నలచరిత్రలో వివిధ
 మార్పుచేర్పులు చేసినాడు. రాఘవాచార్యుడు కథారంభమున ప్రబం
 ధోచితముగ సుదీర్ఘముగ చేసిన నిషధాపుర వర్ణనను పరికింపుడు.

“శ్రీకర నవహేమ చిత్రగేయములు
 ప్రాకార గోపుర ప్రసాదతతులు
 కనకంపు మేడలు ఘన మండపములు
 వినుతింప దగినట్టి విపణి మార్గములు
 కొటల మట్టశృ కొలుపు కూటములు
 నాటక శాలలు వశిన దీప్తి కలు
 కేళికావనములు గృతకాచలములు
 బాలానిలంబులు బహు పుష్పములును
 మహనీయ దేవతా మండపంబులును
 బహుచిత్రగతులచే బరుగు హర్యములు
 శృంగార వనములు చెఱకు దోటలును
 వారణశాలలు వాజికాలలును
 మేరుకైలము కన్న మించు తేరులును
 వచ్చ తోరణములు బహువిలాసములు
 నచ్చుగా గొప్పముత్యముల మ్రుగ్గులును
 విమల ధూషణములు విహరించు హారులు
 వేదశాస్త్రపురాణ విద్యలన్నిటికి
 నాదియై వర్తించు నట్టి ధూసురులు
 రాజులు బలవరాక్రములు రాహుతులు

ధూజన సుతులై న బుధులు బాంధవులు
 ధనదుని పురినై న ధరయెల్ల జూట
 కొని దాచ గల వైశ్యకోటి చెన్నొంద
 హరిభక్తియుతులై న యట్టి శూద్రులును
 సరసులు సత్కవీశ్వరులు పాఠకులు
 గాముకులును వారకాంతాజనంబు
 గామితార్థములెల్ల గలుగు నంగళ్ళు
 నానావినోదముల్ నడుపు నాటకులు
 మానిత పతిభక్తి మతులై న సతులు
 మదమున మించిన మగలును మిగల
 మదగజంబుల నిల్పు మల్లులు గలిగి
 పురూహూతుడేలిన పురమొకోయనగ
 నిరుపమగతి నొప్పు నిషడాపురంబు

(ప్రథమ 2-40)

ఇది అమూలకమే.

నలుని పరిపాలనమును వివరించుచు నలుడు భుజబలోన్న
 తుడని, గజకంఠీరవుడని, అతని పాలనలో నెలకు మూడు వానలు
 కురియునని, దొంగలు లేరని, యాచకులు లేరని, కలహములులేవని
 అంగహినులు లేరని. వడ్డిరేట్లు అధికముగ నుండెడిది కాదని, రైతు
 పదిపాళ్లలో ఒకపాలు మాత్రము రాజునకిచ్చెడి వాడని, గోక్షీరము,
 పంటలు సమృద్ధిగ నుండెడివని, బ్రాహ్మణోత్తములకు తగినమర్యాద
 జరుగుచుండెడిదని రాఘవాచార్యుడు తెల్పినాడు. మూలమునందు
 గాని నైషధమునందుగాని నలుని పరిపాలనకు సంబంధించిన విశే
 షాంశములు గానరావు.

నలుని సత్యపరిపాలనా దక్షతను వివరించుటకు రాఘవాచార్యుడు గోవాష్ట్ర సంవాదమును కల్పించినాడు. అరణ్యమున సంచరించుచున్న వ్యాఘ్రము గోవును జూచి “నీవు నా భయమునకు వెరవకున్నావు. ఇది నలుని పరిపాలనగదా. అందువలన నీకు భయము లేదు. ఈ నలచక్రవర్తి చిరకాలము రాజ్యపాలనచేయునా? చూతము. నలచక్రవర్తి పాలనానంతరమైన నిన్నుపట్టి చంపెదను.” అని బెదిరించినది. ఇంతలో విష్ణుచక్రము వచ్చి యావ్యాఘ్ర కంఠమును ఛేదించినది. నలుని పరిపాలనలో బలవంతులు బలహీనులను హింసించుట లేదని గోవాష్ట్ర సంవాదము వలన నిరూపితమగుచున్నది. ఈ విషయము నేటికిని జానపదులలో బహుళ వ్యాప్తి చెందియున్నది. గోవాష్ట్ర సంవాదము భారత సలకథయందుగాని, నైషధమునందుగాని కానరాదు. రాఘవాచార్యుని కల్పనలో నిది ఒకటి.

నలుడు ఉపవన విహారమునకు మంత్రితో వచ్చి హంసల సమూహమును జూచినట్లు, ఆ హంసలను పట్టుకొనుటకు వారు ప్రయత్నించినట్లు, అవి మ్రానెక్కినట్లు నలుని మంత్రి యాహంసలను దరిమిలనట్లు, అవి భూమిపైవ్రాలగ నొక హంసను నలుడు పట్టుకొన్నట్లు రాఘవాచార్యుడు తెల్పినాడు. మూలము నందు హంసలన్నియు ఎగిరిపోయినట్లు, ఎగురలేని ఒక హంసను మాత్రము నలుడు పట్టుకొన్నట్లున్నది. హంస నలునకు దమయంతి వృత్తాంతమును వివరించి చెప్పినది. భీముడు సతీసమేతముగ వనమునకేగి తపమాచరించినట్లు, దమనమహర్షి వారి తపమును మాన్పించి తాను వారి పుత్రప్రాప్తికై బ్రహ్మనుగూర్చి తపస్సు చేసినట్లు, బ్రహ్మ ప్రత్యక్షమై వారికి పుత్రప్రాప్తి కలుగునని వరమిచ్చినట్లు, ఆ వరప్రభావము వలన దమయంతి దమనుడు మాత్రమే జన్మించినట్లు రాఘవాచా

ర్యుడు తెల్పెను. భారత సలకథలో దమన మహర్షి వలన భీమరాజుకు దమయంతి దమదాంత, దమనులను పుత్రులు జన్మించినట్లు తెలుపబడినది.

తను గట్టుటకు దాళ్ళు తా దెచ్చు కొన్నట్లు హంసను పట్టు కొన్నదని దమయంతి సఖులు భీమరాజుతో దమయంతి వృత్తాంత మును చెప్పిరి. ఎవరైన తాము చేసిన పని తమకే యిక్కట్లు తెచ్చి నపుడు తరుచుగ ఈ లోకోక్తిని వాడుచుందురు. జానపదుల అభి ప్రాయమును గుర్తించి రాఘవాచార్యుడు ఇట్టి లోకోక్తులను తన నల చరిత్ర కావ్యమునందు విరివిగా వాడియున్నాడు.

భీమరాజు దమయంతి విరహమును గూర్చి చింతించి ఆడు బిడ్డలను కన్నతండ్రికి పాచుషము చెడునని పెద్దలు చెప్పిన మాట నిజమని యిట్లు వాపోయెను.

“ఆడు బిడ్డల గన్నయట్టి మానవుని
పాడిపంతంబులు పొరుషంబులును
జెడునంచు పెద్దలు చెప్పిన మాట
తడయక నిజమాయె దమయంతి వలన
ఏమి నేయుదు నింక నిటమీద నేను
నా మహిమతి బిల్వనఁ పుట యెట్లు
లారాజు బిల్వంగ నలవియేనాకు
నారాజు బిలిచిన నతడేలఁచు?”

(1-1144-50)

పుత్రికలున్న తల్లిదండ్రులు పరకట్నములిచ్చుకొనలేక తమ బిడ్డల కేవిధముగ వివాహము చేయుదుమని బాధపడుట, వివాహము

చేయనిచో తమపరువు ప్రతిష్ఠలకు భంగము కలుగునని భావించుట నేటికిని గలదు.

దమయంతి స్వయంవరమునకు బయలుదేరు నలుని సౌందర్యమును జూచి పురస్త్రీలు ముగ్ధులయినట్లు వారాతనిని విష్ణువుగ బ్రహ్మగ, మహేశ్వరునిగ, మన్మథునిగ భావించినట్లు రాఘవాచార్యుడు ప్రబంధోచితముగ వర్ణించిన తీరు చూడుడు.

“చూడరె యీ రాజు సౌంధ్యను బెంపు
 వేడుకలయ్యెడు వెన జూడ జూడ
 దనియ దీతని చక్కదనము యౌవనము
 తనరారె నిట్టి యందంబు చందంబు
 పొలు పొందునే యెందు భువియందు నివియు
 కలవె రోకముల నెక్కడ విచారింప
 గంతు డో శ్రీరమాకాంతు డో అలఱ
 యంతుడోకాక మోహన వనంతుడో
 ఈమనుజేశ్వరుండినుడో చంద్రుండో
 యీ మహామహుడు దేవేంద్రు డో హరు డో
 నన విల్లుపుష్పబాణములుండెనేని
 మనసిజు డని పీనిమది జెప్పవచ్చు
 కరముల శంఖచక్రములుండెనేని
 పరగ నీతని రమాపతి యనవచ్చు
 మూడు కన్నులు ముఖంబున గల్గెనేని
 వేడుక బార్వతీ విభు డనవచ్చు
 వేయి కన్నులు మేన విలసిల్లెనేని
 యా యమరాధిపు డని చెప్పవచ్చు”

2-(67-84)

నలదౌత్యఘట్టమున నలదమయంతుల సంభాషణను స్వయముగ దేవతలే అదృశ్యాశారులై విని, నలుని చిత్తశుద్ధికి మెచ్చినట్లు

రాఘవాచార్యుడు పాత్రపోషణాదృష్టితో తన నలచరిత్ర యందు కల్పించినాడు.

స్వయంవరాగతులైన రాజులను గురించి దమయంతికి వసు దేవుడను విప్రుడు వివరించినట్లు రాఘవాచార్యుడు తన నలచరిత్రలో తెల్పినాడు. స్వయంవరాగతుల వృత్తాంతము భారత నలకథయందు కానరాదు. శృంగార నైషధమునందు స్వయంవరాగతులను దమయంతికి సరస్వతీదేవి వివరించినది. నలాకారులైన దేవతలను దమయంతి ప్రార్థించి, నలుని వివాహమాడినది. నలదమయంతుల వివాహమునందు దేశీయములగు శోభనములను, ఆశీర్వాదములను సంగీత వాద్యములను రాఘవాచార్యుడు వర్ణించి తెలుగు ప్రజల వివాహాది ఆచారములకు వన్నెదెచ్చినాడు. చూడుడు-

“కరమొప్పు నవరత్నఖచితమైనట్టి
 బంగారు పీటలపై వదూవరుల
 నంగ నలటు నిల్చి హారతులొస గ
 నవ సీసురాంగన లతి పేడ్కతోడ
 ధవళముల్ పాడంగ దండి వాద్యములు
 పటహ ధ్వనులు నభోభాగము నిండ
 దటుకున భేరీ మృదంగ గంభీర
 రవమున ధారాధరములు ఘూరిల
 గవ గూడి వందిమాగధులు గీర్తింప
 సంగతి గా నాగ సరములు పాడ
 సంగీత వాద్యఘోషంబులు చెల గ
 బూరగల్ గంచు కొమ్ములు కాహళములు
 బోరుకల్లుటను నంబుధులెల్ల గల్గ
 వేత్తలై హోమముల్ వేల్పించి భూసు
 రోత్తములక్షత తొసగి దీపింప
 వెలమె వారాంగనల్ నృత్యముల్ నలువ

చెలగి పుణ్యస్థ్రీలు నేనలు సల్లి
 పలు తెలుంగులను శోభనములు పాడ
 చెలువంగ బెద్ద లాశీర్వాదమొనగ
 తరలాయతాక్షిని దమయంతి నపుడు
 నరపతి నలరాజునకు ధారవోనె"

2 (540-560)

మూలమునందీ విషయము లేదు.

తల్లి దమయంతికి పతిగృహవర్తన విశేషములనిట్లు వివరించినది

"మతితోడ గురుభక్తి మానకెల్లపుడు
 సతత పతి ప్రతాచర్యల విడకు
 పతిమాట నడచుచు బరిచర్యచేసి
 పతిని శ్రీపతిగా గ భావింపుమమ్మ
 వసుమతి మనసరి వారల లోన
 బొనగ సత్కిర్తుల బుట్టింపు మమ్మ
 మదిరాక్షి, చెలువొంద మన వంశమునకు
 వదలక మఱియొక వన్నెదేవమ్మ
 కుసుమ కోమలి, బంధుకోటి కీర్తింప
 వసుమతీకుడు మెచ్చ వర్తింపుమమ్మ
 సరసత నాథుండు చనవిచ్చునపుడు
 నరమురి బలుమాటలాడకుమమ్మ"

ద్వితీయాశ్వాసము, ద్వి. పం. 771-782.

పుత్రుకల తల్లిదండ్రులు తమ కుమార్తెలకు బుద్ధులు నేర్పి
 యత్తవారింటికి పంపు ఆచారము నేటికి కలదు. మూలమునందులేని
 ఈ సన్నివేశమును రాఘవాచార్యుడు సాంప్రదాయముగ వర్ణించినాడు.
 నలదమయంతుల వివాహమునందలి శోభనాది విషయములను
 వర్ణించుటలోను, దమయంతికి తల్లిదండ్రులు బుద్ధులు నేర్పుటలోను

రాఘవాచార్యుడు ఇంచుక నైషధకథను అనుసరించినట్లు కన్పించుచున్నది.

కలి ఇంద్రసభకేగి దమయంతీ స్వయంవరమునకు తాను వెళ్లదలచినట్లు తనకు కనిపించిన దుశ్శకునముల పరిహారార్థము తగిన ఆశీస్సులను ప్రసాదించుమని ఇంద్రుని కోరినట్లు రాఘవాచార్యుని నలచరిత్రలో కలదు. దమయంతీ స్వయంకన్పించినట్లు భారత వరమునుండి తిరిగి వచ్చు ఇంద్రాదులకు మార్గమధ్యమున కలి నైషధ కథలందు కలదు. నలుడు విష్ణుస్వరూపుడని, ఆచారవంతుడని అతనిని పట్టవలదని, పంతము మానుమని ఇంద్రాదులు కలిని వారించినట్లు రాఘవాచార్యుడు కల్పించినాడు. ఇది నలపాత్రోచిత్య దృష్టితో చేసిన అమూలకమైనకల్పనము తాను దమయంతిని యింతకు పూర్వమే వలచినట్లు తాను వలచిన స్త్రీని పరపురుషుడు పొణిగ్రహణము చేసికొనుట తనకు సమ్మతముకాదని కలి ఇంద్రాదులతో బాధపడి చెప్పినాడు. కలి నలునిపై పగబూనుటకు గల కారణమును, కలి అసూయాగ్రస్త మనస్తత్వమును రాఘవాచార్యుడు తన ద్విపదనలచరిత్రలో చక్కగా చిత్రించెను. కలి నలుని పట్టుటకు నైషధదేశమున రంధ్రాన్వేషణము చేసినట్లు శృంగారనైషధముననుసరించి రాఘవాచార్యుడు చెప్పినాడు.

నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించుటకు కలి చిరకాలము నిరీక్షించినాడు. అంత ఒకనాడు నలుని పాదశౌచము నొకించుక తడియక యున్నపుడు కలి నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించెను. పాదములు కడుగకుండ అపరిశుభ్రముగా నున్న వ్యక్తిని శనిపట్టునని జానపదులనుకొను విషయమిందు తెలుపబడినది.

కలి మాయా కిరాత వేషమున నలుని సమీపించి అతని వేటకు పురికొల్పినట్లు రాఘవాచార్యుడు కల్పించెను. నలుడు పురమార్గమున ఒక కొలనును గాంచుట, ఆ కొలనులోని జలము సేవించి విశ్రాంతి తీసికొనుట, తన భార్యతోపాటు రాజ్య బహిష్కృతుడయినట్లు

నలుడు కలగాంచుట, —అనునవి రాఘవాచార్యుడు కథించిత్యము
కొరకు కల్పించినవే. కలి పుష్కరుని నలునితో జూదమాడుటకు
పురికొల్పెను. పుష్కరుడు నలుని జూదమాడుటకు పలువగా
అందులకు నలుడు నిరాకరించి ఇట్లు పల్కినట్లు రాఘవా
చార్యుడు తెల్పినాడు.

“ధరలోనమాకు జూదంబాడ దగదు
ప్రవిమల సత్యసంపద వాసిపోవు
నవివేక మొలయుదురాగ్రహంబొదవు
నటుగాన జూదంబు నాడంగ దగదు
అటు వంటి పని నేయ న్న మేమనకు”

నల. చక్క. త్ప. ద్వి. పం. (496-500)

నలుడు పుష్కరునితో జూదమాడుటకు అంగీకరింపకుండుట వలన
కలి నలుని ద్యూతకార్యమునకు పురికొల్పవలసి వచ్చినది. నలుడు
పుష్కరునకు జూదమున కొల్పోయిన వస్తుసామగ్రిని రాఘవా
చార్యుడు ఇట్లు ఏకరువు పెట్టినాడు.

“సరిలేది మత్త గజంబుల నోడె
గరకరి గజతురంగంబుల నోడె
దడబడ కరుగు రథంబుల నోడె
గడగి నిండిన ధాన్యకణజంబులోడె
బసగల్గు బంగారు పల్లకీ లోడె
మసలక ఛత్త్రవామరముల నోడె
రంగై నదివ్యాంబరములనోడె
సంగీతములు పాడు సకియల నోడె
రమణీయ మగు ధనరాసుల నోడె
వారక భటజనవర్గంబు నోడె”

3 (583-594)

ఇది అమూలకాంశమే. పౌరులు నలుని జూదమాడరాదని ప్రాధేయ పడుట, అందులకు నలుడు నిరాకరించుట. నలుడోడుటను జూచి పౌరులు దుఃఖించుట, నలుడు భార్యతో కలిసి యరణ్యమేగుట, అచ్చట వారికి వసిష్టుడు కన్పించి కర్తవ్యోపదేశము దెల్పుట, అను విషయములను రాఘవాచార్యుడు సందర్భోచితముగ చిత్రించెను. నలుడు దమయంతి మారార్చుచు పూర్వజన్మమునందు చేసిన కర్మ వలన తమకు ఈ జన్మమున కష్టములు ప్రాప్తించినవని తెలిపినట్లు రాఘవాచార్యుని నలచరిత్రలో కల్పింప బడినది. పక్షులు నలుని వస్త్రమపహరించి తాము కలిప్రేరణచే వచ్చితిమని చెప్పినట్లు ఇందు కల్పింపబడినది. మూలమునందీ విషయము లేదు.

అరణ్యమున నలదమయంతులు విశవస్త్రధారులై దుష్కర కష్టములనుభవించు చున్నపుడు కలి వారికి మాయా బ్రాహ్మణ వేషమున కనిపించి, వారి పరస్పర వియోగమునకు నాలుగు త్రోవలు చూపినట్లు నిందు తెలుపబడినది.

*ఇదిగో నాలుగు త్రోవలేర్పడియున్న

వది విదర్భపురికి నరుగుదు నుండు

నది ఋతుపరుషరాధ్వంబు గాన

నది యయోధ్యాపురి కరుగుచునుండు

నది సుబాహుని పురి కరుగుచునుండు"

(నల చరిత్ర, తృతీ. 1125-30)

కలి నాలుగు త్రోవలు చూపిన విషయము భారతమునందు లేదు. ఇది రాఘవాచార్యుని కల్పనయే. కష్టములనుభవించుచున్నపుడు నలుడు దమయంతితో చెడి చుట్టములచెంత చేరరాదని చెప్పెను. ఐశ్వర్యవంతుడైనపుడున్న గౌరవము ధనహీనుడుగ నున్నపుడుండదు. కావున ఐశ్వర్యహీనుడు చెడి చుట్టములచెంత చేరినచో తప్పక పరాభవము చెందునని జానపదులు విశేషముగ చెప్పుకొనుచుండు విషయమునిందు తెలుపబడినది.

నలుడు దమయంతి వస్త్రములో సగము చించుకొని వెడలి పోవుచు భూదేవిని, ఆకాశవాణిని ప్రార్థించి దమయంతిని పుట్టింటికి చేర్చుమని ప్రార్థించి నట్లు నిందు తెలుపబడినది.

నలుని రూపము చెరచుటకు కలి అగ్నిని పుట్టించుట అనునది రాఘవాచార్యుడు కల్పించినదే. అగ్నియందు కర్కటకుడను సర్పము దహింపబడుట, దానిని రక్షింపబోయి నలుడు వికృత రూపుడగుట అనునది మూలమునందు కూడ కలదు.

అడవిలో దమయంతి మేల్కొని నలుని గానక దుఃఖించుచు తిరుగుచుండగా ఆమెను ఒక పాము కరచెను. కలిమాయచే బోయ వాడు వచ్చి సర్పమును చంపును. దమయంతి పాతివ్రత్యమును భంగపరచుటకు కలి బోయవానిని పంపినట్లు రాఘవాచార్యుడు తెల్పి కథకు ఔచిత్యమును గూర్చెను. బోయవాడు దమయంతిని తనతో రమ్మనుట, అందులకు దమయంతి నిరాకరించి ధరణిలో గురుసతి, రాజుసతి, అన్న సతి, తన సతి తల్లి, తన తల్లి అని ఐదు గురిని తల్లులుగా బోయవానికి నెరింగించుట ఇందు తెల్పబడినది. దమయంతి తన పాతివ్రత్యమహిమచే తుదకు బోయవానిని శపించి భస్మము చేసినది.

అడవిలో దమయంతి నలుని వెదకుచు ఒక మున్యాశ్రమము జొచ్చెను. మునులు యోగదృష్టితో నలుని వస్త్రమును పక్షులపహరించి నట్లు, నలుని పాము కరచినట్లు, నలుడు వికృతరూపము పొంది అయోధ్యాపురముచేరి ఋతుపర్ణుని సేవించినట్లు తెలిసికొని దమయంతికి కలిగిన కష్టములు సవిస్తారముగ దెల్పి, కర్తవ్యోపదేశము చేసినట్లు నిందు కలదు. మున్యాశ్రమమును రాఘవాచార్యుడు కల్పింపక పోయినను మునులు చెప్పిన బాహుక రూపవృత్తాంతమును దమయంతికి రాగల సైరంద్రి వృత్తాంతమును కల్పించి రాఘవాచార్యుడు భావికథావిశేషమును సూచించెను.

నలుడు బాహుక రూపమున ఋతుపర్వుని సేవించెను. రాత్రి వేళలలో బాహుకుడు దమయంతిని గూర్చి విలపించుటను రాఘవాచార్యుడు కరణరసపూరితముగ నిట్లు చిత్రించెను.

“అకటా! నిన్ను మోరాటవిడించి
 పొక్కుచు వచ్చి యీపురి జేరినాడ
 నను సీవు వెదకి కానలలోన దిరిగి
 కనచేక యెట్టి దుఃఖము బొందినావొ,
 గిరిగృహంబుల నన్ను గెరలుంచు వెదకి
 గురుమ్మగంబుల చేత గూలితిపేయె
 పన్నుగా బొదలలోపల నన్ను వెదకి
 వన్నగంబుల కగపడితివో లేమ
 ఆయెడ నను గాన కడలుచు నుండ
 బోయల మాయల బోయితో భామ
 వెలవెల పాటున వెదకుచు నన్ను
 బలుమారు సేవెంత బడలితో చెలియ
 విడువక ననుసీవు వెదకంగ వచ్చి
 యిడుమల బడచు నెట్లెగితో తరుణి
 కలనై న నను బాయగా జాలనంచు
 బలికితి విపుడెట్లు బాసితో లలన
 నిదుర మేల్కొని నన్ను నెమ్మితోగాన
 కదరి యెంటిగ మూర్ఛనందితో తరుణి”

పంచ ద్వి. పం. 9-28.

నలకథ ఉత్తరభాగమంతయు దమయంతి మీదుగా జరిగినది. ఇది నలకథయనుటకంటె దమయంతి కథయనుట సమంజసము. వసుదేవుడను విప్రుడు దమయంతిని చేదిపురమున కనుగొనుట, పిన తల్లి దమయంతి కష్టములు గ్రహించి బాధపడుట, తల్లిదండ్రులు దమయంతిని జూచి వగచుట, దమయంతి బిడ్డలనుజూచి వగచుట,

వనుదేవుడు దమయంతి పలికిన పలుకులను ఋతుపర్ణుని ఆస్థాన మున చెప్పట, అందులకు బాహుకుడు ప్రత్యుత్తరమిచ్చుట, దమయంతి తండ్రితో నలుని రప్పించు నుపాయము దెలుపుట, భీముడు దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమునకు ఋతుపర్ణుని రప్పించుట, ఋతుపర్ణ బాహుకులు వివర్భకు పోవు నూర్గమున పరస్పరము విద్యలు గ్రహించుట వంటి అంశములు భారత నలకథయందున్నట్లే యిందును గలవు. నలుడు దమయంతిని పరీక్షింపగోరుట, దమయంతి అగ్నియందు ప్రవేశించుట, దమయంతి పతిభక్తికి మెచ్చి దేవతలు ప్రత్యక్షమగుట, నలుడు విష్ణువును స్తుతించుట, భగవంతుడు నలునకు కర్తవ్యము దెలిపి వరములిచ్చుట, వసిష్ఠుడు నలునకు పదేశమిచ్చుట అను అంశములను మూలమునందు లేని వానిని రాఘవాచార్యుడు సూతనముగ కల్పించెను.

రాఘవాచార్యుడు భారత నలకథను గ్రహించి అందు కథాగతమైన వివిధ కూర్పులనేకాక, సందర్భానుగుణముగ ప్రబంధోచితములగు వివిధాలంకారములను, వర్ణనలను కూడ ప్రవేశపెట్టినాడు. నలుడు ఉపవనవిహార సందర్భమునందు చేసిన వసంత వర్ణన కథాగమనమున కనువుగ నున్నది. చూడుడు—

“అంతట గొన్నాళ్ళ కతిచిత్రముగను
సంతత గతిని వసంత కాలంబు
సనుదెంచె మందార జంబీరములును
వనస పిప్పిల నింబ పారిభద్రములు
జందన పున్నాగ సహకారములును
కుంద కురంటక కోవిదారములు
లుంగ లవంగ మాలార వృక్షములు
సంగత ఖరూర చంపకంబులును
సురపొన్నలును మంచి చూత పోతములు
కురవకంబులు గేదగులు నశోకములు

పులమామిళ్ళు కర్పూర భూజములు
 నల్లని యరటులు నారికేళములు
 నారద పాటలీ నాగ తింత్రీణులు
 గోరింట లరటులు కుడజ భూరుహము
 లాదిగా గలిగిన యారామ భూమి
 పాదుగా నప్పడేర్పఱువంగ నాకు
 రాలియొక్కట నతిరమ్యమైయుండి
 యాలోన జిగురించె నంతలో గానె
 పూచి ఫలించె బుప్పొడి చల్లగాలి
 వీచె నేలను వ్రాలె వింత వింతగను
 పలుమాటు బలుమాటు పంచవన్నియల
 చిలుకలు తేనియల్ చింద బిల్కుచును
 గోరి కోకిలెల్ల గుమికూడి ముద్దు
 గార వివిధముల గలయ గూయుచును
 నళులు జమ్మనుచు నెయ్యమున మ్రోయుచును
 నలరుల తేనియలంది క్రోలుచును
 శారికలుమిగూడి సామగానమును
 దీరుగా నందంద దెలియ బిల్కుచును
 జెలువొంది చూడ విచిత్రమై"

(1-121-150)

ఇది అమూలకమే. నలుడు ధీరలలితుడు, సత్యవ్రతుడు, ఆచార
 వంతుడు. నలునిచేత వసంతుని పూజ గావింప వలయునని
 మంత్రులు వివిధమేళనాళములతో ఉద్ధానవనమునకు వచ్చిరి.
 అట్టి వసంతోత్సవ సమయమున హంసలు ఉద్ధానవనమున నలునకు
 కన్పించినవని రాఘవాచార్యుడు తెలిపెను. ఈ వసంత వర్షన నల
 కథకు బీజప్రాయమైనది. ఇది నలునకు హంస దొరుకుటతో మొల
 కెత్తినది. హంస దౌత్యముతో చిగురించినది. నలదౌత్యముతో శాఖో
 పశాఖలుగ విరిసినది. దమయంతి స్వయంవరముతో ఫలించినది.

దమయంతికి నలునిపై గల విరహవేదనను చెలులిట్లు భావించిరి.

“ఇదియేమి నెల త, నీకిటువలె నల త
యిదియేమి చెలియ, నీకిటు వలె సొలయ
నిదియేమి లలన, నీకిటు వలె జలన
మిదియేమి మగువ, నీకిటు వలె వగవ
నిదియేమి తెఱగు నీకిటు వలె మఱుగు
నిదియేమి వింత నీకిటు వలె జింత
యిదియేమి యబల, నీకిటు వలె బడల
నిదియేమి కన్నె, నీకిటు వలె జిన్నె
యిదియేమి పొల తి, నీకిటువలె యల తి
యిదియేమి ణామ, నీకిటువలె బ్రేమ
యిదియేమి కొమ్మ, నీకిటు వలె నమ్మ
యిదియేమి తరళాక్షి, యంత నీమదికి
నిదియేమి మమత నీకిటు వలె నల త
యిదియేమి మదిరాక్షి, యంత బాలార్చి
యిదియేమి యంతి, నీకింత విభ్రాంతి”

1-(923-937)

ఇది శబ్దాలంకారయుక్తమైన రచన. దమయంతి విరహవేదనను దెల్పు సందర్భముననే రాఘవాచార్యుడు కావ్యోచితము సాయంకాల వర్ణనము, చంద్రోదయ వర్ణనము, విప్రలంభవర్ణనము, ప్రాతఃకాల వర్ణనము, సూర్యోదయ వర్ణనములను చేసినాడు. ఇవి ప్రబంధోచితముగ చేసిన వర్ణనలే.

భీమరాజును వీడ్కొని నలదమయఁతులు నిషధదేశమునకు వెళ్ళిరి. పారకాంతలు నవవధువులైన దమయంతిని జూచి అన్నమాటలను రాఘవాచార్యులు ఆలంకారిక శైలిలో ఇట్లు వర్ణించినాడు. ముక్తపదగ్రస్తము: “నీ మానినీపణి నిదె చూడరమ్మ

రామాభిరామ నిర్భరపుణ్యసీమ

సేమకాదిది మంచి చెలువైన లేమ
 లేమకాదిది మంచి లేమావి కొమ్మ
 కొమ్మగాదిది మంచి కులుకు కెందమ్మి
 తమ్మిగాదిది మంచి తావి పూలతిక
 లతిక కాదిది మంచి లావణ్య ప్రతిమ
 ప్రతిమ గాదిది పుష్పబాణుని దంతి
 దంతి గాదిది రతి గతమెచ్చు కాంత
 కాంత గాదిది సీటు గలభోగి కన్నె
 కన్నెగాదిది మెచ్చు కనకంపు దిన్నె
 తిన్నెగాదిది తావి తేట పన్నీరు
 సీరుగాదిది చిన్నినెలరాజు తేరు
 తేరుగాదమ్మ యీదేవి లావణ్య
 మంతయు వర్ణింప నలవియే మనకు
 వింతగా?

నల. (2-811-825)

దమయంతీ సౌందర్యమును జూచి పౌరకాంతల అన్యోన్య ప్రసంగ
 మును ముక్తపదగ్రస్తాలంకారమునందు రాఘవాచార్యుడు శోభాయ
 మానముగ వర్ణించినాడు. ఇది అమూలకమే.

ఇట్లు రాఘవాచార్యుడు భారతనలకథను విస్తరించి వ్రాసెను.
 ప్రబంధోచితములగు వర్ణనాలంకారములనేగాక జానపదుల భావము
 లను సంప్రదాయములను మేళవించి నలచరిత్రను రచించుటచే
 రాఘవాచార్యుని ద్విపద నలచరిత్రకు తెలుగునాట తక్కిన నల
 చరిత్రలకు లేని ప్రశస్తి ఏర్పడినది.

4.2 తిమ్మయ కవి నలచరిత్రము:

నన్నయ భారతారణ్య పర్వములోని నలోపాఖ్యానము నాధార
 ముగ చేసుకొని ద్విపద భారత కవిత్రయములో నొకడైన తిమ్మయ
 (16వ శతాబ్ది) ద్విపదలో నలచరిత్రను రచించెను. ఇది

అముద్రితము. ఇందు పూర్వోత్తర కథాంశములున్నవి. సంపూర్ణ నల
కథాకావ్యముగ కల్పించినను ఇందు విషయము సమగ్రముగ లేదు.

సంస్కృత వ్యాసభారతమును మాతృకగా కవిత్రయము వారు
తెలుగులోనికి అనువదించినట్లే, కవిత్రయమువారి భారతమును
తిమ్మన, సోమన, బాలసరస్వతి అనువారు ద్విపదలోనికి అనువ
దించిరి తిమ్మయ ద్విపద భారతములో అరణ్య పర్వమును అనువ
దించినను అందలి ఉపకథలను పూర్తిగ విస్మరించి ప్రధాన కథ
యగు కురుపాండవుల కథను ఐదాశ్వాసములుగ రచించెను. అరణ్య
పర్వాంతర్గతమగు నలకథను తిమ్మయ తన ద్విపద భారతానువాద
మున వదలినాడు. తిమ్మయ సంగ్రహముగ చెప్పిన అరణ్య
పర్వమును సోమన మరికొన్ని ఉపాఖ్యానములతో విపులీకరించి
అయిదాశ్వాసముల నేడాశ్వాసములుగా వ్రాసెను. ద్విపద భారత
రచనమున తాను విడిచిన నలోపాఖ్యానమును తిరిగి ప్రత్యేక
కావ్యముగ వ్రాయుటలో గల అభిప్రాయమును తిమ్మయ క్రింది
విధముగ తెల్పినాడు

“నలుని చరిత్రంబు నరులెవ్వరేని
వెలయంగ వ్రాసిన చదివినవారు
పుర్వినారాజు పేర్కొని దలచినను
సర్వగ్రహంబులు సంతోషమొసగు
నాశనీశ్వరుడుగనవసీకునుతిని
జేసిన వారల చేరడీ చరిత
వినిన పుణ్యులు పాపగతికిని జనరు
ఘనత వ్రాసిన వారి కాంక్ష వీడేరు
విను తత్త్వద్విష్ట పృథ్వీపతియనగ”

నలనామస్మరణము వలన సర్వగ్రహణదోషము తొలగునని, శనేశ్వ
రుడు చేరడని, నలుని కథను విన్నవారు పాపగతి చెందరని, దీనిని
వ్రాయుటవలన ఇష్టార్థసిద్ధి కలుగునని నలకథకు గల ప్రాశస్త్యమును

తిమ్మయ కవి అవతారికయందు వివరించెను. తిమ్మయ ద్విపద నలకథాకావ్యము శ్రీరామచంద్రునకంకిత మీయబడినది. అశ్వాస విభాగముల వివరములిందు తెలియరావు. భారత నలకథను శృంగారనైషధ కథను చక్రపురి రాఘవాచార్యుని నలకథను అనుసరించి తిమ్మయ ద్విపద నలచరిత్రను రచించినట్లు తెలియుచున్నది.

కథారంభము భారత నలకథయందున్నటే బృహదశ్వుడు ధర్మరాజుకు నలకథను తెలిపినట్లున్నది. నలుని రాజ్యము సుఖముగా నుండెనని చారులు, చోరులు, క్రూరులు, నలరాజ్యమున శోధించినను లేరని చెప్పి. నలుని సత్యధర్మ పరిపాలన నిరూపించుటకు గోవ్యాధుసంవాదమును రాఘవాచార్యుని ద్విపద నలచరిత్ర ననుసరించి తిమ్మయ తన ద్విపద నలచరిత్రయందు తెల్పినాడు.

నలునిచే పట్టుబడిన హంస తన కుటుంబ పరిస్థితులను వివరించి తన్ను విడువమని నలుని వేడిన విషయము శృంగారనైషధముననుసరించి కాబోలు తిమ్మయ వర్ణించినాడు. రాఘవాచార్యుని ద్విపద నలచరిత్రలో నున్నట్లుగానే తిమ్మయ తన నలచరిత్రలో దమన మహర్షి దయవలన దమయంతి. దమనాఖ్యుడు జన్మించినట్లు తెల్పియున్నాడు.

భారత నలకథలో కలిప్రవేశము కలదు. తిమ్మయ ద్విపద నలచరిత్రలో శని ప్రవేశము కలదు. నలకథలో కలిని బదులు శనిని ప్రవేశ పెట్టిన మొట్టమొదటి తెలుగు కవి తిమ్మనయే.

పుష్కరుడు తన్ను జూదమునకు ఆహ్వానించినపుడు నలుడు నిరాకరించుట, జూదమాడు బుద్ధిని, నలునకు శని కల్పించుట, వివాహసంతరము నలదమయంతులు నిషధకు పోవునపుడు వారి వెంట 21 మంది రాజులు వెళ్లుట, శని నలునిపై పంతము పూనుట, అడవిలో తిరుగుచున్నపుడు, నలుడు దమయంతితో తన బిడ్డల సంగతి దలచి దుఃఖించుట, ఆకలి బాధకై దమయంతి విషపత్ర

ములు తినుట, అవి జీర్ణమై ఆకలిని చల్లార్చుట, కామాతురుడైన బోయవానికి దమయంతి పరస్త్రి సంగమము వలన కలుగు అరిష్టములను దెల్పుట, బోయవానిని శపించి దమయంతి తనలో అడబుట్టుగ పుట్టిన దోషము, మరి పగ వారికి వలదని భావించుట, నలుడు దమయంతికి నాలుగు త్రోవలు జూపుట, జూదము వలదని నలుని వసిష్ఠుడు వారించుట, నలుడు జూదమున కోల్పోయిన వస్తువులను దమయంతి స్వయముగ చూచుట, నలదమయంతుల వివాహమును పార్వతీపరమేశ్వరులు, లక్ష్మీనారాయణులు, సరస్వతీ చతుర్ముఖులు రోహిణీచంద్రులు జూచి వారినాశీర్వదించుట అనువానిని తిమ్మయ తన ద్విపద నలకథాకావ్యమున నూతనముగ తెలిపెను.

కథావిషయమునందేగాక రచనావిషయమునందును తిమ్మయ చక్రపురి రాఘవాచార్యుని అనుసరించినాడు.

దమయంతి విరహమును గూర్చి చెలులు భీమునితో చెప్ప సందర్భము.

చక్రపురి రాఘవాచార్యుడు చెప్పిన ద్విపదలివి:

ఇగురు పానుపు మీద నింతినిజేర్చ
 జిగురాకులన్నియు జెచ్చెర గమలె
 దలచి తామర పూల తల్పంబు నందు
 బొల తుక నుంచిన బొగలుగా నెగసె
 జల్లని నీటిలో సకియ నుంచినను
 గల్లగాదది వెచ్చగానాయె జలము
 ముత్తైపు సరములు ముదితకు నిడిన
 గ్రొత్త నీలము లాయె గుసుమా స్త్రవహి
 జందనంబల దిన జలజాక్షిమేన
 బిన్నీరు కడవల బట్టి తెప్పించి
 వెన్నున బోసిన వెలది శోషించు

చ. నల. 1- (1120-1131)

పై ద్విపద పంక్తులను బోలిన ద్విపదలనే తిమ్మయ తన నలచరిత్రలో క్రిందివిధముగ రచించినాడు.

“ఇగురుపానుపు మీద దమయంతి నుంచితే
చిగురు లంతయు నంత జుప్పన గమలె
తలచి తామర తూళ్ళ తల్పంబు మీద
చల్లని నీటితో సఖియ నుంచినను
కల్లగాదవి యెల్ల వెచ్చజు వాయు
ముత్యంబు సరులును ముదితకు నిడిన
కొత్త నీలములాయె కుసుమోస్తుప్తవహ్ని”

నారదుడిండ్రునితో దమయంతి సౌందర్యమును వివరించు సందర్భమున రాఘవాచార్యుని ద్విపదరచన క్రిందిది.

చూచితి బార్యతి జూచితి లక్ష్మి
జూచితి భారతి జూచితి రతిని
జూచితి తారను జూచితి శచిని
జూచితి మేనక జూచితి రంభ

చ. నల, 2- (32-35)

దీనిని తలపింప జేయు తిమ్మయ ద్విపద రచనను చూడుడు.

వాణి జూచితిని శర్వాణి జూచితిని
రాణిండు నాహరి రాణి జూచితిని
కన్న విన్నది గాదు కాంత రూపంబు

రాఘవాచార్యుని రచనలోని అలంకారికమైన సాగను తిమ్మయ రచనయందు కానరాదు.

స్వయంవరాగతులైన రాజుల వృత్తాంతమును దమయంతికి వసుదేవుడు తెలిపిన విధమును రాఘవాచార్యుడిట్లు వివరించినాడు.

కలకంఠి యితడు గౌళధూనాధు
 డలివేణి యితడు మహారాష్ట్ర విభుడు
 లలన యీఘనుడు మాళవమహీశ్వరుడు
 నెలత యీనరపతి నేపాళ విభుడు

.....

.....
 చెలియ యీ ధీరుండు సింధు ధూనాధు

డనియిట్లు రాజుల నందరి జూపి”

నల. 2-(445-459)

రాఘవాచార్యుని ఈవర్ణన నాటకీయమున కనువుగ దృశ్యమానమగు
 చున్నది. స్వయంవరాగతులను దమయంతికి పార్థివేశ్వరుడు జూపి
 నట్లు తిమ్మయ తెలిపిన విధము గమనింపుడు—

“కుంతలేశ్వరుజూపి కాంభోజ జూపి

ఘోరజూపి గౌళాధిపతి జూపి

మాళవేశ్వరు జూపి మగధుని జూపి

చోళాధిపతి జూపి,.....

.....

.....

అనుచు రాజేంద్రుల నందఱ జూపి”

తిమ్మయ ఈ రచన కేవలము తథాకథన పద్ధతిని నడచినట్లు గమ
 నింప వచ్చును.

దమయంతి నేలపై పరుండిన దృశ్యమును గాంచి నలుడు
 శోకించిన తీరును రాఘవాచార్యుడిట్లు వర్ణించినాడు.

“చటుల మధ్యాహ్న భాస్కర కిరణముల

స్ఫుటముల కందిన పూదీగె వోరె

నటవుల, ద్రిమ్మరి యాకట సొలసి

మదిరాక్షి తన దేవి మహిమీద బండి
 నిదుర వోవగ జూచి నృప కుంజరుడు
 సన్నుత సకల రాజన్య కామినులు
 కన్ను సంజలనూడిగంబులు నేయ
 హంస తూలికల శయ్యను నిద్ర బోవు
 హంస యానకు పానుపయ్యె బోనేల"

చ. నల. (3-1238—1247)

ఈ సందర్భమున రాఘవాచార్యుని అనుకరించి తిమ్మన చేసిన రచనను చూడుడు.

"చటుల మధ్యాహ్న ఖాస్కర ఘోరకిరణ
 స్ఫుటవల్లి గందిన పూదీగె వోలె
 కసిగంది ధరమీద కన్నులు మోడ్చి
 కుసుమ కోమలి నిద్ర కోరియున్నదియు
 సన్నుత బహురాజ సతులెల్ల గొలువ
 కన్నెలు బహునూడిగములు నేయగను
 హంస యానకునేడు అడ్విపాలయ్యె"

ఇట్లు తిమ్మయ రాఘవాచార్యుని అనుసరించి రచించినను రాఘవాచార్యుని నలకథకు వచ్చిన ప్రజాదరణ తిమ్మయ నలకథకు లభింపలేదు.

4. 3 రఘునాథ నాయకుని ద్విపద నలచరిత్ర:

రఘునాథనాయకుని నలచరిత్ర పూర్వోత్తర కథాంశములున్న ఎనిమిదాశ్వాసముల ద్విపద కావ్యము. దీనిని మొట్టమొదట చెలికాని లచ్చారావుగారు 1929లో తమ "ఆంధ్రభాషావిలాసిని" పత్రికలో అచ్చువేసినారట. ఆ తరువాత ఇది గ్రంథ రూపమున ఆవిష్కరింపబడినదట. ఈ గ్రంథము ముద్రితమయినప్పటికి ఇప్పుడు లభించు

టలేదు. తంజావూరు నరస్వతీమహల్ గ్రంథాలయములో రఘునాథ నాయకుని ద్వీపద నలచరిత్రలోని రెండు అశ్వాసములు మాత్రమే లభ్యమైనట్లు, వానిని పరిశీలించి అందలి సాహితీ విశేషములు రఘునాథనాయకునివి కావని అచార్య కె. వి. ఆర్. నరసింహంగారు తమ దక్షిణాంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర యందు నిరూపించిరి. డా॥ జి. నాగయ్యగారు తమ ద్వీపదవాఙ్మయములో రఘునాథనాయకుని నలచరిత్ర నుండి కొన్ని ఉదాహరణములిచ్చుచు రఘునాథరాయల నలచరిత్రలో అశ్వాసాంతగద్యము కన్పట్టుటలేదని తెలిపిరి. వీరి అభిప్రాయము ప్రకారము రఘునాథనాయకుని ద్వీపద నలచరిత్ర సంపూర్ణముగ లభించుటలేదని తెలియుచున్నది. ఏ. వీర ప్రసాద రావు రఘునాథనాయకుని కృతులు విమర్శనాత్మక పరిశీలనము అను తన సిద్ధాంత వ్యాసములో తనదగ్గర ఎనిమిదాశ్వాసములు గల సంపూర్ణమైన నలచరిత్ర యున్నదని, అదియే రఘునాథనాయకుని కృతియని స్పష్టపరచెను. కాని అది ముద్రితమా? అముద్రితమా? అను విషయము వారు తెలుపలేదు.

రఘునాథనాయకుని ద్వీపద నలచరిత్రలోని విశేషములను వివరించుటకు డా॥ మద్దూరి సుబ్బారెడ్డిగారి దగ్గరున్న అముద్రిత తాళపత్రప్రతి నాకెంతో ఉపకరించినది.

రఘునాథుని నలచరిత్రకు భారతారణ్యపర్వములోని నలోపాఖ్యానమే మూలమని గ్రంథాంతమందలి క్రింది ద్వీపదలను బట్టి తెలియును.

“రంగుగా జెలగు భారత పురాణమున
పన్నుగా నారణ్య పర్వంబు నందు
చెన్ను రంజిల్ల మించిన నలచరిత్ర”

భారత నలకథకు శృంగార నైషధకథనుకూడ జోడించి రఘునాథుడు నలచరిత్రను రసవత్ప్రబంధముగా చిత్రించెను. రఘునాథనాయకుని

కి కలలో శ్రీరామచంద్రుడు కన్పించి నలచరిత్ర కావ్యమును రచించి తనకు అంకితమిమ్మని కోరినందువలన నలచరిత్రను రామాంకింతముచేసినట్లు అవతారికలోను, ఆశ్వాసాంతగద్యములోను చెప్పికొనినాడు.

“నానాభినవశోభవి విధానమైన
 యీ సరోపాఖ్యానమెవ్వరు భక్తి
 వినిన వ్రాసిన చదివిన వారలెల్ల
 ఘనరాఢోగ్య భాగ్యములులసిల్ల
 పుత్రమిత్ర కళత్ర పూర్ణులై యపుడు
 ధాత్రిపై యశము ప్రతాపనంపదల
 చేత వర్ధిలుచు సరసి నెల్లెడల
 పాలు పొంగిన భంగి బహుళభోగముల
 వెలయుదురిది విన్నవెనక సదృశి
 ఋతుఃస్థవిభుని బల్ రూఢికిర్తింప
 సతతంబు సామ్రాజ్యరాజ్యము గోరు
 దాయాదులను గెల్వదలచిన యతడు
 పాయక యీశావ్యవరసంబు చేయ
 సకల దాయాదులక్షణమె జయించి
 యకళంకముగ ధూమి యెల్లను నేలు
 నిదియ గాదీశావ్యమెవ్వడెచాల
 పదిలంబు గాఢాచి పృథివదార్థంబు
 తెలుసుకున్న సరస్వతీ ప్రసాదంబు
 కలిగి యఖిలచార్యకర్తయౌనతడు
 సీకృతి యెవ్వని యింటిలో మెరయ
 శ్రీకాంత వానింట చెలగుచు నుండు”

నల. 8వ ఆశ్వాసము. (1285-1257)

పూర్వోత్తర కథాంశములున్న సఃపూర్ణ నలచరిత్రను తాను రచింప బూనినట్లు రఘునాథనాయకుడు ఇట్లు తెల్పినాడు.

“అరసి యీ కథ తొల్లి వ్యాసమహర్షి
 వరుడె యాద్యంతముల్ వ్యక్తంబుగాగ
 పలికె పిమ్మట నట్లు పలుకంగ లేక
 యలసులయి యేమొ శ్రీహర్షాదికవులు
 పూర్వభాగము జెప్ప యీనిరి గాని
 సర్వంబు జెప్పంగ జాలరైరెందు
 పూర్వోత్తర కథాంశములు సకలంబు
 నిర్వహించెద”

ప్రథమాశ్వాసము. (157-170)

పూర్వకపుల మీద రఘునాథునకు అమితమైన గౌరవమున్నది.
 కవిత్రయము వారిని గూర్చి నిట్లు వినుతుంచెను.

“శిలలలోపల పెన్న చిలికిన కరణి
 నలఘుసంస్కృతముల యర్ధంబులెల్ల
 దెలుగు మాటలదేట తెల్లంబుగాగ
 జెలువొంద బల్కనేర్చిన నన్నపార్కు
 దిక్కయజ్ఞను నెఱిదిమణి దలచి”

—అవతారిక (105-110)

నవరసములపై రఘునాథనాయకునకు ప్రత్యేకమైన మక్కువ
 యున్నది. అతడు శ్రీనాథుని నవరసనాథునిగా పేర్కొని పొగడినాడు,

“అక్కజంబుగనిటు తాననుభయ
 భాషల నానార్థంగులింపార
 నైషధాది ప్రబంధములెన్నేని
 భువినిల్చి నత్కిరి బొందినయట్టి
 నవరస నాథు శ్రీనాథుని బొగడి”

(నలచరిత్ర—అవతారిక భాగము)

రఘునాథనాయకుని నలచరిత్ర రచనకు పూర్వమే చక్రపురి

రాఘవాచార్యుని ద్వీపద నలచరిత్ర, బట్టేపాటి తిమ్మయ ద్వీపద నలచరిత్రలు వెలువడినవి. ఇవి రెండును సంపూర్ణనలకథాకావ్యములే. చక్రపురి రాఘవాచార్యుని నలకథ ప్రజాదరణ పొందినప్పటికి ఆందలి రచన పేములవగా నున్నది. పైగాశ్రీ నాథుడు శృంగా రనైషధములో చూపిన పెక్కు సాగసులు నతడెక్కడ గ్రహించినట్లు లేదు. తిమ్మయ నలచరిత్ర రాఘవాచార్యుని రచనను అనుసరించినట్టిదే. కథానిర్వహణమునను, రచనా విషయమునను శ్రీనాథుని అనుకరించి రఘునాథనాయకుడు ఈ నలచరిత్ర ద్వీపద కావ్యమును రచించినాడు.

నలుని సౌందర్యము భోగకాంతలకేగాక పతివ్రతలకు కూడ మోహకముగానుండెనని శృంగార నైషధమునందు వర్ణింపబడిన భావమును రఘునాథనాయకుడు తన నల చరిత్ర యందెట్లు పొందు పరచినాడు.

వలపుల సౌలపుల వదనంబు వాడ
దలకని యింతయు దలపలేదయ్యె
నిలలోన వెదకిన నెల్లడలందు
నలకృప చంద్రసౌందర్యంబు కథలె
బలభేరి పురములోపల నెల్ల నెగడె
నచ్చర నెచ్చెలులారాజు జూడ
నిచ్చ నిచ్చలు జాల నించిరి ప్రేమ
యక్ష పక్షులనేత్రులతని రూపంబు
వీక్షింప గోరిరి వేడుకల్ నెరయ
గంధర్వ సింధుర గమనలు ప్రేమ
బంధంబులను వాని భావించురెపుడు
భోగి కన్యకలు నాచూపాల చంద్రు
యోగంబె గోరుచు నుండిరి."

నలచరిత్ర 1 ఆ. (374-387).

నలుని ఆత్మయందు భావించి తమ భర్తతో “నప్పళింపని సతియు లేదయ్యెనెచట” అని శ్రీనాథుడు వర్ణింపగా రఘునాథుడు “పలపుల సొలపుల వదనంబు వాడ, దలకని యింతియు దలపలేదయ్యె” అని వర్ణించినాడు.

నలుని చేత పట్టుబడిన హంస తన కుటుంబములోని వారల దలచుకొని దుఃఖించినదని శృంగార నైషధమునందిట్లు వర్ణింపబడినది.

“తల్లిడుదేక పుత్త్రక, పెద్ద, కన్నులు
గానవిప్పుడు, మూడుకాళ్ళమునలి;
యిల్లాలుగడు సాద్వియేమియు నెఱుగడు
పురచు పాతివ్రత్య భవ్యచరిత
పెనుక ముందర లేరు నెవరైన చుట్టాలు
లేవడి యెంతేని జీవనంబు
గానక కన్నసంతానంబు శిశువులు
జీవన స్థితినె తావలంబు;
కృప దలంగగదయ్య యో నృపవరేణ్య
యభయమీయవయ్య యోతుహినాంశవంశ
కావగదవయ్య యర్థారి కల్ప శాఖి
నిగ్రహింపకుమయ్య యోనిషధరాజు”
(శృం. నై. 1 ఆ. 110.)

చక్రవర్తి రాఘవాచార్యుని ద్విపద నలచరిత్ర కావ్యమునందీ పద్య భావము కానరాదు. రఘు నాథనాయకుడు తన ద్విపద నలచరిత్రలో తెలుగుదనముట్టి పడునట్లు ఎంత చక్కగా శ్రీనాథుని పద్య భావము నకు మెరుగు పెట్టినాడో చూడుడు,

“ఒంటి గాడనె నాకు సూరంత బలగ
మింటి కెల్లను గర్త నేనొక్కరుండ

నా తల్లి యంతయైనంగలదయ్య
 యాతల్లి కూటికి నవయ దెన్నడును
 నూరేండ్లు పండు కన్నులు గానదిపుడు
 గారాబు పట్టియొక్కరుడ నేనరయ
 నను జూడకున్న కన్నర నొందునదియు
 వినిననే మగునొక్క వెతలచే బొగలి
 ఇల్లాలుకడుగోల యండ కన్నెరుగ
 దల్లిబిలి గ నుండు నట్టిది యేను
 ఇంటికి రాకున్న నేయేమొ తలచి
 కంటికి నిదుర గానక బడలి
 వనరుహయని పుత్ర వర్గంబుదాను
 కొడుకులు గ్రుడ్లలో కూనలు తన్ను
 యెడబాయరెన్నడు పెంచిన మమత
 విన ఖండములు దెచ్చి పెట్టినదాక
 దెసలు జూచుచు నోరు దెరచి యుండుదురు
 కన్నవారికి జాలి గాన్పించుగాని
 విన్నవారల కట్టివేదనలీడ
 దయజూడుమయ్య సంస్థనీయచరిత
 నయమొంచు మయ్య యోయవనీయభావ”
 (నల్. 1ఆ. 930-951)

“నూరేండ్లు పండు ” “కడుగొలట” “గ్రుడ్లలో కూనలు” ఇత్యాది
 పదప్రయోగములలో తెలుగుదనముట్టిపడుచున్నది.

హంస దమయంతితో నలుడు తనను మిక్కిలి అదరముతో
 చూచు చుండునని చెప్పట రఘునాథనాథుడు శృంగార నైషధ
 ముననుసరించి కల్పించెను. ఇది సూలమునందు కానరాదు.
 వేల్పులు ప్రసాదించిన తిరస్కరణీ విద్యాప్రభావముచే నలుడు
 దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించుట, నలుడు దమయంతి

సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడగుట, దమయంతి నలునిపై పుష్పమాల వైచుట, నలదమయంతుల పరస్పరాలింగనము, నలుని నీడను అద్దమున చూచి దమయంతి చెలులు గజగజపోవుట వంటి సన్నివేశములు అమూలకములే. భారత నలకథయందివి లేక పోయినను రఘునాథుడు శృంగారనైషధముననుసరించి వీనిని కల్పించెను.

చెలులు చుట్టుచేరి యుండగా దమయంతి వీణవాయించుచు నలునిపై గీతములు హత్తించినట్లు రఘునాథుడు మాత్మముగ కల్పించెను. ఈ దృశ్యము భారత నలకథయందుగాని, నైషధము నందుగాని లేదు. ఇది రఘునాథుని సంగీత సాహిత్యకళానిధిత్వమునకు నిదర్శనముగ భావింపవచ్చును. నైషధమునందున్నట్లే ఇందు స్వయంవరాగతులను దమయంతికి శారదాదేవి తెలిపినట్లున్నది.

వివాహ సందర్భమున నలుడు దానములొసంగుట, నలుడు దమయంతి తోడ భద్రగజముపై నధిరోహించి రాజవీధిని వెడలుట, వెలదులు హరతులొసగుట, వంటక, పానీయముల వర్ణన, రాజునకు సపర్యలు చేయుట, రాజు తాంబూల సేవనము, దంతపుటుయ్యాల మంచముపై పాన్ను సిద్ధపరచుట వంటి రాజోచితములగు సన్నివేశములను రాజకవియైన రఘునాథుడు కల్పించి కావ్యమునకు సౌందర్యము నాపాదించినాడు.

నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించుటకు దారి దొరకక, చివరకు కలివిభీతక వృక్షము నాశ్రయించెను. కలిచేరిన విభీతక వృక్షమున్న ప్రదేశమును రఘునాథుడిట్లు వర్ణించినాడు.

“చనుదెంచి నిషధేంద్ర చంద్రుని నగరి
ప్రహరిలో నొక పజ్జ భామినులెప్పుడు
విహరించు కలువ బావికి నుత్తరమున
పనస కర్పూర రంభానారికేళ
కనక చందన ములికాసహచార

కరికారాది వృక్షలతా విశేష
 వర్ణితంబగు కేళి వనములోపలను
 కేళాకు లలికి డాయ కెందమ్మికోలని
 మూలలతాకుంజముల సంతతంబు
 పగలు కోకటి నీడ బర్హభయంబు
 సిగుడ జేయుచు, నూరు నిలువుల లోతు
 కలిగిన యొక కన్నెడాపియార
 నలలిత కాభోపకాశాని తాయ
 చుంబి తాంబరమయి తొప్పంబుగానియు
 తంబు నలిపెడు విభీతక మహాతరువు
 నాశ్రయించి నశించె సంతట జూడ"

(నల. చ. 5 ఆ. ద్వి. పం. 591-617)

విభీతక వృక్షమున్న ప్రదేశమును గూర్చిన ప్రశంస భారత నలకథ
 యందుగాని, నైషధకథయందుగాని, ఇతర నలకథాకావ్యములందు
 గాని లేదు. ఇది రఘునాథనాయకుని కల్పనయే.

నలుడు దమయంతి సముఖముననే పుష్కరునితో జూదమా
 డుట, మొదటి పందెములో పుష్కరుడోడుట, తరువాత పందెములో
 పుష్కరుడు నలుని గుర్రములను, మదగజములను గెలిచికొనుట
 మంత్రి పుంగవులు జూదము వలదని నలుని వారించుట, అందులకు
 నలుడంగీకరింపకుండుట, చివరకు దమయంతి జూదమును మాను
 మని నలుని ప్రాధేయపడుట అనుసంశములను రఘునాథుడు జైచి
 తీపరముగ తన నలచరిత్రయందు గూర్చెను. జూదమును మాను
 మని దమయంతి నలునికిట్లు ఉద్బోధించినది.

"సీయంత వాడిట్లు నెత్తంబు మీద
 పాయక చిత్తందొర సీయదగునె
 జూదంబు పానంబు జూడ రెండునప

వాడుహేతువులను వచనంబు వినవే
 పానంబు చేసొక్క పాపంబు వచ్చు
 గాని జూదంబున గలయర్థమెల్ల
 బోవు బోయిననేవి బొడము నాలేమి
 జీవనమబ్బదు జీవనంబునకును
 నన్నేసి పాపంబు లేజేయ వలయు
 నన్నియు సూహించి యిది మానవయ్య"

(సర్-5ఆ. 138-145)

రాజ్యసంపదలు గోల్పోయిన నలుని జూచి పుష్కరుడు చివరి
 పందెముగా దమయంతి నొడ్డి రాజ్యము గెలిచికొమ్ముని నలుని పురి
 కొల్పినట్లు రఘునాథుడు కల్పించెను. ఇది మహాభారతమున కొరవ
 పొండవ ద్యూతమున ద్రౌపదిని పందెమొడ్డి ధర్మరాజు ద్యూతము
 కొనసాగించుటను మనమున నిడుకొని రఘునాథుడు కల్పించి
 యుండవచ్చును. కాని నలుడందులకు సమ్మతింపకుండుటను
 రఘునాథుడు నూత్నమగ కల్పించి బెచిత్యమును బోషించెను.
 రాజ్యబహిష్కృతులయిన నలదమయంతులను పొడిచివేయుడని
 పుష్కరుడు శాసించెను. అట్లు వారు హతులైన తరువాత తనకు
 ఎదురుండదని పుష్కరుడు తలంచి యుండును. జ్ఞాతి సోదరుల
 మత్సరమును దృష్టిలో పెట్టుకొని రఘునాథుడు ఈ కల్పనచేసెను.

తను పుట్టింటికి పోవుదమని దమయంతి నలునితో నన్నపుడు
 సిరిగలిగిన నాడె చెలులు చుట్టములని సిరిదొలగిన యేని చెలులు
 శత్రువులగుదురని, సుఖదుఃఖములు వెన్నెల - చీకటి వంటివని
 నలుడు సమాధానమిచ్చెను. నలుడు దమయంతిని పుట్టింటికి పొమ్మ
 నెను. అందులకు దమయంతి "అర్జునకు బోలు నాపన్నుడైన భర్తల్క
 పత్నియె పరమౌషధంబు" అని ఉద్బోధించినది. ఈ భావము మూకు
 మునందు లేదు. ఇది రఘునాథుని కల్పనయే. "ఇడుమలబడువేళ
 నెడరైనవేళ, బడలినవేళ - నాపథ జెందువేళ - కడుకుందువేళ

నాకట జెందువేళ - నిజనతిదగ్గర నిలుచుట నీతి" యని సతీధర్మ ములను రఘునాథుడు సూచించినాడు. మూలమునందుగాని, రాఘవా చార్యుని నలకథలో గాని ఇవిలేవు.

తనను, తన భర్తను వేరుచేసిన వారిని దమయంతి యిట్లు నిందించినది.

“నీకీట్లు దుఃఖమొందించిన పాపి
యాకల్పమంజిరామైయుండుగాక
నాపతి బాపి యీనటకువనన్ను
ప్రాపింపజేసిన పాపకర్ముండు
దుఃఖంబు మీదనె దుఃఖంబునొంది
దుఃఖవార్ధి మునింగి తుదముట్టుగాక
నను నిన్ను యెడబాపి నలుకువజెట్టి
వనముల పార్జేసి వర్ణిలు నశడు
వనితయుదాను నీవగననిపత్ర
వనమున వెయ్యేండ్లు వసియించుగాక”

(సల. రిప. 858-867)

పతివ్రతయైన దమయంతి వచనములస్మృధా పోవని కలి నశించు నను సూచనతో రఘునాథుడీ కల్పన చేసెననవచ్చును.

సలదమయంతులు ప్రొద్దు బోవునంతలో అరణ్యమున ఒక ప్రదేశము చేరిరి. ఆ ప్రదేశమును 30 ద్విపద పంక్తులందు రఘు నాథుడు వర్ణించినాడు. మూలమునందీ ప్రదేశ పర్వత లేడు. ప్రయాణపు బడలికచే సలదమయంతులు నిద్రించిరి. కలిప్రేరణచే చలి చీమలు నలుని కుట్టగా నలుడు మేల్కొనినాడు. చలిచీమలు నలుని కుట్టినవిషయము మూలము నందెచ్చటనులేదు. ఇది రఘునాథునాయకుని కల్పనయే. దమయంతి మేల్కొని విదర్భకు చేరగలదని నలు డూహించెను. రెండు పక్షులు పొదలో నుండుటకంటె ఒక పక్షి చేతి

యందుండుట మేలుకదా, ఇద్దరు కష్టపడుటకంటె ఒకరైన నుఖముగా నుండుటయే మేలు అను సామెతను పురస్కరించుకొని రఘునాథుడు ఈ సన్నివేశమును కల్పించి యుండును.

బోయవాడు తన పల్లెకు దమయంతిని అహ్వానించుచు తన పల్లెయందలి విశేషములను ఆమెకు దెలిపిన తీరును పరికింపుడు.

“ఏవేళ మాకు కారెనపట్ల పాలు
యావుల పాలును యరచేతి దళము
మీగడ గట్టంగ మేడలయందు
కాగులు నిండంగ కాగుచు నుండు
వెలది యీ యడవుల వీడెంబు సేయ
దళమైన కమ్మని తమల పాకులును
పచ్చిపోకలు చుట్టుపట్లనె యుండు
పచ్చకస్తూరి తెప్పలు గాగ కలదు
ఖండ చక్కెర కన్నకడుతియ్యనైన
కొండమామిడి పండ్లు కొల్లగా కలవు
ఎలనాగ నిన్నియు సెన్నంగ నేల
పులిజున్ను గలవు మాపొలములయందు
మాశలై కరువచ్చి మైసేద దేర
మాపాడిపంటల మహిమలుజూచి
మరి పొమ్ము.....”

(నల. 7ఆ. 57-70)

ఇవి మూలమందు లేవు. ఇతర నలకథా కావ్యములందును కానరావు. ఇవి రఘునాథుడు చేసినాడు. అచట తాపనుబ దినప్రవృత్తిని నాటకీయముగ చిత్రించినాడు. దమయంతి రాజమాతతో “ఫలములె నాకును పరమ భోజ్యము” అని, మాంసములు తిననని చెప్పిన విషయము మూలము నందు లేదు. అది రఘునాథుడు

నూతనముగ కల్పించినదే. దమయంతి శాఖాహారియని దీనివలన తెలియుచున్నది.

దమయంతి విదర్భ చేరిన తరువాత నలుని కొరకు దుఃఖించి తన అభిప్రాయమును నేరుగా తండ్రితో కాక తల్లితో మొరపెట్టుకొని నట్లు రాజమర్యాద తెరిగిన రఘునాథుడు మూలమునొకించుక మార్చి రచించినాడు.

బాహుక రూపమునందున్న నలుని వంటపాకములను రఘు నాథుడు చిత్ర విచిత్రముగ ఇట్లు చిత్రించెను.

“కలను కూరలు మంచి కమ్మగూరలును
చక్కెర గెరలెడు సన్నగూరలును
కక్కెర కెందుల కడ్డపేపుడులు
క్రొవ్విస పేటగుండె యూర్పులును
పువ్వులవలెనుండు బొరగులవగలు
నుడిగొళ్లు నుడువనంజుటి తాళిదములు
పొడినల్లలును క్రొవ్వుపొరమండి గలును”
(8వ అశ్వాసం, 673-682)

ఇత్యాది వంట విశేషములు మూలమునందెచ్చటను లేవు. చక్రపురి రామవాచార్యుని నలచరిత్రలోను నలుని వంట విశేషములు లేవు. ఇవి రఘునాథుడు కల్పించినవే

“కపట మెన్నటికి పొంకముగాదుచూడ
నెవుడు సత్యము గెల్పు నెన్నాళ్ల కయిన
నీతి దప్పని మేదిసీ పతికెనయు
ఖ్యాతి వైభవములు నఖిల సంపదలు”
నల. 8 ఆ. ద్వి. పం. (1107-1110)

ఈ వాక్యములు కావ్యమునకు ఫలశ్రుతి వంటివి. కలి కపటముతో నలదమయంతులకు కష్టములు కలిగించెను. తుదకుతానే నశించెను.

సత్యమన్నది సార్వకాలికమైనది. దానిని అధిగమించుటకు ఎవరికి వీలుపడదు. మోసముచే నలదమయంతుల రాజ్యసంపదలను జూదమున కలి పుష్కరునిచే హరింపజేసి చివరకు తాను పుష్కరుడు నలునిచేతిలో పరాభవము చెందిరను దృష్టాంతమును కవి లోకమునకు చూపెను.

మూలమునందు వాయుదేవుడును, చక్రపురి రాఘవాచార్యుని నలకథలో దేవతలును దమయంతి పాతివ్రత్యము నిరూపించినట్లుండగా రఘునాథుడు తన నలచరిత్రలో ఆకాశవాణి నలదమయంతులను దీవించి దమయంతి పాతివ్రత్యమును నిరూపించి నట్లు కల్పించినాడు.

రఘునాథనాయకుడు కథావిషయమునందేగాక రచనా విషయమునందుకూడ తన నలకథాకావ్యమున కొక విశిష్ట స్థానము కల్పించినాడు. కావ్యోచిత్య దృష్టితో సందర్భోచితముగా వివిధ వర్ణనలను చేసినాడు. పెక్కు అలంకారములను వాడినాడు. మహాభారత నలకథలోగాని, నైషధములోగాని లేని దమయంతి బాల్యక్రీడావిశేషములను, యౌవనము నందలి వేడుకలను రఘునాథుడు కల్పించినాడు రఘునాథుడు చేసిన దమయంతి యౌవన వర్ణనలోని ప్రాబంధికతను పరికింపుడు.

“చిన్నారి సొన్నారి చిరుత ప్రాయంపు
సొన్నారి యానారి సొబగు నమ్మేన
నవమణుల్ నించె ననంగ నీలంపు
రవల చందమున రహిమించె కురులు
మగరాల తుళుకులమాడ్కి నెంతయును
నిగనిగ మనుచు గాన్పించ పల్వరున
సొగసు సిద్ధపు జాతి చురుకు కెంపనగ
జాదేరె మిక్కిలి చిన్ని కెమ్మోవి
మహనీయ మరకత మణి శలాకనగ
రహిమించె నవరోమ రాజిరాజిలై”

నల. 1ఆ. 471-480.

కథానిర్వహణములోను, వస్త్రైక్యములోను రఘునాథుడు సిద్ధ హస్తుడు. అతని వర్ణనలన్నియు స్వాభావికముగ నాటకీయమున కనువుగా నున్నవి. నలుడు హంసను పట్టుకొనునపుడు అది అతని చేతినుండి తప్పించుకొనుటకు చేసిన ప్రయత్నమును ఎంత స్వాభావికముగా రఘునాథరాయలు చిత్రించినాడో గమనింపుడు.

“ఉండంగ గనుగొని నుర్రీధవుండు
యండజ రాజంబు నండకునేగి
పదరక వంచనా పరతచే దృష్టి
చెదరక యటు రెండు చేతులుబొదిగి
పట్టెపట్టిన నుల్కిపడి పైడియంచ
చెట్టువలిట్టిటు చెదరి తటతట
కొట్టుకొందును గింజుకొని క్రీంకరించి
మిట్టించి కన్నులు యెగరు దాకల్పు
నిగిడి దండస పూని నెరవాది ముక్కు-
తుదకరయుగము నెత్తురుగర గరచి
పదములనెక్కియె పాటులు బడిన
మెదలకుండగ బట్టి మేధినీశ్వరుండు”

నల. 1 (300-312)

నలుని వలెనే దమయంతియు హంసనుపట్టుటకు ప్రయత్నించును కాని హంస దొరకదు. అపుడు దమయంతి చిత్తవృత్తిని రఘునాథరాయలు ఇట్లు చిత్రించినాడు.

“ఇది మంచికన్నగాడికకూడు దనుచు
మదిరాగ మెడలి యమ్మదిరాయతాక్షి
యీ నీరజంబేల యిచ్చోటవ్రాచె
యేనేల యూపక్షి నీక్షించితినిట్లు
నాతిటని నీడాగిన సరోజనంబు
నే తెరంగున దిల్లు నిక గ్రమ్మరంగ

చిక్కునంచును చరించి దీనివెంట
 చిక్కుల బెట్టుము యించుట యెరుక
 ప్రతిస జేసియు దీనిపట్టలేకున్న
 సతులెల్లనగరే మోసమువచ్చె నేడు
 యనుచు డెందము చాలనాందోళమంద”

సల. 2 (625-635)

రఘునాథనాయకుని వర్ణనలన్నియు ప్రధాన కథకు పరిపొషకముగ నున్నవి.

నలునిపై దమయంతికి గల విరహబాధను రఘునాథుడు కథాగతికి పరిపొషకముగా ఇట్లు చిత్రించినాడు.

“భైమియునాభూమి పాలు నీక్షించి
 యేమియు నెరుగక యించుక తడవు
 నివ్వెరగున బొంది నిరుషమప్రేమ
 నివ్వటిలుదునుండ నిలువున గరగు
 కరణి లేజిమట యంగములందుగ్రమ్మ
 తరుణి యొక్కర్తు కైదండగా గొనుచు
 మెరుగు చన్నుల మీది మేలిమి చేల
 మరియు మాటుగ వైచి మదన వాణములు
 గురిగొరినటువలె కుంకుమరసము
 రవికె పై రత్నముగ జిప్పిల్ల
 ధవళ ధీధితులు చంద్రకళలుసీస
 కన్నులల్లార్చి చక్కని పలువరస
 మిన్నలు కెమ్మోవి మీదట వాలుక
 దమయంతి పలికె వింతగ పంచదార
 వప్పుతంబు దారలు నందంబు దొరుగ”

సల. చ. 4 (369-384)

నవవధువైన దమయంతి శృంగారమును రఘునాథుడిట్లు
వర్ణించినాడు.

“పెండ్లి గావిత మీబిడ్డకు ననిన
యిండ్లలోపల దాగి యేమేమొయనుచు
కూడియు కూడని కురులును సిగ్గు
వీడియు వీడని వెకలి చూపులను
దెళియు దెళకని దెడగు లేనడుము
కులికియు కులకని కుదురు నెన్నడుము
బొదవియు బొదవని పొంకపు పిరుదు
మదనుని కొక వింత మదము గల్పించ
నంతయై యింతయై యా దమయంతి”
నల.చ. (1.445-458)

తన కావ్య నాయిక యగు దమయంతికి కావలసిన సౌందర్యమును
రఘునాథుడు ఈ ద్విపద పంక్తులందు శబ్దాలంకార యుక్తముగ
చెప్పినాడు. ఇది ప్రబంధనాయికల సౌందర్య వర్ణనను తలంపించు
చున్నది.

కలిరూప చిత్రణము మూలభారతము నందిట్లున్నది.

“వృతేతు నైషధే ధూమ్యారోకపాల మహాజనః
యాంతో దదృశు రామాంతం ద్వాపరం కలినాసహ
ఇతి తస్మిన్వదత్యేవ దేవాః స్యందనమందీరమ్
కలి మాకలయాంచ కుర్వావరం చాపర పురః”

వ్యాస, భారతారణ్య పర్వము (59-770)

శృంగార నైషధమునందలి కలిరూప చిత్రణ విది

“గగన మండలము గాలాయనపు దేర

మాల కాకి పడగ దూలి యా డ
 ద్వాపరంబు దాను దన్మధ్య వర్తియె
 వచ్చువాని నీలవర్ణ దేహు"

"గోర మీనలు మిడిగ్రుడ్లు కుటచ పొడవు
 దొప్ప చెవులును గొగ్గిపండులును గలిగి
 యున్న మచ్చీవుడై వచ్చు చున్నవాని
 గలిమహారాజు గనిరి దిక్కాలవరులు"

శృం. నై. 7(92-93)

రఘునాథ నాయకుని ద్విపద నలచరిత్రలోని కలిరూప చిత్రణమును చూడుడు.

"కాకర్షణంబు ముంగల మెరయంగ
 బండికందని ఛాయ బంగు కాయమున
 నిండి జోలుగ వ్రేలు నెరసీలివన్నె
 పేరటి మీద ముప్పిరి గొన్న నల్ల
 చారల మైన పచ్చడము ధరించి
 రక్తవర్ణంపు తేరుగ పాగజుట్టి
 రక్తగంధ త్రిపుండ్రము బెట్టినుడుట
 గళమున నతిరక్త కరవీరకుసుమ
 కవిత మాలికలు స్రేకముగ వ్రేలంగ
 మిడిగ్రుడ్లు పెనుకోరమీనలు గండ
 పెడగొగ్గి పండులు నెగ్గు గొల్పంగ
 సంచల పంచమహాపాతకములు
 పంచమవాద్యవటిమ పోషింప
 నుపపాతకములు సాహసి నాదములు
 వివరీతములుగ గావించు నుండ
 కలిరాజు తక్కితక్కిల యోరచూపు

మరచి యార్తకధూమముల నిందింప
 చాపలంబున నలుదెసలు గనుగొను
 ద్వాపర సహితుడై వచ్చి నిర్జనుల
 గనుగొందు కొలుకుమ కళవళ పడుచు
 వినయ వినముగ్ధుడై వినుతి గాంచె”
 నల. 5 (270-290).

వ్యాస భారతమునందుగాని, శృంగారనైషధమునందుగాని కలిరూప
 చిత్రణము ఇంత విస్తృతముగ వర్ణింపబడలేదు. కలిదేహమందలి
 యవయవములను ప్రత్యేకముగ వర్ణించి కలిరూపమును కన్నులకు
 కట్టినట్లు నాటకీయతకనువుగ అతని అసూయాగుణముకూడ దృశ్య
 మానమగునట్లు రఘునాథుడు చిత్రించెను.

నలదమయంతుల విహార వర్ణన సందర్భమున చక్రపురి రాఘవాచా
 ర్యుని రచన:

“సంతనంబున గూడి సరసులయందు
 గేళీవనములందు గృతకాదుగలందు
 మేలిమి పొదలందు మేడలయందు
 విరువమాన విభ్రుతి నిరతంబు నిట్లు
 సురత భాసురకేళి సొక్కిసోలుచును”
 నల. చ. 2-(850-880)

రఘునాథనాయకుడు రాఘవాచార్యుననుసరించి చేసినరచనను పరి
 కింపుడు.

“కలిసి యిద్దరికి నొక్కటి ప్రాణమనగ
 మలచిన లీలనమ్మతి గూడి చూడి
 కేళీవనములందు కృత రాద్రులందు
 మేలి పూబొదలందు మేడలమీద

రేరాజు ముఖ్యుగ్గు ప్రియ వహూటియును
 ఆరాజు వరుడును సర్ది నల్పుచును”
 (రీవ ఆశ్వాసము)

ఏకవ స్త్రధారులయిన నలదమయంతుల అరణ్య సంఘారము
 ను చక్రపురి రాఘవాచార్యుడిట్లు చెప్పినాడు.

“చుగువ కొమ్ముడి త్రోవ మలయు కంపలను
 దగిలిన దనచేత దప్పించు కొనుచు
 మురుపు దూలిన వాడి ముండ జేదీయ
 వెఱచి మెల్లనె తీసి వెలవెల బాణి
 పటకెంచి కంపల బయ్యద కొంగు
 నరిమురి దగిలిన నవితీయలేక;
 తనువాడిగల చాలు దాకి పాదముల
 కనుమల నెత్తురు గాఢ సందంద
 గన్నుల ముత్యాల కై వడి సీరు
 చన్నుకట్టుల మీద జలజలరాల
 జాఱిన వెండ్రుకల్ సరిపడనేల
 సారెకు సారెకు జక్క జేయుచును
 గదలి పోవుచు వట్టుగట్టిన తనదు
 పెదవుల దడుపుచు దెగడుచు నవని
 నడుగిడ లేక హః! యనుచు శోకింప
 పుడమితే దాత్మలో బురపుర తొక్కి”

రాఘవాచార్యుని నలచరిత్ర 3. (935-950)

ఈ సందర్భమున రఘునాథనాయకుని రచనావైశిష్ట్యమును పరికిం
 పుడు.

“దారుణంబున కాళ్ళు దడబడుచుండ,
 జారెడు కుప్పల చెమట చేమేను

నడవంగ లేక కంటకములుగాడి
 అడుగులు చిమ్మచిమ్మన రొక్కరొక్కరి
 కన్నీరు దుడుచుచు కళవళింపుచును
 మిన్ను చూచుచు చుది మెరమెర వడుచు
 తలయూచి కొనుచు నుత్తలపాటుగనుచు
 పలికియేమరుచు దిగ్రహుల చింతిలుచు
 పదము దొట్టిల్ల నాపద లిట్టివనుచు
 బెదరుచు నెట్టి కిమ్మిష మొందెననుచు
 పెదవుల దడుపుచు బిమ్మరి గొనుచు
 చిదికిల బడుచు వెచ్చంగ నూర్చుచును
 యున్నురు మనుచు నయ్యోవిధియనుచు
 లెస్సాయనుచును చాలించెబోయనుచు"

సల. 6 (465-480)

పై ద్విపదలను పరిశీలించినచో రాఘవాచార్యుని రచన రఘు
 నాథనాయకుని ద్విపద రచనముకంటె నొకింత పేలవముగా నున్నది.
 "రఘునాథకృత నలచరిత్ర రాఘవాచార్యుల రచన కంటె రసవత్తర
 మైనదని" శ్రీ నేలటూరి వేంకటరమణయ్య గారు అభిప్రాయపడిరి
 రచనా విషయములో రాఘవాచార్యుని నలచరిత్ర పేలవముగ నున్న
 ను కథాకథన విషయమున మాత్రము రాఘవాచార్యుని కథకు జాన
 పదులలో విపుల ప్రచారముల భించినది.

బోయవాడు దమయంతి సౌందర్యమును జూచి మోహితుడైన
 సందర్భమున రఘునాథుని రచనను జూడుడు.

"అత్తలోదరి యర్ధవస్త్రముజూచి
 గనిపించ నమ్మేని కళయెల్ల జూచి
 గండు తుమ్మెద గప్పుకలకప్పు జూచి
 నిండు జిందురు మోము నెమ్మోము జూచి
 వెలికి చూపులలోని వింతలు జూచి

చిలికి యందము పెక్కు చెక్కులు చూచి
 కెరలు చక్కెరరాలు కెమ్మోవి జూచి
 సరిలేని దిగి గద్ది చనుగవ జూచి
 చిగురు కీతులుగల చేతులు జూచి
 గగనంబు దెగచు చక్కని కొనుజూచి
 తొడలరటుల తోడ తులతూగ జూచి
 యడుగు దమ్ములుగల యందమ్ము జూచి"
 నల. 7 (29-38)

దమయంతి దేహమందు కామోపేతుడయిన బోయవానికి తలనుండి
 పాదము వరకు కనిపించిన సౌందర్యమును రఘునాథుడు అలం
 కార యుక్తముగ చిత్రించి తన కావ్యమునకు ఔచిత్యమునాపాదించి
 చినాడు.

పై విధముగ రఘునాథుడు కథావిషయమున భారత నలక
 థనే గ్రహించినను, రచనా విషయమున శృంగార నైషధకథను
 అనుసరించి వివిధమార్పు కూర్పులు చేసి తన ద్వీపద నలచరిత్రను
 కావ్యకళాదృష్టితో రచించినాడు.

4.4 పిల్లారిసెట్టి రాఘవయ్య - ద్వీపద నలచరిత్ర:

ఇది ముద్రితము. చక్రపురి రాఘవాచార్యుని ద్వీపద నలచ
 రిత్రయే దీనికి మూలము. కాని ముద్రణ భిన్నముగా కన్పించు
 చున్నది. కథలో ప్రత్యేకముగ మార్పేమియు లేదు.

4.5 కాకర్లపూడి రాఘవాచార్యుని ద్వీపద నలచరిత్ర

కాకర్లపూడి రాఘవాచార్యులు ద్వీపద నలచరిత్రను రచించి
 నట్లు, అది 1916లో ముద్రితమైనట్లు కేటలాగును బట్టి తెలియు
 చున్నది. గ్రంథాలయములందెచ్చటను దీని ఉనికి లేదు.

4. 6. వరకవి రాఘవకవి - ద్విపద నలచరిత్ర:

ఇదు భాగములుగల ఈ ద్విపద కావ్యము ముద్రితము. దీనికే బృహదశ్వ ధర్మరాజసంవాదమని కూడ నామాంతరము. కథా క్రమమంతయు చిత్రపురి రాఘవాచార్యుని ద్విపద నలచరిత్రననుసరించి రచింపబడినది. విశేషించి కథలో మార్పేదియు లేదు. రాఘవాచార్యుని నలకథలో కలి ప్రవేశము కలదు. ఇందు శనిప్రవేశమున్నది. రాఘవాచార్యుని నలకథలో స్వయంపరాగతులను దమయంతికి వసుదేవుడను విప్పుడు జూపినట్లుండగా ఇందు భీముని అస్థాన పురోహితుడగు పార్థివేశ్వరుడు జూపినట్లు తెలుపబడినది.

4. 7. అల్పకొండ కృష్ణమూర్తి (20వ శతాబ్దము) ద్విపద నలచరిత్ర:

ఆధునిక కాలమునందు వెలువడిన నలకథాకావ్యములలో ఇది విశిష్టమైనది. ఇదాశ్వాసముల మంజరీ ద్విపద కావ్యమిది. ఇందు పూర్వోత్తర కథాంశములున్నవి. దీనికే కలినివారణము, వ్రత విధాన నలచరిత్ర అను పేర్లున్నవి.

“కర్కటకస్య నాగస్య, దమయంత్యా నలస్యచ
ముతుపరశ్చ, రాజరేః కీర్తనం కలినాశనమ్”

అను భారత నలోపాఖ్యాన శ్లోకమందలి “కలినాశనమ్” ను గ్రహించి అల్పకొండ కృష్ణమూర్తి “కలినివారణమను” పేరుతో నలచరిత్రను వ్రాయదలచెను. ఇది కలియుగము కావున కలిదోష నివారణార్థము నలచరిత్రయందలి విషయములను వ్రతముతో నాచరింపవలెనని కవి యాశయము. ఇవి జానపదుల అభిప్రాయములను దృష్టిలో పెట్టుకొని జనసామాన్య సుబోధకముగ ద్రాక్షాపాకమున ఈ కావ్యము వ్రాసి

నట్లు తోచును. మంజరీ ద్విపద యందున్నను ఇందు కథానుగుణముగ కవి భారత, శృంగార నైషధ, ఉత్తర రామాయణ, భాగవతములందలి పద్యములను సందర్భోచితముగ కూర్చినాడు.

అల్పకొండ కృష్ణమూర్తి భారత నలకథనే గ్రహించి పెంచి వ్రాసెను. కాని కథానుగుణముగ కొన్ని మార్పు కూర్పులను కూడ చేసినాడు. కథారంభము భారతమునందున్నట్లే దుఃఖోప శమనార్థమై ధర్మజునికి బృహదశ్వుడు నలకథను చెప్పినట్లు కలదు. పర్వత నారదులు దేవేంద్రాదులకు దమయంతి స్వయంవరమును గురించి చెప్పి సందర్భమున కలి దమయంతిని వివాహమాడబోయి పరాజయము పొందినట్లు పర్వతుడింద్రునిజ్ఞా చెప్పి ట్లు కృష్ణమూర్తిగారి నలచరిత్ర యందు కలదు. ఇది మూలమునందుగాని. పూర్వకవి కృత ద్వపద నలకథలందుగాని లేదు. కలి స్వయంవరమునకు ముందే దమయంతినికోరి ఆమెచే తిరస్కృతుడైనట్లు ఈ కలి నివారణకావ్యమునందు కల్పింపబడినది.

ఇంద్రుడు ప్రసాదించిన ఆదృశ్య విద్యాప్రభాపము వలన నలుడు దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించినట్లు భారత నలకథలో నుండగా, ఇందు ఇంద్రుడు తన మెడలోని హస్తమును నలుని మెడలో వేసి పంపినట్లు గలదు. ఈ హస్తము ప్రభావము వలననే ఇంద్రునికి తన శరీరము నందున్న వేయి కన్నులు ఇతరులకు కన్పించుటలేదని ఇంద్రహస్తమును ధరించుటవలననే నలుడు ఇతరులకు కన్పించక దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించినాడని యందు కల్పింపబడినది. నలుడు అంతఃపురము చేరక మునుపే దమయంతి చెలికత్తెకు నాల్గవ జామునందు కలవచ్చినట్లు, ఆకలలో నలుడు అంతఃపురము ప్రవేశించి దమయంతితో మాట్లాడిపోయినట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

ఇంద్రాదులను మొదట కాదనుకొన్నను తుదకు వారినే పరిం

పక తప్పదని నలుడు దమయంతికి చెప్పిన విషయమును శ్రీనాథుని శృంగార నైషధ పద్యమునందలి భావము సనుసరించి కృష్ణమూర్తి గారు రచించియున్నారు. శృంగార నైషధమునందలి పద్యమిది.

సీ॥ రజ్జువల్లరి మీద బ్రజాయంబుగలదేని..
 యంతరిక్షంచేలు హరి వరించు;
 నగ్నికాహుతి గా గ నాత్మ గోరెదవేని
 జాతఫేదుని యదృష్టము ఫలించు;
 సలిల వృషేశంబు సమ్మతించెదవేని
 నంబుదీశ్వరుడు పుణ్యంబు సేయు
 నెబ్బంగి బ్రాణముపేక్షించి తేనియు
 వైవస్వతుని కబ్బువాంఛితంబు
 మట్టికుటిచా ప్రభాతంబు క్రమము నంది
 దమనహోదరి సీకు నయ్యుమర వరుల
 నొల్ల ననియును దుది బొందకుండరాదు
 సమ్మతంపుము నామాట చలము మాని"
 శృం.నై. (4-76)

దీనికి కృష్ణమూర్తిగారి ద్విపద రూప మీ క్రిందిది.

"అబలరో, నీవు పెల్లాకోశపడుచు
 మెడకు త్రాడిడు కానిమేను వీడినను
 నమరేకుడుప్పొంగి యతెనినుం గొనడె
 అటు గాదటంచును నాత్మజింతించి
 యగ్నియందున, జొచ్చియనువుల వీడ
 వీతిహాత్రుడు మెచ్చి వేగొగలించు
 బదపడి జలముల ప్రాణముల్ విడువ
 వరుణ దేవుడు భాగ్యవంతుడు గాడె
 చాదని సీవెట్లు కాయమీగినను

గాలుండు జేపట్టు గడుసంతసమున
 గావున గాంతరొ కామార్థులమున
 చేల్పుల మనముల జేగింప బోకు

—కలినివారణము 2—(207-219)

స్వయంవరాగతులను దమయంతికి సుదేవుడను విప్రుడు చూపినట్లు పిందు తెలుపబడినది. ఇందు 13 మంజరీ ద్విపదలందు స్వయంవరాగతుల వృత్తాంతమున్నది. సుదేవుడు దమయంతికి రాజులనందరిని జూపి నలాకారములతో నున్న దేవతల సమీపించి యూరకుండెను. అపుడు దమయంతి వీరు కామోపేతులుగా నున్నారు. వీరిని వేడికొనుటవలన ప్రయోజనములేదని తన పుట్టుకకు కారకుడైన దమన మహర్షిని ప్రార్థించినట్లు, ఆయన ప్రత్యక్షమై నలుని జూపినట్లు ముని కోపమునకు భయకంపితులై దేవతలు నిజ రూపమును పొందినట్లు నిందు తెలుపబడినది. కాని భారత, శృంగార నైషధములలో దమయంతి దేవతలను ప్రార్థించినట్లు, వారు కరుణించినట్లున్నది. ఇందు దేవతలకు గల దయాభావము తొలగించి వారు కేవలము కామోపేతులుగ చిత్రింపబడుట గమనింపవచ్చును.

ఈ కావ్యమునందు నలపుష్కరుల సోదర ప్రేమ అపారముగ చిత్రింపబడినది. భారత నలకథలో పుష్కరుడు నలునకు జ్ఞాతి సోదరుడు. ఇందు ప్రేమ సోదరుడు. నలునితో జూదమాడుటకు పుష్కరుడు నిరాకరించునని కలి తన సహచరులైన కామక్రోధులను పంపి పుష్కరునకు నలునిపై వైరభావమేర్పడునట్లు చేసెనని యిందు తెలుపబడినది. కామ, క్రోధ, లోభ, మోహ, మద, మాత్సర్యముల నునవి అరిష్టద్వర్గగుణములు. వీటికి అధిదేవత కలి. కామక్రోధాధిగుణములు సహజముగమానవుడికి అసూయ, కోపములుకలిగించును అందువలన సజ్జనుడుకూడ వీని ప్రభావము వలన దుర్జనుడుగా మారకతప్పదు. తుదకు కలి పుష్కరుని నుండి కామక్రోధులను తొల

గించినపుడు, పుష్కరుడు తెలివితో తాను చేసిన పొరబాటును తెలిసికొని విదర్భకు పోయి నలుని కాళ్లపై బడినట్లు, నలుడు పుష్కరుని నమ్మకుండునట్లు తమ సోదరప్రేమ నిరూపణకై కత్తితో పుష్కరుడు తన తలను నదుకుటకు ప్రయత్నించినట్లు, ఆ కత్తి పూలమాలగా మారినట్లు, మునులు ప్రత్యక్షమై పుష్కరుని నిష్కళంకమును నిరూపించినట్లు నిందు కల్పింపబడినది. నలుని రాజ్యమపహరించిన పుష్కరుని ప్రజలు దూషించకుండ, అతని శరీరమునందేదో నొక అపూర్వశక్తి ఆవహించినదని వాపోయినట్లు నిందుకల్పించి పుష్కరుని పాత్రకు ఎనలేని భ్రాతృప్రేమ కల్పింపబడినది. మూలమునందీ విషయము లేదు. మూలములో పుష్కరుడు కూర్చుడు, నికృష్టుడు. పైగా దమయంతిని పందెమున పెట్టి రాజ్యము గెలిచికొమ్మనిన నీచుడు. జూదమున దమయంతిని డినచో ఆమెను అనుభవించవలయుననెడి కాంక్షపరుడు. అన్నభార్య తమ్మునికి తల్లితో సమానము. రాజ్యముతోపాటు అన్నభార్యనుకూడ చేజిక్కించుకొనుటకు ప్రయత్నించిన కామాంధుడుగ పుష్కరుడు భారత నలకథయందు చిత్రింపబడినాడు.

నలుడు పుష్కరునిచే జూదమున పరాజయమొందిన విషయము వాణ్ణరే యుడు దమయంతితో చెప్పెను. అందులకు దమయంతి తనకు కుడి కన్నదురుచున్నదనెను. స్త్రీకి కుడికన్ను, పురుషునకు ఎడమ కన్ను అదురుట అశుభ సూచకము. అదే విధముగా స్త్రీకి ఎడమ కన్ను, పురుషునకు కుడికన్ను అదురుట శుభసూచకమని జ్యోతిశ్శాస్త్రము నందు చెప్పబడినది. దమయంతికి కుడికన్ను అదురుట వలన తమకు కష్టములు రాగలవను సూచనతో కవి ఈ కల్పన చేసెను. ఇది జానపదుల నమ్మకము కూడ. ఏదేని శుభాశుభనిర్ణయములను జానపదులు కన్నదురుటను బట్టి చెప్పగలరు. నలుడు దమయంతిని వదలునపుడు "అకాశవాణి, మేదినీ, వనలక్ష్మి దేవతలను ప్రార్థించి దమయంతిని వారి అమ్మవారింటికి చేర్చుమని

కోరినట్లు" నిండు తెలుపబడినది.

కర్కటకుడు నలునితో పూర్వము తాని అడవిలో భూసురుని పోసీయక అడ్డుపడినట్లు, అందులకతడు కొండచిలువై పడియుండు మని శాపమిచ్చినట్లు, శాపవిమోచనగ అముని భార్యవియోగుడైన నలుడు వచ్చి కాపాడునని చెప్పినట్లు నిండు తెలుపబడినది. కర్కటకుని శాపవృత్తాంతము భారత నలోపాఖ్యానమందు గాని, పూర్వ కవి కృత నలచరిత్రయందు గాని కానరాదు. ఇది కృష్ణమూర్తిగారు చేసిన కల్పనయే.

సుదేవుడను విప్రుడు దమయంతి మాటలను ఋతుపర్వుని ఆస్థానమున చెప్పినలుని దూషించెను. నలదూషణమునకై చింతించి ఋతుపర్వుడు నలమహారాజును కఠిన వాక్యములతో నిందించకూడదని నలుడు నిర్దోషుడని, తొలికర్మములను తొలగదోసికొనుటకు బ్రహ్మకు కూడ సాధ్యముకాదని, ప్రారబ్ధమన్నది అనుభవించక తీరవనెను. బాహుక రూపమునందున్న నలుడు తనదగ్గర నున్నాడని. ఋతు పర్వునకు తెలియదు. అయినను సాటిరాజునుస భలో నిందించుట సమంజసము కాదని నివారించినట్లు నిండు తెలుపబడినది. బాహుకు చూచిన విభీతక వృక్షమునందు రెండు కొమ్మలు, అందు ఒక్కొక్క కొమ్మకు ఎనిమిది చిగురుకొమ్మలు. రెమ్మకు విడు పత్రములు, ఒక్కొక్క పత్రమునకు మూడు పువ్వులున్నట్లు నిండు తెలుపబడినది.

అక్షహృదయ విద్యాప్రభావము వలన నలునకు తల్లిప్రత్యక్షమై తాను దమయంతిని యింతకు పూర్వమే వివాహమాడదలచి ఆమెచే తిరస్కరింపబడినట్లు, అందుకు పరిహారముగా దమయంతికి, ఆమెను వరించిన నలునికి తాను కష్టములు కలిగించినట్లు చెప్పెను. నలునికి కష్టములు ఈడేరినవని, దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవర మను నెపముతో భీముడు అతనిని రప్పించుటకు పన్నిన పన్నాగమే

నని, దమయంతి అన్యమనస్కురాలు కాదని. అతనికి శుభమగునని కలి నలుని యాశీర్వాదించి కర్తవ్యోపచేశము దెల్పినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. కలి నలునకు వరములిచ్చుట కలి పుష్కరుని సమీపించి నలుని అభిషిక్తునిచేయు మనుట ఇందు నూతనముగ కల్పింపబడిన విషయములు.

బాహుక రూపమునందున్న నలుడు కట్టిన వస్త్రము. దమయంతి కట్టిన వస్త్రము నొకటిగానుండుట వలన, దమయంతి చెలులు వారి వస్త్రముల విషయముచు భీమరాజుతో చెప్పుట ఋతు పర్వుడు వాటిని పరీక్షించి బాహుకుడు నలుని గుర్తించినట్లు నిందు తెలుపబడినది. దమయంతి పతివ్రత. నలుడు ఏకపత్నీవ్రతుడు వీరు వియోగులయినది మొదలు తాముకట్టిన వస్త్రములతోనే నుండిరనుటకు దృష్టాంతముగా కవి ఈవస్త్రముల విషయము కల్పించెననవచ్చును. భీముడు రప్పించినపుడు బాహుకుడు ఋతుపర్వుని ముందర నేలపై కూర్చుండెను. ఇందులకు భీముడు కనకాసనముండగ నేలపై కూర్చొనరాదనగా, ఇది రాజమర్యాదకు విరుద్ధము, రాజు ఆసనముపై కూర్చుండగా, సేవకుడు క్రింద కూర్చుండుట రాజ సేవాధర్మము. దీనిని అతిక్రమించునని బాహుకుడనెను. బాహుకుడింతవరకు నలుడు గా గుర్తింపబడలేదు. అందువలన సేవాధర్మమును పాటించెనని యిందు తెలుప బడినది.

ఎంతసేపటికి బాహుకుడు తాను నలుడుగా ఒప్పుకొనలేదు. చివరకు వస్త్రపరిశీలన వలన బాహుకుడు నలుడుగా అంగీకరించెను. దమయంతి నలుని కాళ్ళపై పడెను. దమయంతిని నలుడంగీకరింప వచ్చును. కాని లోకమును మెప్పింప వలయును గదా. అందులకు దమయంతి యగ్నియందు ప్రవేశించెను, దేవతలు ప్రత్యక్షమై దమయంతి పాతివ్రత్యమును నిరూపించిరి. అప్పుడు దమన మహర్షి వచ్చి నల దమయంతులచే శాస్త్రోక్తముగా తలనివారణ వ్రతము గావించినట్లు, భారత కథా శ్రోతయైన జనమేజయుడు తనకు కలిగిన వ్యాధి

నివారణార్థము కలినివారణ వ్రతమాచరించినట్లు నిందు కల్పింపబడినది. భారత నలకథయందుగాని, పూర్వకవుల ద్వీపద నలకథలందుగాని కలినివారణ వ్రతము లేదు. ఇది కృష్ణమూర్తిగారి కల్పనయే.

పై విధముగా కృష్ణమూర్తిగారు భారతారణ్య పర్వములోని నలోపాఖ్యానమును గ్రహించి వివిధ మార్పులు కల్పించి ప్రత్యేకమైన నలకథా కావ్యముగా వ్రాసెను.

4.8 కవి పేరు తెలియని ద్వీపద నలచరిత్రలు కొన్ని మద్రాసు ప్రాచ్య లిఖిత పుస్తక భాండాగారము నందున్నవి.

ఆర్. నం. 145 లో ఉన్న ద్వీపద నలచరిత్ర యందు తప్పలధికముగా నున్నవి. కథ రాఘవాచార్యుని నలకథను బోలియున్నది

ఆర్. నం. 1072, 1073. ఈ రెండు నంబర్లు ఒకే వ్రాత ప్రతిగలవి. అసమగ్రమైనవి. ఈ నలకథను అగస్త్యుడు శ్రీరామచంద్రునికి చెప్పినట్లున్నది. ఈ గ్రంథము రామాంకితము.

ప్రారంభము: శ్రీరామచంద్రు రాజీవి దళాక్ష
గారుణ్యవారిధి గమనీయ గాత్రు
మనమున దలచి తామర చూలి గొలిచి
యనువొందగా శారదాంబను బొగడి
సరసులు బుధులు మెచ్చగ నలవరిత
తెరగొప్ప దెనుగున ద్వీపద చేసెదను
గరమెప్ప జెప్ప నక్కథయెట్టిదనిన

అంత్యము: కదనంబు సదనంబుగా జేసి మరియు
మదనునేనుగుల నున్మత్తులై కొలిపి
చెక్కును ముక్కును శిరమును నురము
బ్రక్కయు బిక్కయు బరులును గురులు
గాలును గీలును గరమును

అర్. నం. 769 వ్రాత సరిగా లేదు.

అర్. నం. 972 సమగ్రము. కావ్యారంభమున గణపతి స్తుతి శారదాస్తుతి వంటి ఇష్టదేవతా ప్రార్థనము కలదు. కవి వ్యాస వాల్మీక్యాది వరమునీశ్వరులను కీర్తించినాడు కథయంతయు చక్రపురి రాఘవాచార్యుని నలకథను అనుసరించినట్టిదే.

అర్. నం. 1073. ఇది 1072 నెంబరు పోలినట్టిదే.

అర్. నం. 1065, 1066, 1068, 1069 అసమగ్రమైనవి ఈ నెంబరులందుగల నలకథకు చక్రపురి రాఘవాచార్యుని నలకథ యే మూలము. కథలో మార్పుమియు లేదు. తప్పలధికముగా నున్నవి.

అర్. నం. 1075 అసమగ్రము కథావివరము లేవియు తెలియరావు.

డి నం. 301 అసమగ్రము, నళినామ సంవత్సరము చైత్ర శుద్ధ ప్రమద భానువారమున మధ్యస్థిసానాదురం రాజ శ్రీరామయ్య వారిచే వ్రాయించబడినది. ఈ కావ్యముయొక్క ఫలశ్రుతి యిట్లున్నది

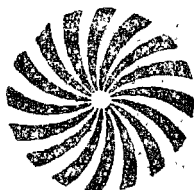
.....నలుని చరితంబు
వెలయంగ వ్రాసిన వినిన చదివిన
నాశనేశ్వరుడు నలనరాధిపును
వినుతించి వారల చేరంగరాడు ”

ఇందు కలికి బదులు శని ప్రవేశము కలదు.

పురాణ ప్రసిద్ధమైన నలోపాఖ్యానమును పండిత పామర జనా కర్షముగా కావ్యోపయోగ్యముగ తెలుగు కవులు ద్విపదలో సంతరించి నారని పై పరిశీలనను బట్టి తెలియుచున్నది.

రచనా దృష్టితో రఘునాథనాయకుని ద్విపద నలచరిత్ర తక్కిన

వానికంటే మిన్నయని చెప్పదగియున్నను, చక్రపురి రాఘవాచార్యుని
ద్విపద నలచరిత్రకే ప్రచార ప్రశస్తలు ఎక్కువగా లభించినవని
జానపదుల భావములు అతని ద్విపద నలచరిత్రలో చోటు చేసికొని
యుండుటయే అందుకు ప్రబల కారణము కావచ్చునని తక్కిన
ద్విపద నలచరిత్రలన్నియు కథాకథన దృష్టితోనే రచితమైనవని సోదా
హరణముగ చర్చించి, అందలి కథా విశేషములను వివరించితిమి.
తెలుగులోని నలకథావస్తుకములైన తక్కిన కావ్యప్రబంధ ద్వ్యర్థికావ్య
వచన కావ్య, నాటకము లందలి విశేషాంశముల పరిశీలన బదవ
పకరణములోని ప్రధాన విషయము.

5. కావ్య, ప్రబంధ, వచన, నాటక సాహిత్యములలో నలకథ

భారత నలోపాఖ్యానము ననుసరించి తెలుగులో నలకథ ప్రత్యేక కావ్య ప్రబంధములుగా, ద్వ్యర్థికావ్యములుగా, వచన కావ్యములుగా నాటకములుగా కూడ రూపొందినది. వానియందు ఆయా కవుల స్వీయప్రతిభా వైదుష్యములు వ్యక్తమగుచున్నవి. వివిధ కావ్యప్రక్రియలందు వెలసిన నలకథా విశేషములను క్రింద వివరింతము.

5. 1 పూర్వోత్తర నలకథా ప్రబంధములు:

నలకథను పూర్వోత్తర భాగములుగా విభజింపవచ్చును. నలదమయంతుల పరస్పరానురాగము, వారి వివాహమును పూర్వనలకథా భాగముగా, నలదమయంతులు పడిన కష్టములను వారి పునస్సమాగమమును ఉత్తరకథా భాగముగాను విభజింపవచ్చును. మహాభారతా రణ్య పర్వాంతర్గత నలోపాఖ్యానమునందు పూర్వోత్తర కథాంశములున్నవి.

5. 1.1 బెహరా రామకృష్ణకవి నలచరిత్ర

ఇది ముద్రితము ఇది బదాశ్వానములుగల ప్రబంధము. విజయనగర సంస్థానమందున్న మేడూరి అప్పల నరసింహశాస్త్రిచే ప్రచురింప బడినది. ఇందు నిషధాపురీ వర్ణనము. పుష్పలావికాది వర్ణనములు ప్రబంధచితముగా చేయబడియున్నది. నలచక్రవర్తి ప్రజాపాలనాది వర్ణనమిట్లున్నది.

“ పండు సన్యంబులు బడిపాళ్ళనొకపాలు
 నొడయని కర్పింతురుర్విజనులు
 పలుమారు దున్నక పండును దైరులు
 గోవులు దడుయంత గురియు చాలు
 భర్తము నాల్గపాదమ్ముల నడచును
 గ్రహవోషములు లేక కాలమొప్పు
 సకల దేశస్థ రాజన్య వర్ణులు గరం
 బర్పించుచుండు దురాజ్ఞు యాని

తే॥ హితులు మంత్రులు బుధప్రసాదహితులు గొలువ
 కమలనాభుని దివ్య చక్రంబు సంపు
 గా గ నలచక్రవర్తి యఖండ మహిమ
 నేడు దీవుల పుడమి దానేలుచుండు ”

(నల. 1—26)

నలుని సత్య పరిపాలనను ప్రకటించు గోఖ్యాప్రస నంవాదమిందు కలదు.

గర్భిణీ స్త్రీ వర్ణనమును గవి యిట్లు చేసినాడు.

నడుమున గరిమంబును నె
 న్నెడలం జడిమంబు మోమునన్ చాండిమమున్

బడలిక మొడలం బడలికి

గడుకొని గర్భంబు బరువుగా గను పట్టెన్

తనువు గృహియించె నిట్టూర్పు లెనసమించె

నన్నరుచి దప్పె మంటిపె నానమొప్ప

నారు దీపించె సోయగంబతిశయించె

జెలి చెల గు చుండె బ్రసవింప నెలలు నిండె

(1-50)

ప్రథమాశ్వాసమున హంసదౌత్యము దమయంతివర్ణనము హంస దమయంతి సల్లాపములు నలచక్రవర్తి విరహ వర్ణనము, వనవిహారము పుష్పాపచయము, జలక్రిడా వర్ణనములు ప్రబంధోచితముగా చేయ బడియున్నవి. దమయంతి విరహ సందర్భమున సూర్యాస్తమయాది వర్ణనము, చంద్రోదయ వర్ణనము, చంద్రాద్యుపాలంభనము, చంద్రాస్తమయ సూర్యోదయ వర్ణనములుకూడ ప్రబంధోచితముగా చేయబడినవి.

దమయంతి స్వయంవర్ణిష సమయమున పౌరకాంతాన్యోన్య ప్రసంగమిందు కల్పింప బడినది. స్వయంవరాగతులగు రాజులను దమయంతికి సుదేవుడను విప్రుడు జూపినట్లు నిందు తెలుపబడినది. వివాహానంతరము కేళీ గృహాలంకారాది వర్ణనము, దమయంతిని చెలులు కేళీగృహమునందు చేర్చుట, నలదమయంతుల సంభోగ వర్ణనము భీముడు దమయంతికి పతి గృహవర్తన విశేషములు చెప్పుట ఇత్యాదులందు తెల్పబడినవి. భీమరాజు దమయంతికే గాక తన అల్లునకు కూడ నీతులుపదేశించినట్లు నిందు కల్పింపబడినది.

అశుగద భీష్మ వస్తువుల నాశ్రతులన్ గరుణావిహీనమై

నుడువదు హార వాక్కులెదనొవ్వ నెలింగినిజేరు నానతిన్

గడువదు కె తనంబు మదిగానదు యావక రామ్యమీకతా

అడపెల్లల కనిన తండ్రి తన కుమార్తె నత్తవారింటికి పంపు నపుడు నీతులుపదేశించుట, అదే విధముగా అల్లునికి కొన్ని సూచనల చ్చుట అను సంప్రదాయములు తెలుగుదేశమునందు హైందవ సమాజమున నేటికి పాటించబడుచున్నవి.

బెహరా రామకృష్ణ కవి నలచరిత్ర ప్రబంధమున కలిపురుషుని 'కలి'యని 'శని'యని రెండు పేర్లతో వ్యవహరించినట్లున్నది. అపరి శుద్ధతతో సంభ్యోపాసన చేయుచున్నపుడు నలుని శని పట్టినాడని యి యి దు తెలుపబడినది. నలదమయంతుల విలాప సందర్భమున గ్రీష్మర్తు వర్ణనము, వర్షర్తు వర్ణనము, శరదృతు వర్ణనములను సమయోచితముగ ప్రబంధోచితముగా కవి కల్పించెను. శని బ్రాహ్మణ వేషధారియై నలదమయంతులకు కన్పించి, వారి వియోగమునకు నాలుగు మార్గ ములు చూపినట్లు నిందు కల్పింపబడినది.

నాలుగు దేశంబులకీ

నాలుగు మార్గంబులరుగు నరవర సీకుం

బోలిన తెరపున జనుమని

యాలోన నతండదృశ్యుడయినన్ బిదపన్

(3—15)

దమయంతి తన పాతివ్రత్యముచే కామాంధుడై తన్ను కామిం చిన బోయవానిని శపించి పతివ్రతల జోలికి పోయినవారి కెల్లను ఈ పరాభవము తప్పదని చెప్పినట్లు కవి తెలిపెను.

నలుడు కర్కటకుని కాపాడి అతనిచే ద్రష్టుడైనపుడాత్మ గత మున అనుకొను మాటలివి.

కృపతోనుపకృతి నలిపిన

విపరీతోపకృతి జూపి వికృతాకృతిగా
నిపుడొనరించితి వకటా
కపటాత్ములగావనగునె కలలోనై నన్

గోరుచుట్టుమీద ఘోరంబు చును
లంబు వడినగతి చలంబు జూపి
లేవు భీతి కుటిల వృత్తులు విషధరుల్
సహజ గుణము విడువజాల గలరె

.నల; (4—15, 16)

కపటాత్ములను కాపాడినవారికి కష్టములు తప్పవు. కుటిల వృత్తిగల విషధరుల కెంత మేలు గలిగించినను వారు తమ సహజ మైన మోసమును విడువజాలరు. “గోరుచుట్టుపై రోకటి పోటు” అన్నట్లు నలుడు రాజ్య పరిత్యాగుడగుటయేగాక బాహ్య వియోగుడై వివిధ కష్టములు పడు సమయములో కర్కశత విషవస్తుడై వికృతాకారుడయ్యెను. దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమును వినిన నలుడిట్లు దుఃఖించినాడు.

ఇడుమల బడదన్నడవిని
విడనాడిన కతన నలిగి బెలదుక యిటుం
డడయక దలంచె బురుషురు
పడతుల నమ్మంగ దగునె భావింపమదిన్

4 — 2

నలుడు బాహుకరూపమున ఋతుపర్వనకు రథసారథ్యము చేయునపుడు మార్గమధ్యమున శని ప్రత్యక్షమై “దమయంతి తన భర్తను రప్పించుకొనుటకే పన్నాగము పన్నినదని” మరొక తలంపు ఆమెకు లేదని నిరూపించెను.

వనిత దనకు రెండవ స్వయంవరమనిద్విజ
 వరుని చేత నయోధ్యకు వార్తపంపె
 సేపు రాకోటికనెగానె నెలతరిపుడు
 పేజు తలపున గాదు విపేక ధుర్య

(4—13)

ఆ సందర్భమున నలునిచే స్తుతింపబడిన శని అతనికి వరము
 లిచ్చినట్లు నిందు మార్చబడినది. నలుని రథసారథ్య ధ్వని విని
 దమయంతి బాహుకుడే నలుడై యుండునని భావించి, బాహుకుని
 దగ్గరకు కేశిని యను దానిని పంపినది. కేశిని నలుని పాకప్రావీణ్య
 మును పరిశీలించి దమయంతికి నివేదించినది.

నలుని యందలి పాక ప్రావీణ్యముచే దమయంతి బాహుకుని
 నలునిగగుర్తించినదని కవి యిందు తెల్పినాడు. భారతములో నున్నట్లే
 యిందును దమయంతి పాతివ్రత్యమును వాయుదేవుడు నిరూ
 పించెను. పునర్జన్మము నందు నలుడు పుష్కరుని ఓడించి తన
 రాజ్యమును స్వీకరించెను. నలదమయంతుల పునర్వేషాగమ సమ
 యమున హరిహరదులు వచ్చి నలునికి పట్టము గట్టినట్లు నిందు తెలు
 పబడినది. ఈ విషయము భారతనలకథయందుగాని, శృంగారనైషధ
 మునందుగాని, యేయితర నలకథాకావ్యమునందుగాని కానరాదు.
 కొన్ని వర్ణనలు మార్పుకూర్పులు తప్ప మిగిలిన కథాభాగమంతయు
 భారత నలకథానుసరణమే. బెహరామకృష్ణకవి నలకథాప్రబంధ
 మునందును పాటింపబడియున్నది.

5.1.2 సిరిప్రెగడ ధర్మనామాత్యుని నలచరిత్ర

ప్రబంధము:

ఇది ఆముద్రితము. వ్రాత బాగున్నది. విషయమనమగ్రము.
 ఆరాధ్యాసములుగల ఈ నలచరిత్ర ప్రబంధము తిరుమల వేంకటేశ్వరస్వామికి అంకితమీయబడినది. సిరిప్రెగడ ధర్మన భారతాంత

ర్గతమైన నలకథను, శృంగార నైషధము నాధారముగా చేసికొని ఈ ప్రబంధమును రచించినాడు. నలకథను ప్రబంధముగా రచించుటలో ధర్మనామాత్యుని ఆశయమిది.

“వృద్ధింపసీతి వరగుఞాచితపత్తి
 నమరి పుణ్య శ్లోకుడైనయట్టి
 యీనలపరిత్ర యెవ్వరేనియు ఛిక్తి
 నేకాగ్రచిత్తులై యపుడు వినన
 వ్రాసిన జదివిన వారల దోష
 దూరులై ధర్మ విచారరీల
 సలరుదు పుత్రపౌత్రాభివృద్ధితనచ్చి
 విపుల సంపదలచే విఘ్నపీడి
 యాయురున్నతి బొదలి సత్త్వమున దవిలి
 శిష్టభాగవత ప్రియశీలు రగుడు
 నాపిదప విష్ణు సారూప్యముండగలరు
 భద్రగుణధుర్య శ్రీవేంకటాద్రిపర్య”

సిరిపెంగడ ధర్మనామాత్యుడు కావ్యారంభములందలి ఇష్ట దేవతాస్తుతిలో బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులను, భారతీదేవిని, శ్రీరాముని, అంజనేయాదులను కీర్తించినాడు. దీనినిబట్టి హరిహరభేదము కవికి లేదని తెలియుచున్నది. వాల్మీకి, వ్యాస, భట్టహర్ష, కాళిదాసు వంటి సంస్కృత కవులను, నర్మయ, తిక్కన, ఎర్రనవంటి తెలుగు కవులను కవి కావ్యారంభమున విసుతించినాడు. దీనినిబట్టి కవికి పూర్వ కవులమీద గల గౌరవభావము వ్యక్తమగుచున్నది. కవిసుకవి స్తుతితోపాటు కుకవి నింద కూడ చేసినాడు. కృత్యావతారికలో కవి వివరించిన వంశావళిని బట్టి హరిశతగోత్రుడగు కొండన పద్మాక్షులకు ఆర్గరు పుత్రులు కలరని, వారిలో ప్రసిద్ధిచెందిన కొండధీమణి తిప్పయమంత్రిగలడని, అతనికి వేంకటాంబ భార్యయ్యెన్వని వారికి వరుసగ ధర్మన, నరసన, రంగన, తిమ్మనలు కలిగిరని, వారిలో

అగ్రజుడే సిరిప్రెగడ ధర్మన అనియు తెలియుచున్నది.

కావ్యారంభమున కవి తిరుమలేశుని గూర్చి విస్తృతముగ వివరించినాడు. అంజనాద్రి, వృషభాద్రి, ధర్మాద్రి, వేంకటాద్రి, శేషాద్రి నారాయణాద్రి, గరుడాద్రి అను ఏడు కొండలను, అందువెలసినవేంకటేశుని కీర్తించినాడు. తిరుమల పైగల తీర్థముల మాహాత్యములను వివరించుచు, వానిసేవించుటవలన సకల పాపములు పోవునని యిందు కవి పేర్కొనినాడు. ఈ పుణ్యతీర్థములు సేవించి తరించిన వారి పెద్దను కూడ కవి తెలిపినాడు. అగస్త్యముని మర్త్యాదులకు మేలుచేయుటకు జన్మించినాడని, తరచుగ సప్తర్షులు వేంకటేశుని కొండకు వచ్చుచుందురని, బ్రహ్మ ఋషులకు తిరుమలేశుని మహిమలు చెప్పుచుండునని కవి యిందు తెల్పినాడు. తన కావ్యమును తిరుమలేశుని కంకితమిచ్చుటవలన కొండపై జరుగు పుణ్యతీర్థములను, పూజావిధానమును, తీర్థస్నానమాచరించిన వారికి కలుగు ఫలితములను వివరించుచు తిరుమలేశుడు కలియుగావతారపురుషుడని కవి తెల్పినాడు.

వీరసేనుడు తన కుమారుడైన నలునికి పట్టాభిషేకము చేసి, తండ్రి చెప్పినట్లు పనిచేయువాడే నిజమైన కుమారుడని, తండ్రిచెప్పినపని చేయనివాడు కుమారుడు కాడని చెప్పినట్లు ఇట్లు తెలుపబడినది. పుత్రుడు తండ్రికి ప్రతిరూపుడు. తండ్రియే తన సతిగర్భమున పుత్రుడుగ జన్మించుచున్నాడు. కనుక “జాయా” అన్నది సార్థకమగును. “జాయతే అస్యాః ఇతి వ్యుత్పత్తిః” మరియు ఆమె భూతి అభూతిశబ్దములచే గూడ పెలువబడుచున్నది. “భవతి ఆస్యాఃపుత్ర రూపేణవతి ఇతి ఏషా-భూతిః రేతోరూపేణ అగత్య ఆస్యాం పుత్రరూపేణ భవతి ఇతి అభూతిః” ఈమెయందు వీర్యరూపమగు బీజముంచబడును. కావున జాయాభూతి, అభూతి శబ్దములుత్పన్నమగును. కనుక దేవతలు, ఋషులు, రేతోరూపమగు మహత్తేజస్సును పుత్రోత్పాదన కొరకు సంపాదించుదురు. తండ్రికొడుకులకు అవినాభావ

సంబంధమున్నది. తండ్రిచెప్పినపని నలుడు తూ. చ. తప్పకుండ చేసెడి వాడని యిందు తెలుపబడినది. నలచక్రవర్తి పట్టాభిషిక్తుడైన పుడు సురులు పుష్పవృష్టి కురిపించిరని దేవదుందుభులు మ్రోగిన పని, రంభాద్యస్వరసలు నాట్యమాడిరని యిందు కల్పింపబడినది. నలుడు కేవలము మానవమాత్రుడే కాదని, సాక్షాత్తు విష్ణువతాడు డని తెల్పుటకై కవి యిట్టి కల్పనము చేసి యుండును.

నలుని పరిపాలనలో నెలకు మూడువానలు కురియుచుండె నని కాగుల కొలది ధేనువులు పాలిచ్చుచుండెడివని, పంటలు దున్న కనే పండునని కోటికి పడగలెత్తని వారు లేరని యిందు తెలుపబడి నది. నలుడు సకలరాజులను జయించి ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యము వహించెనని, నలపుష్కరులకు ఘోరయుద్ధము జరిగెనని, ఆయుద్ధమున పుష్కరుడు పరాజయము పొందెనని, ఆ పరాజయమువలననే నల పుష్కరులకు విరోధమేర్పడెనని కవియిందు తెలిపెను. నలపుష్కరుల అకారణద్వేషము భారత నలోపాఖ్యానమునందుగాని, ఇతర నలచరిత్రకావ్యములందు గాని కానరాదు. పుష్కరునేకాక నలుడు అంగ, వంగ, కళింగ, లలాట, చోళ, మరాట, కర్ణాటాధిపతులను ఓడించినట్లు నిందు కల్పింపబడినది. సుమారు 50 వద్యములందు నలుని దిగ్విజయాత్ర పరాక్రమాది విశేషములను సిరిప్రెగడ ధర్మన వివరించినాడు.

నలుడు కొలుపు తీరియున్న సమయమున చెంచు దొరలు వచ్చి తాము నివసించు కోనలలో కూరమృగముల భీతిని గూర్చి సవిస్తరముగ వివరించి, నలుని వేటకై పురికొల్పినట్లు సిరిప్రెగడ ధర్మనామాత్యుడు తన నలచరిత్ర ప్రబంధమునందు కల్పించినాడు. నలుడు తుపాకులు, కటారులు తీసికొని వేటకువెళ్లి మృగములను వధించినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. వేటనుండి పురమునకు వచ్చుచు మార్గమధ్యమునందొక తటాకమును జూచినట్లు అందు పసిడి రెక్కలు, నవకాంచనపర్ణ ముఖము గలిగిన ఒక రాజహంసమును నలుడు చూచి, దానిని బంగారుపంజరము నందుంచుకొనుటకు

పట్టుకొనినట్లు, అది భయపడి భూతతతికి ప్రాణహాని చేయుట రాజధర్మము కాదని వాపోయినట్లు నలుడు వెంటనే దానిని వదలినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. దమయంతి గుణబద్ధానురాగుడై ఉద్యాన వనమున విహరించు నలునికి హంసల గుంపొకటి కనిపించినట్లు అందులో ఒక దానిని పట్టుకొనినట్లు భారత నలకథయందు కలదు. ఈ ప్రబంధములో కార్యాసక్తుడయిన నలునకు హంస కన్పించినదని చెప్పటలో ఎంతని ఔచిత్యమున్నది.

దమయంతి తల్లిపేరు భారత నలకథలోగాని, నైషధకథలోగాని లేకున్నను ఇందు సుశీల యని పేర్కొనబడినది. భీముడు తనసతీమణియగు సుశీలతోకలిసి పుత్రసంతానమునకై ఆరణ్యమునకు వెళ్లిసట్లు ఆక్కడ దమనమహర్షి ఒక మంత్రముపదేశించినట్లు, ఆ మంత్ర ప్రభావముచేత దమకాంతుడు, దమనుజను ఇద్దరు కుమారులను దమయంతియను కుమార్తె జన్మించినట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

హంస నలునకు తెలిపిన దమయంతి సౌందర్యవర్ణనమిది.

“దాని జూచిన కన్నులు మానవేంద్ర
యితరకాంతల జూడంగ నేవగించు
నట్టి సౌభాగ్యవతిని జేపట్టితేని
నీకు సాదెన్నగలరె ముల్లోకములను”
“వెన్నెలచందమామకును వెన్నెలకుందగ చందమాయున్
సున్నత లీలనందమగు చందమునంధరణీతలేళ య
క్కన్నియనీకు వేడగ నలగ్నియకేవును జోడుగూడునే
గన్నుల జూతునేమియని కాంక్షమొనరెచ్చెద నెమ్మనంబునన్”

ప్రబంధములలో కాననగు నాయికా సౌందర్య వర్ణనకిది సన్నిహితమైనది.

అడుబిడ్డల వివాహ విషయములో తండ్రి స్వయముగ ఏ నిర్ణయము తీసికొనగూడదు. తన సతీమణితో ఆలోచించి తగునిర్ణయము

తీసికొనవలెనను. అడుబిడ్డల బాగోగులు తల్లిదండ్రులకు సంబంధించినది. తండ్రి ఒక్కడే అడుబిడ్డవివాహము నిర్ణయించుట సమంజసముకాదు. పైగా వివాహ విషయములో తండ్రికంటే తల్లికి బాధ్యత అధికముగా నుండును. అందువలన దమయంతికి స్వయంవరముచాటించుటకు భీముడు తన కులకాంతతో ఆలోచించినట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

ఇంద్ర సభలో నారదుడు దమయంతి స్వయంవరమును ప్రస్తావించి, అగతటితో ఊరుకొనక ఆమె సౌందర్యమును గూడ వర్ణించినాడు.

త్రిమూర్తులకు సహితము దమయంతి సౌందర్యము మోహకముగ నుండునని నారదుడు వర్ణించుటచే ఇంద్రాదులు దమయంతి స్వయంవరమున కాయత్తులయిరని కవీయిందు తెలిపినాడు. మార్గమధ్యమున దేవతలు నలునిజూచి అతనిని ఒక కార్యమునకు నియోగింపవలచి “పరోపకారార్థమిదం శరీరమ్” అనిరి. “ఇతరులకు సేవ చేయుట పరమార్థముగ ఈ శరీరమును భగవంతుడు ప్రాణులకు ప్రసాదించి నాడని, అట్టి శరీరమును వృథాచేయరాదని, శరీరమశాశ్వతమని, ఉపకారమన్నది శాశ్వతమైనదని దేవతలు నలునకుద్భవించిరి. నలచక్రవర్తియే దమయంతి వివాహమాడునని తెలిసి యింద్రాదులు మెత్తని మాటలతో నలుని మెత్తపరచి దమయంతి యంతఃపురమునకు వెళ్లె తమ సందేశమును ఆమెకు వినిపింపుమని కోరిరి. దానికి నలుడంగీకరించినాడు. దేవతలు ప్రసాదించిన తిరస్కరణీ విద్యా ప్రభావముచే నలుడు దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించి నట్లు నైషధములో నున్నట్లు యందును గలదు. అంతఃపురమునందు ఒక రమ్యప్రదేశము నందు నలుడు నిలబడెను. అంతఃపురకాంతల కనుమానమెచ్చినది. అతడు కంతుడో, జయంతుడో, నిశాకంతుడో, ధనేంద్రసుతుడో కావలయునని వారూహించిరి. కాని నిత్యముగ నిషధేందుగ్రుడైయుండునని నిర్ణయించిరి,

ఇది అమూలకాంశమే. నలుడు మొదట తన పేరు చెప్పక ఇంద్రాగ్నియమవరణుల ప్రత్యేకగుణములు ప్రస్తావించి వారిని వివాహమాడమని దమయంతిని కోరెను. నరభోగ్యమైన వస్తువులు సురలకు సర్థముకాదని, తాను ఇంతకు పూర్వమే నీ చక్రవర్తిని పరించితినని దమయంతి సమాధానమిచ్చెను. అందులకు నలుడు దేవతల నొల్లక మానవ మాత్రుడైన నీని కోరుట ఆమృతమునకు బదులు నీరును కోరుట వంటిదనెను. దమయంతి తన ఆభిప్రాయమును మార్చుకొనలేదు. చివరకు నలుడు తానే నలుడిని తెలుపుకని. ఆమె ఆభిప్రాయమును దేవతలకు వినిపించెను.

శృంగార నైషధములో నున్నట్లే యిందును సరస్వతీదేవి స్వయంవరాగతులగు రాజులను దమయంతికి పరిచయము చేసినది. శారదాదేవి మొదట దేవతలను. ద్వీపాధిపతులను, తరువాత రాజులను వర్ణించినది. వీరి వర్ణన సుమారు 50 పద్యములందున్నది. ఈ వర్ణనాశ్రమము నైషధానుసరణమే. భారతములో స్వయంవరాగతుల వృత్తాంతముగాని, వారి వర్ణనగాని లేదు. ఇందు శారదాదేవి నలదమయలకుల నెట్లు దీనించినది.

“పార్వతీదేవియును శూలపాణిబోలి
వనజ గేహిని గుడ కేతనుని బోలి
యీ రమణీగూడి యనుచుని మైరసేని
జాల దీవించె జగదంబ శారదాంబ”

వివిధాలంకారములతో దమయంతిని పెండ్లి మండపమునకు చేర్చి భీముడు, నలునకు కన్యాదానము చేసినట్లు నిందు తెలుపబడినది. కాళ్ళు కడిగి కన్యాదానము చేయుట అనుమాట తరచుగ వివాహ సందర్భములందు వినిపించును. ఇది తెలుగుదేశములోని ఆచారముకూడ. పిల్లనిచ్చువాని కాళ్ళపై పెండ్లికుమార్తె నీళ్ళుపోయుచుండగా, పెండ్లికొడుకు మామకాళ్ళు / డుగును. అతడు కని, పెంచి,

తన్వాదానము చేసిన దానికి ప్రతిఫలము కాళ్ళు కడుగుట వలన కలుగునని తెలుగు ప్రజల నమ్మకము. అట్లే పెండ్లికొడుకు తండ్రి కాళ్ళను పెండ్లికుమార్తె కడుగుట కూడ ఆచారముగ నున్నది. వివాహానంతరము భీముడు నలునకు వివిధ వస్తువులను అరణముగ పంపెను. ఇదికూడ తెలుగు ప్రజల ఆచారమే. దమయంతికి తండ్రి పతిగృహవర్తన విశేషములనిట్లు ఎరిగించెను.

“పతియే దైవము గురుడును
పతియే హితుడగును ప్రాణ బంధుమిత్రపన్
సతతంబుగ నేడుగడయు
పతియె సుమీ సుతులకెల్ల పంకజ వదనా”

“తామరస నేత్రి పతిసేవయే మరకుము
ప్రోదయై యత్తమామలబుద్ధి మెలగు
మతిధి సంతతి పోషించు మంబకరణి
వినయములు సేయు మీబంధు జనులకెప్పుడు”

ఈ నలకథాప్రబంధమునందు కలిపంతములు విస్తృతముగ వర్ణింప బడియున్నవి.

కలి నలుని పట్టుటకు సాధ్యముగాక తాండ్ర చెట్టునందు చేరి నిరీక్షించినట్లు నలుడు కృతమూతుడై పాదములు కడుగుట మరచినపుడు కలి నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించినట్లు నిందు తెలుపబడినది. కలి పుష్కరుని సమీపించినలునితో జూదమాడమని కోరెను అందులకు పుష్కరుడు దుర్ణయ వృత్తికి తానొడంబడనని నిరాకరించినట్లు. అందులకు కలి అదృష్టము వరించుచుండగా వలదని చెప్పి అవివేకి యుండడని చెప్పినట్లు, జ్ఞాతిసోదరులు పరమ శత్రువులని, అదిత్య దైతేయులు, వాలినుగ్రీవులు. ధర్మపుత్రను యోధులు, రావణ విభీషణులు అన్నదమ్ములయ్యు జ్ఞాతి వైరముచేత

రాజ్యము బడసిరని, జ్ఞాతివైరము సామాన్యమైనది కాదని కలి పుష్కరునకు ప్రబోధించినట్లు ఈ నలకథాప్రబంధమునందు తెలుపబడినది. వివిధపురాణములలోని జ్ఞాతిసోదరుల వృత్తాంతమును వినిపించి, బలమైన మీనము బలహీనమీనములను మ్రింగుచున్నదను లోక దృష్టాంతమును జూపి ఎంతటి ఉత్తమసోదరులైన వైరము తప్పదని, అన్నదమ్మల ఐక్యము, భార్యాభర్తలు విడిపోవుట లోకములో సహజముగ జరుగునని కవి నిరూపించెను. భారత నలకథలో పుష్కరుడు, కుటీలుడు, తనకు సహాయముచేయు వాడున్నచో నలునియంతము చూడవలెనని కాంక్షించెడివాడు. ఇందు పుష్కరుడు జ్ఞాతి సోదరుడుగ కాక ప్రేమ సోదరుడుగ నిరూపింపబడినాడు.

అడవిలో కట్టములు పడుచున్నపుడు నలుడు దమయంతితో “నీవు నాతో కష్టపడలేవని విదర్భదేశమునకు పొమ్మని” యాచేశించినపుడు దమయంతి భార్యాభర్తల అనుబంధము విడదీయరానిదని, పైగా భర్త అడవిలో తిరుగుట, భార్య అంతఃపురమునందుండుట సమంజసము కాదనెను. దమయంతి యుత్తమ పతివ్రతయని నిరూపించుటకు కవి ఈ మార్పుచేసెను.

నలుడు కర్కటక విషదగ్ధుడయి ఋతుపర్వుని సేవించినట్లు, వాణ్ణియుడు నలదమయంతుల బిడ్డలను విదర్భలో వదలి తిరిగి వచ్చుచు మార్గమధ్యమున నలరాజ్యభ్రంశమును విని జీవలుడను నామముతో ఋతుపర్వుని సేవించినట్లు నిందు తెలుపబడినది.

దమయంతి మేల్కొని నలునిగానక దుఃఖించి అడవిలో నడువసాగినది. పామొకటి ఆమెను కరిచినది, బోయవాడామెను రక్షించి, కామించెను. అందులకు ఆమె నిరాకరించినది. అపకారము చేసినవారికి ఉపకారము చేయవలయునని ఆర్యోక్తియై యుండగ ఉపకారము చేసిన తనకు అపకారము చేయుట ధర్మము గాదని బోయవాడు చెప్పినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. దమయంతి కిరాతుని

శపించి భస్మము చేసినది.

బాహుక రూపమునందున్న నలుడు నిరంతరము దమయంతిని దలచుకొని బాధపడుచుండెను. ఒకరాత్రి వేళ నలునకు మహావిష్టువు ప్రత్యక్షమై కర్తవ్యపదేశము చేసినట్లు విష్టువును నలుడు బహువిధముల కీర్తించినట్లు నిందు కల్పింపబడినది.

పర్ణాదుడు ఋతుపర్ణుని సభలో దమయంతి పంపిన సందేశమును వినిపించినపుడు “భర్త దుర్మతియై చేసిన పనికి కులాంగన యైన స్త్రీ యిట్లు సభలో ప్రశ్నింపరాదని” బాహుకుడు సమాధానమిచ్చెను. పర్ణాదుడి విషయమును దమయంతికి దెలిపెను. దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమునకు ఋతుపర్ణుని రప్పించుట, బాహుకుడు ఋతుపర్ణునకు రథసారథియగుట, నలః ఋతుపర్ణులు పరస్పరము విద్యలను స్వీకరించుకొనుట ఇత్యాద్యంశములు భారత నలకథలో ఉన్నట్లే యిందును కలవు.

ఇట్లు భారత నలకథను, నైషధకథలోని కొన్ని భావములను దృష్టిలోపెట్టుకొని నిరివ్రెగడ ధర్మన ప్రబంధోచితముగ ఈ నలకథాకావ్యమును వ్రాసెను

5.1.3 శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి - నైషధీయ చరిత్రమ్

శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రి (క్రీ. శ. 1886 - 1960) గారి నైషధీయ చరితము తెలుగులో ఆధునిక యుగమున వెలువడినది. దీనికే మరొకపేరు శృంగార తరంగిణి. సంస్కృతమున శ్రీహరుడు “నైషధీయ చరితమ్” అనుపేరుతో మహాభారతారణ్యపర్వ నలోపాఖ్యానము నందలి పూర్వకథాభాగమును మాత్రము గ్రహించి ప్రత్యేకమైన కావ్యముగ రచించెను. దానిని శ్రీనాథుడు శృంగార నైషధమునుపేరుతో నాంధ్రీకరించినాడు. అందు పూర్వకథాభాగము మాత్రముండు

టకు శాస్త్రిగారు చింతించి పూర్వోత్తర కథాంశములుగల "నైషధీయ చరితము" ను వ్రాసినాడు.

వివిధావధానములు చేయుటవలన శాస్త్రిగారికి కవిసార్వభౌముడనుబిరుదు లభించినది. ప్రాచీన సాహిత్యమునకు శ్రీనాథుడెట్టి కవిసార్వభౌముడో, అధునిక సాహిత్యమునకు శాస్త్రియట్టి కవిసార్వభౌముడు. నలచరిత్రనెందరో యింతకు, ముందు వ్రాసియుండగ మరల శాస్త్రిగారెందుకు వ్రాసినట్లు అను సందేహమేర్పడును. ధర్మార్థకామమోక్షదాయకమైన, కీర్తినొసంగ జాలునది కావ్యనిషేవణమే యని తెలిసి, అద్దాని వలన పొందు నానందమే బ్రహ్మానందమని గుర్తించి 'స్వయంతీర్థ పరాం ప్రారమేత్' అను నార్యోక్తి ననుసరించియే శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి నైషధీయచరితమును రచించెను.

ఈ ప్రబంధమునందు ఆరు తరంగములున్నవి. అశ్వాస విభాగములను తరంగములని విభజించుట యిందలిప్రత్యేకత. నైషధీయ చరితము శృంగార తరంగిణి కాన దీనిభాగముల పేరు "తరంగము" లయ్యెను. ఇందుకవి ప్రథమ, ద్వితీయ, పంచమరంగములందు శివుని తృతీయరంగమున రంగవిభుని, చతుర్థ రంగమున శ్రీశుని, షష్ఠతరంగమున శ్రీరామచంద్రుని పేర్కొనెను. ఇందు వచనము సుమారైదింటనొకపాలుండును. శ్రీపాదవారివచన రచన సన్నయ వచన రచనను పోలియుండును. చంపకమాల వృత్తములే కాక సందర్భానుగుణముగ అలసగతి, సుగంధి, పద్మనాభము పంటి విశేష వృత్తముల ప్రయోగము కూడ ఇందుకాననగును.

నలుని కష్టములకు కారణము జూదము. అట్టి జూదమాడ రాదని శాస్త్రిగారు ఈ ప్రబంధము మూలమున ప్రబోధించెను. భారతారణ్య పర్వమందలి నలకథను, శ్రీనాథుని శృంగార నైషధమును అనుసరించి రచించినను శాస్త్రిగారు ఇందు కథానుగుణమున కొన్ని కల్పనలను చేసినారు.

దమయంతి గుణగణములను నలునికి వర్ణించి చెప్పుటకు శాస్త్రిగారు తన శృంగార తరంగిణియందు ఒక వైదేశికుని నృప్తింపినాడు ఈ వైదేశికుని స్థితిగతులను చెప్పనెపమున రాజమహేంద్ర వరమును గౌతమిని వర్ణించి శాస్త్రి తన దేశాభిమానమును నేర్పుగా వ్యక్తము చేసినాడు.

నృదౌత్యసందర్భమున దేవేంద్రుడు దమయంతికడకు దేవ దూతికలను పంపినట్లు నిందు కల్పింపబడినది.

పుష్కరుడు స్వయంవరానంతరము నలునెదిరించి యొడిపొయినట్లు, దమయంతి కార్చిచ్చులో ప్రవేశింపనది చల్లబడినట్లు శాస్త్రిగారు కల్పించియున్నారు.

చేదిపురమున నుదేవుడు జూచిన దమయంతి దీనావస్థను శాస్త్రిగారు ఇట్లు వర్ణించినారు.

“పారదమది సోకబసచెడు బంగార
మనవెలవెలబోవు తనువు కలిగి
చమురెటుంగక మట్టి జమురుటనడుగట్టి
నయినట్లగ పడునెటులు గలిగి
బొట్టుగాకొక నల్లపూసయుందాల్పమి
జానెడు వికృత వేషంబుగలిగి
నెఱమాసి తోలు నానెటి బాసతుండెమ్మై
సరిపోనియేకవస్త్రంబుకలిగి
కోలయగుమోము రోతైన వాలుగనుఱు
వాడివత్తలై కిక్కినకాడలైన
కాలుసేతులు కలిగి యిక్కడ మెలంగు
నీమె యొకపేద ము తెదువేమెయనుచు”

నైషధీయ పితమ్ (5-42)

నలదౌత్యసందర్భమున దమయంతి చెలుల శీలమునకు భంగము కలిగించు వారి చర్యలను శాస్త్రీగారు తొలగింపజేసెను. పురుష ప్రవేశములేని ఏకాంతమందిరమున నలుడు పైటకొంగు జారిన స్త్రీని జూచుట, అంతఃపురస్త్రీ శరీరము నలునకు తగులుట, స్త్రీలు బంతులాడుకొనుట, ఇత్యాద్యంశములు శ్రీహర్షుని నైషధము నందు వలె నిందును గలవు.

దమయంతి యంతఃపురమున నలుడు జూచిన దమయంతి చెలికత్తెలకు భర్తలు లేరని, అందువలన వారికి దోషమంటదని కృష్ణ మూర్తిగారు అభిప్రాయపడినారు. "ఇయ్యది నాచనసోముని కవిత యందలి నాదెమును. తిమ్మనార్కుని ముద్దుపలుకులలోని తియ్యద నమును. చెమకూర వారిలోని చమత్కారమును కూచిమంచివారి లోని మంచిదనమును ఒక్కసారియే కొంతకొంత పుణికి పుచ్చు కొన్నది. అంతేకాదు అఖండ గౌతమీతీర నివాసులైన నన్నయ శ్రీనాథుల రచనా ప్రాబల్యముకూడ నిందు బాగుగా గోచరించుచునే యున్నదని "నైషధీయ చరితమునకు వ్రాసిన కిరీకా భాదమునందు మారేపల్లి రామచంద్రశాస్త్రీగారు తెల్పినారు.

5. 2. పూర్వనలోపాఖ్యానములు:

శృంగార నైషధమునందు పూర్వకథాభాగముమున్నది. దీనికి అనుసరణలు తెలుగులో చాలా వెలువడుటకు కారణమిట్లాహింప వచ్చును నలకథపూర్వభాగమందు నలదమయంతుల పరస్పర ప్రేమానురాగమును, వారి సమాగమమునకు హంస దౌత్యము చేయుట, నలుడు దేవతల పనుపున దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించి దౌత్యము నెరుపుట, నలదమయంతుల వివాహము ఇత్యాది శృంగార

హాస్య రసస్ఫోర' ములైన సన్నివేశములున్నవి. ఇవి పాఠకులకు చదువుచున్నంతవరకు తనివి త్తిరనివి. అందువలన తెలుగు నలకథా కావ్య కర్తలు పూర్వకథాభాగమునే గ్రహించి వ్రాసిరి.

5. 2. 1. రుద్రరాజు తిరుమలరాజకవి - నలచరిత్ర

ప్రబంధము:

తిరుమలరాజకవి రచించిన నలకథా ప్రబంధమునందు ఐదా శ్వాసములున్నవి. ప్రథమాశ్వాసము లభింపలేదు. ఇందలి విషయము అసమగ్రము. ఈ ప్రబంధము తాళపత్రము నందున్నది. ఐదాశ్వాసములుగల ఈ ప్రబంధమునందు హంస సందేశము మొదలు దమయంతీ పరిణయాంతము వరకు గల నలకథ వివరింపబడినది. రుద్రరాజు తిరుపతిరాజకవి క్షత్రియుడు. ధనంజయు గోత్రుడు, కూన రాజుకుమారుడు. ఇతని నలచరిత్ర ప్రబంధము అంతర్వేది లక్ష్మీ నృసింహస్వామి కర్పింపబడినది. ప్రథమాశ్వాసములేని కారణము చేత కవికి సంబంధించిన వివరములేవియు ఇందు కానరావు.

భీముడు స్వయంవరాగతులైన రాజులను దమయంతికి జూపుటకు శారదాదేవిని ప్రార్థించినట్లు, ఆమె ప్రత్యక్షమై వివిధ దేశాగతులయిన రాకుమారులను జూపినట్లు శృంగారనైషధముననుసరించి యిందు చెప్పబడినది. ఇది తప్ప కథలో ప్రధానముగ మూలమునకు మించి పెద్దమార్పేమియు లేదు. ప్రబంధోచితముగ శబ్దాలంకారములు, వర్ణనలు, విశేషవృత్తములు సందర్భానుగుణముగ చేర్చబడినవి. నలదమయంతుల వివాహ సమయమున శోభనములు, కేళి విలాసములు శృంగారనైషధముననుసరించి యిందు వర్ణింపబడియున్నవి.

5. 2. 2. మల్లారెడ్డి - షట్చక్రవర్తి చరిత్రలోని నలకథ:

కామినేని మల్లారెడ్డి (క్రి. శ. 1578-1618) షట్చక్రవర్తి చరిత్ర ముద్రితమైనది షట్చక్రవర్తి చరిత్రలోని ఆరుకథలలో నలు నికథ యొకటి. మల్లారెడ్డి షట్చక్రవర్తి చరిత్రను నిద్దరామేశ్వరాంకి తముగా రచించినాడు. ఇది పూర్వ నలకథాభాగములుగల అర్వాశ్వ ముల ప్రబంధము.

షట్చక్రవర్తి చరిత్రలోని నలకథకు మూలము వ్యాసభారతశృం గార నైషధముల. భీమునకు దమన మహర్షి వరప్రభావము వలన దమ, దాంత, దమనులు, దమయంతి పుట్టినట్లు భారత నలకథ యందున్నది. దమనముని, దమయంతి సోదరుల ప్రసక్తి తొలగించి భీమునకు దమయ, తయను కుమార్తె మాత్రమే జన్మించినట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

హంస దమయంతి యుద్ధానవనము సమీపించినప్పుడు ఆమె హంసను పట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించి విఫలమయినది. తనను పట్టు టకు నలమహారాజుకు తప్ప మరొకరికి సాధ్యము కాని సరసులలో నిరంతరము పనింతునని, సకలవేదములు తెలిసినదాసని, మత్స్య కూర్మ, వరాహుడు పురాణమహిమలు వీక్షింతునని కవులతో సంఘర్షణ కలిగియుండునని, సన్మార్గ వర్ణనము కలదానినని, నిత్యము, బ్రహ్మకు సన్నిహితముగ మోగుదునని హంస దమయంతితో చెప్పినది. ఈ విషయములు భారత నలోపాఖ్యానమునందు లేకున్నను శృంగార నైషధముననుసరించి కల్పింపబడినవి.

ఇంద్రుడు ప్రసాదించిన శాంబరీ విద్యాప్రభావముచే నలుడు దమయంతి యంతఃపురమును ప్రవేశించినట్లు నిందు తెలుప బడినది.

దమయంతి నలునితో ఇంద్రాదులను నిరాకరించుటకు గల
శారణమిట్లు చమత్కారముగ చెప్పినది.

“ఏనెటు వరింతు విందుగొండు గోత్రారి
యతడన్నమాటాడహితవు గొలువ
ద నలుని తోడనే గనియట్లు గోరుదు
మరియు స్నేహము ఉన్న మండుచుండు
దండంబు గెకొని దండించు సౌరివి
ర్దయుడయ్యె జేపట్టదగవెయతవి
వరుణుండు జడవతి ఎఱింపనాయన
నెఱిగియెట్లు పరిహింప వచ్చు
దెలియవా పీరిదోషముల్ దిట్టమయ్యె
ననుచు శ్రేష్ఠోక్తి బరిహరణాండుటరసి
యమర కార్యంబునకు విఘ్నమయ్యెననుచు
ప్రబలు చింతాభరము దాల్చి పార్థింపుడు”

(2-32)

ఈ విషయము భారత నలకథయందుగాని. మరియు యితర
కలచరిత్రలందుగాని చెప్పబడలేదు. శృంగార నైషధములో
నున్న క్లై యిందును శారదాదేవి స్వయంవరాగతులను దమయంతికి
జూపినట్లున్నది.

దాదులు దమయంతికి బుద్ధులు గఱపి యత్తగారింటికి పంపి
నట్లు నిందు మల్లారెడ్డి కల్పించెను.

“అత్తమామలయాజ్ఞ యావంతగడువక
మనసురానచుపు మీమందమాన
పెనిమిటి యాజ్ఞలోననె ప్రవర్తింపు మీ

ప్రతివాక్యచూడక పంకజాక్షి
 తోడికోడండ్ర వంతులు చూవకతి భక్తి
 గలసి మెలంగు మీకంబుకంటి
 బంధువర్గంబుల పట్టున వినయంబు
 వెలయ భాషింపు మీనలినగంధి
 తాల్మిదాసీజనంబుల దాసజనుల
 దయను బోషింపు మీతల్లి కరణి
 నత్త వారికి బుట్టింటికినుదినంబు
 వన్నెరా సంచరింపు మీసన్నుతాంగి"

(3-15)

దమయంతి చక్కగ చూచుకొమ్మని దాదులు నలునితో
 చెప్పి నట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

ఇది తప్ప మిగిలిన కథాంశములన్నియు భారత నలకథలో
 నున్నట్లేనుండున్నవి. ప్రధానముగ కథలో మార్పేమియులేదు.

5. 2. 3. రామచంద్రుని - షట్చక్రవర్తి చరిత్రలోని నలోపాఖ్యానము:

ఇది అముద్రితము. **Oriental Manuscripts Library, Madras**లో కాగితమునందు వ్రాయబడియున్నది. విషయము సమ
 గ్రముగలేదు. తప్పలెక్కువ. ఇందు పూర్వోత్తర కథాంశములున్నను
 ఉత్తరకథావిషయములేమియు కానరావు. భారతారణ్యపర్వనలో
 పాఖ్యానమే దీనికి మూలము. విశేషించి కథలో మార్పేమియు లేదు.
 ఒకచో మాత్రము మార్పుచేయబడియున్నది. స్వయంవరాగతులగు
 రాజులను దమయంతికి శారదాదేవి జూపినట్లు నిందు కల్పింపబడి
 నది. నలుడు తన తో రావలడని పుట్టింటికివెళ్లి సుఖముగా నుండమని
 చెప్పినపుడు దమయంతి యన్నమాటలు గమనింపదగినవి.

“ పతియెగురుండు దైవమును బంధువయంబును మిత్రవర్జమున్
 నకవివిధప్రతంబనిమనంబున నమ్మిన పుణ్యసాధ్యకం
 చితిమతి మోక్షలక్ష్మియరచేతిదియైదనరారు దాని న
 దృతి పతియేమియాసతినిగాంచిన కాంతలు ముక్తి జెందరే ”

భార్యాభర్తల అన్యోన్యమును గుర్తించిన కవి యూహాకిది చక్కని
 నిదర్శనము. సందర్భానుగుణముగ ఇతర పురాణములోని పద్యము
 లిందు పొందుపరుపబడినది. ఉదాహరణమునకు భాగవతపురాణ
 ములో నారదుడు ధర్మజునకు నీత్యుపదేశము చేయుసందర్భము
 నందలి పద్యమిందు చేర్చబడినది.

“ ఉపవాసప్రతములు ఘన
 తపములు వెయ్యాలపతియై దైవంబని ని
 స్క-పటమతి గొల్చు సాధ్యకి
 నృపవర దుర్లభము లేదు నిఖిల జగములన్ ”

5. 3. మల్లంపల్లి వీరేశ్వరశర్మగారి ఉత్తరనైషధము

నలకథ ఉత్తరభాగమందు నలదమయంతుల వివిధ కష్టములు
 చోటు చేసికొన్నవి. ఇవి కరుణ రసాత్మకములు. మానవులు కష్టము
 లకంటె సుఖములనే ఎక్కువగా కాంక్షింతురు. ఇది మానవ స్వభా
 వము కూడా. అందువలన తెలుగు నలకథా కావ్యకర్తలు పూర్వకథా
 భాగమునకు, పూర్వోత్తర కథాభాగములకు ప్రాధాన్యమిచ్చిరిగాని
 ప్రత్యేకించి ఉత్తర కథాభాగమునకు ప్రాధాన్యమీయజాలరయిరి.

తెలుగులో పూర్వకథాభాగము నిమిత్తము లేకుండ ప్రత్యే
 కించి ఉత్తర నలకథాభాగమునకు ప్రాధాన్యమిచ్చిన మొట్టమొదటి
 కవి మల్లంపల్లి వీరేశ్వర శర్మ. అతడు ఉత్తర నైషధమును మూడా
 శ్వాసములలో రచించినాడు. వీరేశ్వరశర్మ నలనామసంవత్సరము

నందు జన్మించినట్లు, అందువలన కలిదోష నివారణార్థమై నలచరి
త్రను వ్రాయదలచినట్లు కృత్యవత్సారికలో చెప్పకన్నాడు. మహాభార
తారణ్యపర్వాంతర్గతమగు నలోపాఖ్యామే దినికి మూలమైనదని
చెప్పదగియున్నను నలదమయంతుల పూర్వజన్మకు సంబంధించిన
అమూలకమైన కథలిందు చోటుచేసికొన్నది.

పుష్కరాగమనముతో ఈ ఉత్తర నైషధకథ ప్రారంభమైనది.
పుష్కరుడు వినోదమునకై జూదమాడుటకు నలుని యాహ్వానించుట
ఆ వినోదజూదము నలుని సకలైశ్వర్యములపహరింపజేయుట, నలుని
ద్యూతవైఖరిని కలావతి దమయంతికి చెప్పట, రానున్న ప్రమాదము
గ్రహించి దమయంతి తన బిడ్డలను వాణ్ణియునిచే విదర్భకు పంపుట
నలుని ద్యూతవైఖరిని జూచి వాణ్ణి యాది ప్రముఖులు దుఃఖించుట,
దమయంతి వారిని వారించుట, ఇత్యాద్యంశములు భారత నలకథ
యందున్నట్లే ఇందును వర్ణింపబడినవి దమయంతి వాణ్ణియునితో
నిట్లన్నది.

“ వలదు శోకింపమీయంతవారలకును
విషమఘటనమ్ము దుర్విధివిలసితమ్ము
నయివదానికి మీప్రతిభాతిశయము
సకల లక్ష్మికిని ధ్రువతారకముగాదె ”

ద్యూత పరాజితుడైన నలుడు భార్యతో గూడి అరణ్యవాసమునకు
బయలుదేరెను. రాజ్యబహిష్కృతులయిన నలదమయంతులను
జూచి పురప్రజలు నిద్రాహారములు మానుటయేగాక నీరుకూడ ముట్ట
లేదని యిందు తెలుపబడినది. నలుడుత్తమ పరిపాలనాదక్షుడు.
నలచక్రవర్తి పరిపాలన ప్రజలకన్నివిధములుగ సుఖక్షముగ నుండెడి
దని వ్యక్తముచేయుటకే నలుని కష్టములను తలచుకొని ప్రజలు
దుఃఖించిరని కవి తెల్పినాడు.

నలా నేషణమునకై దమయంతి యరణ్యమునందు ఒంటరిగ
తిరుగుచున్నప్పుడు కలి యొక సర్పమును సృష్టించి దమయంతిని
కరవపామ్మనినట్లు, అది దమయంతిని కరవగ తాను కిరాతరూపమున
వచ్చి సర్పమును వధించి దమయంతిని రక్షించినట్లు నిందు కల్పింప
బడినది. స్వయంవరమునకు మునుపటి నుండి కలికి దమయంతిని
వివాహమాడ వలయునని కోరిక యుండినది. నలదమయంతుల వివా
హముతో కలికోరిక ఫలించలేదు. నలదమయంతులను పరస్పరము
వేరుచేసి ఒంటరిగానున్న దమయంతిని చెరువవలయునని కలి కోరిక.
అందువలన సర్పమును సృష్టించి, కలిబోయవాని వేషమున సర్పము
బారినుండి దమయంతిని రక్షించి ఆమెకు పొందదలచినట్లు, నిందు
కవి కల్పించెను. దమయంతి బోయవానిని శపించి మున్యాశ్రమమునకు
వెళ్ళినది. ఆ మున్యాశ్రమములోని ఒక ముని దమయంతికి నలదమ
యంతుల పూర్వజన్మ వృత్తాంతమును వినిపించెను.

శివపురాణాంతర్గత నలకథ - ఉత్తర నైషధకర్త అనుసరణము:

నలదమయంతుల పూర్వజన్మ వృత్తాంతమును దెల్పు గాథలు
గణేశపురాణమునందును, శివపురాణమునందును కలవు. వీనిని యథా
తథముగ తెలుగులో నలకథను వ్రాసినవారెవ్వరును స్వీకరింపలేదు.
తుదకు పూర్వోత్తర కథాంశములలో ప్రత్యేకమైన నలకథాకావ్యములు
వాసిన చక్కపురి రాఘవాచార్యులు, తిమ్మయకవి, రఘునాథనాయకుడు
వంటి ద్విపద కవులు కూడ నలదమయంతుల పూర్వజన్మ కథలను
స్మరింపలేదు. నన్నయ తన భారతానువాదమున శివపురాణ కథను
పూర్తిగ అనుసరింపకపోయినను అకథను స్మరించి నలోపాఖ్యానమును
రచించెను. గణేశపురాణములోని నలకథను అనుసరించిన తెలుగు
కవులులేరు. ఉత్తరనైషధకర్త శివపురాణనలకథను కొలది మార్పులతో

అనుకరించిన విధమును పరిశీలింతము.

అలకాపురమునకు సమీపమునందున్న ఒక అరణ్యమునందు కిరాత దంపతులు నివసించుచుండిరి. వీరునిత్యము జంతువులను వేటాడి తద్వారా జీవనమును గడుపుచు భక్తితత్పరులై యుండిరి. మునియొకడు కాశికిబోవుచు ఆ అడవియందు ప్రవేశించెను. ఆ భీకర అరణ్యమున తన కాశ్యాయమిచ్చువారెవ్వరు లేక ఆ ముని బాధపడుచుండెను. ముని ఆర్తనాదమును విని భిల్లసతి పరువున సమీపించి మునిని తనకుటీరమునకు తీసికొని వెళ్ళినది. అది రాత్రి సమయము. భీకరమైన గాలితోపాటు వర్షము కూడ కురియుచుండెను. అకుటీరము ఇద్దరికంటె ఎక్కువమంది నివసించుటకు వీలుపడదు. అందువలన వనేచరుడు తన భార్యను, మునిని గృహమునందు పరుండుమనెను. అందులకు భిల్లసతి నిరాకరించినది. భార్య భర్తను కాపాడవలయును. అది పతి వ్యతాధర్మము. కావున తన భర్తను మునిని గృహమునందు పరుండుమని కోరినది. తాను బయట పరుండుటకు సంసిద్ధమైనది, దీనినిబట్టి కిరాతదంపతులు ప్రాణమునకైనను వెనుదీయక అతిథిమర్యాదను, కుటుంబగౌరవమును నిలబెట్టుటకు ప్రయత్నించినట్లు తెలియుచున్నది. వీరి మర్యాదను జూచి ముని లోలోన వారి ఆత్మసైర్యమునక చెప్పురువందుచు “తనకు దారి కన్పింపక యిటు విల రావలెను? వచ్చి వీరి కేల కన్పింపవలయును? వీరు తన్నెందుకు అహ్వానింపవలెను? వీరి అహ్వానము దొరికినవెంటనే జడివాన విల రావలయును?” అని తనలోపశ్చించుకొనెను. కిరాత దంపతులలో ఎవరైనను ఒకరు మరణించినచో తత్ఫలితముగ మునికి పాపము వచ్చును. అందువలన ముని వారి నుద్దేశించి “తన్నుమాలిం ధర్మము మొనరి చెడ్డబేరము” ఇప్పటికి సకల తీర్థములు సేవించితిని. శివుని యాజ్ఞలేనిదే చిమకూడ కుట్ట” దని బయటపరుండుటకు సంసిద్ధమయ్యెను. ఆ మాటలు విని కిరాతుడు “గాలి వానతో కూడిన రాత్రి యందు మిమ్ములను బయట పరుండబెట్టుట ధర్మముగాదని” తన భార్యను ముని గృహమునందు

పరుండబెట్టి, తాను బయటప్రదేశమునందు బాబమును చేతపట్టుకొని
వారి రక్షణార్థమై తిరుగుచుండెను. పగలంతయు నిదుర లేకుండుటచే
కిరాతకుడు అలసి యొకచోట నిద్రించెను. కంతలో బెబ్బులి ఆ కిరాత
కుని సంహరించినది. ఆ శబ్దమువిని కిరాతి పులిని సంహరించి, మునికి
నమస్కరించి తాను భర్తను అనుసరించుటకు సంసిద్ధమయ్యెను. తన
వలన వారికి వియోగము సంభవించినదని ముని శివరూపము దాల్చి
కిరాతితో నిట్లనెను.

“నాకతననిట్టి శోకము

చేకూరెంగాన ముందు చేపడుజనిమన్

మీకల్యాణముగూర్చెద

గాకీ ఋణమెట్లు తీర్చగా దగునామన్”

ఉ తర. నైష. (2-183)

కిరాతి చితిపేర్చుకొని మరణించెను. మునికూడ తనువు చాలిం
చెను. ఇట్లు ముప్పురును స్వర్గస్తులయిరి. ఆముని ప్రభావము వలననే
ముని హంసగ, కిరాత దంపతులు నలదమయఃతులుగ, బెబ్బులి
పాముగ జన్మించినదని దమయంతికి ముని హితోపదేశము చేసి ఇత
మూడు వత్సరములందు నలదమయఃతులకు పునస్సమాగమగునని
దెలిపెను.

ముని కాశికి బోవుచు దారితప్పి అరణ్యము ప్రవేశించుట, చలి
గాలి వీచుట అలకాపురమున భిల్లదంపతులు నివసించుట, భిల్లసతి
పులిని సంహరించుట, భిల్లని సంహరించిన బెబ్బులి తరువాతి జన్మ
మున పామై దమయంతిని గరచుట వంటి విషయములు శివపురాణ
కథలో లేవు. భిల్లసతి పులిని చంపిన కారణముగ ఆ బెబ్బులి వ్యాళ
ముగ పుట్టి దమయంతిని కరచినదనుట, పరమోచిత్త్యము. అట్లే ముని
అరణ్యమునకు పచ్చుటకు గలకారణమేమో శివపురాణఃథయందు
కానరాదు. కాశికిబోవుచు ముని మార్గము తెలియక కిరాత దంపతు

అన్న ఆరణ్యము ప్రవేశించినట్లు ఉత్తర నైషధమునందు తెలుపబడినది.

ఇట్లు శివపురాణాంతర్గత నలకథను కొలది మార్పులతో ఉత్తర నైషధకర్త అనుకరించెనని స్పష్టమగుచున్నది. మల్లంపల్లి వీరేశ్వర శర్మగారు తప్ప మరెవ్వరును శివపురాణకథననుకరింపలేదు.

దమయంతి సార్థవాహులతో పయనించినది. వారు నిషధదేశపు వారమని. నలుడు రాజ్యబహిష్కృతుడయిన తరువాత తాము చేదిపురమునకు పోవుచున్నారమని చెప్పిరి. ఆమె రూపమును బట్టి దమయంతి కాబోలునని వారు సందేహించిరి. అందులకు దమయంతి -

“అనిన దమయంతి హృదయమ్ము నలవరించి

యెఱుక వడసక భావమ్మునిట్లు పలికె

మానినిని బోలుమానిషి మహిని లేరె

యెవరు దమయంతి? యకటనేనెవరనయ్య” (2-202)

తన దుఃఖమును మాపుకొని తాను దమయంతిని కాదని ఇష్టమున్నచో మీవెంట చేదిపురమునకు వచ్చెదనని, లేకున్నచో తన దారిని తాను పోవుదునని దమయంతి సార్థజనముతో చెప్పినది. దమయంతి సార్థజనముతో కలిసి ఒక జలాశయమునందు నిద్రించి నది. ఇంతలో జలపిపాసార్థితమైన ఏనుగుల గుంపాకటి వారిపైపడి నది. సార్థజనులు భయకంపితులై ఒకరి త్రోవ మరొకరికి లేర్పరుగిడిరి. చివరకందరు గుమిగూడి “ఇదొక పిశాచమో కాకపోయినచో ఇది మన చెంత చేరిన వేళ మంచిది కాదేమో” నని ఆమెను దూషించిరి. ఇట్లు వారు తర్కించుకొనుచుండగ ఆగజయూధము దమయంతి చుట్టుచేరి ఘీంకరించినది. ఆమె కదలినచో అది కద

లును. ఆమె నిలిచినచో ఆవి నిలుచును, ఇట్లు ఆమె వెంట ఏనుగుల గుంపుండుట జూచి ఆమె వనదేవతయై యుండునని సార్థజనులు భావించిరి. గజయూధమునుద్దేశించి దమయంతి చంపదలచినచో తనను చంపుమని, సార్థజనులను చంపవలదనెను. అందులకు మదగజము తనవీపు జూపి అందు కూర్చుండుమని దమయంతిని కోరెను. దమయంతి కన్నులనుండి బొప్పములు రాలినవి. “ నీయీ కోరిక మీ అన్నవచ్చినపుడు తీరును” అని దమయంతి చెట్టును జూపి నీతృప్తిని తీర్చుకొనుమనెను. ఆ అర్థమెరిగి మదగజము గజాళితో వెళ్ళినది.

“సార్థవాహుని మరిపించు చందమరసి
తమదుపట్టంపుచేన్గ విధమ్ము దలచి
జానపదమ్ములనజ్ఞాత సరణి నెఱవ
జేల్చులను లేడి, దమయంతి వెడలి యదట”

ఉత్తర నైష. (2-253)

చివరకు దమయంతి చేదిపురమునకు వెళ్ళినది. గజయూధము దమయంతిని సేవించుట, విశేషించి పట్టపుటెనుగు దమయంతిని తనపై కూర్చుండుమని వీపుచూపుట, అందులకు ప్రత్యుత్తరమిచ్చుట అనునవి ఉత్తర నైషధకర్త కల్పించినట్టివే.

చేదిరాజపత్ని దమయంతి ఆకారమునుజూచి దమయంతిగ అనుమానించుట, అందులకామె తాను దమయంతిని కానని, దమయంతి వద్ద పరిచారికగ నుంటినని, ఆమె ఇల్లువదలినప్పటినుండి యిటు తిరుగుచున్నదని నిగూఢార్థములో చెప్పట, తనకొక వ్రతము గలదని, తనభర్త నలునివెంట వెళ్ళినాడని, అతని అన్వేషించు బ్రాహ్మణులతో తప్ప పరపురుషులతో మాట్లాడనని చెప్పట అనునవి యిందు నూతనముగ కల్పింపబడిన విషయములు. తన భర్తకు నలా న్వేషణము, తనకు దమయంతి పరిజ్ఞానము, నవశ్యాకర్తవ్యము లైనవి. అందువలన తన భర్తను వదలి యిట్లు రావలసినవచ్చినట్లు చెప్పి

నది. తన భర్త నలునితో నుండుట వలన నలా న్వేషణమునకై తిరుగు పురుషులతో మాట్లాడుదునని పరోక్షముగ చెప్పినది. నలుడు తన భర్తయని రాజమాతకు తెలియరాదు. తాము గడుపు సమయము అజ్ఞాతవాసమువంటిది. రాజమాత పినతల్లియగుటవలన తననుగుర్తించినచో రాజగౌరవముతో చూచును. తనభర్త పరదేశములందు నూడిగములు చేయుచుండగ తాను రాజమహర్షాదలు పొందుట కులస్త్రీ లక్షణము కాదు. అందువలన దమయంతి నలునెవెంట తన భర్త ఉన్నట్లు తాను దమయంతి సన్నిధిలోనున్నట్లు చెప్పినదని కవి కల్పించి కథా చిత్తమును చేకూర్చినాడు.

దమయంతిని వసలి వెళ్లుచున్న నలుడు అగ్నిలో మండుచున్న కర్కటకుని రక్షించి వానిచే దష్టుడై వికృత రూపము పొందెను. నలుడు చేసిన ఉపకారమునకు కర్కటకుడుపకారము చేసినాడు. ఇది దేవకార్యము. కలిమాయచే భార్య వియోగుడై అరణ్యమున తిరుగుచుండు నలుని రక్షించుటకు ఇంద్రాది దేవతలు కర్కటకునికి విషమునిచ్చి నలుని కరువుమని కోరిరట. “ఆ విప్రప్రభావముచే కలినాశనమగునని, మూడేండ్లు అజ్ఞాతవాసము ఋతుపర్వుని ఆస్థానమునందు గడపవలయునని, అప్పుడు ఈ వికృత రూపము నీకుపకరించునని, ఋతుపర్వునుండి అక్షహృదయ విద్యను పరిగ్రహింపుమని. అవిద్య కలినాశనమునకు పరాకాష్ఠమని” కర్కటకుడు కర్తవ్య పదేశముచేసి అపృశ్యుడయ్యెను. ఇంద్రాదుల పనువున కర్కటకుడు వచ్చిన విషయమును ఈ కావ్యకర్త కల్పించెను. నలదమయంతులకు స్వయంవరసందర్భమున దేవతలు దివ్యవరములిచ్చిరి. వారికి కష్టములు కలిగిరపుడు ఆ కష్టములు తొలగించు నిమిత్తమై వారు కర్కటకుని పంపిరని ఉత్తర నైషధకర్త తెలిపెను. భారతాదులందు కర్కటకునకు శాపమున్నట్లు అది నలుని చేతి స్పృశతో విమోచనము కలిగినట్లున్నది. ఇందు తన శాపవిమోచనమునకుగాక నలదమయంతులకు మేలుచేయునుద్దేశ్యముతో కర్కటకుడు వచ్చినట్లు కల్పింప

బడినది. భీముడు నలదమయంతుల అశ్వషణకు చాడల పంపెను దమయంతి చెలికత్తై కలావతి దమయంతి బిడ్డలను తన బిడ్డలుగా చూచుకొనుచుండెనని ఈ కావ్యమునందు తెలుపబడినది.

ఋతుపర్వుడొకనాడు గుర్రపుశాలయందున్న అశ్వమును జూచి వాణ్ణరేయ, జీవలులతో దీని విశేషమేమని ప్రశ్నించుట, అందులకు వారు ఇవియుత్తమాశ్వమని, దీనివిశేషము నిర్ణయించుటకు నలునికి తప్ప నన్యులకు సాధ్యమునాదని నలుడిక్కడికి వచ్చు సూచనలు కన్పించుచున్నవి చెప్పట, ఋతుపర్వుడు నలదమయంతుల కష్టములదలచి దుఃఖించుట, గుర్రము సక్రిలించుట, దాని నివాణ్ణయుడు గమనించుట, ఆనందర్భముననే వికృతరూపమున నలుడయోధ్యాపురమునకు వచ్చుట అను సంశయములు ఉత్తర నైషధకర్త కల్పించినవే. నలుడశ్వహృదయ పరిజ్ఞానుడు, అతని రాకను మానవులు గుర్తింపలేకపోయిననుగుర్రములు గుర్తింపగలిగినవని కవియిందు తెలిపెను. బాహుక రూపమునందున్న నలుడు ఋతుపర్వునితో అశ్వహృదయ పరిజ్ఞానుడనని, పాశశాస్త్ర నిపుణుడనని, అక్షహృదయ విద్యను స్వీకరించుటకై అతని వద్దకు వచ్చితి నని చెప్పినాడు. ఆ విషయమును విని ఋతుపర్వుడాశ్చర్యపడెను. కర్కటకుడుచ్చిన సందేశముప్రకారము తాను ఋతుపర్వుని సేవించి అక్షహృదయవిద్యను స్వీకరింపదలచి బాహుకుడి మాటలు చెప్పి యుండునని కవి తెలిపెను. ఋతుపర్వుడు బాహుకుని అశ్వహృదయ విద్యాకౌశలమును పరీక్షించెను. బాహుకుడు అశ్వముపై స్వారి చేయుచు తన్ను పరీక్షించువాణ్ణరేయ జీవలులకు గూడ అగమ్య గోచరముగ కల్పించి, ఋతుపర్వునుద్దేశించి యిట్లనెను. “ఇది అగ్నిమయమగు గుర్రము. దీని యాగముననొక మహాపురుష సమాగమము కలుగును, మరొక విషయము చెప్పెద నాకర్ణింపుమనెను.” రెండు లేక మూడు గడియలలో శతయోజన దూరము వెళ్ళు గుర్రములు కూడ నున్నవి, ఇది యొక విద్య. ఒక గుర్రమును జూపి ఇది నలుని అశ్వశాలలో పెరిగిన ముద్దుగుర్రము. ఆ రాజుకు కుమారుడు

పుట్టిన రాత్రి యిదికూడ పుట్టినది. నలదమయంతులు రాజ్యబహి
 మ్ముతులయిన తర్వాత వారి అన్వేషణకు కానలకోనల తిరుగుచు
 ఈ గుర్రము చివరకు మీ ఆశ్వశాల చేరినది. మీకు గుర్తున్నదేలేదే
 గాని నలదమయంతులు రాజ్యబహిమ్ముతులయినప్పటినుండి ఈ
 గుర్రము మీ ఆశ్వశాలయందుండిన దనెను. అతని మాటలు విని
 వార్షేయుడు అశ్రుకలితుడయ్యెను. ఆ అద్భుతసంఘటన కత్యాశ్చ
 ర్యముపొంది ఋతుపర్ణుడు బాహుకుని నలునిగ అనుమానించెను.
 బాహుకుడిని నలునిగ నిర్ణయించుటకు దమయంతికి తప్పనన్యులకు
 సాధ్యము కాదని కూడ ఋతుపర్ణుడు భావించినట్లు నిందు తెలుప
 బడినది. ఋతుపర్ణుడు వార్షే యాదులను గుర్రముల విశేషములడు
 గుట, బాహుకుడశ్వహృదయవిద్యా కౌశలము చూపుటకు ఈ విషయ
 ములను ఉత్తర నైషధకర్త కల్పించియుండును.

భారతమునందున్నట్లే యిందు నుదేవుడను బ్రాహ్మణుడు
 చేదిపురమున దమయంతిని కనుగొనినట్లున్నది. పర్షాదుడుఋతు
 పర్ణుని సభలో ప్రవేశించు సమయమున నలుడు అశ్వహృదయ
 విద్యను, పాకనైపుణ్యమును ప్రదర్శించినట్లు. ఆ విద్యానైపుణ్యమును
 జూచి వచ్చి కలావతి ముఖమున దమయంతికి నివేదించినట్లు ఈ
 కావ్యమునందు తెలుపబడినది. అదివిని దమయంతి మునులు
 తనకు ప్రబోధించిన విషయమును గుర్తునకు తెచ్చుకొని ఆవికృత
 రూపుడే నలుడని నమ్మినది. అతనిని రప్పించుటకు దమయంతి
 కలావతితో ఆలోచించినట్లు నిందు తెలుపబడినది. ఋతుపర్ణుని
 సభలో కవిత్వాగోష్ఠి నలుడశ్వవిద్యను, పాకవిద్యా నైపుణ్యమును
 ప్రదర్శించుట, దమయంతి తల్లికి నుదేవుడు అయోధ్యకు వెళ్ళి
 బాహుకుని తోడ్కొని వచ్చినట్లు కలవచ్చుట వంటి అంశములు
 మూలములోలేవు.

ఋతుపర్ణుడు బాహుకునకు నుదేవుని జూపి "ఇతడు విదర్భ

దేశమునుండి వచ్చినవాడు. నలునిగానరాక విదర్భరాజు తన కుమార్తెకు ద్వితీయ స్వయంవరము ప్రకటించెను. అదియు రేపే జరుగును. నీ అశ్వహృదయ కౌశలము ప్రదర్శింపుమనెను". అందులకు బాహుకుడంగీకరించెను. బాహుకుడు సుదేవుని పలుకులువిని అశ్వశాలకు బోయి దేవతలను కూడ నిరాకరించిన దమయంతి యిట్లు రెండవ వివాహమునకు డిగజారినదని దుఃఖించి, గుర్రమును నుద్దేశించి "వాయువు, అగ్నికంటె సతివేగముగ వెళ్లి మమ్ములను విదర్భకు చేర్చు" మని ప్రార్థించెను. ఆ మాటలు విని గుర్రము శుభసూచకముగ తలయూచెను. బాహుకుని రథవేగమునకు బుతు పర, వాణ్ణేయులు అశ్చర్యపడిరి. ఇది నిజముగ నలమహారాజు నైపుణ్యమేనని యూహించిరి. మార్గమధ్యమున నలుడు బుతుపర్వునుండి అక్షహృదయ విద్యను పరిగ్రహించెను. అవిద్యాప్రభావముచే నలుడు కలి విముక్తుడయ్యెను.

కుండిన పురము ప్రవేశించునపుడు సలరథసారధ్యమునకు దమయంతి హృదయము శోభించినది. బాహుక రూపమునందున్న నలుని పరీక్షించుటకు భారతాదులందలి కేశినికి బదులు ఇందు కలావతి అను చెలికత్తెనుపయోగింపబడినది. బాహుకునితో "అశ్వహృదయమునెరిగిన నిన్ను నలునిగ మా దమయంతి భావించుచున్నదని" తలావతి యనగా అందులకు నలుడు

“అశ్వహృదయము నెరిగిన యంతమాత్ర

పయసు పండిన బుద్ధివైభవము మాత్ర

ఒక్కయశ్వము నిట్టిదియున్న మాత్ర

బాహుకుడెట్లు నలభూమి పాలు డగును”

ఉత్తర. నైషధ. (3-277)

అని సమాధానమిచ్చి సరపురుషులతో దీర్ఘ సంభాషణము

తగదని కలావతిని వారించి. రాజునకు అహరము చేయుటకు వెళ్లెను. అందులకు కలావతి “ఇంతవరకు ఋతుపర్వుని సారథియంటివి, ఇప్పుడు సూదకుడవంటివి, నీవిషయము నిశితముగ పరిశీలించెద” ననెను.

కలావతి యింకను పరీక్షింపగోరి బాహుకుని సమీపించినది. నలునకు పాకపదార్థ విషయమున కొన్ని ప్రత్యేకలక్షణములున్నవి. తాను వంటచేయుటకు అగ్ని. నీరు అవసరముండదు. వీటి సహాయము లేకనే రుచికర పదార్థమును తయారుచేయుటలో నలునకు నేర్చున్నది. ఆ నేర్పు నలునకు వివాహసందర్భమున అగ్ని. వరుణులవలన లభించినది. ఈ విషయము దమయంతికి తెలియును.

తలపు బడివచ్చు జలముల దానమాడి
జపము తపమున విధులను నవదరించి
హ్రీయ్యి యిడలేదు సీక్కును పోయలేదు
చేయి కదుపుట సవియ సంసిద్ధమైన”
(3-283) ఉత్తర.నైషధ.

“షడ్రసోపేతమగు పాకసరణి నెఱవ
యాఘమంఘమ వ్యాపించె యచటనెల్ల
ప్రాణికోటికి ఘ్రాణతర్పణము
యల్లవై దప్పి యుల్లంబు పల్లవిన”
(3-284 ఉత్తర.నైషధ.)

షడ్రసోపేతమగు నలపాకము యొక్క ఘుమఘుమల వాసన భీమపురియందలి జనమునకు దమయంతికి అశ్చర్యము కలిగించినట్లు ఈ కావ్యమున పేర్కొనబడి యున్నది. పాకపదార్థసామాగ్రి సమగ్రముగ నున్నప్పటికి అందరు రుచికర పదార్థమును తయారు

చేయలేరు. కొందరు మాత్రమే రుచికరపదార్థమును తయారుచేయగలరు. ఇట్లు రుచికరపదార్థమును తయారుచేయుటలో నల, భీములు సిద్ధహస్తులని పురాణప్రసిద్ధి. పురాణప్రసిద్ధమైన ఈ విషయమును దృష్టిలో పెట్టుకొని జానపదులు రుచికర పదార్థములను నలభీమపాక మనుచుందురు. బాహుకుడు దమయంతి బిడ్డలను దలచి దుఃఖించినాడు. కలావతి "ఎందులకేడ్చెద" వన తన కిటువంటి బిడ్డలున్నార" ని చెప్పి కప్పిపుచ్చెను. కలావతి నిశితముగ బాహుకుడు కట్టిన వస్త్రమును. దమయంతి కట్టిన మలినవస్త్రమును పరీక్షించినది. రెండు వస్త్రములొక్కటిగానున్నవి. నలుడు దమయంతిని వదలినపుడు ఆమె వసనమును చింపి కట్టుకొని వెళ్లెను. నలుడు ఏక పుత్తివ్రతుడు. దమయంతి పతివ్రత. కావున పరస్పర వియోగమైనప్పటికి వారు ఏకవస్త్రధారులయి యుండిరనుటకిది చక్కని దృష్టాంతము. భారతాదులందు కన్పింపని కలావతి నిశిత దృష్టియందు రమ్యముగా చిత్రింపబడినది. బాహుకుడు దమయంతి బిడ్డలను గుర్రముపై నెక్కించి స్వారి చేయించెను. దమయంతి కనులార బాహుకరూపమునందున్న నలుని జూచి విస్మితురాలయి. గుర్రమును సమీపించి బిడ్డలను దించినది. దమయంతి బాహుకుని ఆకృతిని జూచి పరవశురాలయినది. నలదమయంతులు పరస్పరము పరపర శ్రమచేసిన విషయము ఉత్తర నైషధకర్త కల్పించెను.

“నలసమాక్షయ ప్రభవేన్ విలసనమ్ము
చిత్రభాను స్వధాన్వధిశ్రీముఖమ్ము
కలిఖల విరోధివికృతి ధిక్కారకమ్ము
సిలయు నందన విజయమీ నలచరిత్ర”

సకల శుభములకు సూచనగా కలివోషనివారణమునకై ఈ ఉత్తర నైషధమును మల్లంపల్లి వీరేశ్వర శర్మగారు వ్రాసినట్లు విదితమగుచున్నది.

5. 3. 1. ఉత్తర నైషధము:

శృంగారనైషధమునకు ఉత్తర కథాభాగముకల ఉత్తర నైషధ మనుగ్రంథమొకటి వెంకటగిరి సంస్థానము వారికోటలో గల గ్రంథాలయముననున్నది. దీనిని రచించినది తిమ్మడి జగదేవరాయలని గ్రంథమున గలదు. కాని లక్షణమంజరి యనెడు ఛందోగ్రంథమును రచించిన తిమ్మనకిది దీనిని రచించి జగదేవరాయల పేరు పెట్టెననియు, ఉత్తరనైషధము రచించుటచే నీ తిమ్మనకవికి నైషధము తిమ్మనకవియని పేరుకలిగినదనియు తెలియవచ్చుచున్నది. ఈ గ్రంథమును చూచుటకు నేను చేసిన ప్రయత్నములు ఫలించలేదు.

“వెంకటగిరి సంస్థానములు — సాహిత్య సేవ” అను నంశముపై పరిశోధన చేసిన డాక్టర్ పురుషోత్తము (నెల్లూరు సర్వోదయ కళాశాల ఆంధ్రోపన్యాసకులు) గారి దగ్గర ఉత్తర నైషధతాళపత్రప్రతి మిక్కిలి శిథిలావస్థలో కలదని అందు కృతికర్త చెన్నయామాత్యుడని యున్నదని వారు రత్నాకరం శంకరనారాయణరాజుకు తెలిపినట్లు విదితమగుచున్నది.

5. 4. నలకథాపరములగు ద్వ్యర్థి కావ్యములు:

రెండర్థములు స్ఫురించునట్లు రచించిన శ్లేషకావ్యమునకు ద్వ్యర్థికావ్యమందురు. ద్వ్యర్థికావ్యములలో చమత్కారమెక్కువ. కథలోమార్పు చాల తక్కువ. అర్థ సంవిధానానుకూలముగ కథలో కొన్ని సందర్భములందు మార్పు కన్పించును.

తెలుగులో వెలసిన మొదటి ద్వ్యర్థికావ్యము పింగళిసూరన “రాఘవపాండవీయము.” ప్రసిద్ధమైన రామాయణ భారత కథలను కలిపి రచించిన కావ్యమిది. రాఘవపాండవీయము తరువాత వెల

సిన కావ్యములలో పేర్కొన దగినది రామరాజ భూషణుని “హరి శ్చంద్ర సలోపాఖ్యానము”.

5. 4. 1. రామరాజ భూషణుని హరిశ్చంద్ర సలోపాఖ్యానము:

రామరాజ భూషణుడు (16వ శతాబ్దము) హరిశ్చంద్ర కథను గౌరవ ద్విపద హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానమునుండి, నలకథను సంస్కృత భారత నైషధములనుండి గ్రహించి ఈ ద్వ్యర్థికావ్యమును వ్రాసెను. హరిశ్చంద్ర కథకు సంస్కృత వాఙ్మయమున వ్యాప్తితక్కువ. ఉన్న రెండు లేక మూడు నాటకములు కూడ అప్రసిద్ధములే. ఋగ్వేద ములోనున్న హరిశ్చంద్రకథకు తెలుగులో ప్రసిద్ధిపొందిన హరి శ్చంద్రకథకు సంబంధములేదు. వేదహరిశ్చంద్రుడు క్రూరుడు. తన కుమారుని యాగమునకు బలియిచ్చిన దుష్టుడు. తెలుగు హరి శ్చంద్రుడు సత్యసంధుడు. అందువలన రామరాజభూషణుడు హరి శ్చంద్రుని సత్యసంధత తెల్పుటకై తెలుగు హరిశ్చంద్ర కథనే గ్రహించెను. తెలుగులో వెలువడిన నలకథలన్నింటికి సంస్కృత భారతమో లేక సంస్కృత నైషధమో మూలమైయున్నది. తెలుగు లోని నలచరిత్రలలో కథావిషయమున మూర్ఖులు ఏమియు కన్పించుటలేదు. అందువలన రామరాజభూషణుడు అనువాదములాదరింపక సంస్కృత భారత నైషధములలోని నలకథనే గ్రహించెను. కాని అర్థద్వయసంఘటన కొరకు రామరాజభూషణుడు నలకథలో కొన్ని మూర్ఖకూర్మములు చేసినాడు.

హరిశ్చంద్ర కథానుగుణముగ రామరాజభూషణుడు నల కథలో కల్పించిన మూర్ఖులను గమనింతుము.

హరిశ్చంద్ర కథలో ఇంద్రసభలో సత్యసంధత అను నంశముపై

జరిగిన వాగ్వివాదము జతపడుటకై నలకథాపక్షమున భీమరాజు సభ చేసి దమయంతికి తగిన వరుడెవని మునుల నడిగినట్లు. వారు నలు డర్హుడని పేర్కొనగా యాపసుందరుడగు మన్మధుడు మత్సరించి నలదమయంతులను పీడించినట్లు భారత నైషధములందు లేని భాగమిందు కల్పింపబడినది.

హరిశ్చంద్ర కథాపక్షమున గౌరన చేసిన భేతాళ వృత్తాంతము శుభుటిత మగుటకు నలకథాపక్షమున నలుడు తాళవనమున తిరుగు లాడెనని భారత నలకథలో లేని విషయము కల్పింపబడినది.

హరిశ్చంద్ర కథాపక్షముననున్న నక్షత్రకపీడయు, చంద్రమతి తన్నమ్మమని రాజుతో చెప్పుటయు మున్నగు విషయములను నిర్వహించుటకై దమయంతికి ఓనుడగు భర్తస్మరణమునకు వచ్చినట్లు భారతనలకథయందు లేని విషయము కల్పింప బడెను.

(మా. హరి. న. 4-37)

ఇంద్రసాక్షాత్కార యాపవరమునకు వినియోగము చూపుట కయి సంస్కృత భారత నలకథలో లేకున్నను రామరాజభూషణుడు హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానమునందు కథాంతమున నలుడు యజ్ఞము చేసినట్లు నంను ఇంద్రుడు ప్రత్యక్షమైనట్లు వర్ణించెను.

(మా. హరి. న. 5-62)

5. 4. 1. (అ) కృష్ణాధ్వరి నైషధపారిజాతీయము:

దాక్షిణాత్యాంధ్ర కవితా నాయకుడైన రఘునాథనాయకుని ఆస్థాన కవియైన కృష్ణాధ్వరి నైషధపారిజాతీయమును రచించి రఘు నాథనాయకునికంకితమిచ్చెను. నలదమయంతుల వివాహము వరకు గల నలకథ, పారిజాతాపహరణ థ ఇందు జోడింపబడినది. ఈ

గ్రంథమునందు నాలుగవశాసములు పూర్తిగను, ఐదవశాసము అసమగ్రముగ నున్నట్లు హైదరాబద్ స్టేట్ ఆర్కులోని మైక్రోఫిల్మ్స్ వలన తెలియుచున్నది.

దమయంతి నలుని వరించుటయు, వివాహసంతరము నలుడు దమయంతి సహితముగ స్వపురమునకెగుటయు గలకథ ఈ గ్రంథమున చెప్పబడియున్నది. కవి నలదమయంతుల కష్టములను గూర్చి చెప్పనుద్దేశించినట్లు కానరాదు. ఈ గ్రంథప్రతిని వ్రాసిన యాతడిద్దానికి “శృంగారనైషధపారిజాతీయమని” పేర్కొనియున్నాడు.

ఇందు పారిజాతాపహరణ కథానుగుణముగ నలకథ మలచబడినది.

శ్రీకృష్ణుడు వనవిహారమున కేగినపుడు దేవతలు రక్షణ గోరుదురు. కృష్ణుడంగీకరించును. కృష్ణునికడకు కవీంద్రుడేతెంచి (వయోధకుడు) పోడశరాజుత్రికల తెఱంగెఱిగించును. తన్నా రాజపుత్రికలు ప్రేమించునట్లు చేయుమని శ్రీకృష్ణుడు వేడగా కవీంద్రుడు కన్నియలకడకేగి వారు కృష్ణుని ప్రేమించుచున్నట్లు చేసెను. ఈ కథాసందర్భమున కనుగుణముగ నలకథాపక్షమున దమయంతిని గూర్చి నలుడు చారుల వలన విని ఉద్వానపనమున ప్రొద్దుపుచ్చుటకై పోయి అచట హంసను పట్టుకొనినట్లు, హంస దమయంతి కడకేగి నలుని రూపురేఖాదుల వర్ణించి, ఆమెకు నలునియందనురాగము కలుగునట్లు కూర్చెను.

పారిజాత కథాపక్షమున నారదుడు కృష్ణునికడకేగి, యాతనికి పారిజాతకుసుమమునిచ్చెను. అతడాకుసుమమును రుక్మిణీకి నివ్వగా సత్యభామ కృష్ణునిపై ఆగ్రహించెను. సత్యభామకు శ్రీకృష్ణుడు పారిజాత వృక్షమును కొని తెచ్చియిచ్చెను. తరువాత శ్రీకృష్ణుడు నరక

వధకు పూనుకొనెను. నలకథా పక్షమున నారదుడు దేవలోకమునకేగి దేవతలకడ దమయంతి రూపరేఖావైభవముల ప్రశంసించెను. వారామె యందు బద్ధానురాగులయి స్వయంవరమునకు వచ్చుటకు నిశ్చయించుకొనిరి. భీమరాజు స్వయంవర సన్నాహమొనర్చినట్లు నిందు కూర్చుబడినది.

పారిజాతకథలో కృష్ణుడు కృతవర్మసాత్యకి, బలరామాదులతో గూడి నరకునిపైకేగినట్లు మార్గమధ్యమున దేవేంద్రాదులాతనిని దర్శించినట్లున్నది. ఈ కథానుగుణముగ నలకథలో దేవేంద్రాదులు నలుని మార్గమధ్యమునకలిసి నలుని దమయంతి యంతఃపురమునకు దూతగ పంపినట్లు, నలుడు దమయంతిని జూచి యామెతో సంభాషించినట్లు మలచబడినది.

పారిజాత కథాపక్షమున సత్యభామ కన్యకలకొరె నెఱింగి వారికి శ్రీకృష్ణుని గూర్చి చెప్పినది. నలకథాపక్షమున భీమరాజు ప్రార్థింప నరస్వతీదేవి ప్రత్యక్షమై స్వయంవరాగతులగు రాజులను గూర్చి దమయంతికి చెప్పినట్లు కలదు.

ఇట్లు సామ్యములగు సన్నివేశములను మాత్రము గ్రహించి కృష్ణాధ్వరి అంతియలతి మార్పులతో ఈ ద్వ్యర్థి కావ్యమును వ్రాసెను నలకథానుగుణముగ పారిజాత కథలోను, పారిజాత కథానుగుణముగ నలకథలోను మార్పులు పెక్కుకల్పించక పోయినను ఇందు చమత్కారమెక్కువగ కన్పించుచున్నది.

కృష్ణాధ్వరి కవితా విశేషములెరుగుటకు క్రింది ఉదాహరణము లను పరిశీలించునది.

నలకథాపరముగ హంసకర్షణము పారిజాత కథాపక్షమున

కవీంద్రుని వర్ణనము క్రింది పద్యములో చూడుడు.

“సరసులలోననేమెలగు జాణకవుల్పది మెచ్చ పెద్దయ్యో
నురుతర బుద్ధి జృంభణవయోగజనం బృదుకాంతిమత్తస్సం
భరణుడు రక్తిరంగినయు పాటల శరమృదువృచారణం
బరగుపదకృమంబులను బృహ్మరథోచితుడెంచిచూచినన్”

నలునితో కృష్ణునితో కవీంద్రుడు పలుకు ఈ క్రిందిది.

“ప్రాభవభోగ భవ్యగుణ భాగ్యదురంజన దుర్బిరీక్షితే
జోభర ఘోరదాణ జయశోభిత పాదవినమృరాజద
త్యాభయవీరసేన తనయాహిత రాజ్యధురీణ, సీదయా,
వైభవమే నెలంగి యటవచ్చితి సీకాకమేలు కుర్రగన్”

ఇట్లు కథాద్వయము కనువుగ నైషధపారిజాతీయమున వర్ణన
తెక్కువ కల్పింపబడినవి.

5. 4. 2. నలకథాపరములైన నిరోష్ఠ్యకావ్యములు:

నిరోష్ఠ్యము అచ్చతెనుగు, నిర్వచనము మొదలగు నియమములను
జోడించి ప్రత్యక్ష కావ్యములను వెలయుచు సంప్రదాయము
తెలుగులో ప్రబంధయుగమున చోటుచేసికొనినది. తెలుగు సాహిత్య
మున నేర్పడిన విశిష్టము నూతనములైన నిరోష్ఠ్యము, నిర్వచనము
అచ్చతెనుగు సంప్రదాయమునందును నలకథ చోటుచేసికొని తెలుగు
పాండితీలోకమున ప్రశస్తి పొందినది.

5. 4. 2. 1. శుద్ధాంత్ర నిరోష్ఠ్య నిర్వచన నైషధము:

దీనిని కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులు రచించినాడు. పూర్వోత్తర
కథాంశములున్న మూడాశ్వాసములుగల నలకథాకావ్యమిది. భారతా

రణ్యపర్వములోని నలోపాఖ్యానమే దీనికి మూలము. విశేషించి కథలో మార్పేమియు లేదు. ఇదియొక పాశ్చాత్య రచన. ప్రక్రియా వైవిధ్య దృష్టితో జూచినచో ఈ నైషధము శుద్ధమైన అంధ్ర భాషలో నిరోష్ఠ్య నిర్వచనముగ వెలువడినది. అచ్చయగు కావ్యములలో మొదటిది పాన్నికంటి తెలగన యయాతి చరిత్రము. ప్రథమ నిర్వచనకావ్యము తిక్కన నిర్వచనోత్తర రామాయణము. నిరోష్ఠ్యపద్యములు నాచన సోముని ఉత్తర హరి పంకములో చోటుచేసికొని యున్నవి. వీటినన్నింటిని తమ కావ్యమునందు నిక్షిప్తము చేయవలయునని సంకల్పించి కాబోలు విశేషలింగము “ఈ శుద్ధాంశ్య నిరోష్ఠ్య నిర్వచన నైషధము” ను వ్రాసియుండును.

నలునిచే పట్టుబడిన హంస చన కుటుంబ సభ్యుల దలవి యిట్లు దుఃఖించినది.

“ఎల్లచో నారాక తెరుచు చూచుచునుండు
 నెలండుక మెదనెంత తలకెనొక్కొ
 యేరేయి నన్నొంటి నిలుచుట సేకుండు
 కన్నతల్లియదెంత కల గెనొక్కొ
 తోచునీదల రాగు తొలగలి చెలికాండు
 సోలియన్ గనకెంత తూలికొక్కొ
 నే జేరుట యెవంగి నెనరు న ఇనుచెంచు
 కొడుకులు తాలెంత కుండికొక్కొ

కూడి యెల్లరిది తెలిసి కొన్నయంత
 కపొకటా తాతనీ చేత గడుకు నేరు
 చిక్కగా జేసె నేనెద్దిసేయుడింత
 హాసన్నేలు చేడనేననదనైతి”

శుద్ధాంశ్య; ని. నైషధ. (1-23)

ఈ పద్యభావము శ్రీనాథుని శృంగార నైషధములోని పద్యభావమును తలపింప జేయుచున్నది. దమనమహర్షి వరప్రభావమువలన దమయంతి మాత్రమే జన్మించినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. ఇవి తప్ప భారతనలకథకు, ఈ నైషధకథకు కథావిషయమున మార్పేమియు లేదు.

5. 4. 2. 2. నలరాజ చరిత్ర — నిరోష్ఠ్యప్రబంధము:

ఇది అముద్రితము. దీని కర్త క్రొత్తలంక మృత్యుంజయ కవి. ఈ నలరాజచరిత్రలో మూడాశ్వాసములున్నవి. మొదటి రెండూశ్వాసములు సంపూర్ణముగను, మూడవ అశ్వాసము అసమగ్రముగ నున్నది. వ్రాతసరిగాలేదు. తప్పులధికముగా నున్నవి. నన్నయ భారత నలకథయే దీనికి మూలము. హంస దమయంతితో నలునిగూర్చి చెప్పిన పద్యమును గమనింపుడు.

“నలలితాకారరేఖ సత్యలీల
సత్యనీలా నిరతి హరిశ్చంద్రరీతి
చంద్రరీతియై కాంతి నాగేంద్రయాన
యానరాగ్రణి కేనధాత్రి నరయగలరె”

ఇట్లు ముక్తప్రదగ్రస్త, శబ్దాలంకారపూరితముగ వ్రాయబడిన ఈ నిరోష్ఠ్యకావ్యమునందు ప్రధానముగ కథలో మార్పేమియు లేదు.

5. 5. నలకథాపరములగు వచన కావ్యములు:

పండితపామరులకు సహితము సులభసాధ్యమైనది సుబోధకమైనది. వచనము నన్నయ నలోపాఖ్యానము నాధారముగ చేసికొని తెలుగుకవులు కొందరు సులభమైన వచనశైలిలో పూర్వోత్తర కథాంశములతో నలకథా కావ్యములను రచించియున్నారు. శ్రీనాథుని శృంగారనైషధము నాధారముగ చేసికొని రచించబడిన పూర్వనలకథాభాగములు కలిగిన వచన

కావ్యములు కొన్ని నన్నయ శ్రీనాథుల ప్రభావములేని స్వతంత్ర నల చరిత్రలు కొన్ని తెలుగులో రచించబడినవి.

బా బాలికలకు ధైర్యము, సాహసము, అత్మవిశ్వాసము, సత్త్వ వర్తనము ఇత్యాది గుణములను నేర్పవలసి వారికొరకే ప్రత్యేకముగా సులభశైలిలో వచనముగా వ్రాయబడిన నలకథలు కొన్ని తెలుగులో వెలసినవి. ప్రధానకథను సూటిగా పిల్లలకు స్పష్టముగా హత్తుకొనునట్లుగా అతి క్లుప్తముగా రచించుట వీరి యుద్దేశ్యము ఎన్నికష్టములు వచ్చినను మనవి క్రుంగిపోకూడదని, అత్మవిశ్వాసముతో అసమస్యల నెదుర్కొన వలయునని, అటువంటి వారినే చివరకు విజయలక్ష్మి వరించునని, బాలబాలికలు అత్మవిశ్వాసమును పెంపొందించుకొనవలయునని ఈ నల చరిత్ర వచనకావ్య రచయితలు బాలురకుద్బోధించారు.

5. 5. 1. పూర్వోత్తర వచన నలచరిత్రలు:

తెలుగులో వెలసిన పూర్వోత్తర కథాంశములు గల వచన నల పాఖ్యానములన్నియు నన్నయ భారతములోని నలకథ ననుసరించి నట్టివే

5. 5. 1. 1. పురాణం పిచ్చయ్యశాస్త్రి-నలచరిత్ర:

పూర్వోత్తర కథాంశములు గల ఈ వచన నలచరిత్రలో ప్రధానముగ చెప్పకొదగిన మార్పులేవియు లేవు. కావ్యారంభమునందు కవి శిష్టదేవతా పూజనమును ఎనిమిది పద్యములందు చేసినాడు, ఈ కావ్యమునందు చిత్రపటములుండుట చెప్పకొదగిన విశేషము. దీనివలన చదువరులకు కథావగాహనము కొంతవరకు కలుగును. పాండవులు ద్యూత పరాజితులై ఆరణ్యవాసమునకు వచ్చినట్లు, అప్పుడువారు వివిధ పురాణకథలను మార్కండేయాది మునులవలన వినినట్లు పాండవులకు బృహదశ్వదను ముని ఈ నలకథను చెప్పినట్లు ఈ కావ్యమున చెప్పబడినది. ఈ కావ్యమునందు కథానుగుణముగ కొన్ని విభా

గములున్నవి. అవి కథావగాహనమునకు తోడ్పడుచున్నవి. దీనికితోడుగ లోకానుభవముతోకూడిన కొన్ని అంశములిందు చేర్చబడియున్నవి. ఉదాహరణమునకు కలి పుష్కరుని నలునితో జూదమాడుటకు డైరే పించినపుడు పుష్కరుడు తనలో “ఘంచికాలము చేకూరినపుడు సమస్త కార్యములను తమకు తామే సంఘటిల్లి యనుకూలములగుచుండు నని” యనుకొనెను. అంతకు పూర్వము నలుని చేతిలో చిత్తుగ ఓడింప బడిన పుష్కరునికి కలియుపవేశము అగ్నికి ఆబ్యము పోసి పట్టయినది ఇటువంటి అంశములు తప్ప ఈవచనమునందు ప్రధానకథలో మార్పే. మియులేదు.

5. 5. 1. 2. జంధ్యాల సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి-

నలమహారాజుకథ:

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు భారతారణ్యపర్వసలోపాఖ్యానమునే గ్రహించి అలలియాలతి మూర్చులతో సులభశైలిలో “నలమహారాజు కథ” అను కావ్యమును రచించినారు. చదువరులకుత్సాహము కలిగించు నుద్దేశ్యముతో కొన్ని పద్యములను ఇందు చేర్చినాడు. అరణ్య వాసమనుభవించుచున్న పాండవులకడకు బృహదశ్వతోక్కడే వచ్చినట్లు భారత సలోపాఖ్యానము నందుండగా, ఈ వచన కావ్యమునందు బృహదశ్వడు శిష్యసమేతముగ వచ్చినట్లు శాస్త్రి మార్పు చేసినాడు. నిషధ రాజుకు పుత్రసంతానములేదని, పుత్రపొప్తికై అతడు పరమేశ్వరుని గూర్చి తపస్సుచేసి నలుని పొందినట్లు నిందు తెలుపబడినది. నలునిది ధర్మపరిపాలనయని, అతని పాలనలో దుష్టశిక్షణ, శిష్ట రక్షణార్థమై విష్ణుచక్రముండినదని, అడవిలో వ్యాఘ్రము గోవును బెదిరించినపుడు విష్ణుచక్రమువచ్చి వ్యాఘ్ర కంఠమును ఛేదించినదని ఈ కావ్యమున వర్ణింపబడియున్నది. దమన మహర్షి తండ్రి వాలఖిల్య మహామునియని మూలమందులేని విషయమిందు చెప్ప

బడియున్నది. దమన మహర్షి వరప్రభావము వలన దపనాభుడను కుమారుడు, దమయంతి యను కుమార్తె భీమునకు కలిగినట్లు ఈ వచనమునందు చెప్పబడినది. నారదుడు ఇంద్రునకు నలుని గొప్ప తనమును వివరించునట్లేశ్వముతో దమయంతి స్వయంవరము తెలిపినట్లు ఇందు కల్పింపబడినది. దేవతల సందేశమును నలుడు విని పించినపుడు దమయంతి “స్త్రీలకు గల దృఢ చిత్తము పురుషులకు లేదను మాటమీయందు ధృవపడుచున్నది. పురుషజాతికి మీరపకీర్తి తెచ్చుచున్నారని” నలుని నిందించినది. ఆమాటలు విన్న నలుని మనసు చలింపలేదని యిందు తెలుపబడినది. స్వయంవరాగతుల వృత్తాంతముగాని, వారిని పరిచయము చేసిన వారి వివరములుగాని భారతనలోపాఖ్యానమునందు కానరావు. స్వయంవరాగతులను దాది దమయంతికి జూపినట్లు ఇందు కల్పింపబడినది.

ఈ వచనకావ్యములో కలె పురుషునిపేరు శనియని మార్చబడినది. దమయంతి దిక్పతులను వరింపక పోవుటతో శనికి కోపము గలిగి నలదమయంతులకు కష్టము కలిగించుటకు ప్రయత్నించినట్లు నిందు కల్పింపబడినది. బ్రాహ్మణ వేషమున శని నలుని యంతఃపురము ప్రవేశించి, అతనిని పట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించి, విఫలమై తిరిగి వచ్చినట్లు నిందు మార్చబడినది. వివాహసంతము ఆడుబిడ్డ అమ్మవారింటియందుండుట పొరబాటని, పుట్టినింటికి గౌరవము గూర్చునది పుత్రికయని, అగౌరవము కూర్చునది సత్పుత్రికకాదని లోకసహజమైన మాటలను కవి చెప్పినాడు.

ఒకనాటి వేకువ జామున నలమహారాజు నిదురలేచి పాత్ర నిండుగ నీరుతీసికొని బహిరంగ ప్రదేశమునకు పోయి దేహబాధతీర్చుకొని, చెబెడు నీళ్ళతో శుద్ధిగావించుకొన్నట్లు, అట్టియెడ అతని ఎడమకాలి మణికట్టుపైన సూదిమోపినంతటి పరిమాణముగల

ప్రదేశమున నీరంటకపొడిగానున్నట్లు, దానిని జూచి సమయమునకై నిరీక్షించుచున్న శని నలుని కాలిమణికట్టుపై సోకినట్లు జానపదులలో వ్యాపి నొందిన విషయమిందు తెలుపబడినది. శని పుష్కరుని సమీపించి తాను దమయంతిని వివాహమాడదలచినట్లు దమయంతి దేవతలనుకూడ నిరాకరించి నలుని వివాహమాడుటతో తన ఆశ నిరాశయైనట్లు, శని ప్రేరితుడైన నలుడు పుష్కరునితో జూదమాడుటకు అంగీకరించినట్లు, తొలుత పుష్కరుడొడినట్లు, శని నలుని ద్యూత నైపుణ్యమునకచ్చెరువు నందినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. ద్యూత విద్యానైపుణ్యమున నలుడు అఘటనాఘటన సమర్థుడని తెలుపుటకై కవి యిట్టి మార్పుచేసి యుండును.

రాజ్యబహిష్కృతుడయి నలుడు దుఃఖించుచున్నపుడు దమయంతి ధైర్యమిట్లు కలుగజేసినది.

ఉ॥ జ్ఞానికి గష్టసౌఖ్యములనారతయున్ సమవృత్తిదోచున
జ్ఞానికి సౌఖ్యకాలమునగల్గుబ్రహ్మదము, కష్టకాలమె
యైన విచారమున్ గలుగనట్టిద, ఇయ్యవిరెండు పూర్వక
ర్మానుకృతంబులై తనరు నందున ధైర్యమునొందజెల్లునే.

“పతితోడ సుఖము సతులకు
పతియే దైవమ్ము పాఞ్ణవల్లభునకు నొ
గతియేనదతి తమకదె
హితమగునిను వాయుపెట్టులిపుడు హృదీశా”

అపదలు వచ్చినంత మాత్రమునకు మనిషి కుంగిపోకూడదని ధైర్యముతో అపదల నెదుర్కొనవలయునని, భర్తతో కలిసిమెలసి యుండుటయే స్త్రీకి సుఖము. సద్గతికలుగునని దమయంతి భర్తకు

ప్రబోధించినది. దమయంతి నలునితో ఈ కష్టశాలము గడుపుటకు విదర్భకు పోవుదమనెను. “ అత్తవారింటికనాహూయమానముగా పురుషులరుదెంచుటయే తగదు. ఒకవేళ నటులేగినను నొకటి రెండు దినములు గడపి తమంతటతామే యనుమతి గొని బయలుదేరి రావలయును. అంతకు మించి యెంతశాలమున్నను గౌరవము పల్చినగును” అని దమయంతికి నలుడు చెప్పినట్లు శాస్త్రిగారు లోకానుభవముతో వర్ణించినారు. దమయంతి సాహసమును జూచి శని ఖిన్నుడై అగ్నిదేవుని శాంతింపుమని ప్రార్థించుట, దమయంతి వీధి తినిన అది అమృతాహారముగా మారుట ఇత్యాద్యంశములను శాస్త్రి నూతనముగా కల్పించినాడు.

భీమరాజు పురోహితుడగు కృష్ణశర్మ దమయంతిని సుబాహు పురమున జూచినట్లు నిందు తెలుపబడినది. ఋతుపర్వనకు సారథి యైవచ్చిన నలునకు మార్గమధ్యమున కలిప్రత్యక్షమై తాను సూర్యసందనుడని తెలుపుకొనినట్లు, అందులకు “సూర్యసందన, నేను సూర్యవంశ సంజనితుడను. మీరు సూర్యపుత్రులు. కావున మీరు నాకన్యులు గారు. నా విధివలన నాకీష్టములు కలిగినవి. గాని మీరు నాకు పగతురైచేసిన యపకారమేదియులేదు. నాపేరు జగమున స్థిరముగ నుండునట్లనుగ్రహింపుడు. నరులు నా చరితమును, వినినను, జదివినను, వ్రాసినను, వానికి కలిబాధ కలుగకుండునట్లు ఈ శమీక వృక్షముక్రింద నిలచిన వానిని సొకకుండునట్లు పరమొసంగుమని” నలుడు శనిని ప్రార్థించినట్లు ఆందు తెలుపబడినది. దమయంతి “చతుర” అను దాదిని పిలిచి, నలుని పరిశోధించుటకు పంపినట్లు ఈ వచన కావ్యమున కలదు. త్రిమూర్తులు ప్రత్యక్షమై దమయంతి పాతివ్రత్యమును నిరూపించినట్లు కావ్యాంతమున తెలుపబడినది.

5. 5. 1. 3 నలమహారాజు చరిత్ర:

కవి పేరు తెలియని వచన నలమహారాజు చరిత్ర ఒకటికలదు లక్ష్మణమొదలారి వారిచే 1922 లో ఇది ప్రచురింపబడినది. పూర్వోత్తర కథాంశములుగల ఈ వచన కావ్యములో కథావగాహన కనుకూలముగ వివిధ చిత్రపటములున్నవి. కథాసంవిధానములో భారతనలకథనే ప్రధానముగా అనుసరించి నను ఇందు కొన్ని మార్పులు కూర్పులు లేకపోలేదు, “పూనిన కర్కము పారుగూరేగిన పాదు.” “కలిమిలేములు కావడి కుండలు” ఇత్యాది లోక దృష్టాంతములతో బృహదశ్వుడు ధర్మజుని మనసును శాంతిపరచినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. నలుని పరిపాలనలో నెలకు మూడువాసలు కురియునని కవి తెలిపి, బలవంతులు బలహీనులను హింసించుటలేదని గోవ్యాఘ్ర సంవాదము ద్వారా నిరూపించినాడు.

స్వయంవర మండపమునకు రాక పూర్వము దమయంతి రమా నాథుని గొల్పినట్లు కవియిందు కల్పించెను. తాను తలపెట్టిన కార్యము నిర్విఘ్నముగా కొనసాగుటకు ఇష్టదేవతా పూజనము చేయుట అచార మగుటవలన కవి యిట్టి మార్పు చేసియుండును. భీమరాజు అస్థాన బ్రాహ్మణుడు దమయంతికి స్వయంవరాగతులను జూపినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. స్వయంవర మండపమున వంచ నలురచు జూచి దమయంతికి అనుమానమేర్పడినది. మానవులకులేని కొన్ని ప్రశ్నక లక్షణములు దేవతలకున్నవి. అవి కనురెప్పపాటులేకుండుట, భూమి స్పర్శము పాదములకు లేకుండుట. ధరించిన పూలమాలలు వాడకుండుట. ఇవి లేని వానిని నలునిగా దమయంతి గుర్తించినదని కవి శృంగార నైషధముననుసరించి కాబోలు తెలిపియున్నాడు. కలి దేవేంద్రాదులతో తాను కోరిన దమయంతిని నలమహారాజు వివాహమాడుట వలన కష్టము పెట్టుట పాపముకాదని చెప్పినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. శని ఒకనాడు కురుచ వెండ్రుకలపై కుళ్ళాయెట్టి ఎర్రని మీసములు దాల్చి కిరాతవేషమున నలమహారాజును వేటకు ఆహ్వానించినట్లు

నలుడు వేటకు వెళ్ళి శనిమాయజే ఆడవిలో నిద్రించినట్లు. నలమహారాజుకు దుస్స్వప్నమువచ్చినట్లు నిందు మార్పుచేయబడినది. కలిపుష్కరుని సమీపించి తన పరాక్రమము దెల్పుకొనుచు, దమయంతి తనను వరింపక పోవుటచే నలని రాజ్యమును భ్రంశము చేయదలచినట్లు, నలునితో జూడమాడుటకు పుష్కరుని పురికొల్పినట్లు ఈ వచనమునందు తెలుపబడినది. రాజ్యబహిష్కృతులయిన నలదమయంతులకు శని కన్పించి వారు పోవు సవ్యమార్గమును తప్పించి, రాళ్ళు రప్పలుగల మరొక త్రోవను జూచి ట్లు నిందు తెలుపబడినది.

ఈ వచనకావ్యమున నలు డిక్ష్వాకుల సంజాతుడుగ తెలుపబడినాడు. నలుడు దమయంతిని వదలినపుడు ఆమె మేల్కొని దుఃఖించుచు ఇక్ష్వాకువంశములో పుట్టిన వారందరు అడితప్పట ఎరుగరని, హరిశ్చంద్రుడుగాని శ్రీరాముడుగాని అడితప్పనివారని, విశ్వామిత్రునకిచ్చిన మాటను తప్పుకొనకేక అలుబిడ్డలను అమ్మి చాలని ధనమునకు హరిశ్చంద్రుడు కాటికావనికి అమ్ముడుపోయెనని, శ్రీరాముడు కైకేయికిచ్చిన మాటప్రకారము అజ్ఞావాసము గడిపెనని, అటువంటి సద్యంశములో జన్మించిన నలుడు తనను వదలి వెళ్ళిన దానికి దమయంతి నిండించి నట్లు కవి యిందు కల్పించినాడు.

సుబాహుపురము చేరిన దమయంతి రాజమాతతో సైరంధ్రిజాతి నని, నలమహారాజు అను గాధర్వుడు తన ప్రాణనాథుడని, తనపేరు ప్రభరాణియని చెప్పికొన్నట్లు ఇందు తెలుపబడినది. ఈ విషయము భారత నలకథయందుగాని, మరయే ఇతర నలకథాకావ్యములందుగాని లేదు. దమయంతి శీలమును నలుడు శంకించినపుడు ఆమె అగ్నియందు దుమికినట్లు, దేవతలు పుష్పవర్షము కురిపించినట్లు, విష్ణువు నలమహారాజుకు కర్తవ్యోపదేశముచేసినట్లు ఇందు కల్పింపబడినది.

5. 5. 1. 4 దొరసామయ్య - నలచరిత్ర:

సామాన్య ప్రజానీకమునకందుబాటులో నుండు సులభమైన వచన శైలిలో వ్రాయబడిన నలకథాకావ్యమిది. ఇందు పూర్వోక్తర కథాంశములున్నవి. నన్నయ భారతనలోపాఖ్యానమును, చక్రపురి రాఘవాచార్యుని ద్విపద నలచరిత్రమునాధారముచేసికొని ఈ వచన కావ్యము రచింపబడినది. కథాంభము భారతములో నున్నట్లే కలదు. రాఘవాచార్యుని నలకథలోని “శ్రవ్యాఘ్ర సంచదము” ను గ్రహించి ఈ కవి నలుని సత్యధర్మపరిపాలనను విశేషముగ కొనియాడెను. హంస దమయంతితో నలుని గుణగణములను కొనియాడుచు నలుడు “నల కూబరుడికన్న, మన్మథు కన్నును, సూర్యునికన్నను, చంద్రునికన్నను విష్ణువుకన్నను, జయంతునికన్నను సౌందర్యమునందు మిన్నయైర వాడని” చెప్పినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. హంస దమయంతి మనసును నలునిపై మరల్చుటకు చేసిన ప్రయత్నమిది.

స్వయంవరాగతులను దమయంతికి వసుదేవుడను విపుడుగ జూపినట్లు దమయంతిని అత్తవారింటికి పంపునపుడు తల్లిదమయంతికి పతిగృహవర్తన విశేషములు చెప్పినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. ఇవి రాఘ వాచార్యుని ద్విపద నలచరిత్ర నుండి గ్రహింపబడినవే. శని పుష్కరునితో దమయంతి తనను నిరాకరించి నలుని వివాహమాడి మాణిక్య ములవంటి యిద్దరు ముద్దుబిడ్డలను గనియలరాచున్నదని, దానిని జూచి తన మనసు ఓర్వక నలదమయంతులను రాజ్యబహిష్కృతులను చేసి, వారిని వేరుచేయవలచినట్లు ఈ కావ్యమున తెలుపబడినది.

అరణ్యములో తిరుగుచున్న నలదమయంతులకు వశిష్టమహర్షి యెదురుపడి కర్తవ్యోపదేశము చేసినట్లు, నలదమయంతులను రాజ్య బహిష్కృతుల చేయుటతో తృప్తిపొందక, శని తన మాయచేత వారిని త్రోవ తప్పించి, వారు పోవు దారియందు రాళ్ళు ముండ్లుండునట్లు కల్పించి, అంతటితో తృప్తిపడక వారికి ఇంద్రుడు ప్రసాదించిన మామిడి

పండ్లను కూడ అపహరించినట్లు ఈ నలకథా కావ్యమునందు తెలుపబడినది.

గుర్రపు కాలలో దమయంతిని దలచుకొని దుఃఖించు బాహుకుని జూచి జీవలకుడు “నీ వేత దలపబడు స్త్రీ యెవరని” అడిగినట్లు భారత నలకథలో నుండగా ఇందు ఋతుపర్ణుడు ప్రశ్నించినట్లుగ కవిమార్చెను. నలుడు దమయంతి శీలమును శంకించినపుడు ఆమె అగ్నిలోదూకినట్లు, ఆమె పాతివ్రత్యమహిమకు అగ్ని ఏమియు చేయజాలకుండినట్లు విష్ణువు ప్రత్యక్షమై నలమహారాజునకు పట్టాభిషేకము చేసినట్లు ఈ కావ్యమునందు తెలుపబడినది.

5. 5. 1. 5 మంత్రప్రెగడ భుజంగరావుగారి - వచననైషధము:

భారత నలోపాఖ్యానమును, శృంగారనైషధమునాధారముగ జేసికొని మంత్రప్రెగడ భుజంగరావు వచన నైషధమును వ్రాసెను. విశేషించి కథలో మార్పులేమియు లేవు. ఇందు పూర్వోత్తర భాగముల విభజన కలదు. కావ్యారంభమున పద్యరూపమున ఇష్టదేవతా స్తుతి యున్నది. నలుని చేజిక్కిన హంస దుఃఖవర్ణన శృంగారనైషధములో హంస దుఃఖవర్ణనకేమాత్రము తీసిపోని విధముగ నున్నది. కథలో మార్పేమియు లేకపోయినను ఇందు చక్కని లోకోక్తులు కోకొల్లలు.

“కీర్తికై చిరకాలము పట్టునుగాని యపకీర్తి కనురెప్పపాటులో వచ్చును.”

“సమాన యత్నబొనరించిన లాభాలాభంబులు భాగ్యాధీనంబులు”

“కామాబిలాసునకు ముందు వెనుకలు దోచవు”

“ఇల్లలికినం బండుపయ్యెనే”

“పాదములు గడుగుట మరచి సంధ్యానుష్ఠానంబొనరించె”

“ధనహానికి సహింతునుగాని మానహానికి నోర్చుట దుష్కరంబు”

“దైవానుకూలంబు తప్పినచో పురుషయత్నము ఫలదాయకంబు గాదుగద”

“శుక్లపక్షంబున నున్నవెన్నెల కృష్ణపక్షంబున నుండరుగదా”

“స్వకర్మఫలంబును మారుతోవంబోవు నపుడెద్దియేనియుం జేకూరునే”

రాజ్యబహిష్కృతులై నలదమయంతుల దుర్భర కష్టములను భవించు చున్నపుడు నలుడు దమయంతిని పుట్టి, కలిపాహ్మని యాదేశించెను. అందులకు దమయంతి భార్యాభర్తల నోన్యానురాగమును గూర్చి యిట్లు చెప్పినది. “పురుషునికి మగువ యున్నది శరీరమన కించుక నొప్పియొదవక యుండ కాపాడుదు నుఖింప జేయుటకై యేర్పడెను. ఎండగాయున్నపుడు గొడుగై, పండ్తలములందు బోవు నపుడు పాదరక్షయై, నిర్వాతస్థలమున దీవనయై యుండును. కుత్తిష్టా దిడితుడైయున్నపుడు ఆ పిడ తీర్చుటకు భార్యయే తగును. భర్త ధన వంతుడైన, నిస్సవ్వండైన, సుఖియై యున్న రోగార్తుడైన, కాపావిష్టుడైన ప్రసన్నుడైన, సర్వభోగములొసంగిన, పీడించి నొక్కితెనంగున జూనుచు నాతనితో సుఖదుఃఖములను జదిచుచున్న కులాంగన” మిగల మగువను సుఖింపజేయుటకర్హుండును. కష్టములు పెట్టుట కన్వర్తదగునా? పూర్వజన్మసుకృతఫలనిశేషములను తలకాకష్టము కలిగింది కాని నలుని వలన మాత్రము వదలి” దమయంతి నలునికి ప్రబోధించినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. దమయంతి పతిభక్తి కలిగి నవని, అటువంటి పతిభక్తిని పృతి స్త్రీ ఆవరింప వలయునని కవి ఈ సలచరిత్ర ద్వారా లోకమునకు ప్రబోధించెను.

5. 5. 2 పూర్వ నలకథాభాగములుగల

వచనకావ్యములు.:

తెలుగులో పూర్వోత్తర కథాంశములుగలవచన నలోపాఖ్యానముఅతో పాటు పూర్వకథాభాగములుగలిగిన వచన నలకథాకావ్యములుకూడ అవిర్భవించినవి. తెలుగులో వెలసిన పూర్వనలకథా వచన కావ్యము లన్నింటికి శ్రీనాథుని శృంగారనైషధమే మూలము. శృంగార నైషధము ప్రౌఢ ప్రబంధకావ్యము. అందలి సాగసులు పండితులకు మాత్రమేగాని సామాన్య చదువరులకు గోచరించవు. అందువలన వచనకావ్యకర్తలు సామాన్య ప్రజానీకమున కందుబాటులోనుండునట్లు శృంగార నైషధ కావ్యమును సులభమైన వచనములో తెల్పినారు.

5. 5. 2. 1 అత్తలూరి సూర్యనారాయణ

అంద్రనైషధసారము:

ఎనిమిదాశ్వాసములుగల వచన కావ్యమిది. దీనిని పాఠశాలలో పాఠముగ బెట్టి విద్యార్థులలో జ్ఞానమును వెలుగుదీయవలయునను కాంక్షతో కవి ఈ వచనమును వ్రాసెను. బాలుర భావముల కనుగుణముగ సరళనైలిలో వ్రాయబడినదీ వచనము. ఇది శృంగార నైషధమునకు అనువాదమేగాని ప్రతికృతి కాదు. చదువరులకు నలకథపై ఇంపు కలిగించు నుద్దేశ్యముతో కవి అవసరమైనచోట్ల సందర్భముననుసరించి శృంగారనైషధ పద్యములనే యథాతథముగ చేర్చుకొనెను. శృంగార నైషధమునకనువాదమగుట వలన కథకు సంబంధించి యిందు మార్పులేవియు లేవు.

5. 5. 2. 2 ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి - దమయంతి

దమయంతి పేరుతో వెలువడిన ఈ కావ్యము నందు పదునాలుగు ప్రకరణములున్నవి. ఇది శృంగార నైషధమునకాంధీకృతి. అందు

వలన కథకు సంబంధించి మార్పులేవియులేవు. ఇది సామాన్య ప్రజా నీకమున కందుబాటులో నుండు శైలిలో వ్రాయబడినది. శృంగార నైషధమునందలి పలుకుబళ్లు, లోకోక్తులను కవియిందు యథావిధిగ గ్రహించెను. ఇది బాలురకు నీతిని గరపుటకై వారి భావముల కనుగుణముగా నుబోధకముగ వ్రాయబడినది.

5. 5. 2. 3 దేవరకొండ చిన్నికృష్ణశర్మ - శృంగారనైషధము:

శృంగారనైషధకావ్యమును వచనరచనలో చిన్నికృష్ణశర్మ పండిత పామరులకు విదితమగునట్లు రచించెను. నలచక్రవర్తి వివాహానంతరము తనవంశమునకు మూలపురుషుడయిన కైరవ చక్రవర్తికి పత్నిసమేతుడై పుష్పాంజలి సమర్పించినట్లు నిందు తెలుపబడినది.

5. 5. 2. 4 పోలవరపు శ్రీహరిరావు శృంగారనైషధము:

శ్రీనాథుని శృంగారనైషధమున కనువాదమిది. విశేషించి కథలో మార్పేమియు లేదు. సరళ నుబోధకముగ వ్రాయబడిన వచనకావ్యమిది. చదువరులకు కథపై ఆసక్తి పెంపొందించుటకై కవి నైషధములోని కథను విభాగములుగ విభజించెను. దీనివలన ఒక్కొక్క విభాగములోని కథావిశేషమంతయు స్పష్టముగ గోచరించుచున్నది.

5. 5. 3 కల్పిత నలచరిత్రలు:

తెలుగుకవులు నలకథలోగల నలుని సత్యసంధతను, పవిత్రతను, నలదమయంతుల పరస్పరానుగమును దెల్పుటకు కొన్ని కథలను, నలకథలోగల రాజకీయమును దృష్టిలో పెట్టుకొని

సామాజిక స్పృహతో కొన్నికథలను కల్పించినారు. ఈ కల్పితకథలు సరికదావగా హాసమునకుపకరించుచున్నవి.

5. 5. 3. 1 పోకలశేషాచలమునాయుని

షట్చక్రవర్తుల యింద్రజాల్ప కథలు:

ఇంద్రజాలికుడు ఆయా రాజుల సభలలో ప్రవేశించి షట్చక్ర వర్తుల ప్రత్యేకతను నిరూపించుటకై కథలను కల్పించిచెప్పెను. అడిగినమాట తప్పుట ఎరుగని వానికి నిదర్శనముగ హరిశ్చంద్రకథ చెప్పబడినది. పురుకుత్సవ పురూరవ, సగర కార్తవీర్యార్జునులకథలు వారివారి గుణములనుబట్టి తెలుపబడినవి. అట్లే అదర్శపరిపాలనకు నిదర్శనముగ నలునికథ చెప్పబడినది.

పద్మనాభుడను ఇంద్రజాలికుడు నలుని సభకరుడెంచి యిట్లు చెప్పదొడంగెను. 'తాను విమలాంగియను తన భార్యతో అడవి మార్గములో వచ్చుచు రాత్రి సమయమున మరియవృక్షముక్రింద నిద్రించితి నని, తెల్లవారుసరికి తన కులాంగనను మోసపుచ్చి ఎవరో తోడ్కొని పోయిరని ఆమె జాడ తెలియక యిట్లు వచ్చితి' నని ఆ కవట బ్రాహ్మణుడు మొరపెట్టుకొనెను. నలచక్రవర్తి ఆ బ్రాహ్మణుని భార్య ఎందున్నను వెదకి తెత్తునని మాటయిచ్చి భటులను పంపెను. బ్రాహ్మణుడు భార్యాన్వేషణమునకు వెళ్లెను. ఇంతలో రాజభటులు ఆమె జాడను రాజునకు తెలిపిరి. రాజు ఆమెను సమీపించి తన పురమునకు రమ్మని వేడికొనెను. కులాంగన పరపురుషులతో రాకూడదని తాను నైపుకురాలనని, తన భర్త వచ్చినచో అతని వెంట వచ్చెదనని రాజునకు విమలాంగి ప్రత్యుత్తరమిచ్చిరది వీరి సంభాషణ సాగుచుండగనే రక్తపాతవర్షము కురియుట, ఖండింపబడిన శిరసు, కాళ్ళుసేతులు భూమిపై పడుటను జూచి రాజు, భటులు ప్రక్కనున్న పొదలో దాగిరి. ఆమె ఆ భీభత్సవమును కూడ లెక్కసేయక తన భర్త యొక్క కాళ్ళుచేతులను, మొండెమును, శిరసును రాజు

నకు జూపి “నీవు సత్యవ్రతుడవని నమ్మి, నీవు చెప్పిన ప్రకారము నాభర్త తిరిగివచ్చునను అశ నాకుండినదని, దురాత్ములెవరో నాప్రాణ నాథుని రెండు తుండెములుగా ఖండించి భూమిమీద పడవైచిరని. భర్తృవియోగము భరింపజాలనని” విలపించి విమలాంగి అగ్నిలో దూకి మరణించినది.

జరిగిన పంపుటనకు రాజు పశ్చాత్తాపముచెంది భటులతో కలిసి పట్టణమునకు పోవుచుండగ ఆ బ్రాహ్మణుడెదురుగ వచ్చెను. రాజునకాశ్చర్యము కలిగి జరిగిన విషయము గుర్తుచేయగ ఆ కపట బ్రాహ్మణుడు “నిన్నుపరస్త్రి, పరధనాపేక్షబాలేని సత్యవంతుడని నమ్మి తిని, అకటా గౌతమ ముని భార్యను దేవేందువును, గురుపత్నిని చంద్రుడును వ్రతభంగముగావించిరి. ఆమెను రహస్యప్రదేశమునందు దాచి యగ్నిలో పడినదని అబద్ధమాడుచున్నావుగాని నిజమైన వర్తమానముకాదు. చిత్తవ్యాప్తివలన దోషమేగాని శరీరవ్యాప్తి వలన దోషము కలుగనేరదు. నా దుఃఖము నెవరితో చెప్పకొందును. బుద్ధిహీనతచేత నిన్ను నమ్మి పోయినందులకు దగిన ప్రాయశ్చిత్తమును గావించితివని” పలికి పొర్లి పొర్లి దుఃఖించెను ఆ దుఃఖ నివారణార్థము రాజు ఆ బ్రాహ్మణునకు మరొక కన్యతో వివాహము చేయుదునని వాగ్దాన మిచ్చెను. అందులకా బ్రాహ్మణు డంగీకరింపలేదు. నలచక్రవర్తి పవిత్రుడయినచో అగ్నిదేవా! నాభార్యను రక్షింపు” మని బ్రాహ్మణుడు ప్రార్థించెను, అచటి వారందరు చూచు నుండగ ఆ మాయలాడి విమలాంగి సంపూర్ణవంద్రికవలె ఆ అన్నగుండములో నుండి బైటపడినది.

ఇట్లు నలచక్రవర్తి సత్యసంధత, పవిత్రతను లోకమునకు దెబ్బుటకై కవి ఈ కథను కల్పించెను.

నలుని సభలో ఈ కథతోపాటు ఇంద్రజాలికుడు మరొక కథను కూడ చెప్పినాడు. ప్రభువునకు, మంత్రులకు ఇంద్రజాలికుడు నిద్ర మైకము కల్పించెను. వెంటనే వారు సువర్ణ మండపమును జూచి

ఆశ్చర్యపడి యామండపములోనికి బోయి యందుండు వింతలను
 జూచి. రాజు ఏనుగునెక్కిను. సభ్యులందరు నశ్యముల నెక్కిరి.
 అక్కడి వినోదములుజూచి ఓవ్యమైన అమేడలో ప్రవేశించుటకు
 మార్గము కానరాక బాధపడిరి. ఇంతలో అనామధేయుడైన పురుషు
 డొడు ప్రవేశించి, అమేడ యింద్రుని కుమార్తెయగు త్రిలోకమోహిని
 చని సూచించి, ఆమె నలుని తప్ప నన్యులను వివాహమాడదని కూడ
 చెప్పెను. నలచక్రవర్తి వచ్చిన వార్తను విని త్రిమూర్తులు, అష్ట
 దిగ్భతులువచ్చి నలునిదీవించి వెళ్ళినట్లు, అనంతరము మహేంద్రుడు
 అమేడకువచ్చి నలచక్రవర్తిని దీవించి తీసికొనివెళ్ళి త్రిలోకమోహినితో
 వివాహముజరిపె చిట్లు, ఇరువది సంవత్సరములనంతరము భార్యా
 సమేతుడై నలుడు తనపురమునకు వచ్చినట్లు కవియిందు కల్పించెను
 అంత కన్నులు తెరచిచూడగ వారు సభనంచే ఉండుటవలన రాజు
 సభికులకు ఆశ్చర్యము కలిగినది.

నలదమయంతుల వివాహమునకు పునాదియైనవా పరపురాను
 రాగమును. వారి వివాహమును దృష్టిలోపెట్టుకొని కవి ఈ కథను
 కల్పించి యుండును.

5. 5. 3. 2 విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారి

“దమయంతీ స్వయంవరము”

నలకథలోనన్న రాక్షసుడును దృష్టిలో పెట్టుకొని విశ్వనాథ
 సత్యనారాయణగారు ఆధునిక దృక్పథముతో “దమయంతీ స్వయం
 వరము”ను నవలను వ్రాసిరి. ఇందులో చెప్పుబడిన దమయంతీ
 స్వయంవర కథకు పురాణ కథకు సంబంధములేదు. నలమహారాజు
 కథలోని కొన్ని పాత్రలు దృష్టిలో పెట్టుకొని సామాజిక స్పృహతో
 వ్రాయుటకు నవలయిది.

పురాణకథలో నలదమయంతులకు కీడు కలిగించినవాడు కలి.

ఇందు కలికి మారుగ సి. పురుష్ పాత్ర ప్రవేశపెట్టబడినది. సి. పురుష్ కుటిలనీతిపరుడు. ఈ నవల లోని దమయంతి భర్త తెల్లమహారాజు. అతడు సి. పురుష్ చేతిలో కీలుబొమ్మ. పురాణకథలో కలివ్రాయత్నము నకు సహకరించినవాడు ద్వాపరుడు. ఇందు ద్వాపరునికి బదులు దమనశ్రీ పాత్ర కల్పింపబడినది. సి. పురుష్, దమనశ్రీలు ధనసంపాదనకై దమయంతి స్వయంవరమును నిర్ణయించి, దానికి 40 లక్షల మంది నాహ్వనించిరి. దమయంతి వీరిలో నొకరిని గూడ వరింపలేదు. దమనశ్రీ, సి. పురుష్లు కూడ వీరలలో ఎవరిని దమయంతి వరించుటకు ఇష్టపడరు. అందుచేత వారు స్వయంవరమును వాయిదాలు వేయుట మొదలు పెట్టినారు. ఈ స్వయంవరమునకు వచ్చిన వారందరికి ఆహారము అవసరము. వారికి కావలసిన సామగ్రి కుండిన నగరములో కొనవలయును. ఆ ఊరిలో ధరలు విపరీతముగ పెరిగినవి. అదివరకు బస్తాబియ్యము పదిరూపాయలయినచో అఊరు వారు ఎక్కువ అనుకొనెడి వారు. ఆ బస్తాబియ్యము ధర ఈ దమయంతి స్వయంవరముతో ఎక్కువై రూపాయలకు పెరిగినది. అనగ నిష్పత్తి 1:8 అయినది. దమయంతి స్వయంవర నిమిత్తమై సి. పురుష్, దమనశ్రీలు ఏర్పాటు చేసిన ఇండ్ల అద్దెలకు, దుకాణములలోని వస్తువులకు గిరాకి పెరిగినది. దీనితో వారికి అధిక లాభములు వచ్చినవి. అందువలన దమయంతి ఒకేపర్యాయము వివాహమాడుటకు వారు అంగీకరింపలేదు నాలుగు పర్యాయములు వాయిదావేసిన మరింతలాభము వచ్చుటకు ఆవశ్యకమైర్పడినది. ఈ స్వయంవరము వాయిదా పడినందువలన పైళ్ళకు, పట్టణములలోనున్న హోటళ్ళకు, సినిమాలకు లాభము. దమనశ్రీ సి. పురుష్లను కొన్నట్లుగానే వారి ప్రణాళిక నెరవేరినది.

పురాణకథ లోని దమయంతి మహాపతివ్రత ఆమె నలమహారాజును తప్ప వేరొకరిని వివాహమాడకూడదని పట్టుబట్టినది. నలమహారాజుకు కూడ దమయంతిమీద అమితమైన ప్రేమ. కాని ఈ నవలాదమయంతి మాత్రము తెల్లమహారాజును వివాహమాడుటకు సిద్ధపడదు.

తెల్లమహారాజు మాత్రము దమయంతి తననే వరించునని. తన తరువాత దమయంతిని సరిగా ఏలువాడెవడు ఉండడని అనుకొనును. దమయంతికి విషము పెట్టి చంపుటకు కూడ వెనుకాడని వాడు ఈ తెల్లమహారాజు. తనకంటె మహద్వేగము చేయుటకు తగిన వాడెవడు లేడని ప్రతి నలమహారాజు ధీమా. దమయంతి స్వయంవరము పురాణ కథలో ఒక్కటేయున్నది. కాని సి. పురుష్ రాజ్యములో ప్రతిచిచ్చ ఉద్వేగమునకీ స్వయంవరములు జరుగుచున్నవి. ఇప్పటికీ ఈతంతు జరుగుచున్నది. ప్రతి నలమహారాజు తాను లేకపోయిన ఆ దమయంతికి తగిన మగడు ఇంకొకడు దొరకడనే అహంకారముతోనే యున్నాడు.

నేడు ఉద్వేగములకు వెళ్ళువారికి ఇంటర్వ్యూలో జరుగు అన్వయమును దృష్టిలో పెట్టుకొని విశ్వనాథసత్యనారాయణ ఈ నవలను వ్రాసినట్లు గమనింప వచ్చును. అర్హులైనవారెవరికీ ఉద్వేగమివ్వకుండ ఉద్వేగనిమిత్తమై విద్యావంతులను రప్పించి, తద్వారా డబ్బును సంపాదించువారిని వేలెత్తిచూపడమే ఈ నవల పరమార్థము.

5. 6 నల నాటకములు:

“కావ్యేషు నాటకం రమ్యం” “సాహిత్యాం హి నాటకమ్” అని నాటకము ఉత్కృష్ట సృష్టి అని భావింపబడినను తెలుగు సాహిత్యములో 19వ శతాబ్దమునకు పూర్వము నాటకరచనజరుగలేదు. “ప్రపంచమునందలియన్ని సారస్వతములందును బృహష్టసారస్వత భాగములలో నాటకములనొక శాఖగా భావించుచున్నారు. ఏదేని యొక బాతి యొక్క యౌన్నత్యమునకు హేతుభూతములగు కారణజాలములలో దాని నాటక సారస్వత మొక్కటియనుట యతిశయోక్తికాదు. మతమును బోధించుటకు మిక్కిలినుపయుక్తమైన సాధనము నాటక సారస్వతము. మానవుల మనంబులందు వీరరసమును రగుల్కొనజేయు సాధనము నాటక సారస్వతము. కరుణను, భక్తిని, అనుకంపను మనంబులందుత్పన్నము జేయుటకు నాటకసారస్వతమే ముఖ్య

సాధనము. నీతి గఱపుటకును, విద్యావిహీనులకును దగునాహ్లాదమును గల్పించుచు వారిని దుర్మార్గపర్తనులు గాకుండ చేయుటకును నాటకములే కారణభూతములగుచున్నవి. మతవిభేదములను నిర్మూలించి యన్నిమతములవారియొడ సమానభావములను గల్పింపజాలు నైపుణ్యము గలవి నాటకములు, వేయేల నాటకములు జాతియొక్కయు తెగల యొక్కయు సంస్కరణసాధనములుగ బరిణమించుచున్నవి.” అని నాటక ప్రయోజనములను గూర్చి దర్బాయజ్జే శ్వర సోమయాజులుగారు తెల్పినారు. నాటకము ప్రదర్శనయోగ్యముగా రచింపబడెను. ప్రదర్శన కయోగ్యములగు వానిని పరిహరించి పాత్రోచితమగు కల్పనలు కొన్నిచేర్చి నాటకములు రచింపవలసియుండును. ఈ విధముగ సామాజిక చైతన్యమును తెచ్చుటలో బహుముఖ పాత్రవహించినది నాటకము. పాతివ్రత్య నిరూపణము, సత్యధర్మ ప్రతిపాదనము, అత్యుపైర్కనిరూపణము ఇత్యాద్యంశములుగల నలకథ నాటకములుగ రచింపబడి ప్రబాదరణ పొందినది-

తెలుగు సాహిత్యములో నలకథానాటకములు పెక్కు వెలసినవి ప్రసిద్ధములైన నలనాటకములను క్రింద పరిశీలింతము.

5. 6. 1 దర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యుని

‘చిత్రనళీయము’:

తెలుగు సాహిత్యంలో వెలువడిన నలకథాపరములగు నాటకములలో మొట్టమొదటిది విశిష్టమైనది చిత్రనళీయము. ఇందు ఐదంశములున్నవి.

“ఉన్మాదరామప్రేక్షణికము, మదన విలాసము” అను చిన్న నాటకములతో దర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యుల ఆంధ్ర నాటరచనము ప్రారంభమయినది. ఈ రెండు నాటకములతోనే 1879 సంవత్సరమున చిత్రనళీయము నాటకము వచన భాగము కొంత

రచన బడినది. కార్యాసక్తిచే కొంత ఆగిపోయినది.

ఇంత రచన రచనతో ఆగినచిత్రనళీయము తరువాత సుమారు ఏడేండ్లకు 1886న పూర్తియై బళ్ళారి పట్టణమున “సరస దినోదినో” యను సభవారిచే ప్రప్రథమముగ ప్రదర్శితమైనది. అందు బాహుకుని పాత్రను ఆచార్యులవారే వేసిరి. ఇది ప్రదర్శనవిషయమున విపుల ప్రబాదరణ పొందిన నాటకము. బళ్ళారిలోగాని ఆ ప్రాంతమునగాని తెలుగు నాటక ప్రయోగము విజయవంతముకాదను అప్రథమ అనాటితో పటాపంచలయినది. దీనింతకును ఆచార్యుల నాటక రచనా ప్రదర్శనశీల్ప నైపుణ్యము, కార్యదీక్షయే ముఖ కారణములు. ఈ విజయోత్సాహమే తరువాతి నాటకరచనమునకు ప్రేరణమైనది. స్వతంత్ర నాటక రచనము ఇతనితో ప్రారంభమగుట వలన రామకృష్ణమాచార్యులకు “అంధ్ర నాటక పితామహుడు” అను బిరుదు లభించినది. ఈ విధముగ స్వతంత్రాంధ్ర నాటక రచనా ప్రయోగమున కంతిటికి బీజప్రాయమై, తనను ఉత్తమ నాటక కర్తగా పేరును గణింపజేసిన, నాటకమగుట వలన చిత్రనళీయమునకు ‘అదినాటక’ మనుపేరు స్థిరపడినది.

చిత్రనళీయ నాటకం భజన విశ్రుతమైనది. మహాభారతాంశ్య పర్వాంతర్గతమైన నలకథయే దీనికి మూలమైనను నాటకకర్త పాత్రలను, సన్నివేశములను దృష్టిలో పెట్టుకొని కొన్ని మార్పులను చేసినాడు. చిత్రనళీయనాటకాంతమున “సారసంవిధానైకత సంపత్తిల్ల రదియింపిన చిత్రనళీయనాటకము” అని కవి చెప్పినాడు. చిత్రనళీయమున సారసంతమైన కథాసంవిధానమెట్లు పొందుపర్చబడినదో గమనింతుము.

నలుని సభలో పురప్రజలు పుష్కరుని దురాగతములను ప్రస్తావించుటతో నాటకము ప్రారంభమగును. పురప్రజలలో నొకడు సలుగు జూచి అనతల్లి పుష్కరుని జూచి లేవలేదన కనికరమెంతైనను లేక నడివీధిలో బసులందరు చూచుచుండగ తన్నై” ననెను. మరొకడు “ఈ దేశము తనభార్య వీధిలో నీరుదెచ్చుచుండ, తనను జూచి పోయి

పావుట లేదని కడవ క్రిందపడేద్యోచి తన్నె" ననెను. మరొకడు "తులవతనమున నీకీమీసములేల" యని మంగలిని బిలిచి ఒక ప్రక్కగొరిగించి అందహీనునిగ జేసిననియె రుపెట్టుకొనెను. మరొకడు పొరుడు "మీ పరిపాలనలో పుష్కరుని దురాగతములకు ప్రజలు, వారి భార్యలు బాధపడుచుండగ నీవు నీ తమ్ముడు సుఖముగ నుందు రని" తూలనాడెను. ఇవి విని నలుడు భరింపలేక పుష్కరుని దండింతునని పొరులను పంపెను. పుష్కరుని దురాగతములు భార తమునందు లేవు. పుష్కరునకు దేవలుడను మిత్రుడుండెడివాడని, వీని సహాయముతో పుష్కరుడవిసీతి పనులు చేసెడి వాడని, పుష్కరుడు విదిశాపురములో నివసించెడివాడని నాటక కర్త కల్పించినాడు

చిత్రనళియ నాటకములో నలదమయంతుల కనురాగమును కూర్చినది భీమరాజు పురోహితుడగు సుదేవుడను విప్రుడు. అతడు వివిధదేశదర్శనాభిలాష మిషతో నలుని కడకు వెళ్ళి దమయంతి చిత్రపటమును జూపెను. దమయంతి చిత్రపట సందర్శనమువలన నలుడు దమయంతిపై మరులుకొనిన విషయమును సుదేవుడు దమయంతి కెరిగించెను. నలదమయంతులకనురాగము కలిగించుటలో హంస ప్రధానపాత్ర వహించినట్లు ఇతర నలోపాఖ్యానములందు తెలుపబడినది. నాటకమున సుదేవుడాకార్యమును నిర్వహించినట్లు కల్పింపబడినది. నాటకముప్రదర్శన యోగ్యమైనది. రంగస్థలమున హంస మాటలాడుట, దూత్యమొనరించుట సందర్భము, అ సహజము. అందువలన నాటకకర్త హంసకు బదులు సుదేవుని ప్రవేశపెట్టెనన వచ్చును.

నారద, పర్వతుల ప్రబోధము వలన ఇంద్రాదులు దమయంతి స్వయంపరమునకు బోవ నిశ్చయించుకొనినట్లు భారత నలోపాఖ్యానములో చెప్పబడినది. ఇంద్రాదులు తమంతటతామే దమయంతి స్వయంపరమునకు బోవుటకు సంసిద్ధులయినట్లు ఈ నాటకములో వర్ణింపబడినది. స్వయంపరపర్వనా సంసర్పమున శ్రీనాథుని శృంగార

నైషధములోని రచనా మార్గమొకంత అనుసరింపబడినది.

ఇందుగఁడు ప్రసాదించిన తిరస్కరిణీ విద్యా ప్రభావముచే నలుడు దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించినట్లు శృంగారనైషధమునందున్నది. ఇందుగఁడు నలునకు ఘటికను ప్రసాదించినట్లు నాటక కర్త కల్పించినాడు. ఘటికను శిరసున ధరించినచో మనిషి అదృశ్యాకారుడగును. ఘటిక తిరస్కరిణీ విద్యవంటిది. అదృశ్యాకారముతో అంతఃపురము ప్రవేశించిన నలుడు దమయంతి చెలులు చేయుచున్న స్వయంవరప్రస్తావనను వినినట్లు ఈ నాటకమున తెలుపబడినది.

దమయంతి మన్మథబాధకోర్వజాలక నలుని కలవరించినది. ఇదేసమయమని నలుడు తలపైనున్న ఘటికను తనచేతియందుంచుకొనెను. అప్పుడు నలుడదృశ్యాకారుడయ్యెను. నలుడు తనపేరు చెప్పకుండ దౌత్యము నెరపినట్లు. నాటకకర్త చెప్పట శృంగారనైషధనుకరుణమే. నలుడు దేవతల సందేశమును వినిపించి, దమయంతికి మందారమాలనిచ్చినట్లు నిందు తెలుపబడినది. శృంగారనైషధమున స్వయంవరాగతులగు రాజులను దమయంతికి శారదాదేవి జూపినట్లున్నది. ఇందు చెలికత్తెయగు భారతి వరణీయులనుగూర్చి దమయంతికి చెప్పినది. స్వయంవరాగతులవృత్తాంతము భారతమునందు లేదు. స్వయంవరాగతులవృత్తాంతము భారతమునందు లేదు. స్వయంవర సభలో పంచనలురను జూచి దమయంతి నిశ్చేష్టతురాలయినది. అప్పుడు నలుడు లేచి తాను నలుడనని, మిగిలినవారు దేవతలని తెలిపి వారు తమ స్వస్వరూపములను పొంది ధమయంతి తనను పరిగ్రహించునట్లు చేయుమని ప్రార్థించినట్లు నాటకమున కలదు. ఇంద్రాగ్నియమవరుణులు కూడ ఇట్లే ఒక్కొక్కరే లేచి తాము నలులమైనట్లు తక్కినవారు దేవతలని చెప్పినట్లు ఇందు కల్పించబడినది. ఇది నాటకీయతకు ఔచిత్యము నాపాదించు సన్నివేశము. నిజమైన నలుని నిర్ణయింపజాలక దమయంతి సరస్వతిని

ప్రార్థించినది. దమయంతి దుఃఖమును చూడబాలక దేవతలు ప్రసన్నులై ఆమెకు నిజమైన నలుని జూపరి. దమయంతి నలుని మెడలో పుష్పమాలను వైచినది. ఇది పృథమాంక కథ.

కలి ఇంద్రాదులవలన దమయంతి స్వయంవ్రత వార్తవిని కోపోప విష్టుడయ్యెను. కలి మిత్రులైన కామదేవ, కౌఠదేవ, లోభదేవులను మువ్వరిప్రవేశము నిందు నూతనముగ కల్పింపబడినది. కలి అకారణ ద్వేషమునకు వీరు కారకులనికూడ ఇందు తెలుపబడినది. కలికి యిట్టి అకారణ కలహము తెన్నియో యున్నట్లు దమయంతి ఇంద్రుని నిరాకరించుటయే తన అకారణద్వేషమునకు కారణమైన ని యిందు తెలుపబడినది. నలుని రాజ్యమును ధ్వంసము చేయుటకు పుష్కరు డను జ్ఞాతిసోదరుడు కలడని, అతని వద్ద దేవలుడను బ్రాహ్మణుడు కలడని, అతడు తనకు స్నేహితుడని, యిత కార్యసాధనకు అటంక ముండదని కలితలచినట్లు నిందు నూతనముగ తెలుపబడినది. కలి రాజు వికారుడై వచ్చితనను రాజ్యభృష్టుని చేసెదని బెదిరించినట్లు కలవచ్చినదని నలుడు దమయంతికి తెలిపినట్లు ఇందుకలదు. బాస పదులకభిమతముగ నాటకకర్త ఈ మార్పు చేసిననవచ్చును నలుడు దమయంతితో సంతతిలేనివారి బ్రతుకు నిరర్థకమని. పుత్ర దర్శనము వలన మనఃక్లేశములు మటుమాయమై శాశ్వతానందము, సమకూరునని చెప్పినట్లు నాటకకర్త వర్ణించినాడు. సంసారసాగర జీవ సముద్రము కుమారుడు నౌకవంటివాడు. ధర్మరాజును కొంగరూపము నందున్న యమధర్మరాజు “అనందము లెట్లు అనందమేది?” అని ప్రశ్నించినపుడు “చిన్నబాలుడు తండ్రియెదుట నుండుట అనంద, మని జవాబు ఇచ్చినట్లు భారతావధానర్యమునందు కలదు. పుష్కరాగమనమును వార్తయును సూచించినపుడు దమయంతికి దక్షిణ నేత్రమవిరినట్లు నాటకకర్త తెలిపినాడు. పురుషునకు వామనేత్రము, స్త్రీకి దక్షిణనేత్రము అమరుట అశుభసూచకమని బోధితిశాస్త్రము నందు తెలుపబడినది. బాసపదులు తను కన్నులమరుటబట్టి శుభా

అనుభవము నిష్ఠయింపగలరు. జానపదుల సమ్మతమును దృష్టిలో పెట్టుకొని ఈ అంశమును నాటక కర్తకల్పించియుండును. పుష్కరుడు దేవలుని సహాయముతో నలుని నోడించి రాజ్యబహిష్కృతుని చేసెను. ఇది ద్వితీయాంక కథ.

నాటకకర్త నలదౌత్య, స్వయంవరఘట్టములందు శృంగారనైషధమును అనుసరించినట్లు తోచును. మిగిలిన కథాభాగమంతయు సన్నయ భారతనలోపాఖ్యానములోని కృమమే అనుసరింప బడినది. అడవిలో నలదమయంతులిరువురు ఆకలి బాధచే మలమలమాడుచు నొక మామిడిచెట్టు నీడన కూర్చుండిరి. ఇంతలో దైవకల్పితముగ నొక మామిడిపండు చెట్టునుండి బారి వారిముందుపడెను. ఆ ఫలము తినుటకు వారుసంసిద్ధులయిరి. ఆ ఫలమును హరించుటకై కలి మాయాబ్రాహ్మణవేషమున వచ్చి యాచించెను. వారాఫలమును ఆబ్రాహ్మణుని కిచ్చిరి. ఇది కరుణరసోపేతమైన సన్నివేశము. ఎండకన్నెరుగని దమయంతి ఆకలి దప్పులతో అలమటించు సమయమున నోటి ఎండనున్న ఫలమును కూడ కలి బ్రాహ్మణ వేషమున నపహరించిన విషయమిందు కరుణభూయిష్టముగ కల్పింపబడినది. దీనికి తోడు మరొక సన్నివేశమున మాయదారి పక్షులు నలుని కట్టుబట్టలతో పైకెగిరిపోవుట పేక్షకులలో మరింత భావతీవ్రతను కన్నీటిని జనింప చేయును. దప్పికతో అడవియందు తిరుగుచు ఎండమిటారువులను జూచి జలాశయముని భ్రాంతిచెంది, తుదకొక జలాశయమును సమీపించి ఉప్పునీరుత్రాగి నలుడు తనవలన దమయంతికి కలిగిన కష్టములను దలచుకొని దుఃఖించెను. అంకశురస్త్రీ ఉప్పునీరు త్రాగుట పేక్షకుల హృదయమును జలదరింపజేయును. ఇది కరుణరసోపేతమైన సన్నివేశము. ఇది నాటకకర్త కల్పించినదే. భారత నలకథలో నలదమయంతులు ఒక గృహమునందు శయనించిరనియున్నది. ఇందు ఒక చెట్టుకింద నిదురించినట్లు నాటక కర్తమార్చెను. నలుడు నిదురించుచున్న దమయంతి వస్త్రమును సగము చింపి కట్టుకొని వెళ్ళిపోయెను. నలమహా

రాజు కెంతటి దురవస్థ సంభవించినది. ఉన్న వస్త్రమును పక్షులెత్తుకొని పోగా నలుడు వస్త్రహీనుడయ్యెను. అపుడు తప్పని సరిగా దమయంతి వస్త్రమును నలుడు కట్టుకొనవలసి వచ్చినది. ఇది విధిప్రేరేపితము. “కష్టకాలమందు కట్టిన పుట్టము పక్షులెత్తికొనిపోయినట్టు” అనుసామెత బానపదులందు నలుని కాలమునుండి నేటికి విపులప్రచారముపొంది యున్నది. నలుడు కర్కటక సర్పముచే దష్టుడయి వికృతాకారు డయ్యెను, కర్కటకుడు తన వృత్తాంతమును చెప్పకొనుచు “వెయ్యేం డ్లువనినందున మానవ భాష సయితమునేర్చి మాననీయుడనైతి” ననెను. పాము వెయ్యేండ్లు బ్రతికితే మానవ భాష నేర్చుకొనును. ఇది నాటకమున కల్పింపబడిన నూతనాంశమే. కర్కటకుడు కలి ప్రేరణచే నలుని కరిచినట్లు, కలియాజ్ఞకు కర్కటకుడు బద్ధుడని యిందు తెలుపబడినది.

దమయంతిని సర్పము మింగు దృశ్యము ప్రదర్శనాయోగ్య మైనదికాదు. కావున ఆచార్యులవారు దీనిని పరిత్యజించిరి. ప్రయో గానుకూలముగ నాటక కథాసంవిధానమును మలచుకొనుట వీరినేర్పు నకిదియొక దృష్టాంతము. బాహుకుడు ఋతుపర్ణునితో తాను నలుని ఆస్థానములో నుండినపరివారములో నొకడని తెలుపుకొనెను. బాహుకుని కంఠస్వరము విని వాణ్ణియునకు నలుడను అనుమానమేర్పడినది. అతని సందేహనివృత్తికి నలుడు “వాణ్ణియా! నన్నెరుగవా! నీతో దమ యంతి దేవి యింద్రుసేనుని విదర్భకు పంపునపుడు నేనందుండలేదా. నీవు నలమహారాజుతో నొకనాడు విదేహదేశపు బ్రాహ్మణుని వృత్తాంతము మిక్కిలి మనోహరముగ చెప్పనపుడు నవ్వుచుండిన వారలలో నేనొకడగదా” అనెను. ఆ నిదర్శనములు వాణ్ణియునకు గుర్తునకు రాక పోయినప్పటికి కంఠధ్వనిమాత్రము ఎక్కడనో వినిపించినట్లుండెను. అది నలుని కంఠస్వరమని స్పష్టమగుచున్నది ఋతుపర్ణుడు నల మహారాజు వద్ద నెన్నాళ్ళుంటివనగ పుట్టినది మొదలుకొని ఆరాజన్య నెడబాయకుంటిననెను. ఇందులోను తానే నలుడననిచెప్పినట్లయినది.

పుట్టినప్పటినుండి నలుని సైన్యములో పెరిగిన వ్యక్తిని వాణ్ణి యుడు గుర్తించియే యుండును. పైగా పుట్టిన చిన్నబిడ్డ 10 సంవత్సరముల వరకు సేవకావృత్తికి పనికిరాదు. పుట్టినప్పటినుండి అనుటలో అతడు నలుడెయగునని నాటకకర్త స్ఫురింపజేసెను. కాని ఋతుపర్ణుడు. వాణ్ణి యుడు బాహుకరూపమునందున్న నలుని గుర్తింపలేదు. ఇది నాటక కర్త కల్పనయే.

దమయంతి బోయవానిని శపించి బృహద్వతుడు తదితర ముని బృందమున్న ఆశ్రమము జొచ్చినట్లు, పాముకరచినపుడు చావనందు లకు విషముాలికలిమ్మని దమయంతి వారిని కోరినట్లు, పాము విషము అమృతముగ మారినదని చెప్పి, “నీవలె నీభర్తను పాము కరచినదని, యిప్పుడునలుడు వికృతాకారుడైయున్నాడని” మునులు దమయంతికి చెప్పినట్లు ఈ నాటకమున కల్పింపబడినది. దీనివలన దమయంతికి తన భర్త మారువేషములో నున్నాడని స్పృహ కలిగింపదలచి నాటక కర్త యిట్టి కల్పనలు చేసియుండును.

దమయంతి చేదిపురమున రాజవీధిలో చనుదెంచు నపుడు మదమెక్కి మృగశాలలో నుండి తప్పించుకొని వచ్చిన గండక మృగ మొకటి ఆమెకెమరయ్యు చంపక పోయిన దృశ్యమును పురకాంత లందరు తిలకించిరని నాటకకర్త చేసిన మరొక కల్పనము. చేది దేశపు రాజు భార్యపేరు సురందాదేవి యని భారతనలకథలో నుండగా ఇందు విపులాదేవిగ మార్చబడినది. చేదిపురమునందున్న దమయం తిని సుదేవుడను విప్రుడు కనుగొనినట్లు భారత నలకథలో నుండగా సుదేవ, పర్ణాదులిద్దరు దమయంతిని కనుగొనినట్లు నందు కల్పింప బడినది.

సుదేవుడు ఋతుపర్ణుని ఆస్థానమున దమయంతి పంపిన సందే శమును వినిపించినట్లు, అందులకు బాహుకుడు సమాధానమిచ్చి నట్లు. భారతనలకథలోకలదు. ఇందు సుదేవుడు దమయంతి సందే

శమును వినిపించుటయేగాక మహానసగృహము నందు బాహుకుని పరీక్షించుటకు నిద్రించినట్లు కూడ చెప్పబడినది. సుదేవునకు దమయంతి తన భర్త వికృతాకారుడుగ నున్నాడని చెప్పినందువలన బాహుకుడు నలుడు కాబోలునని అనుమానముతో బాహుకుడు రాత్రి పూట చైతన్యమైదైన కలుగునను భావనతో అతని పరీక్షింపగోరి సుదేవుడు వంటగదియందు నిద్రించెనని యిందు కల్పింపబడినది.

బాహుకుని ప్రవృత్తి తెలిసి కొనుటకు పద్మాదుడును, బాహుకుని రప్పించుటకు సుదేవుడును నియోగింపబడినట్లు భారతనలోపాఖ్యానము నందున్నది. ఇందు సుదేవుడు రెండు కార్యములను నిర్వహించినాడు. దమయంతి స్వయంవరమునకు ఋతుపర్వంతో వచ్చిన బాహుకుని కెళిని పరీక్షించినట్లు భారత నలకథలో నుండగా ఇందు భారతి యను చెలికత్తె యందుకుపయుక్తమైనది. బాహుకుని రథసారభ్యము ప్రదర్శనయోగ్యము కాదని దలచి ఆచార్యుల వారు త్యజించిరి.

దమయంతి ప్రాతివ్యత్యమును అశరీరవాణి నిరూపించినట్లు ఈ నాటికమున తెలుపబడినది. పౌరులు విదర్భకు వచ్చి బాధలు పడలేక పుష్కరుని చెరసాల యందుంచినట్లు నలునితో చెప్పిరి. ఇది సమంజసముకాదని తోచుచున్నది. నలుడు రెండవసారి జూదమాడి పుష్కరునొడించి తనరాజ్యమును తిరిగి చేకొనెను నన్నయ కథారచనయే సముచితముగ నున్నది. మాయాద్యూతమున నలుని రాజ్యబహిష్కృతుని చేసినపుడు ప్రజలెక్కడపోయిరి? అపుడు ప్రజలెందుకు ఎదిరింపకుండిరో అవగతమగుటలేదు.

విదర్భకు పోవు మార్గమధ్యమున నలునకు కలి ప్రత్యక్షమైనట్లు భారతనలకథలో నున్నది. ఇందు నలదమయంతుల సమాగమ సమయమున కలిప్రత్యక్షమై వరములిచ్చినట్లు కల్పింపబడినది. ఇందు సేనుని పట్టాభిషేకముతో చిత్రనళీయ పంచమాంక కథ పూర్తియగును.

ఇట్లు భారత నలకథను గ్రహించి చిత్రవిచిత్రమైన కల్పనలు కల్పించి రామకృష్ణమాచార్యులు చిత్రనాటీయ నాటకమును రచించెను.

5. 6. 2. రాజామంత్రప్రేగడ భుజంగరావుగారి

నలనాటకము:

ఇది ఏడంకముల నాటకము. దీనికి మూలము మహాభారతంలో పాఖ్యానమే. ఇందు శృంగార నైషధ కథానుసరణలు కూడ కొన్ని లేక పోలేదు.

This drama is known by the name of Nala Natakam or Nishadham in Sanskrit which was translated by Srinatha into an ordinary Telugu version. Another translation of the original is also found in Mahabharata.

రంగస్థలమున ప్రదర్శనయొగ్యము కాని హంస దౌత్యమిందు పరిహరింపబడినది. నలదమయంతులు పరస్పరము ప్రేమించుకొని నట్లు హంసవలన తెలియును. ఇదిభారత నలకథా సంవిధానము. కాని ఇందు హంసకు బదులు నలుని వేడుక చెలికాండ్రగు నందుడు పుష్పద్భవులు నలదమయంతుల బద్ధానురాగమును తెల్పుదురు. దమయంతి రూపసౌందర్యములను మనసున దుచ్చుకొని నలుడు మన్మథుని పూజించి దూషించెను. మన్మథుని బాధ తట్టుకొన జాలక యున్నపుడు నందుడు వచ్చి స్వయంవరమునకు ఇక మూడుదినములున్నదని నలునకు చెప్పినట్లు నిందుమార్చబడినది ఇంద్రాదులు దమయంతిని తమకు కూర్చుమనినపుడు నలుడు మిక్కిలి దుఃఖించి "పలు జ్యోతి మ్ములు ఫలంబు సిద్ధంబుగ నున్నదని పలికిన మాటలొట్టిబూట కంబులు కాబోలు. ఈసమస్తము సర్వ లోకాధీశుని అధీనముగాని యొరులది గాదు గదా" అని బాధపడినట్లు అందులకు నందుడు "గత

జల సేతు బంధనము' నిష్ప్రయోజనమని చెప్పినట్లు ఇందుకలదు. పల్లెప్రజల నమ్మకమును దృష్టిలో పెట్టుకొని నాటకకర్త మూలములో లేని ఈ మార్పును చేసెను.

దమయంతి స్వయంవరమునకు ఇంద్రధనద, వరుణ యములు వచ్చినట్లు ఈ నాటకమున తెలుపబడినది. కాని భారతాదులందు ఇంద్రాగ్నియమ వరుణులు వచ్చినట్లున్నది. అగ్నిదేవునకు బదులు ఇందు కుబేరునిపేరు పెట్టినబడినది. స్వయంవరమండపమున నలరూపధారులను పుష్కరుడు తిలకించి, నలునినిందించినట్లు ఇందు మార్చబడినది. పుష్కరుడు నలునకు జ్ఞాతిసోదరుడగుట వలన నలుడు కోరిన దమయంతిని పుష్కరుడు వివాహమాడదలచినట్లు నిందు మార్చబడినది. లోకములో జ్ఞాతిసోదరుల మధ్య ఉన్నవైరమును దృష్టిలో పెట్టుకొని నాటకకర్త ఇట్టి మార్పును కల్పించి యుండును శృంగార నైషధమున దమయంతికి స్వయంవరాగతులగు రాజులను పరిచయము చేయుటకు శారదాదేవి నియమింపబడినది. ఇందు కుము ద్వయ వరణీయులను గురించి దమయంతికి వివరించినది.

రాజ్య బహిష్కృతుడైన నలుడు ఒంటరిగా నిద్రించు సన్నివేశమును నాటక కర్త హృదయ విదారకముగ నిట్లు చిత్రించినాడు.

ఏలురాజోత్తమ సచ్చిరస్థితల సన్మాణిక్య కోటీరముల్
దలక్రిందై వెలుగొందు గప్పములిడన్ దాంజ వర్గంబునన్
దిలకించున్ సదయాద్ధృఖా వమున నాధీకుండు నేడిట్లు ధూ
తలహుండున్ నిలువంగ వచ్చె లొకడే దారిద్ర్యమున్ బొందుచున్"

ఈ సన్నివేశము ప్రేక్షకుల హృదయమును జలదరింపజేయును. కటిక నేలపై నిద్రించు దమయంతిని నలుడు వదలివెళ్ళినాడు. దమయంతిని ఒక వాము కరవబోగా కిరాతుడువచ్చి అమెను రక్షించి కామించెను. దమయంతి వాని కామభావమును గ్రహించి పతిలేక బ్రతుక్కుట కంటె చచ్చుటయే మేలని కత్తిని కిరాతునికిచ్చి తన్నునరుకమనినది. అదే

విధముగ దమయంతితో మదనబాధను భరింపలేక తనను చంపుమని బోయవాడనినట్లు ఇందు మార్చబడినది. ఇద్దరు బాధావహులే, దమయంతికి పతిలేకుండ నివసించుట ఎంతకష్టమో. కిరాతునకు మన్నన బాధనోర్వకుండుట అంతే కష్టము. ఇది యెట్టిన్యాయమనగ “గొడ్డు పోయినవాడు గొడ్డు కేడ్చినట్లు క్రోవ్వు కోరువాడు క్రోవ్వు కేడ్చినట్లు” సామెతకు సరిపోవు చున్నది.

బోయవానిని శపించి దమయంతి హృద్ధాతుడు. నుపర్యకు డున్న మున్యాశ్రమమునకు వెళ్ళినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. భారతములో నున్నట్లే యిందు దమయంతి చేదిపురము చేరుట, సుదేవుడను బ్రాహ్మణుడు దమయంతిని కనుగొనుట అను సంశయమున్నవి. పర్షాదుడు ఋతుపర్ణుని సభలో ప్రవేశించి దమయంతి సందేశమును విని పించినపుడు బాహుకుడు కనుసైగచేసి ప్రక్కకు పిలిచి భార్య భర్తపై కోపపడకూడదని జవాబిచ్చినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. కాని భారతాదులందు బాహుటముగా సభలోనే సమాధానమిచ్చినట్లున్నది. రహస్యమైన ఈ విషయమును బాహుటముగా చెప్పుట విరుద్ధమని భావించుట నాటక కర్త ఈ మార్పును కల్పించి యుండవచ్చును.

నలదమయంతుల పునస్సమాగమ సమయమున ఆకాశవాణి ప్రత్యక్షమై తాను, సూర్యచంద్రులు దమయంతిని కాపాడినట్లు చెప్పినది. ఇవి తప్ప మిగిలిన కథాంశములన్నియు భారత నలకథానుసరణముగ నేపాటింప బడినవి.

5. 6. 3. ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రి - నలప్రవాసము:

నలప్రవాసము తొమ్మిది యంకముల నాటకము. ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రి ‘నలవిలాసము’ ను కూడా వ్రాసినట్లు ఈ నాటకమును బట్టి తెలియుచున్నది. కాని నేడు అది అలభ్యము. నలవిలాసములో నలదమయంతుల వివిధ శృంగార కలాపములు వారి వివాహము

వరకు గల కథకలదు. నలుడు జూదమున రాజ్యమొడిపొయి ప్రవా
సముచేసి తిరిగి రాజ్యమునొందిన కథపొందుగ నలప్రవాసమునందు
కూర్చబడినది.

కథమహాభారతమునుండి గ్రహింపబడినది. కవికి రసనిర్వహ
ణోచితముగ మూలకథను బెంచుటలోను తగ్గించుటలోను మార్పులు
చేయుటలోను స్వాతంత్ర్యముండుటచే కొలది మార్పులు మాత్రమే
చేసి మూలకథకు వన్నెతెచ్చెను. స్వప్నము, దూత్యము, విప్రలంభము
కరుణధార, నాయకజ్ఞాతవాసము, నాయికాజ్ఞాతవాసము, మిష, సమా
వేశము, పట్టాభిషేకము, అనుపేర్లతో ఇందు తొమ్మిది అంకము
లున్నవి. నాటకకర్త కేవలము మాతృకానుసారముగ సప్తమాష్టమ
నవమూలకములను కల్పించినట్లు తోచుచున్నది. ఈ నాటకమున
రసము కరుణము, విప్రలంభశృంగారములని కవియే ప్రస్తావనచే
చెప్పినాడు.

తెలుగులో వెలసిన నలకథా నాటకములు చాల తక్కువ.
సంస్కృతములో ఎక్కువ, సంస్కృతములోవెలసిన నలనాటకము
నకు ఈ నాటకమునకు పోలికలులేవు. అవేవిధముగ తెలుగు సాహిత్య
ములో వెలసిన ప్రథమ నలకథా నాటకమైన చిత్రనళీయమునకు
దీనికి పోలికలులేవు. ఇదొక స్వతంత్రాంధ్ర నాటకము. చిత్రనళీయ
మునకును నీ నాటకమునకును రచనా విషయములోను కథావిషయ
ములోను భేదముగలదు. చిత్రనళీయ నాటకకర్త సంస్కృత సంప్ర
దాయము ననుసరించి నాటకలక్షణములతో నాటకము వ్రాసినప్పటికి
అందు ప్రబంధపోకడలు మిక్కిలిముగ నున్నవి. ఇందు ప్రబంధ
పోకడలు చాలతక్కువ. అంతియేగాక నలప్రవాసమున దీర్ఘస్వగత
ములు, వర్ణనలు లేవు.

చిత్రనళీయములోని ప్రభాతవర్ణనము:

“కమలాస్తభాత్మచేషమురాగబట్టిన
సురనాటకులతోపు తెరమనంగ
నినురాక సమ్మదమ్మున భూర్వదిక్కాంత
కై సేయు సింధూర చాంతియనగ”

నలప్రవాసములోని రాత్ర వర్ణనము:

“ఒక్కడె నల్పుగా నిలిచియున్నది చూడ నరణ్యమెల్ల వే
రొక్కటి గానరాదు తప మొప్పెడినెక్కడ నెందు జూదన
ర్దిక్కుల మిఱుపల్లములులేక సమంబుగ జూపు చున్నదై
యక్కటనాగరోకపుగుహం దలపించెడి నిద్దియెంతయున్”

చిత్రనళీయములో దమయంతిని గూర్చి నలుని
విలాపము:

“పొడగాన కడలాన నడుకాన గడుచీన
గతిమీఱనెంత బన్వెతలబడితొ?
వినుపింపక కనుపంప జనియింప కనలంప
ననునెంత చూచితోవకట చూచి”

నలప్రవాసమున:

“చానవిలాప భంగి కవసానముగానమి గొంతు బ్రద్దలై
సోనగ నీరుగారి జల శూన్యతచే గనుగుర్చు లొత్తలై
యానన మెత్తియింకనెట నంబర కంపితపాణియుగ్మలై
యేనిటు సేసినాడనని యీశునితో మొరపెట్టుచుంటినో”

జట్టు రచనా విషయములో చిత్రనళీయమునకు, నలప్రవాసమునకు పోలికలున్నవి.

“మున్నుస్వయంవరంబునకు మోదమునెమ్మది బొంగనేగుడున్
దెన్నున నేచెలంగుటిచి నిర్జర దాసుడనైతి నిష్పదా
యన్నున కర్థికే భటుడ సన్మ్యలకుం బ్రియగూర్చుదూతగా
సన్ను సృజించె గావలయు నాలుమొగంబులవేల్పుదుష్టతన్”

ఋతుపర్ణమహారాజు దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమునకు పోవు నపుడు నలునకు గలిగిన భావపరిణామమిది. సేవకావృత్తియందున్న వారు కష్టసుఖములను తలపగూడదు. అదియునుగాక ప్రభువు పెండ్లికి బోవునపుడు కంటతడిపెట్టుట బొత్తిగా గూడదని” బాహు కుడు తలచెనుతాను రాజాధిరాజయ్య బానిసవృత్తికి పాల్పడినను సేవకధర్మమునెరపుటలో గూడ ధీరోదాత్తతనే కనబరచినాడు. ఈ వాక్యములు నలుని ఆత్మ సైర్యమునకు ప్రబల నిదర్శనములు. ఈ మాటలు వినిన ప్రిక్షకులు గుండెలు నిజముగ తరగిపోవునట్లు నాటక కర్త కరుణరసమును వెల్లివిరియించెను.

నలునేగాక దమయంతిని గూడ నాటకకర్త ఉత్తమ సాధ్వీ లలామగా చిత్రించినాడు. తాను రాజాధిరాజుకుమార్తె, అదిగర్భేశ్వ రియయ్య నలుడు తనకు చేసిన అపకారమునకు నోరెత్తి యొక్క పరుషవాక్యమైనను పలుకని పతివ్రతా శిరోమణి దమయంతి. పైగా తనదౌర్భాగ్యమునకు తనను తానే నిందించుకొనినది.

“ఎగసిన ద్రోబిచుట్టకదియించి బిగించినయేకషేణితో
సగమయి శోధనండెపుడు సల్పమి మాసిన పాతచీరతో
నగపడి గట్టువాలుగతి వార్త వాదినమోము దమ్మితో
వగ విగిడించుచున్నయది వారిజలోచన యీమెయెవ్వరో?”

నుదేవుడు సైరంధ్రీ వేషముతో చేదిపురమునందున్న దమ
యంతిని జూచిన నాటి రూపమిది.

“అమవసనాటి చంద్రకళయట్టుల, వేసగినేలుకై వడిన్
హిమవసయంపు తమ్మివలె హీనత నుద్యుతియౌట జూడ శోభ
కము గలిగించె నాకెయలుగాంచి సహిందు నతండ్రియింకని
నిక్కముగనె తల్లి యీసుతనుగనొని యూపిరి దాల్చినేర్చునే”

ఈ దృశ్యము శాకుంతల నాటకమున భర్తృవియోగురాలయిన
శకుంతల మరీచ్యాశ్రమము నందున్నప్పటి విషయమును జ్ఞప్తికి
తెచ్చును.

“కొమ్మను వీడగానె సమకూరిన వేతన కన్నిసౌఖ్యముల్
మమ్ముల హింస నెట్లగనె మాలవిధాతకు మేలు గూడెనే
యిమ్ముగ నన్ను గన్న ధరణీకునకేమి ఫలమ్ము గల్గెనింకి
మృహిగంటినేను జనియించి విశేషములేమి భోగముల్”

(నలవ్యవాసము - 3వ అంకము)

భర్త తనను విడిపోయినపుడు దమయంతి హృదయవేదనయిది
ఈమెకు గల్గిన విరక్తి తనపైనను, ప్రపంచము పైననేగాని నలునిపై
మాత్రముగాదు. పతివ్రతా శిరోమణులయిన స్త్రీలు సహజముగ తమ
భర్త దోషములను గూడ తనపైన వేరొకొనుట సహజము. కవికి గల
లోకానుభవమునకిది యొక నిదర్శనము. ఈ నాటకమునందలి లోక
క్తులు ఉపమానములు, సీకవికిగల లోకానుభవమును చాటుచున్నవి.

“కాసును చేయనట్టి యొకకాపురుషుడు”

“నీ శరీరమును పూవుబలెన్నులి జేయకుండుమే”

“కల గె గనాయటంచు దనకన్ను వడించెడికింపవచ్చునే”

“ఈ కాలు చీకటి నా దొర్చాగ్యముచొలె నెలదిక్కుల
గప్పుచు బోగై నది”

“అగ్ని మండించి యెవ్వడే నందు బడునె”

ఇట్టిలోకోక్తులు ఈ నాటకమునందు కోకోల్లలు

భారతనలకథలో కర్కటకుడు నలునకుపకార జీవి. ఇందు అపకారజీవి అంటేగాక కలిమిత్వముగా కూడ చెప్పబడినాడు. దమయంతి నుదేవునితో తనను బైమినని చెప్పవలదని ప్రార్థించుట నాటక కర్తకు గల పరమ లోకానుభవమునకు నిదర్శనము. బాహుకుని రథ వేగమును, కేశిని చేసిన దీర్ఘోపన్యాసములు నాటక ప్రయోజనములై శిల్పరమ్యతకాస్థానములుగా సన్నవి. బోయవాడు తన్నువలచి పుడుగురుసతిని రాజుభార్యను తల్లితో సమానముగా చూడవలెనని దమయంతి ప్రబోధించినది. అందులకు వాడిచ్చిన సమాధానమును పరికింపుడు -

“ఛాల వరించె గూతతనితాత వరించెను గూతు కూతుర్న
రేవుతయాహల్య గూడె రజనీపతియుంగురుపత్ని బొంచెనె
రీతి ననాత నాధ్యత చరిత్రల సిద్ధముగాన రూఢిగా
వాతకమేమిగాదనుచు భావననేయుము పచ్చలోచనా”

దమయంతి చెప్పిన లోకనీతికి బోయవానిచే నాటకకర్త పురాణములో జరిగిన సంఘటనలను జూపి ప్రేక్షకుల హృదయమును రంజింప చేసెను.

ఈ నాటకము లోకానుభవముతో వ్రాయబడుటవలన “నల చరిత్రలోని సాగను నన్నయ గారికే తెలియును. మరల తమకే తెలియును. ప్రతియంకమొక్కొక్కరత్న” మని విశ్వనాథసత్యనారాయణ గారు నల ప్రవాసమునకు వ్రాసిన పేరికలో వివరించయున్నారు.

5. 6. 4 ముదిగొండ శంకరశాస్త్రి - నాటకరచయిత

నాటకము:

పూర్వోత్తర కథాంశములతో వ్రాయబడిన ఏడం ముల నల నాటకమిది. అధునిక నాటకములందలి ప్రసిద్ధిపొందిన భారత

నలకథకు ప్రతికృతికాదిది. శ్రీ దుర్గేశ్వర బాలికా సంస్కృత పాఠశాల విద్యార్థుల కభ్యసింపజేసివారిచే ప్రదర్శింప జేయుటకీ నాటకము వ్రాయబడినది. శివపురాణములో సతీధర్మములు, శాకుంతలములో చతుర్థాంశములోని సతీధర్మములు, స్మృతులనుండి కొన్నివిషయములిందు పొందుపరచబడినవి. ఇవియేగాక లోకప్రసిద్ధమైన పెక్కు ఆంశములిందు కూర్చబనవి. భారతములోనే నలకథయొక నాటకముగ రూపుదిద్దుకొన్నది. దానిని మించి మార్పులు చేయవలసిన అవసరములేదు. పైగా నలకథ జనవిశ్రుతమైనది. వివిధపురాణములలోని విషయములను గూర్చినచో బంగారమునకు మెరుగు పెట్టినట్లగును. అందువలన నాటకకర్త వివిధాంశములిందు పొందు పరచి యుండును. కథలో కన్పించేకొలది మార్పునాటకానుగుణముగ చేసినట్టిదే.

నలుడు దమయంతి మీదగల విరహముతో గున్నమావి నీడన కూర్చుండినట్లు, నలుడు తన విరహమును విదూషకునితో చెప్పి కొన్నట్లు నిందు కల్పింపబడినది ఇంద్రాగ్నియమవరుణులు ఒక్కొక్కరే ప్రత్యేకించి దమయంతి సౌందర్యమును జూచినట్లు అదు ఇందుడు దమయంతి సుగుణఖనియని, అగ్నితెజస్వియని యముడు ధర్మసమాచరణమున గొప్పదని, వరుణుడు ఆమె హృదయాద్వార్యమై యమృతప్రవాహమును దలపించునని, దేవతలు కొని యాడినట్లు కల్పింపబడినది. ఇవి ఇంద్రాగ్ని యమవరుణులకున్న ప్రత్యేకలక్షణములు. అవి సంపూర్ణముగ దమయంతియందున్నవని ఆమె సుగుణరాశియని తెలుపుటకై నాటకకర్త యిట్టి మార్పులు చేసి యుండును. శృంగారనైషధమునందువలె నలుడు, తిరస్కరణీ విద్యా ప్రభావముచే దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. చెలికత్తెయగు మదనక, తరలికలు దమయంతికి స్వయంవరాగతులను జూపినట్లు కవి యిందు తెలిపినాడు. స్వయం పరసమయమున దమయంతి లోకమాత యగు హైమావతిని ప్రార్థించినట్లు ఆమె, ప్రత్యక్షమై యమయంతికి నలుని జూపినట్లు నిందు కల్పిం

పబడినది. ఈ కల్పనము మహాభారత నలకథలోగాని, ఇతర నలకథా కావ్యములలోగాని లేదు.

వివాహానంతరము నందమయంత్రులు పార్వతీపరమేశ్వరులను ధ్యానించినట్లు నిందు తెలుపబడినది. భీమరాజు దమయంతిని యత్తవారింటికి పంపునపుడు నీతులనుపదేశించెను. గురుజనముల నేమరుపాటులేక సేవింపుమని, ప్రయజనులను సఖురాండ్రనుగారవింపుమని, పరిచారికులయొడ నెనఱుకుమని అతిథులనాదరింపుమని. సపత్నులతో సఖ్యపడుమని, ఇంటిలోని పశుపక్ష్యాదుల నాకలి దప్పలు గ్రహించి యన్నపానీయములనిమ్మని భీమరాజు కుమార్తె నుద్దేశించి పలికినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. అడుబిడ్డల నత్తవారింటికి పంపునపుడు తగిన నీతులు చెప్పి పంపుట తెలుగు ప్రజల ఆచారము అదే విధముగ మామ అల్లునకు నీతిగరపుట ఆచారమే. ఈ సన్నివేశము శాకుంతల నాటకములో కణ్వుడు శకుంతల, దుష్యంతులనుద్దేశించి పలికినమాటలను దలపించుచున్నది.

శకుంతలనుద్దేశించి కణ్వుడు చెప్పిన పలుకులివి:

“ గురులకు సేవ జేయుచును గుంగతి జూడు నీ సపత్నులన్
వరు డలుకన్వహించినను భర్తవిరుద్ధపు గాకు మీసునన్
పరిజనులందు జూపుము కృపంగడు బొందకు భాగ్యగర్వమున్
తిరిగిన నిట్లు, శాంతురు సతీత్వము శాంతలు వింద్యలొందుచోన్ ”

దుష్యంతుని యుద్దేశించి కణ్వుడు చెప్పిన మాటలివి:

“ మమ్ములనత్తపోధనుల మాన్యభావత్కులమున్, స్వబంధులన్
సమ్మతి వేడ కీయెయెటోపల్పిన నీపయిక్కార్మి. నెంచి మా
కొమ్మనునేలు కొమ్మ, సరికొమ్మలతో సమగౌరవంబునన్
దిమ్మటిదెల్ల భాగ్యమగుపేర్కొనరాదది యింతి బంధువుల్ ”

(అభి. శా. చతుర్థాంకము)

శాకుంతలము నాటకమున శకుంతలకు గౌతమి ప్రభృతులు సతీధర్మములు వివరించినట్లే యిందు బ్రాహ్మణస్త్రీయగు ఆచార్యాణి దమయంతికి సతీధర్మములను ప్రబోధించినది. మగడు శయనించిన పిమ్మట శయనింపుచు. నతనికంటెముందు నిద్రమేల్కొని తత్పాదములకు మ్రొక్కినితకృత్యములకు పాల్గొన వలెనని సంతోషముతో ప్రతికార్యమును నిర్వర్తింపవలయునని. పూజోపకణములు దానేయొచించి సమకూర్పవలెనని. పతిభుక్తశేషమారగింపవలెనని. అతడు పండించు నెడ ననుగ్రహింపవేడవలెనని. నిష్కారణముగ పతియనుజ్ఞలేక పొరి గిండ్లకు పోకూడదని. ఇంటి రహస్యముల నితరులకు చెప్పరాదని. రజస్వలయైనప్పుడు మగని జూడతగదని. నగ్నయై జలకమాడవగదని. రోలు, రోకలి, తిరుగలి. సాన, కత్తిపీట వీనియందు కూర్చుండరాదని. అంతియేగాక. పతిని గూడిన ఘాతయగునని. మగనికంటెముందు భుజించిన సజయగునని. భర్తగొట్టిన తిరిగికొట్టునది బిడతమగునని. అతనితో మాటకుమాట నెదిరించునది సారమేయమగునని, క్రీగంట పరుని జూచిన గిల్లకన్నుగల్గదగునని, భర్తను దూషించిన మూగయగునని ఆచార్యాణి దమయంతికి సతీధర్మములను వివరించినది. అంతేగాక ఆచార్యాణి దమయంతికి పతివ్రతాధర్మములు కూడ చెప్పినట్లు ఈ నాటకమునందు తెలుపబడినది. ఈ సతీధర్మములు భారతమునందుగాని. ఇతర నలకథా కావ్యములందు కాని కానరాదు.

అడవిలో తిరుగుచున్నప్పుడు దమయంతి నలునితో పిదర్భకు పోవుదమని చెప్పగ నలుడందులకు “ ఆరిగియత్తవారింటికి. చెడి చెల్లియింటికి పోజనదని ” చెప్పినట్లు ఇందు కల్పింపబడినది. లోక ప్రసిద్ధములయిన ఇట్టి సామెతలు ఈ నాటకమున కోకొల్లలు. ఈదాహరణమునకు “ చేతులు కాలిన పిదప ఆకుల పెదకినట్లయ్యె ” ఇది నలుడు పాక్షశాలలో విధిని గూర్చి చింతించుచు చేజేతుల దమయంతిని దూరముచేసికొంటినదని బాధపడు సంపర్మములోనిది.

“మూలిగే నక్క మీద తాటికాయ పడినట్లయె” “ముల్లుదీసి కొట్టడనిన చందమాయె” “తినబోవు రుచి నుడుటెందులకు” ఈ మాటలు బాహుక రూపమునందున్న నలుడు అత్యంతముగ అనుకొన్నవి. వాస్తవముగా దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమును విని బాహుకు నకు కలిగిన చైతన్యము ఈ మాటలకు దారితీసినట్లు నాటకకర్త కల్పించెను.

ఆడవిలో కాలనర్పమును జూచి భయపడి దమయంతి తన కుమారుడగు ఇంద్రసేనుని దలచి దుఃఖించినట్లు ఇందు కల్పింపబడినది. రాజ్యబహిష్కరణకు మునుపే దమయంతి బిడ్డల నెడబాసినది. ఆడవిలో నిద్రించు సమయమున భర్త నెడబాసినది. ఇప్పుడు ఒంటరినైనది. భారతకథలో భర్తను దలచి దుఃఖించినది. కుమారుడు తల్లిదండ్రుల ప్రతిరూపుడు. జీవన స్వరూపుడు. అట్టి కుమారుని యిక ముందు చూచుభాగ్యము తనకు లేకపోవుటదలచి దమయంతి దుఃఖించినట్లు నాటకకర్త మార్చెను. భారతకథలో చేది రాజపత్ని పేరేమో తెలియకున్నది. ఇందు విమలాదేవియని తెలుపబడినది. విమలాదేవి దమయంతి వృత్తాంతమును సవిస్తారముగ విని “మంచి వారికే కష్టములు సంభవించుచుండును. అది భగవానుని పరీక్ష. ఆ పరీక్షను తీర్చులయున వారలీ యిహమున కిర్తిమంతులై పరమున నుత్తమ గతిని పొందుదురు. నీవు విచారముడిగి మాయొంటనుండి చేతనగు పనులు చేయుచుండు” మనెను. ఇది మాతనాంశమే.

కష్టములందుండువారే నిజముగ భగవంతుని ధ్యానింతురు. మంచి వారికి కష్టములు ఎక్కువగా నుండును. ఇది లోకానుభవ విషయమే. కలిపురుషుని యాజ్ఞతో కర్కటకుడను పాము నలుని కరచినట్లు ఇందున్నది. నలునకు మేలు చేయదలచి రానున్న అజ్ఞాత వాసమును వికృతరూపమునకుపయుక్తముగ నుండునని కర్కటకుడు కరచినట్లు భారతకథలో నున్నది. క్షీకలినలునకపకారి. అపకారితో చెలిమిచేయువాడు కూడ అపకారి. నాటక కర్త నలునకపకారము

చేయుటకై కర్కటకుడు కరచినట్లు కల్పించి, కథాచిత్తమునకు దోహదమిచ్చెను.

నలాన్వేషణకై బయలుదేరి చేదిపుర రాజాంతఃపురాంగణమున సుదేవు, పర్వాదులు పరస్పరము మాట్లాడికొనినట్లు, వారి సంభాషణ ములవలన ఏదేశమున ఈతిబాధలేక ప్రజలు సుఖశాంతులై ఉందురో ఎచట చతుర్వర్ణముల వారు ప్రేమభావమున పరస్పర సహాయయొన రించుకొనుచు, ధర్మమార్గమున తప్పక సంచరింతురో, అచట నల చక్రవర్తి యుండును. అచ్చట యజ్ఞయాగాది పుణ్యకర్మలు ప్రవర్దిల్లును. అచ్చట ధనధాన్యసంపదలు వర్దిల్లును. ఆ సలక్షణములను బట్టి ఆ మహానుభావుని కనుగొనవలయునని చెప్పినట్లు ఇందు కల్పింపబడినది. ధర్మరాజు నలచక్రవర్తివలె పుణ్యశ్లోకుడు. ఇతడు తనతమ్ములతో విరాటు రాజుదగ్గర అజ్ఞాత వాసము గడుపు సమయమున పాండవులకనిపెట్టుటకు ఎవరికి సాధ్యముకాకపోయెను. భీష్మునకు మాత్రము తెలియును. ఏదేశమునందు పాండవులుందురో ఆ దేశము సర్వసమృద్ధికలిగియుండునని విబదితరు దేశములలో విరాటు రాజు దేశము సర్వసమృద్ధిగల దేశమగుటచే అది పాండవులుందు చోటని భీష్ముడు సులభముగ గ్రహించెను. ఈ విషయమును దుర్యోధనాదులకు చెప్పలేదు. చెప్పినచో పాండవులు యధాప్రకారము అరణ్యాజ్ఞాతవాసములు గడపలనివచ్చును. భీష్ముడు ధర్మపక్షపాతి పేరునకు కౌరవపక్షమునందుండినను పాండవులకతమ చేసిన సహాయము భారతకథలో మరువరానిది. ఇచట పర్వాద, సుదేవుల ఊహ భీష్మునియాహవంటిది. ఋతుపర్వుని రాజ్యము సస్యశ్యామలముగ నుండుటచే నలుడు అక్కడ నుండునని తెలుపుటకై నాటకకర్త ఈ మార్పును కల్పించియుండును. అశ్వశాలలో దమయంతినిగూర్చి బాహుకుని అవేదనను కరుణరసోపేతిముగ నాటకకర్త చిత్రించెను. అదే విధముగ వాణ్ణర్యుడు దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవర వార్త చెప్పినపుడు నలునకు కలిగిన భావచైతన్యమును కడుంగడు రమ్య

ముగా నాటకమున చిత్రింపబడినది.

ఇట్లు భారతములోని నలోపాఖ్యానమును గ్రహించి శాస్త్రీగారు లోకసహజసిద్ధమైన విషయములను కల్పించి రసాచిత్యముగ ఈ నలకథా నాటకమును రచించెను.

5. 6. 5 సీతారామకవి - మంజుల నైషధము

(చిత్రనళీయము):

ఐదంకములుగల నలకథానాటకమిది. ధర్మవరము రామకృష్ణ మాచార్యులు వ్రాసిన “చిత్రనళీయ” మను నాటకము తరువాత వెలువడినది “మంజుల నైషధమును చిత్రనళీయము” ఒక నాటకమును అనేకులు అనేక రీతులుగ వ్రాయుటచే కవి ప్రత్యేకముగ ఈ నాటకము వ్రాసి, నారాయణ పరమనామమున కంకితమిచ్చెను. చిత్రనళీయమునకన్న మిన్నగ వ్రాయవలెనని తలంపు కవికి లేదు. కాని కథాగౌరవమే ఈ నాటకరచనకు దారితీసినది. ధర్మవరమువారి చిత్రనళీయము లోని అంక విభజనయే యిందును చేయబడినది. కథావిషయములో చిత్రనళీయ నాటకమునకు ఈ మంజుల నైషధ నాటకమునకు భేదమేమియు గానరాదు. రచనావిషయమునందు మాత్రము కొంత వ్యత్యాసము గోచరించును. సుదేవుడు భీమరాజునకు నలుని చిత్రపటమును జూపి -

“మనదమయంతికి నలుడు

ననముండగు నలునకు దమయంతియు భారా

ఘనముగ నొప్పుదునుందురు

వనజాక్షుడు లక్ష్మీయట్లు పార్థివచంద్రా”

అని వివరించినట్లున్నది.

చిత్రనళీయములో లేని మరొక మార్పు ఇందు గోచరించును.

కలి మిత్రులు కామ, క్రోధ, లోభ దేవుళ్ళు. మా న వు ని సంతత సౌఖ్యాబ్ధిలో నోలలాడించునది కాంతయని. 'ధనమూల మిదం జగత్' అనుటకుంటే "కాంతమూల మి దం జ గ త్" అనుట యుక్తముగా నుండునని, ఈ కాంతమూలముగానే తానీ జగమును పాలించు చున్నాడని, అందులకే కలిరాజు తనకు ప్రథమస్థానమిచ్చెనని కామ దేవుడు వక్కాణించెను. క్రోధుడు ప్రవేశించి "వ్యామోహతీతాత్ము లయిన స్త్రీ పురుషుల ప్రణయకలహమునందు కూడ తాను స్థానము నాక్రమించెనట్లు" చెప్పెను. లోభుడు ప్రవేశించి "ధనమూలమిదం జగత్" అను మాట సత్యమని, లోభముతో డబ్బు సంపాదించవలెనని తిండి తీర్థములు లేక డబ్బు సంపాదించి భద్రపరచవలెనని బ్రహ్మ రాత్రిని సృష్టించకుండ యుండినచో బాగుండెడిదని బాధపడినట్లు నిందు తెలుపబడినది. ఈ విషయము చిత్రనళియము నందు గాని, భారత కథయందుగాని కానరాదు. కాని శృంగార నైషధమునందు వీరిప్రత్యేక లక్షణములు నుగ్గడింపబడినవి.

కలి ప్రవేశవార్తను భటుడు వినిపింపగ దమయంతి కలవరపడి నది. దమయంతిని నలుడిట్లు ఓదార్చినాడు.

"అనతం చాడగ లేక మాటపయి రాజ్యస్థ్రీల నర్గాధిపు
 పృథ్వీనిచ్చి మహోగ్రహనబతుముత్సృంతున్ సతీరత్నమున్
 జనుదేరంజని, వారణావతములోశాతోదరిన్ విక్రమం
 బును గావించుడు దాను సీమనిక్కరుంబున్ బొందియాపై జగ
 ద్వినుతింగొన్నత్రిశంకసూను వినచోబింబాధరీ ఛారుణిన్"

హరిశ్చంద్రుని గుర్తుచేసి నలుడు తన భార్య స్వాంతమును కుదుటపరచినట్లు నిందు తెలుపబడినది. జూదమాడుటకు పుష్కరుడు నలుని సమీపించినపుడు దమయంతి పుష్కరుని ప్రణాళిక సర్థము చేసి కొన్నట్లందున్నది. స్వయంవరానంతరము నలునితో కలహించి.

పుష్కరుడు మర్యాదతో సన్నిహితుడగుట దమయంతికి అనుమానా
స్పదమయినది. ఇది దమయంతికి గల శార్వదీక్షానిపుటను చాటు
చున్నది.

జూదమునకు రమ్మని పుష్కరుడాహ్వానించినపుడు నలుడు
జూదమాడుటకు నిరాకరించి దూత్యము వలన కలుగు కీడుల నిట్లు
గడించినాడు.

“పాపమొదవు గీర్తియు నెడదాయు ధనము
నాశనంబగు వైరమున్ గలుగజేయు
నందు చేత దృశించెదరాద్యలెల్ల
జూదమును దమ్ముడా యిట్టి బొప్పవలదు”

కర్కెటకుడు నలుని విషపూరితునిగా జేసి తన విషము దేవేం
దుని ప్రభావము వలన అమృతముగా మారునని నలునకుచెప్పెను.
దేవేందుడు నలునికుపకారి. నలుడు గడపవలసిన అజ్ఞాతవాసము
నకు వికృతరూపము సరిపోవునని, ఆ విషము విషముగా ప్రవర్తించి
నచో అపాయకరమగునని, అట్లు గాక అది ఉపకారికావలెనని నాటక
కర్త దేవేందుని ప్రభావమునిందు కూర్చెను.

దమయంతి చేదిపురమున విమలాదేవి దగ్గర గంధముతీయు
దాసిగా నుండినట్లు చిత్రసళీయము నందున్నట్లైయుండును గలదు.
కాని ఇందొక మార్పుచేయబడినది. నిరంతరము భర్తను ధ్యానించుట
వలన గంధము సరిగా తీయలేకపోయినట్లు, భీమపురి నుండి
బ్రాహ్మణుడు వచ్చినట్లు విసబడితనకు ఎడమకన్నదరుట గుర్తించి,
ప్రయాణసూచన తనకు లేదని, పయనమే తనకు తప్పదనినప్పుడు
స్థలభ్రంశము కాగలదని బాధపడినట్లు నిందు కల్పింపబడినది. స్త్రీకి
ఎడమకన్నదరుట శుభసూచకము.

ఈ విషయములో తప్ప చిత్రసళీయ నాటక కర్తకు ఈ నాటక

కరకు భేదమేమియులేదు, చిత్రనశీయ నాటక కథానంవిధానమే
యందు కార్యబడియున్నది.

5.6.6 రెండుపాతల లక్ష్మీ నరసింహశాస్త్రి

నలచరిత్ర నాటకము:

సలదమయంతుల వివాహసంతరముగల ఉత్తర కథావిశేష
ములున్న నాలుగంకముల నాటకమిది. పూర్వసలకథా భాగము నెందు
లకు వ్రాయలేదో కవి చెప్పలేదు. పూర్వకథాభాగము శృంగార రస
భూయిష్టమైనది. ఉత్తర కథాభాగము కరుణరసోపేతమైనది. శృంగార
ముకంటె కరుణము ప్రేక్షకులను ద్రవీభూతముచేయునని నాటకకర్త
భావించియుండును. అదియునుగాక సలదమయంతుల పెండ్లి పరకు
బరిగిన కథలో మలుపులులేవు. కథ సాఫీగా సాగినది. తరువాతి కథ
విన్ని పంకరలు తిరుగవలెనో అన్ని పంకరలు తిరిగినది. సలుడు
దమయంతిని పదలివెళ్ళినపుడు పాము కరచుట, అదే విధముగ
దమయంతి ఒంటరిగ తిరుగుచున్నపుడు పాముకరచుట, సలుడు
యుతువర్షునాశ్రయించగా దమయంతి చేదిరాజుపత్ని నాశ్రయించినది
చారి పునస్సమాగమమునకు వివిధ పన్నాగములున్నవి. ఇవన్నియు
పంకరడంకరలు తిరిగిన సన్నివేశములే. ఇవన్నియు కరుణార్థస్ఫూర
కములే. ఈ నాటకకథలో సలుని కంటె దమయంతి పాత్రకు ప్రాధా
న్యమెక్కువ. కథయంతయు దమయంతి మీదుగనే జరిగినది.

కలిప్రేరణచే పుష్కరుడు సలుని జూదమున కహ్వానించుటతో
ఈ నాటకకథ ప్రారంభమగును. పక్షులు వస్త్రమునపహరించినపుడు
సలుడు సిగ్గుపడెను. అందులకు దమయంతి అన్నమాటలు గమనింప
దగినవి. “నాథా ! గడచినదానికై పగవకుడు. మనమేకవస్త్రధారు
లయియున్నను నీయరణ్యముననపహసించు వారులేని కరముణున
మనమదృష్టవంతుల” మని చెప్పినట్లు ఇందున్నది. రాజదంపతు

లయిన నలదమయంతులు అరణ్య వాసమనుభవించుట దురదృష్టము. ఈ దురదృష్టములో ప్రక్షులు కట్టువస్త్రమునపహించుట మరీ దురదృష్టమే. ఇట్టి దురదృష్టములో ప్రజలెవ్వరు తమను చూడక పోవుట అదృష్టము. అరణ్యమగుటవలన అదృష్టమైనదని, లేనిచో పరాభవముకలుగుట తథ్యమని దమయంతి యభిమతము. కష్టకాలమునందు భర్తకేవిధముగా చెప్పినచో మతి స్థిమితముకలుగునో ఆ పద్ధతి భార్యకు తెలిసియుండవలెను. అందులకే విజ్ఞులు ఉత్తమస్త్రీ లక్షణములను తెల్పుచు స్త్రీకి కార్యేషు మంత్రిగా నిర్వచించినారు. నలుడు దమయంతిని విదర్భకుపోయి సుఖముగానుండుమని యాదేశించెను. భర్తలేని సుఖజీవితము నిష్ప్రయోజనమని దమయంతి యనిన మాటలు గమనింపదగినవి.

“ ఈరు లేరేని సుఖములనిద్యునట్టి
దై నజనకుని యిల్లు నాకబధరంబె
ఈరెకలిననాకు వేరేల నాడ
కారుటడతియునందన కల్పమరయ ”

(నల. ద్వితీయాశ్వాసం,)

అదే విధముగ బోయవానిని శపించి తనవలె పతివ్రత తల్లుల బోలికి పోయినవారికి కూడా ఈ శిక్ష తప్పదని దమయంతి చెప్పినట్లున్నది. దమయంతి తన పాతివ్రత్యమహిమచే అగ్ని బుట్టించుట, అగ్నినిబూచి భయపడి బోయవాడు దమయంతి పాదములపై బడుట దమయంతి తిరస్కరించుట, వాడగ్నికి ఆహుతి యగుట, దమయంతికి అగ్నిబాష్పాలు ఎదురగుట, తన పాతివ్రత్యమహిమచే ఆ యగ్ని చల్లబడుట, అను సంశములందు నూతనముగ కల్పింపబడినవి. చేదిరాబపత్ని కుశలప్రశ్నలతో ప్రశ్నించినపుడు దమయంతి నలుని గురించి లోన చింతించి “ ఉద్వాసలతకును, అడవి తీగకు గల తార తమ్యమూహించి, తానెక ఉద్వాసలతనని, విధిప్రేరణచే అడవితీగగా

మారితినిని " చెప్పినది. అందలి గూఢార్థమును రాజమాత గ్రహించి నట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

దమయంతి చెలికత్తెలగు మాలతీ సరోజలు నలుని నిందించుచు " స్త్రీల చిత్తముల సాకుమార్యమెరుగని పురుషులతిదుర్విదగ్ధులు సుమా !" అనిరి. స్త్రీ పురుషసకాత్మబంధువు. బంధుత్వమనునది కేవలము శరీరమునకు సంబంధించినది కాదు. ఆత్మకు సంబంధించినది. అట్లుగాక శరీరమునకు సంబంధించినదే అయినచో అది చిరకాలము బంధుత్వముగా నిలువదు. స్త్రీల మనసులందున్న సాకుమార్యమును పురుషుడెరుగవలయును. అదే విధముగా పురుషుని చిత్త సాకుమార్యమును స్త్రీ తెలిసికొని ప్రవర్తించవలయును. అప్పుడు ఆత్మబంధువనుమాటకు అర్థముండును. సంసారసాగరమను రెండెట్లు బండికి స్త్రీ పురుషులిరువురు రెండు చక్రముల వంటివారు. ఏ ఒక చక్రము లేకపోయినను బండిముందుకు సాగదు. అదే విధముగా వీరిరువురలో ఏ ఒక్కరు లేకపోయినను సంసారము సాగదు. స్త్రీ సుఖము పురుషుడు, పురుషుని సుఖము స్త్రీ కాంక్షింపవలెనని నాటక కర్త లోకమునకు తెలియజేసెను. కలి ముష్కరదేశపురాజని, కలి పుష్కరులు నలుని ప్రతాపమునకు భయపడి పారిపోవజూచిరని, నలుడు కలిచేయిపట్టుకొని నిలబెట్టెనని, కలి పారిపోవుట చూచి పుష్కరుడు వ్యధచెందెనని, కలిచేయిని వదలినతర్వాత నలుడు పుష్కరుని చేయిపట్టుకొనెనని, కలిపుష్కరుల దీనభావమును గ్రహించి నలుడు వారిని వదలెనని ఇందు కల్పింపబడినది. ఇది నలుని ఉదారగుణమునకు ప్రబల నిదర్శనము.

ఇట్లు నాటక కర్త భారతమందలి నలోపాఖ్యానములోని ఉత్తర కథా భాగమును గ్రహించి, దమయంతి పాత్రకౌచిత్వము కల్పించి ఈ నాటకమును వ్రాసినట్లు గమనింపవచ్చును.

5. 7. మొసలికంటి హనుమంతరావు

‘దమయంతి’ ఏకాంకిక:

మొసలికంటి హనుమంతరావు దమయంతి అను పారాజిత
ఏకాంకికను రచించినాడు. ఇందు దమయంతి స్వయంవర ఘట్టము
కుతూహలము గలిగించు విధముగ రచింపబడినది. చిన్న నాటికయై
నప్పటికిని ఇది ప్రశస్తతమైన యోగ్యముగా నున్నది.

6. జానపద సాహిత్యములో నలకథ

తెలుగులో శిష్టసాహిత్యమునందు వలెనే జానపద సాహిత్యమునందును నలకథ విపుల ప్రచారము పొందినది. విశేషించి నలకథ శిష్టపండితులకంటె జానపదులనే ఎక్కువగా నాకర్షించినది. జానపదులకు పురాణ పఠనముపై పీఠి మెండు. మహాభారత పురాణాంతర్గతమైన సులోపాఖ్యానమును జానపదులు తాము భావించిన రీతిలో కొంత మార్పుతో తమ ఆచారముల తగుగుణముగ చెప్పకొనుచుందురు.

జానపదులు చెప్పకొను నలకథ శిష్టసాహిత్యములోని నలకథకంటె కొంత వ్యత్యాసముగ కనిపించును. నలకథకు సంబంధించిన జానపదుల అభిప్రాయములు గ్రంథస్థమైనవి కావు. మౌఖికమైనవి. శిష్ట జానపద సాహిత్యములలో నలకథకున్న భేదము రచనా సంబంధమైనదే కాని కథాసంబంధమైనది మాత్రము కావని తెలియుచున్నది.

ప్రత్యేకముగ నలకథను చెప్పకొనుటలో జానపదులకొక అభిప్రాయమున్నది. నలకథా పఠనం శ్రవణముల వలన పుత్రసంతాన హినులకు పుత్రప్రాప్తి కలుగునని, దరిదుర్లకు ధనము చేకూరునని, శనిచేత పీడింపబడువారు సుఖసంతోషములతో నుందురని, దే శ మునందేర్పడిన క్షమాది బాధలు తొలగిపోవునని, ఔషధములకు నివాసముకాని పెద్దరోగములు కూడ నయమగునని, పాపాత్ములు పుణ్యాత్ములగుదురని జానపదుల ప్రగాఢ నమ్మకము.

జానపద గేయ సాహిత్యములో నలకథకు గల ప్రాచుర్యమును, నలకథలో వ్యక్తమగు జానపదుల మనోగత భావములను తెలిసికొందము.

నలుని ధర్మపరిపాలనలో పరస్పరము కలహించువారలు వెదకిన తేరని, భిక్షటనముండెడిదికాదని, నూరు మాడలకు నెలకు పావుల (ఇరవై ఐదు పైసలు) వడ్డీ చెల్లించెడివారని, విస్తారమైన భూభాగమును రాజు ప్రజలకు గుత్తకచ్చి పది భాగములలో ఒక భాగమును తీసికొని తక్కిన తొమ్మిదిభాగములను వారికిచ్చెడివాడని, ఒక రూకకు పుట్టెడు ధాన్యము (66 శెర్లు) లభించుచుండెడిదని జానపదుల యందు వ్యాప్తియందున్న నలకథను బట్టి తెలియుచున్నది.

శృంగారనైషధమునందు నలుని రూపగుణములను దెల్పునందర్భమున సుమారు 40 పద్యములున్నవి. అందు రెండు లేక మూడు పద్యములందు మాత్రమే నలుని ధర్మ పరిపాలనను గూర్చియున్నది. జానపదులు నైషధకథావిషయమును గ్రహించి నలుని సత్య ధర్మ పరిపాలనను మరికొంత విపులముగా వివరించి యున్నారు. చక్రపురి రాఘవాచార్యుని ద్వీపద నలచరిత్రలో నలుని సత్య పరిపాలనను వివరించు సందర్భమున గోవ్యాఖ్య సంచాదమున్నది. పులి నీరు త్రాగుటకై కొలను సమీపించినది. అదే సమయమున ఆవు కూడ నీరు త్రాగుటకై కొలను దగ్గరకు వచ్చినది. ఆవు నీళ్ళు త్రాగి తన తోకతో

కొలను లోని బురదను పులిపైకి విసరినది. బురద తనపై పడగ పులి కోపించి “ఇది నలుని పరిపాలనకదా. నీకు నా వలన భయము లేదు. న ల చ క్ర వ ర్తి పరిపాలనానంతరము నైన నిన్ను పట్టి చంపుదు ” నని బెదిరించగ విష్ణుచక్రము వచ్చి పులి కంఠమును ఛేదించినది. పులికి, మేకకు సంవాదము జరిగినట్లు. విష్ణుచక్రము వచ్చి పులి శిరస్సు ఖండించినట్లు జానపదులలో ప్రచారమయిదున్న నలకథయందున్నది. ఈ సంవాదమునుబట్టి నలుని పరిపాలనలో బలవంతులు బలహీనులను హింసించుట లేదనుట తెలియుచున్నది.

నలుడు మంత్రితో వసంత కాలమున ఉద్యానవన విహారము నకు వచ్చి హంసల గుంపును జూచినట్లు, ఆ హంసలలో బంగారు రేకులవంటి ఈకలుగల హంస నలునకు కన్పించినట్లు. దానిని పంజరము నందుంచవలెనని నలుడు పట్టుకొనినట్లు జానపదులు చెప్పకొను నలకథ యందున్నది. కాని శిష్టసాహిత్యములో హంస బ్రహ్మకు సారధ్యము వహించునదిగ, నలదమయంతులకు సంగమ కారణ దూత యైనకలహంసగ చిత్రింపబడియున్నది. సంతాన ప్రాప్తికై నాగులమ్మ కామమ్మ, సాంచారమ్మ, రెడ్డెమ్మ వంటి గ్రామదేవతలను భీమరాజు ప్రార్థించినట్లు, వారి వరప్రభావముచే దమయంతి జన్మించినట్లు జానపదులు తమ మనోభావములకనుగుణముగ నలకథలో కల్పించి నారు. జానపదులలో గూడుకట్టుకొనియున్న మూఢవిశ్వాసములకిది ఒక నిదర్శనము.

జానపదుల నలకథలో హంస దౌత్యమునందు హంస నలదమయంతులతో మాట్లాడినట్లు కనిపించదు. నలుడు దమయంతికి ప్రేమతో వ్రాసిన ఉత్తరమును హంస తన ముక్కున కరచుకొని తెచ్చి దమయంతి చేతికిచ్చినది. అదే విధముగ దమయంతి వ్రాసిన ఉత్తరమును హంస నలునికిచ్చినది. ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములవలననే నలదమయంతుల మధ్యప్రణయభావమేర్పడినట్లు జానపదులుభావించిరి

పక్షయైన హంస మాట్లాడుట అనహజమని కాబోలు ఇట్లు భావించుట జరిగినది. హంస వాక్పాతుర్యము చేతనే నలదమయంతులు పరస్పరము ప్రేమించుకొనినట్లు శిష్టసాహిత్యములో తెలుపబడినది.

శుక్రవారము దమయంతి తలస్నానముచేసి, ఉతికిన వస్త్రములను ధరించి పుష్పములకొరకై చెలికత్తెలతో కలిసి ఉద్యానవనమునకు వచ్చినట్లు, జానపదులలో వ్యాప్తియందున్న నలకథలో కలదు. ఈనాటికి తెలుగుపల్లెలలో స్త్రీలు శుక్రవారము తలస్నానము చేసికొనుట ఆచారముగ నున్నది. దమయంతి శుక్రవారము తలస్నానము చేసినట్లు జానపదులు భావించుట దీనికనుగుణముగనే యున్నది.

దమయంతి నలుని మీద ప్రేమ పెంచుకొని నిద్రాహారములు మానినది. ఈ విషయమును భీమరాజు చెలికత్తెలద్వారా తెలిసికొని “అడుబిడ్డలగన్న తండ్రి పొరుషము చెడునని పెద్దలు చెప్పినమాట నిజమని” వాపోయినాడు. “నలచక్రవర్తిని పిలిపించి దమయంతి యిచ్చెదమనుకొన్నచో నీకులమేమి, గోత్రమేమి? అని చురుకనగా అడుగును. ఇలసంతముగ నలుని లోబరుచుకొన వలయుననినచో తనగా శక్తి లేదని” భీమరాజు దుఃఖించినట్లు జానపదులు భావించిన నలకథలో వర్ణితమైనది. సాధారణముగ అడుబిడ్డలను కనిన తల్లిదండ్రులు తమ కుమార్తె కొరకు వరునితో పెండ్లిచేయులేక ఎదుర్కొను ఈ సమస్యను జానపదుల భావముల కనుగుణముగా చక్కగాచిత్రీతమైనది.

నారదుని ప్రబోధముచే ఇంద్రాగ్ని యమవరుణులు దమయంతి స్వయంవరమునకు వచ్చినట్లు శిష్ట సాహిత్యములోని నలకథను బట్టి తెలియును. దమయంతి స్వయంవర సంభ్రమము ముల్లోకములందు వ్యాపించినదని, ఆ సంభ్రమ భ్వని విని దేవతలు ఆమెలకు తామె స్వయంవరమునకు వచ్చినట్లు జానపదులయందు ప్రచారమునందున్న నలకథలో వర్ణితము. ఒకరి ప్రబోధము పలసి

దమయంతి మీద దేవతలకు మోహముకలుగుట అభిమతము కాదు. దమయంతి స్వయంవరవార్త దేవతలకు తెలిసియే యుండునని జానపదుల నమ్మకము.

కొన్ని అమూల్యమైన మూలికలతో తయారు చేయబడిన 'కావు' ను జంద్రాదులు నలునికి ప్రసాదించినట్లు ఆ కావును నొసటను పెట్టుకొనగనే నలుడు దమయంతి యంతఃపురము చేరినట్లు జానపదులు కల్పించినారు. శిష్టసాహిత్యములోని నలకథలో దేవతలు ప్రసాదించిన తిరస్కరణీ విద్యా ప్రభావమునే నలుడు దమయంతి యంతఃపురమునకు ప్రవేశించి నట్లున్నది.

దమయంతి స్వయంవరమున నలాకారులైన దేవతలను వారికి గల కొన్ని ప్రత్యేక లక్షణములనుబట్టి గుర్తించినట్లు జానపదుల నలకథలో తెలుపబడినది. కాళ్ళు భూమిపై వ్రాలకుట కనుకెప్పు పాటు లేకుండుట ధరించిన పూలమాలలు వాడకుండుట అను లక్షణములుగలవారిని దేవతలుగాను, ఈ లక్షణములు లేనివారిని నలునిగాను దమయంతి గుర్తించి అతని మెడలో పుష్పమాల కెసినది.

నలదమయంతుల పెండ్లి సాంప్రదాయముగ జానపదుల మనోభావముల కనుగుణముగ జరిగినట్లు వర్ణితము. అత్తవారింటికి వచ్చునపుడు దమయంతికి తల్లి కొన్ని నీతులు పదేశించుటయనది తెలుగు దేశమునందు అనాది కాలమునుండి పాటించుచున్న ఆచారము.

కలిపురుషుగ జానపదులు శనిగా వ్యవహరించినారు. దమయంతి స్వయంవరమునకు వివిధ రాజులతోపాటు శని కూడ వచ్చినాడని, అందరిని నిరాకరించి దమయంతి నలుని వివాహమాడుటతో శనికి కోపము వచ్చినదని ఒకరిని బాధించి సంతసించుటయే శనిః ప్రియమని, దమయంతి పట్టినప్పటి నుండి ఎప్పుడు ఆమె పెరిగి పెద్దదగునో యని శని ఎదురుచూచుచుండెనని, ఆ ఆశ నలదమయంతుల వివాహముతో నిరాశగా మారినదని జానపదులు కల్పించినారు. తనను

కలిగివున్నది కోపముతోనే శని నలవమయంతులకు పరస్పర వియోగము రాజ్యభంగము కలిగించుటకు ప్రయత్నించినాడు. సామాన్యులగు ఈ లోకములో అసుయాపరులు ఇతరుల కలిమిని, బలిమిని జూచి పిర్బుకనలేక వారికి కష్టములు కలిగించుచుందురు. అట్టి అసుయాపరులలో శని ఒకడని జానపదుల భావము.

శని నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించుటకు చిరకాలము నిరీక్షించి, ఒకనాడు పాదములో ఒకించుక తడియక నున్నపుడు శని నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించెను. పాదములు కడుగకుండా అశుభముగా నున్న వ్యక్తిని శని పట్టునని, కాళ్ళు తడిసీ తడియక కడుగకునని పాదములను శుభ్రముగ కడుగు కొనవలయునని భావించుట దానపదులలో నేటికిని గలదు.

శని ప్రభావముడైన నలుడు పుష్కరునకు జూదమున రాజ్యము కల్పించెను. రాజ్య బహిష్కృతులయిన నలవమయంతులు అడవిలో పట్టణము పట్టుకొనబోయి శని మాయచేతను వస్త్రములను దొంగిల్లుకొనిరి. "దైమిదు ఒట్ట పట్టులెత్తుకుపోయే కష్టపురాజుల"నే సామెత తెలుగులో ఈన్నది. ఇది నలచుహారాజు కథతోనే పుట్టియుండును. వెలది, జూదము, పానము, వేట, పరుకు ప్రల్లదము, దండము పరుషదనము, సామ్యునిప్రయోజనము వంటి నష్టవ్యసనములందు మనుజుడు తగులుకొనరాదని, జూదము వలననే కదా ధర్మరాజు నలవక్రపర్తి వంటి రాజులు రాజ్యము కోల్పోయిరి జానపదులు నేటికిని చెప్పికొనుచుందురు. అరణ్యమున దుర్బల కష్టములనుభవించుచున్నపుడు దమయంతి తన తండ్రియైన భీమరాజుదగ్గరకు బోయి కష్టకాలము గడుపుదమని చెప్పినది. అంతటను నలుడు చెడి చుట్టముల చెంత చేరరాదని ప్రత్యుత్తర మిచ్చినాడు. సామాన్యులగు ఈ లోకములో ఐశ్వర్యవంతుడైనపుడున్న గౌరవము ధర్మరాజుగ నున్న పడుండదు. కావున ఐశ్వర్యవంతుడు చెడి చుట్టముల చెంత చేరినచో తప్పక పరాభవము చెందునను భావము దానపదులలో ప్రచారము

పొందిన నలకథలో పొందుపరచబడినది.

నలుడు చంద్ర వంశపు రాజుని శిష్టసాహిత్యమునందు కలదు. నలుడు సూర్యవంశపు రాజుని. అందువలననే రాజ్యబహిష్కృతుడయినపుడు నలునకు సూర్యవంశపు కులుగురువైన వశిష్ఠుడెదురుపడి కర్తవ్యోపదేశము చేసినాడని జానపదులు కల్పించినారు. నలదమయంతులు అరణ్యమున తిరుగుచుండగ శని బ్రాహ్మణ వేషమున కన్పించి, వారి పరస్పర వియోగమునకు నాలుగు త్రేవలు చూపినట్లు వారు ఇంద్రుడు ప్రసాదించిన మామిడి పండును కోసి తినుటకు సంసిద్ధముగ నుండగ వృద్ధ బ్రాహ్మణ వేషమున శని “ఆకలి, ఆకలి బ్రాహ్మణుని ఆకలి మానుపుడని” ప్రలాపింపగ విప్రునకాదంపతులు మామిడిపండునిచ్చినట్లు జానపదులు నలకథలో కల్పించినారు. కష్టముల మీద కష్టములు వచ్చి సర్వస్వము కోల్పోవుచున్న వ్యక్తిని శని పట్టినాడని. ఏడేండ్లశని నెత్తిమీదకూర్చుని తాండవించుచున్నదని ప్రతి మనిషిని ఏడేండ్లశనిపట్టునని, ఆ శని పట్టిన కాలమున తెలివిగల వ్యక్తి కూడ తెలివి లేని వాడుగ నుండునని జానపదులనుకొను భావములు నలకథయందు ద్యోతకమగుచున్నవి.

శని ప్రభావితులై నలదమయంతులు పరస్పరము వియోగము చెందిరి. య మ యం తి చెదిపురమునకు, నలుడయోధ్యాపురమును చేరిరి. చివరకు శని వదలుటతో నలదమయంతులు కలిసికొనిరి, ఈ కథాసందర్భమును పురస్కరించు కొనియే భార్యాభర్తల మధ్య తగవు లేర్పడి, పరస్పరము వియోగముచెంది చిరకాలమునకు సమాగమ మయినచో వీరిని శని వదలినాడని చెప్పుటకలదు.

అరణ్యమున దమయంతిని అజగరము మింగబోవ ఎఱుక రక్షించి, కామమోహితుడయ్యెను. దమయంతి తన పాతివ్రత్య మహిమచే వానిని భస్మము చేసినది. ఈ సందర్భమున పరస్త్రి సంగమము వలన కలుగు అరిష్టములను గూర్చి, పాతివ్రత్య మహిమను గూర్చి జానపదులు విశేషముగ చెప్పుకొను చుందురు.

జానపదులు రుచికరమైన వంట విషయమును గూర్చి చెప్పినపుడెల్ల, "నల భీ మ పా క" మను చుందురు. సా మా న్య ము గ ఒక్కొక్క వ్యక్తికి ఒక్కొక్క ప్రత్యేక లక్షణమలవడి యుండును. ఈ దృష్టితో చూచినచో రుచికరమైన వంట పాకముల తయారుచేయుటయందు నల, భీములకు నేర్పరితనముగలదు. అజ్ఞాతవాస సమయమున విరటుని యింట భీముడు వంటలవాడై వివిధ వంట పాకములు చేయు చుండెనని. రాజ్య భ్రష్టుడయిన నలుడయో ధ్యాపురమందు బాహుక రూపమున ఋతుపర్వుని యింట వివిధములగు వంటపాకములు చేసెనని, ప్రసిద్ధి కలదు. బాహుక రూపమునందున్న నలుని గుర్తించుటకు దమయంతి కేశిని యను దాని ద్వారా నలుని వంటకములను తెప్పించి. ఆ వంటకముల రుచి వలన నలునిగ గుర్తించినది. నలుడువంటచేయునపుడు కట్టెలు అక్కర లేదని గరిక పోచల తోనే అగ్గిపుట్టించి, తద్వారానే వంటకమును తయారుచేయువాడని జానపదులు నాపాకమును గూర్చి వి శే ష ము గా పొగడుచుందురు.

గోవ్యాఘ్ర సంవాదము వలన నలుని సత్యపరిపాలనా నిరూపణ. నలుడు బంగారు ఈకలు గల హంసను పట్టుకొనుటకు గల కారణము. అడుబిడ్డల కనిన తల్లిదండ్రుల దుఃఖములు, అడుబిడ్డలను అత్త వారింటికి పంపునపుడు చెప్ప హితోక్తులు, పరదారాసక్తి వలన కలుగు అరిష్టములు. పాతివ్రత్యమహిమ. అసూయాగ్రస్తుల మనస్తత్వము, అశుభ్యముగ నున్న వ్యక్తిని శని పట్టుట, జూదము వలన కలుగు కీడులు. శని ప్రభావములైన వారి కష్టములు, నలభీమ పాకమును గూర్చి అభిప్రాయము. సాంప్రదాయకముగ వచ్చు కొన్ని ఆచార వ్యవహారములు ఇత్యాదులు జానపదులు చెప్పకొను నల కథయందు చోటు చేసికొనినవి.

"జానపద సాహిత్యములో గేయ. వచన. రూపకములను మూడు ప్రధాన శాఖలున్నవి. గేయశాఖ కథా సహిత మనియు కథావిరహిత మనియు ద్విధావిభక్తము. కథాసహితమైన గేయములను కథాగేయము

లనియు, గాథా గేయములనియు, కథా విరహితమైన గేయములను జానపద గేయములనియు పల్లెపాటలనియు పేర్కొనవచ్చును” అని ఆచార్య బిరుదురాజు రామరాజుగారు పేర్కొనిరి. తెలుగు జానపద సాహిత్యమున నలకథాపరములైన పదములు, కథలు, గాథలు, జంగముకథలు, హరికథలు, కీర్తనలు, యక్షగానములు ఎన్నో వెలువడినవి.

6. 1 తోలేటి సీతారామయ్య నలచరిత్రపదమ :

తోలేటి సీతారామయ్య పదముగా రచించిన నలచరిత్ర ముద్రితమైనది. ఇది శార్వరి నామ సంవత్సర బాధ్యపద కృష్ణ, పంచమి సరి తిథి పరిపూర్ణమయ్యెనట. ఇది క్రీ. శ. 1900 సంవత్సరమునకు సరిపోవును. దీనినిబట్టి కవి 20వ శతాబ్ది పూర్వార్థమునకు చెందినవాడనుట స్పష్టము. కవి భీమసింగి గ్రామ వాస్తవ్యుడు. పూసపాటి విజయరామగజపతి మహారాజ తనూజుడు. అనందగజపతికి సమకాలికుడు. కృతిభర్త భీమసింగిలో వెలసిన గోపాలకృష్ణుడు. వైశాఖ పుర వాసియైన కలగల్ల వెంకటరామయ్య కోరికపై తోలేటి సీతారామయ్య నలచరిత్రను పదముగా రచించినాడట.

“ధూసురోత్తమ నీవు పూర్వంబు శశిరేఖ
పరిణయ కృమమెల్ల పదముగావించి
ప్రచురంబుగా జేసి ప్రఖ్యాతి గాంచితివి
వలవొప్పగా నివుడు నలుని చరితంబు
మృదుతరంబుగ నీవు పదముగా రచియింపు”

పామర జనములకు సన్నిహితముగ ఈ నలచరిత్ర పదము రచింపబడినది. తోలేటి సీతారామయ్య నలచరిత్ర పదమునకు పూర్వమున శశిరేఖ పరిణయక్రమమును పదముగా రచియించినట్లు తెలిసికొని తోలేటి సీతారామయ్య నలకథాప్రారంభమున కవిస్తుతితోపాటు నవ

గ్రహ స్తోత్రమును కూడ 'చేసినాడు. కథా ప్రారంభము భారతములో నున్నట్లే, ధర్మజుని ప్రశ్నమునకు సమాధానముగా బృహదశ్వదీ కథను చెప్పినట్లున్నది. బృహదశ్వడు నలకథకు గల ప్రాచుర్యము నిట్లు తెలిపినాడు.

“ ఆద్యంతము వినంగ నభిలాషగా నుండె
దయచేసి చెప్పవే తాపస్తోత్రంస
పుణ్యాత్ములె నట్టి పూర్వుల దరిత్రములు
విన్న మాత్రంబుచే వివిధ దుఃఖములు
పరిహారమగు సకల భాగ్యములు చేకూరు
భేదంబడగు మదికి మోదంబు గల్గు

కథావిషయమునగాని, పాత్రల విషయమునగాని సాధారణముగా ప్రసిద్ధమైన భారత నలకథ నడచినట్లేగాని ఇందు మార్చిమియులేదు. భారత నలకథలో స్వయంవరాగతులగు రాజుల వృత్తాంతమునిగా వారిని దమయంతి కెరుకపరచుటకు నియమింపబడిన వారిని గూర్చిగాని వివరములేవియుకనరావు. శ్రీనాథుని శృంగారనైషధమున దమయంతికి స్వయంవరాగతులను సరస్వతీదేవి జూపి నట్లున్నది. కాని ఈ పదములో సుదేవుడను విపుడు దమయంతికి పరమీయులగు రాజులనెరుక పరచినట్లు కలదు.

“ కాంతరో యీతండు గోళమానాథుండు
అంగనాచుటి యీతడంగ భూవిభుడు
మదిరాక్షియీతండు మత్స్యదేశపురాజు
నెలత యీశూరుండ నేపాళ విభుడు

.....
.....

నాతికళింగాధినాథుడీ నృపతి
 కీరవాణి యితడు కేరళాధిపుడమ్మ
 మందయాన యితండు మాళవాధిపుడు
 అవియిట్లు ధూనాథులందరిని జూపి "

నలుని సత్య పరిపాలనలో నిషధదేశపు ప్రజలిట్లుండిరని తవి
 తెలిపినాడు - జూడుడు,

"ఆ పురమున జూడ నంగహీనులు లేరు
 జారులు లేరనాచార్యులును లేరు
 వరుసతో కలహిందు వారలెక్కడ లేరు
 మతి చంచలులు లేరు వెతకి చూచినను
 కులహీనులును లేరు పముగాకులును లేరు
 చిత్త చాంచల్యులును బొత్తిగా లేరు
 కపట చిత్తులును లేరు గాలించి చూచినను
 శోధించితే లేరు వైధవ్యసకులు
 అవసర్య మరణంబు లాదేశమున లేవు
 నాలుపాదములచే నడుచు ధర్మంబు"

నలుడు మంత్రితో కలిసి యుద్ధానవనమునకు వచ్చి హంసల
 గుంపును జూచినట్లు వాటిని పట్టుకొనుటకు ప్రయత్నించగ అవి
 మ్రోనెక్కినట్లు మంత్రి వాటిని తరిమినట్లు, అవి నేలపై వ్రాలినట్లు
 తోలేటి సీతారామయ్య తన నలచరిత్ర పదమున తెల్పినాడు. నలుడు
 సందర్శించిన ఉద్ధానవనమును సీతారామయ్య ప్రాథముగ పర్ణించి
 నాడు.

విరహ నివారణమునకై దమయంతికి చెలులు చేసిన శైత్యోప
 చారములను శ్రీనాథుని శృంగారనైషధమునాధారముగా స్థితారామయ్య

ఇట్లు వివరించినాడు.

“ మంచి గంధము దెచ్చి మగువకు జూపితే
కంది తత్క్షణమందు కస్తూరి యయ్యె
మల్లెపూవుల దండ మదిరాక్షికి నివైవ
వాడివత్తులునయ్యె వసుమతీనాథ
ముత్యాలనరములా ముదితకువైవంగ
మేల్లెన ముత్యముల్ సీలంబులయ్యె,
పన్నీరు దెప్పించి పడతి వెన్నున బోయ
కుతకుతపనియుడికె కువలయాధీశ
చన్నీళ్ళకాగుచో కంజాక్షినుంచితే
వింతగా చన్నీళ్ళు, వేడెక్కినయ్యె
చిగురుటాకుల మీద చెలియను జేర్చితే
సొగసుగా నెలమెనా? చిగురాకులెల్ల
తరుణీ మణికి మదన తాపంబు రెట్టించె
మగువను పోషింప మాచేతగాదు ”

ఇది సామాన్య ప్రజలకు సుబోధకమైన హృద్యమగు ర

దమన మహర్షి పరప్రభావము వలన భీమునకు దమ
దమనులను పుత్రులు, దమయంతి పుట్టినట్లు భారత నల
విషయము. ఇందు దమయంతితోపాటు, దమనుడు మాత్రవే
చినట్లు తెలుపబడినది. దమయంతి ముందు పార్వతి భవన
వెళ్ళి, ఆమెను ప్రార్థించి, తరువాత స్వయంవర సభకు వ
ఇందు తెలుపబడినది. వివాహ నేపథ్యమునకు వెళ్ళుముందు
వరులను ప్రత్యేకముగ భగవంతుని సందర్శింపజేయుట అన
దాయమిందు పాటెంపబడినది.

భీముడు దమయంతి నత్తవారింటికి పంపునపుడు ఆమెతో పాటు అరణముగా పంపిన సామగ్రి ఇది-

“ ఏడు వారపు నగలు హేమాంబరములు
దంతపు కుర్చీలు దొంతర డబ్బీలు
రమణీయ మయిన నట్టి రత్నవస్త్రములు
బొమ్మలు హంస తూలికా తల్పములు
అత్తరు గిందీలు నరివాణములును
నిలుపుటద్దంబులును వెలలేవి తప్పియన్
పన్నీటి కుప్పెలును పసిడి పాండాను
మేలైన కేలు వల్లకీలు తివాళిలు
భోజన పాత్రము పునుగు జవ్వాది
పాడిమొదవలు చిల్క పంజరములు దాన
దాసీ జనంబులును ధనపేటికలు ”

వివాహానంతరము అడుచిడ్డలను అత్తవారింటికి పంపునపుడు రిక్తహస్తములతో పంపరాదు. ఆమెకు కావలసిన వస్తు సామగ్రిని పంపవలయును. ఆమె సంతోషముగ వెళ్ళినచో ఆ కుటుంబములోని వారికి అన్ని విధములుగ సంపదలు చేకూరునని బాసవదుల నమ్మకము. అందువలన భీముడు దమయంతికి వివిధవస్తువులనిచ్చి పంపెనని యిందు తెలుపబడినది. శృంగార నైషధమునందు కూడ ఈ వస్తు సామగ్రి విషయమున్నది. కాని భారతమునందీ విషయము లేదు.

ఈ సలచరిత్ర పదములో కలిపురుషునిపేరు శనియని యున్నది శని దమయంతిని వివాహమాడుటకు చిరకాలము నిరీక్షించినట్లు, నలదమయంతుల వివాహముతో ఆయాశ నిరాశయైనదని యింద్రాదులతో శని మొరబెట్టుకొనినట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

దమయంతి నేలపై పరుండు దృశ్యమును జూచి నలుడిట్లు శోకించినాడు.

“చెలికత్తె లందరును సేవలు చేయంగ
హంస తూలికా తల్పమందు బవళించి
సుఖముగా నిద్రించు సుందరానికి నేడు
ఋ నేల పాన్పయ్యె నెట్టి కర్మంబో”

ఇది కరుణ రసోపేతమైన అమూలకమైన సన్నివేశము. మిగిలిన కథాభాగమంతయు భారత నలోపాఖ్యానము ననుసరించి రచింపబడినట్టిదే.

6. 2. జానపద కథలలో నలకథ:

జానపదులు తమ మనోభావముల కనుగుణముగ పౌరాణిక ప్రసిద్ధమైన కథలలో నూతనాంశములను చేర్చి చెప్పకొను చుండుట కలదు. జానపద నలకథలో చోటుచేసికొనిన కొన్ని విశేషాంశములను క్రింద పరిశీలింతుము.

6. 2. 1 సంగమేశంగారి ‘నాగానందం’ లోని నలకథ:

‘నాగానందం’ అను కథల పుస్తకములో నాగానందం కథతో పాటు నలకథకూడా చెప్పబడినది. ‘జూదమున రాజ్యము కోల్పోయి తిరిగి రాజ్యము సంపాదించిన వారెవరైనా ఉన్నారా?’ అని చెల్లియడిగిన ప్రశ్నకు అన్న అమె సందేహ నివృత్తికై నలకథ చెప్పినట్లున్నది. భారతారణ్యపర్వములోని నలోపాఖ్యానమే ఈ కథకు మూలము. భారత కథనే గ్రహించినను జానపదుల అభిరుచికనుగుణముగ నిందు కొన్ని మార్పులు, కూర్పులు చేయబడినవి. కవి నవీనుడగుట వలన నేడు నలకథను గూర్చి జానపదులు చెప్పకొను అభిప్రాయములిందు చేర్చబడినవి.

నలుని చేత పట్టుబడిన హంస తన భార్యను. ముసలి తల్లి
 దండ్రులను, మొన్ననే పుట్టి ఇంకను కాళ్ళులేవలేని పిల్లలను గూర్చి
 దుఃఖించి చెప్పిన సంగతులు కరుణారసోపేతముగ మానవ ప్రవృత్తి
 ద్యోతకమగునట్లు నిందు చిత్రింపబడినది. నలుని చేజిక్కిన హంస
 మగది. కుటుంబ పోషణ విషయములో అడవారికంటే మగవారికధిక
 బాధ్యత ఉండును. హంసకు వచ్చిన ఈ కష్టములు మానవునకు
 వచ్చుట పరిపాటి. వాటిని నేర్పుతో తప్పించుకొనవలెననుట ఇందు
 ద్యోతకమగుచున్నది. హంస దుఃఖించుటను జూచి నలుని మనసు
 వెన్నవలె కరిగి పోయినదట. రాజు కరుణార్ద్ర హృదయుడని తెల్పు
 టకై కవి యిట్లు చెప్పెను. సజ్జనులకు కరుణ యుండును. మనసు
 వెన్నవలె కరిగి పోవుట సహజముగ జానపదులపయోగించు జాతీ
 యము. నలుడు హంసను వదలిపెట్టెను. అది ప్రత్యుపకారముగ
 తాను బ్రహ్మదేవునికి వాహనమైయుండునని. దమయంతిని అతనికి
 భార్యగా నొనరించెదనని వాగ్దానమిచ్చెను. సృష్ట్యాది రహస్యములు
 బ్రహ్మకు తెలియును. బ్రహ్మవాహనమైన హంసకు నలదమయంతు
 ల వివాహ విషయముకూడ తెలిసియుండునని తెలుపుటకే కవి యిట్లు
 వర్ణించి యుండును. ఒకనాడు సరస్వతితో చతుర్ముఖుడు వాహ్యశి
 కెళ్ళినపుడు నలుడు సౌందర్యవంతుడని, దమయంతి సౌందర్యవతి
 యని, వీరి వివాహము తథ్యమని చెప్పినట్లు. ఆవిషయమును హంస
 వినినట్లు నిందు తెలుపబడినది. అందువలననే అంతధీమాతో హంస
 నలునకు దమయంతివివాహమునుగూర్చి చెప్పెను. హంస దమయంతి
 ఉద్యానవనమునండుండగ చేరుకొనినట్లుండగా ఇందు అంతఃపుర
 వాటిలో దమయంతి విహరించుచుండగ హంస ఆమెనుచేరుకొన్నట్లు
 దమయంతి దానికి పాలుయిచ్చి. అతిథి మర్యాదతో సత్కరించి
 నట్లు కల్పింపబడినది హంసకు తామరతూండ్లు. పాలు, ఆహారము.
 నీళ్ళలో కలిసిన పాలును మాత్రము గ్రహించి నీళ్లను వదలు స్వభా
 భావము హంసకున్నది. తన యింటికి వచ్చిన వారిని మర్యాదతో సత్క
 రించుట జానపదులకేగక శిష్యులకు కూడా ఆచారమే, కాని శిష్టజాన

పదుల ఆచారములందు భేదమున్నది. దూరప్రదేశములనుండి తమ బంధువులు వచ్చినపుడు జానపదులు చూపు ఆప్యాయత, అనురాగము లెన్నదగినవి. దమయంతి హంసను అతిథిమర్యాదతో సత్కరించినదని కవి కల్పించెను. హంస దమయంతితో తాను బ్రహ్మకు వాహనమని తన వీపు మీద బ్రహ్మ కూర్చుని కైలాసమునకు వెళ్లినపుడు తనతో నలదమయంతుల వివాహమును గూర్చి చెప్పినాడని, అంతియే గాక నలుడు అందమునకు మన్మధుడని, ప్రతాపమునకు సూర్యుడని ఐశ్వర్యమునకు కుబేరుడని, అన్ని విద్యలెరిగిన అపరసరస్వతి యని బ్రహ్మ తనతో చెప్పినట్లుగ చెప్పినది. "నూరు తప్పులు చెప్పి ఒక పెండ్లి కార్యముచేయాలి" అను సామెత జానపదులలో నున్నది. దీని ప్రకారము నలునకన్ని ప్రత్యేక గుణములు లేక పోవచ్చును. కాని నలచక్రవర్తిని దమయంతి వివాహమాడవలసిన విషయము ప్రస్తుతాంశము. అందువలన హంస నలుని గుణములను కీర్తించినది. ఇది లోకములో ఎక్కువగ పెండ్లి నిషయములందు కన్పించును. పెండ్లి చూపులైన తర్వాత వధూవరులకు మధ్యవర్తులు ఒకరిగుణములు మరొకరికి చెప్పుదురు. ఆ చెప్పు విషయములు కూడా సాధారణముగ చెప్పురు. గౌరవములు కొండంతలు చేసి చెప్పుదురు. వీరి గుణప్రశంసలు వలన ఆ వధూవరుల వివాహము స్థిరమగుచుండును. ఇక్కడ హంస కూడ అదే పని చేసినది. నలదమయంతులను కలుపుటయే హంస ముఖ్యద్దేశము.

దేవతల పనుపున తిరస్కరిణీ వివాహప్రభావముచే దమయంతి యంతఃపురము ప్రవేశించినట్లు. స్వయంవరాగతులగు రాజులను దమయంతికి సరస్వతీదేవి జూపినట్లు నిందున్నది. ఇది జానపద నలకథలో నున్నప్పటికి కవి శృంగార నైషదముననుసరించి కల్పించి యుండును. స్వయంవరమునకు కలిరాజు కూడ వచ్చినాడని అతనిని వివాహమాడుటతో కలికి కోపావేశమధికమై నలచక్రవర్తిని పట్టినాడని జానపదులనుకొను విషయమిందు చెప్పబడినది. కలి, కామ క్రోధ, లోభ

మోహదులకు రాజుని అనాచారత్యాచారాలు రోగ దుర్భిక్షములు, దారి ద్రవ్యదుఃఖములు అతని పరివారమని, ఒకరిని బాధించి సంతసించడమే ఆయనకు ప్రియమని జానపదులనుకొను విషయమిందు తెలుపబడినది. నలుడు కాళ్లు "కడుగుకొనునపుడు కొంత తడువలేదని. అతడి యనిష్టానమున కలి నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించినాడని, కాళ్లు సేతులు శుభ్రముగా కడుగుకొనవలయునని, తడిసి తడియక కడుగు కొనిన వ్యక్తిని శనిపట్టునని జానపదుల అభిప్రాయమిందు చేర్చబడినది. పుష్కరుడు నలునకు జ్ఞాతి సోదరుడు "అన్నదమ్ములు ఐక్యతగ నుండుట, భార్యాభర్తలు విడిపోవుట ఎప్పటికి జరగదు" అనుమాట జానపదులలో నున్నది. అన్నదమ్ములలో ఎంత ఐక్యమున్నప్పటికి వారి వివాహమైన తర్వాతనైన వారిభార్యలలో స్పర్ధలేర్పడి విడిపోవుట సహజము. అట్లే ఎన్ని స్పర్ధలేర్పడుచుండిన సహజముగ భార్యాభర్తలు విడిపోవుట జరగదు. అయితే ఈ విషయము ప్రతి వ్యక్తికి వర్తింపక పోవచ్చును. నతిపుష్కరులు చిన్నాయన, పెదనాయన బిడ్డలు. పుష్కరుడు నలుని అస్తిని కాజేయవలెనని తలంపుతో నుండెను. అట్టి సమయములో కలి పుష్కరుని సమీపించి తన ప్రణాళికను చెప్పికొనినట్లు నిందు తెలుపబడినది. ఇది లోక సహజము కూడ. ఇద్దరి మధ్య వ్యవహారమున్నపుడు ఒకరిని సాధింప దలచి మరొక వ్యక్తి వాని ప్రక్కచే పగ సాధించును. అందువలన కలి నలునిపై పగ సాధించుటకై పుష్కరుని చేరెనని యిందు తెలుపబడినది. పుష్కరుడు కపట ద్యూతమున నలుని రాజ్య మసహించెను. రాజ్య భ్రష్టులైన నలదమయంతులకు ఆహారము లభింపక పోవుటచే పక్షులను పట్టి భక్షింతమని నలుడు ప్రయత్నించి విఫలుడయ్యెను. తన వస్త్రమును పక్షులపహరించినవి.

చిన్నావా చెల్లీ "పైమీద బట్ట పక్షులు ఎత్తుక పోయే కష్టపురోజు లనే సామెత ఎరుగవా? అది యీ నలమహారాజు కథతో పుట్టినదని" చెప్పెను. నలదమయంతుల ఆకలి బాధ నివారణార్థము దేవతలు

చూతఫలమిచ్చినట్లు, దానిని కపట బ్రాహ్మణ వేషధారియైన కలి హరించినట్లు ఇందు కల్పింపబడినది. నలుదర్ధరాత్రి సమయమున దమయంతి చీరమర్ధమువించుకొని వెళ్లెను. సలమహారాజునంతటి వానికి మలిన వస్త్రము పైగా ఆడువారి చీరకట్టుకొను కాలము వచ్చినది. కష్టమనునది ఎవరికిని తప్పనదికాదు. విధి వక్రించి నపుడు భగవంతుడైనను తలవంచ వలసిందే అని జానపదులనుకొను మాటలిందున్నవి. “విధివ్యాత తలవ్యాత” అన్నట్లు నలు దయోధ్యాపురమునకు, డమయంతి చేదిపురమునకు వెళ్ళిరని యిందు చెప్పబడినది. ఇది జానపదుల అభిప్రాయమే. చేదిపురి రాజమాత దమయంతిని ఎవరని ప్రశ్నించినపుడు “చెప్పినచో నలునిగూర్చి చెప్ప వలసివచ్చునని, అరణ్యములో అమాయకురాలిని ఒక్కరైన విడిచి వెళ్ళినాడను నేరమునకు నలుని అందరు నిందించుదురని, తన భర్తను వేరొకరు నిందించుట తనఃప్రములేక తన వృత్తాంతమును మార్చి చెప్పినది. ఇది డమయంతి పతివ్రతతో గుణమునకు పృబల నివర్ధనముగ నిందు తెలుపబడినది. దమయంతి బాహుకుని పరీక్షించుటకు తన చెలికత్తెయగు భారతిని నియోగించినట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

అన్నాచెల్లెండ్ర సఖ్యాషణముఖముగ జరిగిన ఈ నలకథకు గల పాశస్త్యమును గూర్చి కూడ కవి ఇట్లు చెప్పినాడు. “నలదమయంతిలను, నాగరాజైన కర్కటకుడు, రాజర్షి అయిన ఋతు పర్ణుని తలచుకొనినచో సమస్తమైన కలి కల్మషములు అంతరించి పోవును. సకల సంపదలు కలుగును, ఇది జ్ఞాపకముంచుకొని రోజూ స్మరించు” మని అన్న చెల్లెలకు హితోపదేశము చేసి నలకథను ముగించెను.

6. 2. 2. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి

‘సదాచారము తప్పకుము’:

వివిధపురాణములలోని నీతి ప్రబోధకమైన అంశములను తోడి కరించి “పురాణాథలు” అనుపేరుతో సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ప్రచురించినారు. ఇందు జానపదులుచెప్పుకొను అంశములు పెక్కున్నవి. శాస్త్రిగారు నలకథనుండి “సదాచారము తప్పకుము” అను శీర్షికను గ్రహించి జానపదుల కభిమతముగ కొన్ని కల్పనలు చేసినారు. త్రిలోక సుందరియగు దమయంతి ఇంద్రాదులనుగూడ తృణీకరించి నలుని పెండ్లియాడినది. ఆమెను పెండ్లియాడుటకు కలి చాల కుతూహలము పడెను. కాని అప్పటికప్పుడే కార్యము మించిపోయెను అది దేవతల వలన వినియాతడు “నేను పెండ్లియాడదలచిన కన్యను వివాహమాడుటకు వీడెవడు?” అని కోపించి కలి నలుని ఎట్లయినను ముప్పు తిప్పలు పెట్టవలయునని సర్వకల్పించెను. కాని నలుడు సదాచార సుపన్నుడగుట వలన అతని యందు ప్రవేశించుటకు కలికి అవకాశము చిక్కకుండెను. అందు అకు నిరుత్సాహపడక కలి నలుని ప్రవర్తనమును కనిపెట్టుకొని యుండెను. ఇట్లుండగ ఒకనాడు నలుడు మూత్ర విసర్జనముచేసి విధివశమున పాదములు కడుగుకొనుట మరచి సంధ్య పాసనము గావించెను. అది సమయమని కలి నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించెను.

పరిశుద్ధుడుగా నున్నపుడు కలి నలుని యేమియు చేయలేక పోయెను. అపరిశుద్ధుడైనపుడు అతనిలో సులభముగ ప్రవేశింప గలిగెను. కావున శాస్త్రిగారు పరిశుభ్రముగ నుండువలయునని, అట్లుండచో శని పట్టునని ఈ శీర్షిక ద్వారా లోకమునకు ప్రబోధించెను.

6. 3. పెద్దన దాసాచార్యుని నలచక్రవర్తి నాటకము

(జంగం కథ):

తెలుగు సాహిత్యములో నలకథాపరమగు కథయొక్కటి యున్నది. జంగమ కథలు పల్లెసీమలందు విపుల ప్రచారము పొందినవి. తెలుగు దేశములోని జంగములు పారాణికమైన ఏదేని నొక కథను పల్లెసీమలలో రాత్రివేళ నాట్యముచేయుచు ప్రదర్శింతురు. వీరు ముగ్గురు లేక ఐదుగురు కలిసి బృందముగా నేర్పడి వివిధ వేష భూషణములతో నాట్యమభినయింతురు. వీరిలో స్త్రీ పాత్రకు అత్యధిక ప్రాధాన్యముండును. ఒకే పురుషుడు ఆ పారాణిక కథలో వచ్చు వివిధ పురుష పాత్రలనభినయించును. ఆదేవిధముగ స్త్రీ పాత్ర కూడ వివిధ స్త్రీల పాత్రలనభినయించును. వీరి వేషధారణ సంచాషణ పారాణిక కథా పాత్రలకు సన్నిహితముగ నుండును. జనవ్యవహారమున జంగమ కథలు, బుట్టి కథలు ఇంచుమించు సమానార్థద్యోతకములే. ప్రధానముగ రెండింటి మధ్య కొంత వ్యత్యాసమున్నది. జంగమ కథలో కేవలము పారాణిక కథతో పాటు సమకాలిక సాంఘికేతి వృత్తములు కూడ చోటు చేసికొని యుండును. జనపదమున నాటకములకుగాని, యక్షగానములకుగాని, చివరకు హరికథలకుగాని లేని విశేషవ్యాప్తి ఈ జంగమ కథలకు లభించినది. చిత్ర విచిత్ర కల్పనలతో పారాణిక కథలను అల్లుట జంగమకథలలో చెప్పుకోదగిన విశేషము.

పెద్దన దాసాచార్యుడు ఐదాశ్వాసములుగల నలకథా పరమగు జంగమకథను నలచక్రవర్తి నాటకమను పేర రచించెను. ఇది ముద్రితము. ఇందలి కథకు నన్నయ భారత నలోపాఖ్యానము, చక్రవర్తి రాఘవాచార్యుచి ద్విపద నలచరిత్రము మూలములు. ఇందులో జన సామాన్యమునకు నువుగ దాసాచార్యుడు వివిధములగు మార్పులు కూర్చులు కూడ చేసినాడు. కథ మధ్యలో ప్రదర్శనానుకూలముగ వివిధంబులగు దరువులు, తాళములున్నవి

నలుని సత్య పాలన కేవలము మానవ మాతృలకేగాక పశు పక్ష్యాదులకు కూడ వర్తించుచుండెడిదని తెలుపుటకై పెద్దన దానా చార్యుడు తన నలచక్రవర్తి నాటకము నందు చక్రపురి రాఘవా చార్యుని ద్విపద నలచరిత్ర ననుసరించి గోవ్యాఘ్రసంవాదమును చేర్చియుండును. ఇది జానపదుల అభిరుచి కనువుగ తీర్చిదిద్ద బడినది.

నలమహారాజు వసంత కాల సమయమున వినోదార్థమై ఉద్యానవనమునకు వివిధ వాద్యబృందములతో వచ్చి, సురపాన్న వృక్షము క్రింద పొన్నుపై కూర్చుండి మంత్రితో వసంత కాలమగుటచే వసంతునికి పూజచేయుమని చెప్పినట్లు, పూజానంత ముహంసలు ఉద్యానవనమున మరింత అహ్లాదకరమగుటచే వానిని పట్టుకొనుట కభిలషించినట్లు ఈ జంగమ కథ యందు తెలుపబడినది. ఇది రాఘవాచార్యుని నలకథలో కూడ నున్నది. భారత కథలో దమయంతి మీద గల విరహ వేదనను సహింపక నలుడు ఉద్యానవనమునకు వచ్చి సత్కున్నది. ఈ కథలో నలుడుతమ ప్రజాపాలకుఁడ. అట్టి వానిని కేవలము స్త్రీ లోలుడుగ చెప్పుట సమంజసము కాదని, వసంత కాలాగమనముతో ఉద్యానవనమునకు వచ్చినాడని కవి మార్చి వ్రాసినారు.

దమయంతితో దమనాఖ్యుడు మాత్రమే పుట్టినట్లు నిందుతెలుపబడినది. దమయంతిని సమీపించి హంస నలుని గుణగణములనిట్లు కీర్తించినది.

“మానవేశ్వరుడు నిషధ నగరు సమ్మదమున పాలించు
నాలోకములనొందెను కీర్తిన్ నలచక్రవర్తి
లోకములెల్లను విష్ణుచక్రమే రూఢిగ పాలించు
యేడు దీవులు యేలెడు రాజయిన సమానలేజు
పోతిమి శ్రీనలకూబరుకైన పూవిల్తునికైన

వారి జాసనునికై నను దివ్యవారి జాపుకై న
 గౌరవనోహరుని కై నా కమల విభునికై నా
 ధరణిలోన చెన్నొందిన రాజు తగిన వాడు నీకు
 పరగ నేను పీక్షించిన నృపులీ పనుధలోన లేరు
 చెలది లలామరొ యిట్టిరాజు భువివెదకిన లేడమ్మా
 తలరుబోనిణను వంటి దానికి తగిన వాడానృపుడు
 పృషదములో పదునాల్గు రోకములు పాలించెడి నృపుడు
 కమల మిత్తుని కులజుడు మాల్యగ్రామ శౌరినాత్మ
 నమ్మిన భక్తుడు శాస్త్రకోవిదుడు నార్యపూజితుడు
 సమ్మదమున వరియించితే నీకు సకల పదవి గలుగు"

పెద్దన దాసాచార్యుడు దమయంతి విరహమునిట్లు శబ్దాలంకార
 పూరితముగ వర్ణించెను.

“బట్టదు రవికెయు వొడిగి చక్కగా బంగారు చీరె
 గట్టదు బూయదు పరిమళంబు శ్రీగంధంబును మేన
 బూయదు అన్నము పొందు మీరగ భుజింపక నుండు
 కేయదు విడియము సొమ్ము బెట్టదు చింత తోడ తాను
 ఆడదు సరసము చెలియల తోడ అను నమును చాల
 వీడదు మాల్యాదీక్షుని భక్తివిభుని మీదిచిత”

ఈ విరహాణుల పృవృత్తి మానవ సహజమైనది. దమయంతి
 విరహమును గ్రహించి భీమరాజు అడుబిడ్డల కనిన వారి కష్టముల
 గురించి చింతించెను. అనాటికి ఈనాటికి ఇది తీరని సమస్యగానే
 మిగిలియున్నది. అనాడు వరకట్నములిచ్చు ఆచారము లేక పోవ
 చ్చును. కాని తమ కుమార్తెను బలవంతముగ ఇచ్చెదమనినచో అది
 ఆరాజమర్యాదకు తీరని లోటు. అందువలన భీమరాజు తన కుమ

రైను గురించి క్రుంగి పోయినాడు. " ఇస్తానన్న వస్తానన్న చులకన" అను సామెతలోని పరమార్థముకూడ ఇదియే. కాని ఈనాడు వరకట్న దురాచారము వలన అడవిల్లల వివాహము బహుదుర్భరమైనది. అడవిల్లల తండ్రుల కష్టములు అనాటికి ఈనాటికి తప్పినవి కావు.

నలుడిజ్ఞాన కుల సంజాతుడని కవి యిందు మార్పు చేసెను. కాని నలుడు చంద్ర వంశపు రాజు. హరిశ్చంద్ర, శ్రీరామాది స్వపులు సూర్యవంశపు రాజులు. వీరు సత్యవాక్య పరిపాలకులు. వీరివలె నలుడు సత్యపరిపాలకుడని నమ్మకము కలిగించుటకై కవి యిట్టి మార్పుచేసి యుండును. నారదుడింద్రాదులతో దమయంతి స్వయం వరమును గూర్చి చెప్పి, ఆమె నలుని తప్ప నన్యులను వివాహమాడదని కూడ చెప్పినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. నారదుడు త్రిలోక సంచారి. అట్టి వానికి నలదమయంతుల ప్రేమ తెలిసియుండునని కవి అతనితో చెప్పించెను. వసుదేవుడను విప్రుడు దమయంతికి స్వయంవర లగ్నమేర్పరచినట్లు, దమయంతి శ్రీశైలమల్లికార్జునస్వామిని దర్శించి, తరువాత స్వయంవర మండపమునకు వచ్చినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. వివాహ వేదిక నలంకరించక పూర్వము వధూవరులు ఇష్టదేవతా పూజనము చేయుట సదాచారమై యున్నది. అందువలన దమయంతి మల్లికార్జునస్వామిని ప్రార్థించినట్లు కవి యిందు కల్పించెను.

రాఘవాచార్యుని నలకథలో నున్నట్లే యిందును స్వయంవరాగతులగు రాజులను దమయంతికి వసుదేవుడను విప్రుడు జూపినట్లున్నది.

శ్రాంతి కౌశ్యంబు కౌశ్యపిధపుడితడు

యితను మగధాపురంజేలురాజు

అంగన మహారాట అధిపతిగాయితడు

యితడు మ కన పురాధీశ్వరుడు

భామామణి యవనపట్టణస్సపుడితడు
 యితడు శ్రీబంగాళ పతిగనొప్పు
 యితడు సౌరాష్ట్ర పురిపతి యతులితముగ
 చోటి యితడును మరికరహాటధవుడు
 తరుణి యితడు కుకర వల్లభుడు”

నలదమయంతుల వివాహ సందర్భమున స్త్రీలు శోభన
 పాటలను పానుపు పాటలను పాడినట్లు కవి యిందు కల్పించెను.

పానుపుపాటలు - ఆట తాళముః

“నలరాజుపెండ్లికొడుకాయనూ! మన జలజాక్షిపెండ్లికూతు
 రాయనూ! భవనములు సంతోషమంద నాయనూ! యల్ల
 పొలతులందదు ముత్యముల హారతులొనగ ॥నల॥
 వరగ విప్రాంగనాలు పేట్కగా । పెండ్లి పాటలును బాడుచునుండగా
 అపుడు రథాంగకాహళ భేరి ధ్వని దివినిండగాను ॥నల॥
 వందిమాగధులు కీర్తింపగా, మంత్రివరులు నిరుగడల నిలిచి
 యుండగా వారసుందరాంగులనెల్ల సొగసు నాట్యమాడ ॥నల॥
 వేత్తాలు హోమముల్వేల్పించగా, ధూసురోత్తములక్షితలు వివ్వగ॥
 చలగి నత్తుగ పుణ్యత్రీలూ పేషాలు చల్లగాను ॥నల॥
 వాసిగ మాల్యాగ్రావవైనను, జగతీకుడై వెలసి లక్ష్మితోడను,
 చాలా ధాసుల బోధించి చిట్టిదామోదరుని కృపతో ॥నల॥

శోభనపు పాటలు : ఆదితాళము

“శోభనమే పీరసేనాత్మజునకు, పాకట విదర్భేకుపట్టికిని ॥శోభనే॥
 సుందరమూర్తి, వసుంధర విభునకు
 యిందవదన దమయంతికిని ॥శోభనే॥

అమరుల దీవెన లందిన నలునకు

కమలాక్షికి ద్వీరదగామినికి ॥శోభనే॥

సకల దేశాధీశ దీకునకును

ప్రకటిత పల్లవ పాణికిని ॥శోభనే॥

వరసత్యనలునకు ధరసార్వభౌమునకు

పరమ పతివ్రతల తరుణికిని ॥శోభనే॥

పరగ శ్రీమాల్యశైలః నరహరి హృత్సేవ్యునకు

పురగ వేణికి మల్లె విరుల బంతికి ॥శోభనే॥

ఇది తెలుగు ప్రజల ఆచారము. వివాహ సమయములో వివిధ పాటలతో వివాహ వేదిక మారుమోగుచుండుట నేటికిని మనము గమనింపవచ్చును.

నలుని పీడించలేక శని యిటు వ్యధచెందినట్లు పెద్దన దాసా చార్యుడు వర్ణించినాడు.

“యేమి నేయుదుఁ యూమిరాఘనానరేను ॥యేమి॥

యితని సత్యశీలమూనుఁ అకులితము చూచితిని ॥యేమి॥

వీరసేనా నాకొమరుడునుఁ కూరిమితోనుండగాను ॥యేమి॥

అతిగా నింద్ర సభలోనుఁ ప్రతిజ్ఞలు జేసితిని ॥యేమి॥

మనశ్రీమాల్యాద్రిశౌర్యంబు మేలాగునుండువాని ॥యేమి॥

ఇది అమూలకమే.

భీమరాజు దమనుని దమయంతికి తోడుగ నిషధకు పంపినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. ఇది తెలుగు ప్రజల ఆచారమే. ఆడుబిడ్డవారు వివాహసంతరము బిడ్డను అత్తగారింటికి పంపునపుడు ఆమెకు ఇష్టు లగువారిని వెంట పంపునాచారము ఇప్పటికిని కలదు.

ఈ నలకథలో కలికి మారుపేరు శనియని తెలుప బడినది. అత్తవారింటి కేగునపుడు దమయంతికి తల్లి హితోక్తులిట్లు చెప్పినది.

“అంబుజనేత్రి నీ అత్తమామలమాట
 నొప్పుగా జవదాటకుండవమ్మ
 పతిని శ్రీవతిని గావించి మదిలోన
 హరిగురుభక్తియు మరువకమ్మ
 బంధుకోటికి ప్రియంబైన సాటివారిలో
 వాగుగా కీర్తులు తేగదమ్మ
 నఖియ నీనాథుండు చనవిచ్చినపుడు
 పలుమారు నెదిరించి పలుకకమ్మ
 చెలులతోడ తనతిదెల్మి సేయవమ్మ
 పొనగ దాసి జనంబుల బ్రోవ వమ్మ”

ఇది తెలుగు దేశమునందు పాటించబడు ఆచారమే.

అడవిలో తిరుగుచున్న నలదమయంతులకు శని బ్రాహ్మణ వేషమున కన్పించి నాలుగు త్రోవలు జూపినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. దమయంతికి పాము కరచినపుడు ఆమె పాతివ్రత్యమును భంగము చేయదలచి శని బోయవానిని పంపినట్లు నిందు కల్పింప బడినది. శని వలన ఈ కథ జరిగినది. కావున శని ప్రభావమువలన వివిధ కథాసన్నివేశములు జరిగినవని కవి యింధు కల్పించెను.

కామోద్యోకుడైన బోయవానికి దమయంతి యిట్లు హితబోధ గావించినది.

రగడ:

“తలప రోకముల కల్లు లేపురని తలపునుంచరన్నా
 అని సీమాటలకు అది యెట్లెంటె ఆలకించరన్నా

తన గురుసతి యొక తల్లిగ నుండు తగ వినరోరన్న
 వనరుగ రాజ్యము నేలు రాజుసతి వక్క-తల్లిరన్న
 తగదు భ్రాత్యుసతి త-గ నుండు తమక కవినరన్న
 తన భార్యామణి తల్లియునొక్క, తల్లియురోరన్న
 తనదు తల్లికి మించిన యట్టి తల్లులు పీఠంత
 పీఠిలోన యెవ్వరినైనాను పీక్షించియు నెంతో
 కూరిమితో మోహించి నడలితె మొరపాతకంబు
 పాపమొచ్చును లోకములోన మానభంగమగును
 ఆపదలొచ్చును దారిద్ర్యము చే నమిత దుఃఖపడును
 రూపము చెడి పోరూఢిగ నర్వరోగములరుదెంచు"

(చతుర్థాశ్వాసము)

దమయంతి శాపముచే బోయవాడు భస్మీభూతుడయ్యెను.
 పతివ్రతామతల్లుల జోలికి పోయినవారికి తప్పక పరాభవము జరు
 గునను సూచన యిందు తెలుప బడినది.

దమయంతిని వదలి సప్పటి నుండి నలుడు కట్టిన పుట్టము
 తప్పవేరు వస్త్రము ధరించెడి వాడుకాడని, అదే విధముగ దమయంతి
 కట్టు వస్త్రములతో నుండెడిదని, ఈ వస్త్రపరిశీలన మూలకముగనే
 వారు పరస్పరము తెలిసికొనుట కవకాశమేర్పడినదని కవి యిందు
 తెలిపెను. కష్టములు వచ్చినపుడు పరస్పర ప్రేమావగాహనతో నుండ
 పలయునేగాని వివిధభూషణాలంకారములతో నుండరాదని కవి
 లోకమునకు ఇందుమూలకముగ చాటిచెప్పినాడు.

దమయంతి యగ్నిగుండము ప్రవేశించినపుడు త్రిమూర్తులు
 ప్రత్యక్షమై దమయంతి పాతిప్రత్యమును నిరూపించిరని యిందు
 తెలుపబడినది. నలదమయంతుల సమాగమ సందర్భమున కుల
 గురువగు వశిష్టుడు వచ్చి నలునకు హితోపదేశమిచ్చినట్లు ఈ జంగమ

కథలో తెలుపబడినది.

ఇట్లు పెద్దన దాసాచార్యుడు భారత నలకథను, చక్కపురి రాఘవాచార్యుని నలకథను గ్రహించి జానపదులకనువుగ వివిధ మార్పులు కల్పించి ఈ నలకథను వ్రాసినాడు. ఇందు జానపదుల అభిప్రాయములెక్కువయుండుట వలన ఈ నలకథ విపుల ప్రచారము పొందినది.

6. 4. నలకథాపరములగు హరికథలు:

తెలుగు సాహిత్యములో నలకథాపరములగు నాటకములు, జంగమ కథలతోపాటు హరికథలు కూడ అవిర్భవించినవి.

6. 4. 1. బాలాజీదాసు - నలచరిత్ర:

బాలాజీదాసు సకల దోష నివారణార్థము కొరకు నలచరిత్రను హరికథగా వ్రాసినట్లు అవతారికలో చెప్పకొన్నాడు. ఛాయాపుత్రునకు ఈ కృతి అర్పింపబడినది. భారతారణ్య పర్వ సలోపాఖ్యానము ఈ నలచరిత్రకు మూలము. హరికథానుగుణముగ వివిధ కల్పనలు సంగీత దరువులు ఇందు కల్పింపబడినవి. వర్ణన సుదీర్ఘముగా సీస మాలిక నందిట్లు వివరింపబడినది.

“ధర్మమార్గంబు వదలి సీతవృత్తుల నాచరించెడి విప్ర్యులవట లేరు
గౌరవింబడక నగౌరవప్రాప్తురౌ యవసీధ వాధము లవట లేరు
భేరసారము దీయు వేళన బద్ధంబు లాడెను కోమలులవట లేరు
మద్యపానమున ప్రమత్తులై దుర్వృత్తి నాచరించెడి కూడ్రులవటలేరు
హరికథల్వినుచు టైమైనదాయన గదియారముల్పాచుపారచటలేరు
తప్పు సాక్ష్యములు చెప్పివత్రంబులు రచియించు కరణంబులవటలేరు
హస్తంబుపై వేసి యప్రమాణముచేసి వ్యవహరించెడి వేళ్యులవటలేరు
జేనుపై నిగుదేళ్ళుబెట్టి యెట్టులనిడి యాడెను జూదగాండ్రవటలేరు”

“దుర్జనుల చూసనములకు దోమరమ్ము
అఖిల సుఖదమ్ము సిరులకు నాలయమ్ము
ధీజనులసొమ్ము విద్యా విరాజితమ్ము
చూసరుల కిమ్ముఘన నిషధాపురమ్ము”

“ తిండి మగనికి ముందుగ దినెడివారు
అత్తమామల నెత్తిపై మొత్తువారు
ముంగురుల గత్తిరించుక మురియువారు
లేరు నిషధాపురంబున ధారుణీశ ”

నలుని సత్య సంధతను నిరూపించు ఈ నిషధాపురవర్ణన ఇంత
విస్తృతముగా మూలమున గానరాదు.

సుదేవుడను విప్రుడు దమయంతికి స్వయంవరాగతులను
గూర్చి ఇట్లు తెలిపినాడు.

“ బంగాళ భూపాలుడంగనాగను మీత
డంగదేశ నృపాలు పుంగవుండు
మత్స్యరాజాతండు మాళవ భూపాలు
డీతండు శాశ్వరనేత జుమ్ము
ఔంకణ ఘోతర కొంకణ కర్ణాట,
బాహిక ప్రభువు లీవరుసవారు
చోళసౌరాష్ట్ర నేపాళ బర్బరమద్ర
చుగధ కొనల పతుల్మగువీరు.
లాటకురుధరాంతలిచ్చోటి వారు
కుకుర భోగవతీ నివాసకులు వీరు
గాన మీమదికెంపైన వాని నరసి
పూలమాలిక నడవమ్మ ముద్దుగుమ్మ ”

ఇది బాలాజీ దాను కవితా పాటవమును తెల్పుచున్నది.

వివాహానంతరము భీమరాజు నలదమయంతులను దీవించి, దమయంతికి పతిగృహ వర్తన విషయములు చెప్పి నలునుద్దేశించి “మా పంశగౌరవము కాపాడు” మని ప్రార్థనపడినట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

నలదమయంతుల వస్త్రమును పక్షులపహరించిన సమయము శీతాకాలమని, బట్టలులేకపోవుటచేత వారు చలికోర్వలేక బాధపడిరని యిందు తెలుపబడినది.

“మహిని గల మానవులు బుద్ధివంతులగుట

గొన్ని సదుపాయములు జేసికొనిరి గాని

జంతు సంతాన మీదాధ లెంతపడునో

కటకటా చలికాలంబు గడుప వశమే ”

చలిచే వస్త్రహీనులైన వారు బాధపడుటయే గాక జంతుసంతాన బాధను దలచి దుఃఖించిరి. రాజ దంపతులయిన నలదమయంతులకు చలిబాధ తెలియక పోవచ్చును. కాని ఇప్పటి స్థితి భిన్నముగ నున్నది. వస్త్రములు లేకపోవుటచే వీరు జంతువులతో సమానముగ తిరుగుచున్నారు. తాము చలిబాధననుభవించు చున్నప్పటికి జంతువుల బాధను దలచి దుఃఖించుటలో నలదమయంతులకు గల కరుణార్ద్రత వ్యక్తమగుచున్నది.

కర్కటకవిషదగ్ధుడై నలుడు వికృతరూపము పొందెను. నలమహారాజు హస్తస్పర్శవలన తనకు విముక్తి కలుగునని బ్రహ్మర్షి వరమిచ్చినట్లు కర్కటకుడు నలునకు తన శాపవృత్తాంతమును చెప్పట అమూలకాంశమే.

దమయంతి ద్వితీయ స్వయంవరమును వినిన బాహుకరూప

మునందున్న నలునకు గలిగిన భావపరిణామమిట్లు చిత్రితమైనది.

భైరవి - త్ర్యంశగతి

“ ఎట్టిదుష్టవార్తవింటి, నేమిసేతు దైవరాయ
నట్టడవిని దాని విడచి నందున గోపము వహించి
యిట్టిపని దలంచి యశము నీటముంపనెంచెనా ॥ ఎట్టి ॥
పతివ్రత యటంచు దాని భావమున నెంచితినిగాని
నతియిట్టి విపరీతపు పని నల్పునని దలంచనైతి ॥ ఎట్టి ॥
మగువల నమ్మరాదనెడి మాట నిజంబయ్యె
చిగురు బోణి నన్నుంగనుగొనుటకునైన యీ విధ
ముగ జేసెగాబోలు నిజముగ నెంచెనాచాలు
నగవులకతిపీలు గూఢముగ నుండుచే మేలు
జగతిని బాలాజినేలు తొగపగతుని సుతుకృప యీ
పగదినున్నదిక నేమి చేయగలవాడ నగడు చూడ ॥ ”

నల, ఋతుపర్ణులు విదర్భకుపోవుటకు, మార్గమధ్యమున ఒక
తాండ్రచెట్టుకు పెద్దకొమ్మలు రెండుండుటను. కొమ్మకొమ్మకు నూరు
శాఖలుండుటను. ప్రతిశాఖకు రెండేసి పూగుత్తులు, పదివేల పండు
టాకులుండుటను తెక్కించి సరిగా నున్నవని నలుడు ఋతుపర్ణునితో
చెప్పట ఇత్యాద్యంశములు ఇందు సూతనముగా కల్పింపబడినవి.

నలుని పాక విశేషములను కవి యిట్లు చిత్రించినాడు.

“అతని పాకసౌష్ఠవ మయరె నుతింపగ నేరికక్యమౌ
సూత జలంబు లూరు గతిన్యూనము లేకయె రిక్తాండమం
దాతటి నీరు పుష్పైదృణమాపోయినంచ గృతానుడింధన
వ్రాతములేక నుండు నగరంబున బక్యపదార్థ వాసన
ల్భతములై పెనంగె నవలగ్న వినిందిత ముత్తపేసరీ.”

పంచభూతములు దమయంతి పాతివ్రత్యమును నిరూపించి నట్లు నిందు తెలుపబడినది. మిగిలిన కథాభాగమంతయు భారత నలకథానుసరణముగనే పాటింపబడినది.

6. 4. 2 కోసూరి బోగలింగదాసుగారి నలోపాఖ్యానము (హరికథ):

ఇది 1907లో నర్సాపురము డైమండు జూబ్లీ ముద్రాక్షరశాల ముద్రించి ప్రకటింపబడినది. కథలో మార్పేమియులేదు. భారతా రణ్యనలోపాఖ్యానమే దీనికి మూలము. హరికథానుగుణముగ నిందు వివిధ రాగ, తాళములు కూర్పబడినవి

స్వయంవరమునకు ముందు భీముడు దమయంతి చిత్రపట మును నుదేవుని ద్వారా నలునకు జూపినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. ఇంద్రుడు ప్రసాదించిన మంత్రపూరితమైన ఘటికనుధరించి నలుడు దమయంతి యంతఃపురమునకు ప్రవేశించినట్లు స్వయంవరమండ పములో నల, పుష్కరులకు సంవాదము జరిగినట్లు ఇందు కల్పింప బడినది.

అడవిలో తనతో తిరిగి వేసరి నిద్రించిన దమయంతిని జూచిన నలుడిట్లు దుఃఖించినాడు.

“ ఘనతర సౌధాంతమున సౌఖ్యమొందెడు

వనితకు గుహన నివాసమయ్యె,

వరశశికాంత సౌపానంబు లెక్కెడు

యింతి చిత్రాశుపైనెక్కె నయ్యె

మగువల మధ్య నూడిగము గన్మృగమధ్య

మృగ మధ్య మెలగుచు బొగలనయ్యె,

మృదుశయ్యనతివలు పదములొత్తగ నిద్ర

గొను కాంత పాంసుల గుండ నయ్యె,
 నక్కటా కోరివచ్చిన యమర వరుల
 మావినను బెండ్లియాడవిమ్మగు వకిట్టి
 యావదలు గల్గెనే విధియాజగడువ
 నెవరికి దరంబుగాదు మహితలమున "

అంతఃపురమునందు హాయిగ కాలము గడుపు దమయంతి
 కానల సీమలందు వసింపవలసివచ్చినది. దేవేంద్రాది దిశ్పాలకులు
 కోరి వరింపవచ్చినను నిరాకరించిన దమయంతికి విధి కారణము వలన
 నిట్టి కష్టములు సంభవించినవి. విధియాజ్ఞదాటుటకు నెవరికి తరము
 గాదని నలుడు సమాధానపరచుకొనెను. విధి వక్రించినపుడు ఎంత
 గొప్పవారికి కూడ కష్టములు తప్పవను సూచన ఇందు చేయబడినది.

నలుని గానలేక దమయంతి దుఃఖించినది ఆ దుఃఖములోని
 ఆవేదనను తవి యిట్లు కరుణరసోపేతముగ చిత్రించినాడు.

కన్నడ - చతురశ్ర

“దైవ మాయదాటనెవరి తరముగాదుగా జగాన ॥దైవ॥
 భావమున నేనొకటి దలచ భగవంతుండొకటి దలచె హా ॥దైవ॥
 మరణమొందదలచినట్టి మగువను నన్నిడిచిపెట్టి, ధరన
 భాగ్యరాలినైన నాతోడను వచ్చిన కతన సార్థవాహుల
 బరిహరించె గరినికాయమెంతటి దురితమునకు నిరపునై తినకటా ॥దైవ॥
 ఆనాడు నను నలుడతి మోదముతో నాడు పరిణయమును
 విని కైకా, వరుడు వరుణుండు సుసర్వాణ వరులరుదెంచిన
 నలుమాన విమ్ముగాన ననుదు బల్కితి నా నేరమును
 బట్టి దివిజులీకాననంబు పాలు చేసిరోచతురాననుండు
 నుడుట వ్రాసెనో యదిగాన భోగలింగవరదుడగునా ॥దైవ॥

దమయంతి ప్రాతివృత్యమును వాయుదేవుడు నిరూపించి
నట్లు భారతమునందుండగా. ఇందు ఆకాశవాణి నిరూపించినట్లున్నది.
ఇవి తప్ప మిగిలినదంతయు భారత నలకథవలె సాగినది.

6. 5. మణివాళదాసు - నలచరిత్ర:

తెలుగు సాహిత్యములో నలకథ కీర్తనలందు గూడ వెలసినది.
భారతారణ్య పర్వములోని కలకథనే మణివాళదాసు తన నలచరిత్ర
కీర్తనలందు పాటించినాడు. ప్రధానముగ కథలో మార్పేమియు లేదు.
నన్నయ నలోపాఖ్యానములోని పద్యములనే మణివాళదాసు కీర్తనల
రూపమున కూర్చుకొనినాడు. ఆ పద్యగద్యములను “సంధివచనము”
“సంధిపద్యము” అనుపేర్లతో కవి కలుపుకొనినాడు.

కవికి నలకథమీద అమిత గౌరవమున్నది. అందువలన ఈ
రచనకు పూనుకొన్నట్లు అవతారికలో చెప్పికొనినాడు.

నలోపాఖ్యానము వినువారికి - నలఘృణ్యమబ్బును గొబ్బిగ ॥న॥

పలాయనంజ్ఞ - పాపము పోవును - హలాయధుండును హరియును

సాక్షిగ ॥న॥

అయురారోగ్యంబై శ్వర్యంబును - జేయు సుపుత్రులు జగతిన్ గలుగును

శ్రీయుతుడను బహుసిరులజెలంగును - శ్రీపతి గర్వితుమౌపతి

సాక్షిగ ॥న॥

జగన్నాథాయుల నచ్చిఘృణగు జగపతిని శేషయగారి

సుతుండిల భగవంతుని కృపబడసి భారత - పద్యగద్యములు

పదములజేసిన ॥న॥

యతిగజప్రాసం దేమియునెరుగకు - నుతరావ్యంబులగతి నేతెలియన్

పతిపావనుని భక్తియు దెలియక క్షితిమణివాళదాసుకు కృతిగజేసిన ॥న॥

నలదమయంతుల వివాహనంతరము దేవేంద్రాదులకు శని

ఎదురుపడి తన పరాక్రమమును వివరించెను. దేవతలుశనితో నలుని పట్టవలదని యిట్లు కోరిరి.

“వలదు శ నైశ్చరా వనితపై వైరము

ఇలనలరాజు దేవ హితుడు సుమతిమోము || వల ||

సతిపతి హితులు ఋ సత్యులయి యున్నారు

మతి దలచగనిల మానినికిసములు లేరు ||వల||

భూసురులకు సదా - పూజలొనర్తురు వాసుదేవుని

పదవ్యక్తము లేమారరు ||వల||

నలువ గూర్చెనీ - నాతిని నలునకు తలుపుము

మణివాళదాసు డెరుగ భువిని” ||వల||

నలదమయంతుల నిత్యకృత్యములిందు ద్యోతకమగుచున్నవి.

నలుడు దమయంతిని వదలు సన్నివేశమును కవి హృదయ విదారకముగ కీర్తన రూపమున నిట్లు చిత్రించినాడు.

కీర్తన - నీలాంబురిరాగము - త్రిపుట తాళము

“నెలతానిన్నెటు పాయుదు నిక్కాన నమున ||నెల||

నెలతానిన్నెడవాసి నేనెట్లు తరుదు నిలమీద బరుండుండగ

ఓ నెలతా ||నెల||

కలహంస నిను దెల్పుచాలమ్మునది మొదలు కలనైననిను బాయనే

కాంతాశ్రీకాంతా ||నెల||

అలనాడు నిధిద్రాది యమవరులు నినుగోర నలువీడనని యాడితే

నందరు వినగ ||నెల||

నిను విడనాడనని - నిజమెవల్కితి దుఃఖ మనను నేనెట్లు నిల్పుదు||

మణివాళుడెరుగ నెలతా”

కలిపురుషుని పేరిందు శనియని తెలుపబడినది. నలుని కరచిన సర్పము పేరిందు కానరాదు. కాని తెలుగు నలకథాకావ్యములన్నింటియందు కర్కటకుడని తెలుపబడినది. అట్లే దమయంతి స్వయంవరవర్ణన కూడ యిందు కానరారు.

ఇట్లు కొలది మార్పులతో భారత నలకథనే గ్రహించి కీర్తనల రూపమున మణివాళదాసు ఈ నలచరిత్రను రచించెను.

6. 6. నలకథాపరములగు యక్షగానములు :

తెలుగు సాహిత్యములో నలకథాపరమగు యక్షగానములుకొన్ని అవిర్భవించినవి. తెలుగులో వెలసిన నలకథాపరమగు యక్షగానములకు మూలము నన్నయ భారతనలోపాఖ్యానము. భారత నలకథనే గ్రహించినను ప్రదర్శనాను కూలముగ వివిధ “దరువులు”, తాళములతో కూడిన పాటలను కవులిందు చేర్చినారు.

6. 6. 1. కెల్లకప్పకయ్యకవి - నలచక్రవర్తి నాటకము

తెలుగులో పూర్వోత్తర కథాంశములుగల ప్రథమ నలకథా యక్షగాన నాటకమిది. ఇందు కథానుగుణముగ నన్నయ నలోపాఖ్యానములోని పద్యములు చేర్చబడియున్నవి. భారతములోని నలోపాఖ్యానమే దీనికి మూలము. నలదమయంతుల కనురాగము కలిగించుటలో తోడ్పడిన హంస దౌత్యమిందు కానరాదు. పక్షిదౌత్యము చేయుట అసంధర్భము, అసహజము. అందువలన కవి ప్రదర్శన కయోగ్యమైన ఈ అంశమును పరిహరించినాడు.

భీముడు తన మంత్రిపుంగవులతో దమయంతి వివాహ విషయమును ప్రస్తావించినట్లు, దమయంతికి స్వయంవరము చాటింపుమని వారు సూచించినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. కొన్ని సందర్భములందు

తప్ప మిగిలిన కథాభాగమంతయు నన్నయ భారత నలోపాఖ్యానము ననుసరించినట్టిదే.

దమయంతికి పురోహితుడగు వసుదేవుడు స్వయంవరాగతు లగు రాజులను జూపినట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

“కంజాక్షి యీతండు గౌళధూనాదుండు
రమణి యీతడు మహారాష్ట్రవిభుడు
మగువ యీశూరుండు మాళవ ధూపతి
పడతి యీఘనుడు నేపాళ నృపతి
బోటి యీధీరుండు కరహాట మహీభర్త
లలన యీతడు ద్రావిడ పృథుండు
అంగన యీధీరుడంగదేశ స్వామి
వనిత యీతడు మత్స్యవల్లభుండు
వంగరాజేంద్రుడితడు కాళింగుడితడు
వీరశేఖరు నిషవాధిపారియైన
నలధరాధీశుకై వడి నలరుచున్న
వారుకడు చిత్రనిక దెల్ప నేరనమ్మా”

స్వయంవరాగతుల వృత్తాంతము భారతమునందు కానరాదు. శృంగార నైషధమున శారదాదేవి, చక్రపురి రాఘవాచార్యుని ద్విపద నలకథలో వసుదేవుడను విప్రుడు దమయంతికి పరిణీయులను గురించి తెలిపిరి. రాఘవాచార్యుని రచన ననుసరించి కవి ఈ కల్పన చేసియుండును. దమయంతి స్వయంవరమునకు దేవతలతోపాటు కుబేరుడు కూడ వచ్చి. వివాహనంతరము వారికి వరములిచ్చినట్లు నందు కల్పింపబడినది. వివాహనంతరము దమయంతికి జననీజన తులు అనేక వస్తువాహనదానదాసీ జనములను కానుకలను ఇచ్చినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. ఇది తెలుగుప్రజల సంప్రదాయము. తెలుగు

ప్రజల ఆచారవ్యవహారములను దృష్టిలో పెట్టుకొని కవి వీటిని కల్పించినవచ్చును. తల్లిగండ్రులు దమయంతిని అప్పగించిన తీరును కవి యిట్లు చిత్రించినాడు.

పాట:

“సుదతిరో పలుమారు జూడ వచ్చెరామా! మదిలోవిచారంబు

మానుమాయమ్మ

తలవ పుట్టింటనెంతటి సౌఖ్యమయినా! పొంతియిట్టింటి

సుఖమునలోరాదమ్మా.

లలనాయ త్తమామలచేత - నెప్పుడు వెలమనద్దక్తిమెలగుమాతల్లి

సతి సత్పతీవృతాచారసంపత్తి! పతిని లక్ష్మీరాంతాపతిగాజూడవే

పుట్టింటివారి కత్తింటివారిటి నీ నెట్టనంబున కీర్తిబుట్టించవమ్మా

ఆర్యబంధుజనంబుతానననమెచ్చా! మర్యాదవిటువాకామనలామాతల్లి

రామచంద్ర నృపాలు రహిమీరనేలు కామజనకునిగొల్వ గాంచినే

మేను”

ఈ నలకథాకావ్యమునందు కలిపురుషునకు కలి, శని యని రెండు పేర్లున్నట్లు తెలుపబడినది. నలుడు యజ్ఞయాగాది కృతువు లాచరించునపుడు నలుని శరీరమునందు ప్రవేశించుటకు సాధ్యము కాక కలి నిరీక్షించి నొకనాడు పాదశౌచము కడుగుట మరచి సంధ్య పాసన చేయు సమయమున కలి నలుని యందు ప్రవేశించెను. అశుభముగా నున్న వ్యక్తిని శని పట్టునని జానపదులకు గల సమ్మతము సలకథతోనే ప్రారంభమై యుండును. జూదమునందు సర్వస్వము కోల్పోవుచున్న నలుని జూచి దమయంతి తమ బిడ్డలను వ్జారేయుని విదర్భకు పంపినట్లు భారతములో నుండగా ఇందు పాదిషేయుడను రథసారథిద్వారా పంపినట్లు మార్చబడినది.

నలదమయంతులు అరణ్యమునందు, వివిధకష్టములు పడు

చున్నప్పుడు ఇశ్వాక వంశ కులగురువగు వశిష్టుడు వారికి దర్శనమిచ్చి దివ్యదృష్టితో నలదమయంతులకుకలిగిన కష్టములకుకారణము కలి అకారణ ద్వేషమని చెప్పి, వారికనతి కాలములో యదాపిధిగ సంపదలు చేకూరగలవని కర్తవ్యోపదేశము చేసి మాయమైనట్లు ఇందు తెలుప బడినది. కులగురువు ఉపదేశము కష్టకాలములందు ఊరట కలిగించు నని కవి యిట్టి మార్పును కల్పించి యుండును.

కట్టినపుట్టమును పక్షులపహరించి కొనిపోగా నలుడు దమయంతి పస్త్రములో సగము చించి కట్టుకొనెను. నలదమయంతులట్లు ఏకవస్త్ర ధారులయిరి. అట్టినమయములో కలి విప్రవేషమున వారికి కన్పించి కష్టములు వచ్చినపుడు పురుషుడే అనుభవింపవలయునని, స్త్రీకందు బాధ్యత లేదని, రాజ్యము పొగొట్టుకొనుటకు నలుడే కారకుడని దమ యంతికేఁదిమైన సంబంధమందులేదని, కలి సలునకు చెప్పెను. కలి దమయంతిని విదర్భ పట్టణమునకు పొమ్మని ఆదేశించినట్లు, అందులకామె నిరాకరించినట్లు, తన ప్రయత్నము విఫలముకాగా కలి వారికి నాలుగు త్రోవలు జూపి అదృశ్యుడయినట్లు కవి యిందు కల్పించెను

దమయంతిని సర్పము కరచినపుడు కలి బోయవాని రూపమున వచ్చి సర్పమును చంపి ఒంటరిగా నున్న ఆమె శీలమును చెరచుటకు ప్రయత్నించినట్లు నిందు కల్పింపబడెను. దమయంతిని భార్యగ పొందవలయునని కలి ఆశ. నలదమయంతుల వివాహముతో ఆతని యాశ నిరాశయైనది. అందువలన బోయవాని రూపమున వచ్చి దమ యంతికి మేలుచేసి, తద్వారా ఆమెను పొందదలచినట్లు కవి యిందు కల్పించెను.

పతిప్రతల బోలికి పోయినవారికి కలుగు క్రీడలను దమయంతి కిరాతునకిట్లు వివరించినది.

“పంప మాతృకల నెవ్వతెనైన కామించి

రాంచక వీక్షించు పంచజనుని
 శాయువు బోవుమహాశయము వాటిల్లు
 పాపము సంభవించు సంపద లణంగు
 రూపంబు దొలగు నారోగ్యంబు జెచూపుబు
 నాశనం బందు మానంబు
 దూలపుణ్యంబు మాయునుదై న్యమేనులకొను
 గలుగు తాపము ముఖకాంతిదప్పు
 గాక తుది సమవర్తి క్రింకల సమూహ
 మదలుచును బట్టివైతరన్యాదియైన
 రౌరవాదిమహా ఘోరనరకములను
 ద్రోచి బాధించు రీబుద్ధిచొలగుమన్న”

దమయంతి బోయవానిని శపించి ప శిష్ట వా మ చే ప భృగు నారదులున్న మునివల్లెను చేరినట్లు ఇందు తెలుపబడినది.

చేదిపురమునందు దమయంతి కాటుక దిద్దుట, కుంకుమ బెట్టుట, కోకలు కట్టుట, గంధము బూయుట, పూలుజుట్టుట ఇత్యాది పనులందు నియమింపబడినదని, యిందు తెలుపబడినది ఈ విషయములు భారతసలకథలో లేవు.

నలుని కరచిన కర్కెటకుని శాపవృత్తాంతము భారతాదులందు కానరాదు. పూర్వజన్మమున కర్కెటకుడు ఒక బ్రహ్మర్షి సుల్లామించినట్లు, తత్ఫలితముగ అతనికి సర్పరూపము కలిగినట్లు నలునిచేతి స్పర్శవలన శాప విమోచనము కలుగునని బ్రహ్మర్షి చెప్పినట్లు ఇందు మార్చబడినది.

సందర్భానుగుణముగ సన్నయ భారతారణ్యచర్వణలోపాఖ్యానమందలి పద్యములిందు చేర్చబడినవి. ఉదాహరణమునకు దమ

దూంతి వంపిన ప్రశ్నకు బాహుకుడిచ్చిన సమాధానము పరికింపుడు.

“పురుషునందు దోషపుంజంబు గలిగిన

నెట్టిగి యది సహించెనేని భార్య

పురుషునందభీష్టభోగం బు దేహాంత

రంజునందు ధర్మరతియుబడయు”

బాహుక రూపమునందున్న నలుని పరీక్షించుటకు కేశినియను దాసిని నియోగించబడినట్లు భారతములో నుండగా ఇందు ధమయంతి చెలులు బాహుకుని పరీక్షించినట్లు తెలుపబడినది.

ఇట్లు కెల్ల కప్పు కయ్య భారతములోని సలోపాఖ్యానమును గ్రహించి వివిధమార్పులు చేసి సలకథను యక్షగానముగా రచించి యున్నాడు.

6. 2. 2 సలనాటకము :

కవిపేరు తెలియని సలనాటకము వ్రాతప్రతి D. No. 1890 (S.V.O.M.L.)నందు కలదు. వ్రాత సరిగాలేదు. ఇందు పూడాశ్వా సములున్నవి. భారతారణ్యపర్వసలోపాఖ్యానమే దీనికి మూలము. కథారంభము భారత సలకథలో నున్నట్లే ధర్మజుని ప్రశ్నకు బృహ దశ్వుడి సలకథను చెప్పినట్లున్నది. బిల్వపతి కంకితమీయబడిన యక్షగానమిది. కథారంభమున కవిబిల్వపురీకుని యిట్లు కీర్తించినాడు.

“శ్రీమిందు బిల్వపురమున

ప్రేమతోక్తులనునేవి ప్రియదులరంగా

యేమరక వరముకొనగెడి

కామీకుని దలచి నేను కథరచియింతున్”

జేంకటేశ్వరుని స్తుతి, త్రిమూర్తుల భార్యల స్తోత్రము, వ్యాసవాల్మీ

కాది ఋషుల సేవనము ఇత్యాద్యంశములు కథారంభమునందున్నవి ఈ నాటకకర్త హస్యనటునిచేత ప్రేక్షకులకు 'అపదలెల్లబాపుకథ'గ నలకథను సూచించినాడు. ఎన్నో పురాణకథలున్నవని, అవన్నియు నలకథతో సాటిరావని. నలకథ పరమోత్కృష్టమైనదని కవి అభిప్రాయము.

నలమహారాజు మంత్రితో కలిసి వసంతకాలసమయమున ఉద్యానవనమునకు వచ్చి హంసల గుంపును జూచినట్లు, వాటిని పట్టుటకు ప్రయత్నించి విఫలమయినట్లు, అవి ప్రూనెక్కినట్లు, వాటిని మంత్రి తరిమిపట్టుకొనినట్లు నిందు మార్చబడినది. దమయంతికి స్వయంవరాగతులైన రాజులను కేతినాయుడను విప్రుడు బాపినట్లు నిందు తెలుపబడినది.

దమయంతి నేలపై పరుండు దృశ్యమును జూచి నలుడిట్లు దుఃఖించినాడు.

"కనికరంబుగ భువిగలరాజసుతులు

కనునన్ననూడిగములు శాయంగ

హంసజూలికశయ్యననుపవ్వళించి

అంచయానకు అవని పాన్పుగను

దినకరకాంతి నెందినతీగతీ

ననుబోజినిద్రిప్ప నా భార్యవైతి"

ఇట్లు వివిధ సన్నివేశములను దృష్టిలో పెట్టుకొని కవి ఈ నలనాటకమును రచించెను.

6. 6. 3. సిరిపెగడ సుబ్బారాయుని - నలనాటకము:

1890లో ప్రచురితమయినదీ నలనాటకము. సిరిపెగడ సుబ్బ

రాయుడు సారంగధర నాటకమును కూడ వ్రాసెను. సుబ్బారాయుని నలనాటకమునకు మూలము భారతనలోపాఖ్యానము. ఇది బిల్వపురి శున కంకితమీయబడినది. ఇందు ఆశ్వాసవిభాగముండుట విశేషము.

6. 6. 4. కేశవి పట్టణము జియ్యరయ్య - నలనాటకము:

జియ్యరయ్య కేశవపట్టణము రామానుజాంబా భాష్యకారులకు పాత్రుడు. యతిరాజమ్మనాథమునీంద్రులకు పుత్రుడు. కృతిపతి చోడవరము జమిందారగు చెవ్వాకుల సుబ్బయ్య. ఇది కవి రంజనీ ప్రెస్, మదరాసు, 1881లో ప్రచురింపబడినది. భారతములోని నలోపాఖ్యానమున కథాసంవిధానమే యిందును పాటించబడినది. ఘటికుని రాకతో కథప్రారంభమగును. వాని ప్రసంగము హిందీలో గలదు. ఇందు పాత్రల 'తెరద్విపదలు' పాత్ర ప్రవేశపు దరువును గలవు. ఇందలి దరువులు ప్రసిద్ధ రాగతాళములందున్నవి. ద్విపదలు పద్యములు, సంధి, సంభాషణ వచనములు, సీసార్థాదులును గలవు. విశేషించి కథలో మార్పేమియు లేదు.

6. 6. 5. గారు.కవాడ పెద్దనకవి - నలచక్రవర్తి నాటకాలంకారము:

ఇది 1898లో చెన్నపట్టణము వేంకటేశ్వర ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితమైనది. పూర్వోక్త కథాంశములుగల యక్షగానమిది. ఇందు ఆశ్వాస విభాగముండుట విశేషము. శ్రీ మాల్యాద్రి చక్రీన్యసింహ స్వామిపై పాడిన యక్షగానమిది. ఇందు వివిధ రకములైన రాగ, తాళములతో గూడిన పాటలున్నవి. కవి మహాభారత నలకథనే గ్రహించి పెంచి వ్రాసినాడు. ఇందు నలుని సత్య పరిపాలనా నిరూపణకు గోవాపునంవాదమును కల్పింపబడినది. నలుని పరిపాలనలో మానవులకేగాక నేరులేని జంతువులకు కూడ కలహములుండెడివి

కావని గోవ్యాఘ్రసంవాదముచలన నిరూపితమైనది. దుష్టశిక్షణ శిష్ట
రక్షణార్థమై విష్ణు చక్రము నలచక్రవర్తి రాజ్యము నందుండినదని
యిందు తెలుపబడినది. నలుని రూపగుణములు హంస దమయంతితో
చెప్పినపుడు విష్ణుచక్రముయొక్క పృథావమును గూడ వర్ణించినట్లు
నిందు తెలుపబడినది.

నారదుడు నానాలోకసందర్శనార్థమై ఇంద్రలోకమునకు పోయి
నట్లు భారతనలకథలో నుండగా ఇందు దమయంతి స్వయంవరము
జరుగనున్నట్లు ఆమె నలుని తప్ప వేరొకరిని వివాహమాడదని
ఇంద్రునకు తెలుపగోరి స్వర్గమున కేగినట్లు నిందు తెలుపబడినది.

స్వయంవరమండపమునకు పావుటకు ముందు దమయంతి
రమేశుని ధ్యానించినట్లు నిందు కల్పింపబడినది. వివాహమునకు
ముందు వధూవరులు ఇష్టదేవతా పూజనము చేయుట సంప్రదా
యము. దాని దృష్టియందుంచుకొనియే కవి ఈ మార్పును చేసెను.

ఇందు కలిపేరు శనియని తెలుపబడినది. స్వయంవరానం
తరము ఇంద్రాదులకు కలి మార్గమధ్యమున కన్నించినట్లు భారత
కథలోనుండగా ఇందు శని ఇంద్రునకు కేగి దమయంతి స్వయంవర
వార్తను ప్రస్తావించి, తాను వివాహ మాడదలచిన స్త్రీని పరపురుషుడు
స్వీకరించుట వలన తన దుఃఖమున కంతులేదని బాధపడినట్లు కవి
యిందు కల్పించెను. ఇది రాఘవాచార్యుని నలకథలో
నున్న అంశమే.

దమయంతితో తన ప్రియసోదరుడగు దమనుడు నిషధకు
వచ్చినట్లు ఇందు తెలుపబడినది. చెల్లెలకు వివాహమైనపుడు సోద
రులు ఆమె నత్తవారింటికి పంపునపుడు వెంట వెళ్లువారు. ఇది
తెలుగు దేశమందలి ఆచారము.

శని నలుని యందు పృవేశించి వివిధ కష్టములు పెట్టుట, నలుడు దమయంతిని వదలి అయోధ్యాపురముచేరుట. దమయంతి చేదిపురము చేరుట ఇత్యాద్యంశములు భారతనలకథలో నున్నట్లే యున్నవి. కథలో చెప్పకోదగిన విశేషములుగాని, మార్పులుగానిలేవు.

6.6.6. గవురహరాజు లక్ష్మీపతిరాయుడు—

నలచక్రవర్తి చరిత్రము :

ఇతడు ఋగ్వేది. అంజమాంబాహరిరాయణ పుత్రుడు. అతని నలచక్రవర్తిచరిత్రము గ్రంథముఖపత్రముపై “అంబటి అనుమంతు ప్రేరణపై గ్రంథకర్తచే సర్వస్వాతంత్ర్యము పొంది, సికింద్రాబాదు నివాసుండగు శివసూరు వీరమల్లయ్యగారిచే హిందూరత్నాకర ముద్ర గలయందు ముద్రింపించి ప్రచురింపబడియె - చెన్నపట్టణము, 1897 సంవత్సరము అని యున్నది. ఈ నాటకమునకు భారతారణ్య పర్వనలోపాఖ్యానము మూలము. కథలో విశేషించి మార్పులేవియు లేవు.

6.6.7. తేరులపురి నారాయణకవి—నలచరిత్ర నాటకము:

కవి కాలము తెలియదు. శ్రీవత్సనగోతుడు, కిచ్చయ్యప్రసాదుడు. చలమయసాత్రుడు. మూర్త్యం బాశేషయార్జుల పుత్రుడు. ఈ నాటకము చామరాజుప్రెస్ 1903లో ప్రచురితమైనది. తేరులపురి శేరి కంకితము. ఇందాశ్వాస విభాగముండుట విశేషము. ప్రసిద్ధమైన భారత నలకథయే దీనికి మూలము. ఇందు ప్రత్యేకించి కథా విశేషములు ఏమియు కానరావు.

6.6.8. రేవూడి పిచ్చయ్య కవి - నలచరిత్ర :

వివిధ తాళ, రాగములతో వెల్లివిరిసినదీ యక్షగానము. ప్రధానముగా కథాసంవిధానము భారత నలకథయందున్నట్లే యున్నది.

మార్పేమియు లేదు. కాని ఒకచోట మాత్రము మార్పున్నది, దమ యంతి స్వయంవరమునకు ఇంద్రాగ్ని యమ వరుణులు నల్లరు మాత్రమే వెళ్ళినట్లు భారత నలోపాఖ్యానములో నుండగా ఇందు వీరితోపాటు ధనదుడు (కుబేరుడు) కూడ వచ్చినట్లు తెలుపబడినది. కలిపేరు శనియని యిందు తెలుపబడినది. ఇంతకు మించి కథలో మార్పేమియు లేదు.

పైన పేర్కొనిన నలచరిత్ర యక్షగానములేగాక కవిపేరు తెలియని “నలమహారాజు చరిత్రము” అను యక్షగానము. అలభ్యమైన రఘునాయకం రామానుజసూరి రచితమైన “నలనాటకము” అను యక్షగానమును కలవు.

జానపదులలో మౌఖిక ప్రచారమునందున్న నలకథావిశేషములను, వివిధ జానపద సాహిత్య ప్రక్రియలను జంగము కథ, హరికథ యక్షగానము. మొదలైన వానియందు వెలసిన నలకథాంశములను కూలంకషముగ పైని పేర్కొని పరిశీలించడమైనది.

స మా స్తం

ఆంధ్ర నలకథా సర్వస్వము - సూచికలు

I Chapter

1. UNNI, NP Nala Episode in Sanskrit Literature, P 2
2. Weber, Albrecht: The History of Indian Literature
P. 132
3. The Sivapurana, part III, Motilal Benarsidass, Delhi
P. 1186-1190
4. UNNI, NP "Nala Episode in Sanskrit Literature" P 5
5. Vettam Mani 'Puranic Encyclopedia' P. 519
Motilal Benarsidass Delhi, 1975
6. UNNI NP. Nala Episode in Sanskrit Literature P. 20
7. నాగయ్య జి. దాక్షిణాత్య సాహిత్యసమీక్ష - మొదటి సంపుటి పుట 103
8. డా॥ సుందరం, ఆర్యయన్-కన్నడ సాహిత్య చరిత్ర, పుట, 17

II Chapter

1. చేమకూర వెంకటకవి-విజయవిలాసము, 1-27. పద్యం
2. వ్యాస భారతనలోలోపాఖ్యానము-అరణ్య 53 (15-20)
3. నన్నయ భారతనలోలోపాఖ్యానము-అరణ్య (2-51)
4. సత్యనారాయణ, విశ్వనాథ-నన్నయగారి ప్రసన్న కథాకలితార్థముక్తి పుట 36

III Chapter

1. పేంకటరాయశాస్త్రి, వేదం-శ్రీనాథుని శృంగారనైషధము-సర్వంకషవ్యాఖ్య
పీఠిక భాగం
2. రామరాజభూషణుడు-కావ్యాలంకార సంగ్రహము-వివరణ. సన్నిధానం సూర్య
నారాయణశాస్త్రి, పుట-233
3. నందితిమ్మన-పారిజాతాపహరణము-1వ ఆశ్వాసము, 97వ పద్యం
- 4, 5. శేషేంద్రశర్మ, గుంటూరు-స్వర్ణహంస (హర్షనైషధకావ్యపరిశీలన) 97, 98
6. డా॥ కొర్రపాటి శ్రీరామమూర్తి శ్రీనాథుడు (నైషధాంధ్రీకరణము) పుట 462
7. పేంకటరామశాస్త్రి వేదం-శ్రీనాథుని శృంగారనైషధము (సర్వంకషవ్యాఖ్య)
పుట 380
8. పేంకటకవి, చేమకూర-విజయవిలాసము 1వ ఆశ్వాసము, పుట 169
9. శేషేంద్రశర్మ గుంటూరు-స్వర్ణహంస పుట 104

10. పత్యనారాయణ, విశ్వనాథ-శ్రీనాథని శృంగరనైషధము-పీఠికభాగము
(వావిళ్ళవారి ప్రచురణ)
11. దా॥ రామకోటిశాస్త్రి, కేతవరపు-ఒకరత్నము ఒక చుంత్రము-వివేచన
డిసెంబర్ 1976
12. రంగప్పరాజు, రామరాజు సాంబోపాఖ్యానము 8వ ఆశ్వాసము 143-158

IV Chapter

1. జోగారావు, యస్వీ-ఆంధ్రయక్షగానవాఙ్మయ చరిత్ర ద్వితీయ భాగము పుట 93
2. రామకోటిశాస్త్రి, కేతవరపు-ఘటిచాల మహాత్మ్యము పీఠికభాగము సాహిత్య
అకాడమీ ప్రచురణ 1968
3. బాలకృష్ణారెడ్డి, ఎడ్ల-తెలుగులో విప్రనారాయణకథ, ఎం ఫిల్ సిద్ధాంతవ్యాసము
1978
4. D. No. 1071 Madras Oriental Manuscript Library.
5. దక్షిణాంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర పుటలు 64-65
6. ద్వీపద వాఙ్మయము పుట 197
7. రఘునాథనాయకుని కృతులు-విమర్శనాత్మక పరిశీలనము-అముద్రితము పుట 133
8. భారతీనిలయ ముద్రాక్షరశాల చెన్నపట్టణము 1872
9. నాగేశ్వరరావు కాలినాథుని-ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము చెన్నపురి
10. శారదానిలయ ముద్రాక్షరశాల చెన్నపట్టణము 1882

V Chapter

1. శ్రీవిద్యాముద్రాక్షరశాల-విజయనగరము 1933
2. R. No 336, Paper S. V. Oriental Manuscript Library
3. తజ్జాయాజ్ఞాయానవతి యదస్యాం జాయతే పునః
అశ్రుతిరేషా శ్రుతిరీజయయేతన్నిధీయతే॥
ఇతరేయ బ్రాహ్మణము 93వ అధ్యాయము, సప్త మీగాధ
4. షట్పక్రవర్తి చరిత్ర-ముద్రితము, పోలావీరన్న అండ్ సన్స్ సికింద్రాబాద్ 1928
5. యజ్ఞేశ్వర సోమయాజులు, దర్పా, "ఆంధ్రనాటకముల విజ్ఞానభాగము" భారతి
జూలై 1926
6. దామరాజు శివరామయ్య, నలనాటకము పీఠిక

VI Chapter

1. బి. రామరాజు-తెలుగు జానపదగేయ సాహిత్యము పుట 15

అనుబంధం - I

ఉపయుక్త గ్రంథములు - వ్యాసములు

- అనంతరామశాస్త్రి, నేతి : శ్రీనాథుని సామెతలు
ఆంధ్రప్రభ, ఫిబ్రవరి 25, 1973.
- ఆరుద్ర : సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యము (10వ
సంపుటము) శేషాచలం అండ్ కంపెనీ
మద్రాసు.
- — — : సమగ్ర ఆంధ్ర సాహిత్యము (12వ
సంపుటము) ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్ డిస్ట్రి
బ్యూటర్స్, సికిందరాబాదు, 1967.
- ఉషశ్రీ : జూదం తగదు (భారతంలోని చిన్నకథలు)
ఆంధ్రప్రభ, ఏప్రిల్, 3, 1979.
- కోటేశ్వరరావు, తుమ్మపూడి : ఆముక్తమాల్యదాసౌందర్యము,
మలయకూట ప్రచురణలు, 1971.
నవభారతి, జూన్, 1980.
నలదమయంతులకథ
-

- గంగప్ప, యస్ : శ్రీకోలాచలం శ్రీనివాసరావుగారి
నాటకములు-ఇతర రచనలువాని శిష్యము
శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం వారిచే
పి.హెచ్.డి. పట్టముబడసిన సిద్ధాంత
వ్యాసం 1971.
- గణేశ్వరరావు, మద్దూరి : నలోపాఖ్యానము-మహాభారతము,
భారతి, ఫిబ్రవరి, 1943.
- చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిలు,
వజ్రులు : హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన విమర్శనము,
వావిళ్ళ రామస్వామి శాస్త్రిలు అండ్ సన్స్
చెన్నపురి, 1953.
- జగన్నాథశర్మ, వేమూరి : అష్టాదశపురాణ సారము.
రామా అండ్ కో., హెచ్.ఓ. ఏలూరు,
1954.
- జయకృష్ణ బాపూజీ, జంధ్యాల : శ్రీనాథుని సాహిత్య ప్రస్థానము, పరిశో
ధన గ్రంథము, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయం,
1977.
- జి. యన్. రెడ్డి : చిత్రకవిత్వం-సాహిత్యసమితి వ్యాసావళి 1
సాహిత్య సమితి, తిరువతి. 1967.
- జోగారావు, ఎస్. పి. : హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానములు-
శ్లేషశైలిలాపి వేసిన వాలకములు,
సారస్వత సీరాజనం, 1965.
- తమ్మయ, బండారు : శ్రీనాథుని జాతీయములు,
భారతి, ఏప్రిల్, 1949.
- దొరస్వామిశర్మ, రావూరి : తెలుగు సాహిత్యము-రామకథ,
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ,

సమాధరమున ప్రకటితము, 1972.

- వొరస్వామినాయుడు, వి : చక్రపురి రాఘవాచార్యుని ద్విపదనలక-
ఒక పరిశీలన, నవభారతి, డిసెంబర్ 1971.
- _____ : భారతములో నలకథాప్రాశస్త్యము;
నవభారతి, ఫిబ్రవరి, 1980.
- _____ : జానపద సాహిత్యములో నలకథ,
స్రవంతి, ఆగష్టు, 1980.
- నరసింహారావు, వి. వి. యల్ : నన్నయ కవిత్వము-అక్షర రమ్యత,
విశ్వేశ్వర పబ్లికేషన్స్, విజయవాడ-2,
1977.
- నాగయ్య, జి : ద్విపద వాఙ్మయము,
యూనివర్సిటీ బుక్ సెంటర్, తిరుపతి,
1967,
- _____ : తెలుగు కావ్యవచారికలు,
యూనివర్సిటీ బుక్ సెంటర్, తిరుపతి,
1968,
- _____ : దాక్షిణాత్య సాహిత్య సమీక్ష (మొదటి
సంపుటము) నవ్యపరిశోధక ప్రచురణలు,
18-1-699, భవానీనగర్, తిరుపతి, 1976.
- నాగవీరేశ్వర కవి, ముదిగొండ : శివపురాణము, సికిందరాబాద్, 1958.
- నారాయణరెడ్డి, సి : ద్విపదలలో దివ్యకవిత, వ్యాసవాహిని
(సాహిత్యవ్యాసాలు) ఆంధ్రప్రదేశ్ బుక్
డిస్ట్రిబ్యూటర్స్, సికిందరాబాద్.
- నారాయణశాస్త్రి, పెద్దాడ : వ్యాసుడు-గంధర్వమా,
భారతి, అక్టోబరు, 1979.

- వచ్చాకరెడ్డి, ఎ. వి : తెలుగులో హరిశ్చంద్రకథ,
శ్రీ వేంకటేశ్వర విశ్వవిద్యాలయం వారిచే
పి.హెచ్.డి., పట్టముపొందిన సిద్ధాంత
వ్యాసం (అముద్రితము) 1977
- పాపయ్యరాష్ట్రీ, చిలుకూరి : శ్రీనాథ కవితా సమీక్ష,
రిపబ్లిక్ ప్రెస్, కాకినాడ, 1961.
- ప్రసాదభూపాలుడు. : ఆంధ్రవిజ్ఞానము. (మూడవ సంపుటము)
1939,
- ప్రహ్లాదాచారి, ప్రభుదత్త : భాగవత దర్శనము (అష్టమ ఖండము)
శ్రీరామ శరణమందిరము,
బుద్ధాం, 1964.
- చూడవకర్ప, పాటిబండ : ఆంధ్రమహాభారతము - అరణ్యపర్వము
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ 1971.
- హృద్యంజయరావు, తొన్నలగడ్డ : వ్యాసభారతము - నన్నయపరిష్కారము
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వారిచే
డాక్టరేట్ పొందిన సిద్ధాంత వ్యాసం 1979
- రంగప్పరాజు, రామరాజు : సాంబోపాఖ్యానము-శ్రీమదాంధ్ర
సాహిత్య పరిషత్తువారిచే ప్రకటింపబడినది.
పీఠిక, కర్తీసాంబమూర్తి శాస్త్రి, 1932.
- రామరాజు, వి : జానపదగేయ సాహిత్యము,
ఆంధ్ర రచయితల సంఘము,
హైదరాబాదు, 1958.
- రామరాజచూషణుడు : తావ్యాలంకార సంగ్రహము-
వివరణ-సన్నిధానము సూర్యనారాయణ
శాస్త్రి, ఎం. కేశవచలం అండ్ కో;

- రామకృష్ణకవి, తెనాలి : సికిందరాబాద్, 1949.
ఘటితాచలమాహాత్మ్యము,
పీఠిక-కేతవరపు రామకోటిశాస్త్రి,
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ, 1968.
- రామబ్రహ్మం, గూడవల్లి : నలవేషం.
పరిశోధన (సారస్వత ద్విమాసపత్రిక)
అక్టోబర్, నవంబర్, 1954.
- లక్ష్మీవతిశాస్త్రి, చిలుకూరి : నైషధకావ్య శిల్పము.
(శ్రీహర్షశ్రీనాథుల తులనాత్మకపరిశీలనము)
నవోదయఏజన్సీస్, దేవిచాక్,
రాజమండ్రి, 1970.
- వెంకటకవి, చేమకూర : విజయవిలాసము,
శివాజీప్రెస్, సికిందరాబాద్-3, 1968.
- వెంకటరామనరసింహము, చాకర్ల : దక్షిణాంధ్రయుగ వాఙ్మయచరిత్ర,
ప్రథమభాగము, 1955.
: కవిసారస్వతాముని కథాకథనకౌశలము.
ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక సంచిక-5.
- వెంకటసుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు, కల్లూరి: ఆంధ్రస్కాంధము (ప్రథమభాగము)
ఆర్షభారతి, 1959.
: శ్రీహర్షనైషధము,
ఆంధ్రప్రభ, ఆదివారం 15, 1973.
- వేంకటకుటుంబరావు, బొడ్డపాటి : ఆంధ్ర నవలాపరిణామము,
గాయత్రీ ప్రచురణము,
హైదరాబాద్-1, 1971.
- వేంకటనరసింహాచార్య, ఉత్పల : శ్రీనాథుని శృంగారనైషధము (పరిష్కృతము)
ఛానికూరమస్వామిశాస్త్రిలు అండ్

సన్ 1960.

పేంకటానంద రాఘవరావు, గొయ్యపర్తి : నన్నయభట్టు - విజ్ఞాన నిరతి,
సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్, రాజమహేంద్ర
వరము, 1959.

పేంకట రంగయ్య, మామిడిపూడి : సంగ్రహ ఆంధ్ర విజ్ఞాన కోశము
(రీవ సంపుటము)
సంగ్రహ ఆంధ్ర విజ్ఞానకోశ సమితి,
హైదరాబాదు, 1966.

పేంకటరామకోటిశాస్త్రి, కేతవరపు : తిక్కన కావ్య శిల్పము,
పై ఖరీ ప్రకాశము, 1973.

పేంకటావధాని, దివాకర్ల : నన్నయ కవితా వైభవం,
యువభారతి, సికిందరాబాద్-3, 1970.

పేంకటరాయశాస్త్రి, పేదము : శ్రీనాథనిశ్చంగార నైషధము (సర్వంకషా
వ్యాఖ్యానము)
పేదము పేంకటరాయశాస్త్రి అండ్ బ్రదర్స్
మద్రాసు-1, 1961.

శమంతకమణి, పండా : తెలుగు సాహిత్యములో రామకథ,
ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్తు,
హైదరాబాదు, 1972.

శాస్త్రి : జానపద వాఙ్మయము,
భారతి, అక్టోబర్, నవంబర్, 1940.

శ్రీనివాసరావు, వేమూరి : పూర్వగాథాలహరి,
పేంకటరామా అండ్ కో., విజయవాడ,
1965.

- శ్రీరామమూర్తి, కొర్లపాటి : శ్రీనాథుడు,
ఆంధ్ర విశ్వ కళాపరిషత్తు, 1971
- శేషాద్రి రమణ కవులు : దమయంతీ సంవరణము,
భారతి, ఫిబ్రవరి, 1929
- శేషేంద్ర శర్మ, గుంటూరు : స్వర్ణహంస (శ్రీహర్షనైషధకావ్య
పరిశీలన) ఆంధ్ర సారస్వతపరిషత్తు,
1968.
- సత్యనారాయణ విశ్వనాథ : నన్నయగారి ప్రసన్నకలితార్థయుక్తి
విజయవాడ-2 1970
- సత్యనారాయణ, విశ్వనాథ : నన్నయగారి భారతాంధ్రీకరణము,
_____ : శ్రీనాథుని శృంగారనైషధము (పరిష్కృ
తము) ఎం. శేషచలం ఆండ్ కో.,
సికింద్రాబాదు, 1970.
- సత్యనారాయణరావు, యండమూరి : శారదా ధ్వజము.
1965లో ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య
అకాడమీ బహుమానం పొందిన గ్రంథం.
అనంత పబ్లికేషన్స్, విజయవాడ.
- సీతాదేవి, కె : దమయంతీ-పరమభక్తురాలు.
ఆంధ్ర మహిళాసభ, మైలాపూర్,
మద్రాసు, ఆంధ్రమహిళ, జనవరి, 1955.
- సీతారామాంజనేయులు, మండపాక : నలదమయంతులకథ
(బొమ్మల మహాభారతకథ)
ఆంధ్ర సచిత్ర వారపత్రిక,
8-12-1978 నుండి సీరియల్ ప్రారంభం.
- సుశీల, టి : ఆంధ్ర ద్విపద సాహిత్య చరిత్ర,

ధీల్లి విశ్వవిద్యాలయము వారిచే
పి.హెచ్.డి., డిగ్రీ పొందిన సిద్ధాంత
వ్యాసం, 1979.

సుదర్శనం, ఆర్. ఎస్, : తెలుగు సాహిత్యములో సామాజిక
చైతన్యము,
ఆంధ్రప్రదేశ్, సంవత్సరాది సంచిక,
1969-70.

సుబ్బరామశాస్త్రి, ఉదాలి : శ్రీహర్షనైషధము (టీకాతాత్పర్యసహి
తం) ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ
హైదరాబాదు, 1971.

సుబ్బరావు, తండిరాలవెంకట : తెలుగు వీరగాథాకవిత్వము,
సిద్ధాంతవ్యాసము, శ్రీ పేంకశేషర్
విశ్వవిద్యాలయం వారిచే పి.హెచ్.డి.,
డిగ్రీ పొందిన సిద్ధాంత వ్యాసం,
(అముద్రితము)

సుందరాచార్యులు, కె. వి. : యయాతి చరిత్రమే మొట్టమొదటి
అచ్చ తెలుగు కావ్యము.
భారతి. సెప్టెంబరు, 1979,

సుందరయ్య, ఇవటూరి : నైషధరచనాతత్వము.
ఆంధ్ర సాహిత్య పరిషత్ప్రతిక,
ఆశ్వయుజశాస్త్రీయ మూసములు,
1929.

సుందరం, ఆర్వీయస్ : కన్నడ సాహిత్య చరిత్ర,
ఆంధ్రప్రదేశ్ సాహిత్య అకాడమీ,
హైదరాబాదు-4, 1977.

హనుమచ్ఛాస్త్రి, ఇంద్రగంటి : సారమతి నన్నయ.
నవోదయ పబ్లిషర్సు,
విజయవాడ-2, 1976.

ఆంగ్లము :

Arunoday Natvaralal Jani: A Critical Study of
Sriharsa's Naishadhiya
Caritam. Oriental
Institute, Baroda, 1957.

Annie Besant, F. T. S. : The Story of the Great war
Theosophical Society,
London, 1899.

Ajwani, L.H. : History of Sindi Literature
Sahitya Akademi,
New Delhi, 1977.

Donald A. Mackenzie : Indian Myth and Legend.
The Gresham Publishers
Co., Ltd.,
34, Southampton Street,
Stand, London,

Epiphanius Wilson : Hindex Literature.
Published by J. Tetley
for Asian Educational
Services, New Delhi, 1900

Edwin Arnold, C S.I. : Indian Idylls.
Trubner & Co., Ludgate
Hill, London, 1883.

- George Chambers** : **Encyclopaedia,**
(New Edition) Volume IX,
George Newnes Ltd.
New York, 1955.
- Krishna Kanta, Handiqui:** **Naishadhacarita of Srih-**
arsa, Deccan Research
Institute, Poona-3, 1965.
- Krishna Machariar, M :** **History of Classical**
Sanskrit Literature.
Motilal Banarsidass,
Varanasi, 1974.
- Monier, Williams** : **Nalopakhyanam (Story of**
Nala) University of Oxford
1879
- Mayadhar Mansinba** : **History of Oriya Literature**
Sahitya Akademi.
New Delhi 1962.
- Pratap Chandra Ray, :** **The Mahabharata of**
C. I. E. **Krishna Dwaipaya Vyasa**
(Translated into English
prose). Calcutta, 1889.
- Parameswaram Nair. P.K.:** **History of Malayalam**
Literature, Sahitya
Akademi, New Delhi, 1977
- Ralph, T.H. Griffith** : **Specimens of Old Indian**
Poetry. (Translated from
the Original Sanskrit into
English verse),

- Sadhu Ram** : Essays on Sanskrit Literature. Munshi Ram Manohar Lal, Naissarak, Delhi-6. 1965.
- Sukumar Sen, Dr.** : History of Bengali Literature. Sahitya Akademi, New Delhi, 1971
- Towney's** : The Ocean of Story. (Translation of Somadeva's Katha Saritsagara, Vol. IV). J. Sawyer, Ltd. Grafton House.
- UNNI, N.P.** . Nala Episode in Sanskrit Literature Published by M. Easwaran College Book House, Trivandrum 1977.
- Venkatacharya, T.** : The Nalakirti Kaumudi of Agastya Pandita, D.K. Publishing House, Delhi, 1975.
- Vettam Mani** : Puranic Encyclopaedia, Motilal Banarsidass, Delhi, 197..
- M. Winternity** : A History of Indian Literature. Translated from the German by Subhadrajha, Motilal

Banarsidass, Bungalow
Road, Jawahar Nagar,
Delhi-7, 1977.

Washburn Hopkins, E. : Epic Mythology, Motilal
Banarsidass. Delhi, 1915

త మి థ ము :

పుగళేంది : నలవెణ్ణా, వ్యాఖ్యాత-వి. పడనియప్పన్
అణ్ణామలై విశ్వవిద్యాలయము, 1975.

క న్న డ ము :

కనకదాసుడు : నలచరిత్ర- గద్యానువాదము-దాకూరు
శంకరనారాయణబిరై కన్నడపరిషత్తు,
బెంగళూరు, 1976.

చౌండరన కవి : నళచంపు, కన్నడ అధ్యయన సంస్థ.
మైసూరు విశ్వవిద్యాలయం, 1971.

బసవప్పశాస్త్రి గళ్ : దమయంతీ స్వయంవరమ్, గద్యాను
వాదము-కె.ఆర్.లక్ష్మీకాంత్, కన్నడ
సాహిత్య పరిషత్తు, బెంగళూరు. 1976

ముగళి : కన్నడ సాహిత్య చరిత్ర, తెలుగునేత-
ఎం.ఎన్. చుహంతయ్య సాహిత్య
అకాడమీ, న్యూఢిల్లీ, 1978.

మ థ యా థ ము :

ఉణ్ణాయి వారియర్ : నలచరితమ్(కథావళి) వ్యాఖ్యాత-
ఎ.డి.హరిశర్మ, ప్రచురణ-ఎ.హెచ్.గోపీ
నాథశర్మ, ఎర్నాకుళం, 1956.

తెలుగు నలోపాఖ్యానములు

ఈ సిదాంత వ్యాసమునందు నేను పరిశీలించిన నలోపాఖ్యానములివి:

చంపూ కావ్యములు:

1. నలచరిత్రము	ముద్రితము	రాకరపర్తి వీరరామవాచాద్యులు.
2. నలచరిత్రము	ముద్రితము	బెహరా రామకృష్ణకవి.
3. నలచరిత్రము	ముద్రితము	సిరిచెగడ ధర్మనామాత్యుడు
4. నలచరిత్రము	అముద్రితము	రుద్రరాజు తిరుమలరాజకవి
5. నైషధీయచరిత్రము	ముద్రితము	శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి
6. నైషధపారిజాతీయము	అముద్రితము	కృష్ణాధ్వరి

చిత్రకావ్యములు:

7. శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ఠ్య
నిర్వచన నైషధము.	ముద్రితము	కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు
8. షట్పక్రవర్తుల కథ	ముద్రితము	రాజమల్లారెడ్డి
9. షట్పక్రవర్తుల కథ	అముద్రితము	రామచంద్రకవి
10. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము	ముద్రితము	రామరాజధూషణుడు

ద్విపద నలచరిత్రలు:

11. నలచరిత్ర	ముద్రితము	చక్రపూరి రాఘవాచార్యుడు
12. నలచరిత్ర	అముద్రితము	తిమ్మయకవి
13. నలచరిత్ర	అముద్రితము	రఘునాథనాయకుడు
14. నలచరిత్ర	ముద్రితము	పిళ్ళారిశెట్టిరాఘవయ్య
15. నలచరిత్ర	ముద్రితము	కాకర్లపూడి రాఘవయ్య
16. నలచరిత్ర	ముద్రితము	వరకవి రాఘవకవి
17. నలచరిత్ర	ముద్రితము	ఆల్వకొండ కృష్ణమూర్తికవి

వచన నలచరిత్రలు:

పూర్వోత్తర కథాంశములు గలవి.

18. నలచరిత్ర	ముద్రితము	పురాణం పిచ్చయ్యశాస్త్రి
19. నలచరిత్ర	ముద్రితము	దొరసామయ్య
20. నలచరిత్ర	ముద్రితము	యస్. రామానుజరావు.
21. నలమహారాజుకథ	ముద్రితము	జంధ్యాల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
22. నైషధసారము	ముద్రితము	ఇ. సూర్యనారాయణ
23. వచననైషధము	ముద్రితము	మంత్రిపెగడ భుజంగరావు

పూర్వవచన నలచరిత్రలు:

24. ఆంధ్ర నైషధసారము	ముద్రితము	అత్తలూరి సూర్యనారాయణ
25. దమయంతి	ముద్రితము	ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి
26. శృంగారనైషధము	ముద్రితము	దేవరకొండ చిన్నికృష్ణశర్మ
27. శృంగారనైషధము	ముద్రితము	పోలవరపు శ్రీహరిరావు

కల్పిత వచన నలచరిత్రలు:

28. దమయంతి స్వయంవరము	ముద్రితము	విశ్వనాథ సత్యనారాయణ
29. షట్పత్రవర్తుల యింద్ర జాలపు కథలు	ముద్రితము	పోకల శేషాచలంనాయుడు

నాటకములు:

30. చిత్రనళిసీయము	ముద్రితము	ధర్మవరము రామకృష్ణమా చార్యులు
31. నలచక్రవర్తి నాటకము	ముద్రితము	ముదిగొండ శంకరశాస్త్రి
32. నలచక్రవర్తి నాటకము	ముద్రితము	రెంటుచింతల లక్ష్మీనరసింహ శాస్త్రి
33. నలనాటకము	ముద్రితము	రాజామంత్రిపెగడ భుజంగరావు
34. నలప్రవాసము	ముద్రితము	ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రి
35. మంజుల నైషధము	ముద్రితము	సీతారామకవి

యక్షగానములు:

36. నలచక్రవర్తి నాటకము	ముద్రితము	కెల్లకప్పకయ్య కవి
37. నలనాటకము	ముద్రితము	సిరిపెగడ సుబ్బారాయుడు
38. నలనాటకము	ముద్రితము	కేశవపట్టణము జియ్యరయ్య
39. నలచక్రవర్తి నాటకాలంకారము	ముద్రితము	గాయకవాడ పెద్దనకవి
40. నలచక్రవర్తి నాటకము	ముద్రితము	తేరులపుడి నారాయణకవి
41. నలచరిత్ర	ముద్రితము	రేపూడి పిచ్చయ్యకవి
42. నలచక్రవర్తి చరిత్రము	ముద్రితము	గవురహారాజు లక్ష్మీవతి రాయుడు

జంగమ కథలు:

43. నలచక్రవర్తి నాటకము	ముద్రితము	పెద్దన దాసాచార్యుడు
------------------------	-----------	---------------------

హరికథలు:

44. నలచరిత్ర	ముద్రితము	బాలాజీదాసు
45. నల్లొపాఖ్యానము	ముద్రితము	కోసూరి భోగలింగదాసు

గేయ కావ్యములు:

46. నలచరిత్ర	ముద్రితము	తోలేటి సీతారామయ్య
--------------	-----------	-------------------

47. నలచరిత్ర	ముద్రితము	మాతలయ్య
48. నలచరిత్ర	ముద్రితము	మణివాళదాసు
49. నాగానందములో నలకథ	ముద్రితము	సంగమేశం
50. పురాణగాథలలో నలకథ	ముద్రితము	సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ఉత్తర నలోపాఖ్యానములు:

51. ఉత్తర నైషధము	ముద్రితము	వీరేశ్వరశర్మ
52. ఉత్తర నైషధము	అముద్రితము	కవిపేరు తెలియదు

కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము వారి కేటలాగునుబట్టి ఈ క్రింది నలచరిత్రలున్నట్లు తెలియుచున్నది ఇవి నాకు లభింపలేదు.

53. నలచరిత్ర	ముద్రితము	జి. పెద్దన్నకవి
54. నలచరిత్ర	ముద్రితము	కోదండరామయ్య
55. నలచరిత్ర	ముద్రితము	భాస్కర కవి
56. నలచరిత్ర	ముద్రితము	యస్. ధర్మయామాత్యకవి
57. నైషధసక్షత్రమాలిక	ముద్రితము	యం. వేంకటసుబ్బారావు
58. దమయంతీ కళ్యాణము	ముద్రితము	వేంకటరామకృష్ణకవులు
59. దమయంతీ చరితము	ముద్రితము	కల్లూరి విశాలాక్షమ్మ
60. దమయంతీ పరిణయము	ముద్రితము	ద్విపేది బ్రహ్మానందము
61. దమయంతీ స్వయంవరము	ముద్రితము	వీరేశ్వరపు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
62. దండాన్వయ నలోపాఖ్యానము	ముద్రితము	టి. సింగరావార్యులు
63. నలచరిత్ర (వచనము)	ముద్రితము	వావిలకొలను సుబ్బారావు
64. దమయంతీచరితము(వచనము)	ముద్రితము	రాయసము వేంకటశివుడు
65. దమయంతీచరితము(వచనము)	ముద్రితము	పంచవటి వేంకట్రామయ్య
66. నలచరిత్ర (యక్షగానము)	ముద్రితము	వీరమల్లయ్య
67. నలచరిత్ర (యక్షగానము)	ముద్రితము	వి. కన్నయ్యదాసు
68. నలచరిత్ర (యక్షగానము)	ముద్రితము	కేషాచలదాసు

తప్పొప్పుల పట్టిక

పేజీ	పేర	తప్పు	ఒప్పు
నెంబరు			
16	1	వచ్చి	వచ్చి
30	2	చొందరను	చొందరను
42	2	రామదానదిరిత్ర	రామదానదిరిత్ర
			స్వదరిత్ర
17	1	పేర్కొనదగినది	పేర్కొనదగినది
62	2	కములు	కషములు
85	2	గుయ	యగు
88	2	గుల	కుల
88	2	కలకధ	నలకధ
87	1	విజము	విజయము
87	3	కన్పించు	కన్పించు
88	1	మూడేడ్లని	మూడేడ్లని
95	2	వైదలష్యము	వైదుష్యము
161	2	కన్పించినట్లు	కన్పించినట్లు
171	1	శృంగార	శృంగార
	2	నట్లున్నది	నట్లున్నది
179	1	పేములవగా	పేలవముగా
182	1	గజ గజ	గజగుజ
184		రఃభావముమూఖము	రఃభావము - మూలమునందు
220	—	పార్థింపుడు	పార్థిపుండు
234	1	తద్వారా	తద్వారా
237	—	ఇలు	ఇలు

పేజీ	పేర	తప్పు	ఒప్పు
నెంబరు			
240	2	కరితాగోష్ఠి	కవితాగోష్ఠిలో
		తెలుపబడినది	తెలుపబడినది
24	1	ఏకపుష్పివ్రతుడు	—
			ఏకపుష్పివ్రతుడు
263	—	పరస్పరానుకమును	—
			పరస్పరానుకము
265	2	అన్నిగుండము	—
			అన్నిగుండము
266	1	పురుషుడు	పురుషుడొ
			కృడు
271	1	క్రిందపడేద్రోచి	క్రిందపడేద్రోచి
			డద్రోచి
		జరుగదని	కవినరూపించెను
274	1	అకుభలను	అకుభములను
286	1	చతుర్థాంకము	చతుర్థాంకము
288	2	దూత్యము	దూతము
307	2	కులగురువు	కులగురువు
310	3	వృంతాంతమునిగా	—
			వృంతాంతముగా
315	—	స్వభావము	స్వభావము
316	—	శృంగారనైషధము	—
			శృంగారనైషధము